

NAZIONALE

BIBLIOTECA

84

46 C

29

ROMA

10

11
S. H. C. 29
[unclear]

[faint text]

[faint text]

TRACTATUS

aliquot insigniores,

846. p. 29

DE GRAVISSIMIS THEOLOGICAE CHRISTIANAE CONTRORSIIS.

OPUS NOVVM, DOCTVM ET elaboratum, in quo, quae de peccato Originis, Gratia, Libero arbitrio, Charitate, Iustificatione, alijsq; hoc tempore disputantur, tum ad confirmandos pios in doctrina Catholica, tum ad priuatas periculosasq; quorundam opinionès conuellendas, eleganter, & subtiliter excutiuntur.

*Auctore Reuerendiss. D. CVNERO PETRI
Episcopo Leouuardiensi.*

*Tractatum catalogus versa pagina, rerum
Index ad finem subiectus est.*

COLONIAE AGRIPPINAE
*Apud Petrum Haach Nouesianum sub signo
Falconis.*

Anno cl. lb. LXXXIII.

CATALOGVS TRA-
CTATVVM QVI HOC OPERE
CONTINENTVR.

I.	De peccato originis.	fol. 1
II.	De gratia Christi.	fol. 78
III.	De Libero arbitrio.	fol. 152
IV.	De Præscientia, prædestinatione, reproba-
tione, electione & obduratione.	fol. 202
V.	De Charitate.	fol. 244
VI.	De Iustificacione.	fol. 283
VII.	De Sanctis.	fol. 335
VIII.	De Indulgentijs.	fol. 369
IX.	De Firmitate Cathedra Petri.	fol. 402

AMPLIS.

AMPLISSI-

MIS, PRVDENTIS-

SIMIS, INTEGERRI-

MISQVE VIRIS AC DOMINIS

*Consulibus & Senatoribus, inclytæ imperialis
ciuitatis Coloniae Agrippinae Mæcenati-*

bus ac patronis suis perpetua ob-

seruantia colendis S. P.

dicit.

S. D.

AMPLISSIMI,
prudētissimi, in-

tegerrimiꝑ; viri;

Cum (P. M.) Re-

uerēdissimus pa-

ter ac Dominus

Cunerus Petri

Episcopus Leouardiēsis hoc opus

ante mortem suam iam absolutum

Vest. Amplitudini dedicatum ty-

pis committere constituisset, sicuti

patet ex Præfatione hic præmis-

sa, quam ipse sua manu consigna-

uit: Non potui committere, nec o-

pinor debui, quin supremæ eius vo-

† 2

luntati

P R A E F A T I O.

Iunctati satisfacerem, qua iussit, ut quod ipse non posset, ego exequerer, & typis committerem, sub patrocinio Amplissimi nominis vestri, id quod ipse in usum Ecclesiae Christianae elaborasset. Nec dubito equidem quin sint hic in sancta hac vestra ciuitate Coloniensi, qui idem hoc ab ipso audierint mihi committi. Certè consultissimus doctor V. I. & venerabilis Decanus ad sanctum Andream D. Ioann. Schvvollegen: Nec non etiam venerabilis Dominus ac Sacrae paginae Doctor D. Ioannes Vualschat de Tongris, & non pauci alij viri praestantissimi in Sacrosancto hoc capitulo ad Diuum Petrum, imo ut rectius dicam in omnibus capitulis, quae Coloniae sunt, ex ipso patre Cunero audierunt id quod ego hic assero. Quocirca viri amplissimi, cum ego Reuerendissimo Domino meo huius operis authori per sex integros annos meam operam tum in Frisia, re salua, tum etiam in exilio eius fideliter praestiterim, nolui supremae eius

volun-

P A E F A T I O.

voluntati deesse, ideoque quod ipse
 voluit, curavi, vt hoc opus sub Am-
 plissimo vestri nominis patrocinio
 in lucem ederetur, quod quidem
 cum vt cætera omnia, quæ hæc us
 ab ipso edita sunt, Ecclesiæ Christi-
 anæ imprimis vtile futurum censu-
 ra publica iudicatum sit, quod ex i-
 psa præfatione authoris latius ap-
 parebit: Spero equidem vestræ Am-
 plitudini non ingratum fore eo cer-
 te magis, quod satis constet ipsum
 authorem dum viueret, huic Sacro-
 sanctæ vrbi, & eius almæ vniuersita-
 ti ex animo benè voluisse, vt pote,
 quod ex eo tempore quo huc appu-
 lit, non modo concionibus ad po-
 pulum, sed etiam prælectionibus &
 disputationibus theologicis publi-
 cè ad clerum ornauerit, nullo sti-
 pēdio inuitatus, nullo petito. Acci-
 pite igitur viri amplissimi hanc me-
 am erga Dominum meum fidem,
 & domini mei erga vos obseruantiam
 in meliorem partem, quemadmodum
 soletis eorum omnium, qui & vestræ
 amplitudinis honorem & commu-

P R A E F A T I O.

nis reipublicæ salutem ex animo
querunt. Deus Opt. Max. V. Ampli-
tudinem semper in maius ac melius
augere ac diu incolumem conser-
uare dignetur, benè valetè. Colo-
niæ Anno 1583.4. Februarij, V. Am-
plitudinis deditissimus famulus
Heribertus Balgoij, Sacella-
nus (piæ memoriæ) D.
Cuneri authoris
huius libri.

(:·:)

EPI.

EPISTOLA DE-
DICATORIA AVTHO-
RIS AD SENATVM CO-
LONIENSEM.

 *V*M magna nos admodum pa-
ce per vestram providentiam
& humanitatem viri amplissi-
mi in hac alma vestra ciuitate
frumur, & maxima commo-
ditate varijs occasionibus, iu-
cundissimis exemplis, ac sanctissimis stimulis ad
colendum Deum incitatur, merito nos non in-
gratos esse conuenit, qui loco tam sancto, tuto,
seculo, tranquillo velut in portu post naustra-
gium quiescimus, neque enim vel pio Aenea,
cum post illas tempestates humanissimè à Didone
reciperetur, vel ipso patriarcha Iacob, cum fra-
trem fugiens in Bethel suauissimè quiesceret, nos
infœliciores arbitror, quibus Colonia loco tam be-
ato Deum colere concessum est. nam quod ad
exilium hoc nostrum attinet, similis nos causa dis-
cedendi consolatur, qui non propter scelera (laus
Deo) sed propter pietatem ac fidem patriam fu-
gimus & dulcia linquimus arua: & quod ad locum
hunc refugij pertinet, quis non aestimet in paradiso
potius, quam in exilio se versari, cui loco tam illu-
stribus pietatis exemplis per celebri, tanta eruditi-

EPIST. DEDICAT.

one conspicuo, tantis sanctorum praesidijs munitq
 contingit quiete degere. Nam sicut Propheta mi-
 nister montem plenum equis & curribus vidit in
 4. Reg. 6. circuitu Elizei, sic mihi sanctam videor quotidie
 videre Coloniam, sanctorum, quorum corpora ve-
 lut pignora apud se deposita custodit, praesidijs, in
 circuitu munitam, quasi vigiles, & speculatores in
 muris per circuitum aspicias, qui foris & intus vr-
 bem inclitam tueantur. De quibus loquens B. Am-
 brosius. Martyres (inquit) obsecrandi sunt, quo-
 rum videmur nobis quodam corporis pignore pa-
 trocinium vendicare, possunt pro peccatis rogare
 nostris, qui proprio sanguine, etiam sua si qua ha-
 buerint peccata lauerunt. Isti enim sunt Dei mar-
 tyres, nostri praesules, speculatores vitae actuumq;
 nostrorum. Nam si vnus ossa Propheta tantum
 4. Reg. 13 valuerunt, vt cum quidam hominem sepelirent,
 & videntes latronculos fugere cupientes proiece-
 rent cadauer in sepulchro Elizei, mox vt tetigit
 ossa Elizei reuixerit homo & steterit super pe-
 des suos, quantum credimus diuinae virtutis in
 hoc loco praesentiam & efficaciam qui tam multis
 omnis generis sanctorum ossibus singulari priuile-
 gio diuinitus honoratus est? habes hic primitias
 gentium patres nostros tres illustres illos quorum
 laus est in euangelio viros qui caelestis sideris ductu
 ex oriente venerunt in Bethleem & regia dona
 nouo rege Emanueli coronas suas illi subyicientes
 obtulerunt. Enimuero Mediolanum cum sancto
 Anti-

AD SENAT. COLON.

Antistite suo Ambrosio perfusum fuit letitia, quando sanctorum Geruasij ac Protasij corpora illic reperirentur, vbi presente Imperatore & Augustino immenso populo teste citius cæcus quidam contactu martyrum illuminatus est. Sed tu Colonia CCC. XVIII. sancti Gereonis socios martyres, & Christi milites simul & CCC. LX. Mauros simili martyrio claros eadem Basilica potes ostendere. D. verò Basilius in quadraginta Martyrum presentia, mire gloriabatur & exultabat. Hi sunt inquam, qui nostram obtinentes regionem, quasi quadam turres, contra aduersariorum incursum refugium exhibent, sæpe operam dedistis, sæpè laborastis, vt vnum pro vobis orantem inueniretis, quadraginta sunt hi, vnam orationis vocè emittentes, qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat, qui letatur, rursus hos oret, hic vt malis liberetur, ille vt duret in rebus latis. At sancta Colonia simul vndecim milia virginum & martyrum habet, quorum patrocinijs custoditur, quibus accedunt sanctissimi præsules ac presbyteri Confessores & martyres, Seuerinus, Cunibertus, Heribertus patres ac pastores tui, Evergisus, Agilolphus, Fœlix, Adauctus, Albinus, Maurinus, Eliphius, Ypolitus, Paulinus, Euualdi, Gregorius Spoletanus, Fœlix & Nabor, sanctissimi Machabei & alij permulti, quos longum esset omnes recensere. His igitur tu mœnibus Colonia cingeris. His præsidijs teneris, hac arma tua cœlestia,

Ambros.
lib. 10. e-
pist. 85.
Aug. 22.
de ciuit.
Dei ca. 8.

EPIST. DEDICAT:

lestia, potentia Deo. Hic thesaurus incomparabilis te verè diuitem ac beatam facit, horum meritis illud debes de quo persanctè soles in Domino gloriari, quod recidiua non fuisti, sed in fide stabilis, qua Colossensibus similis, ab ipsis Apostolorum discipulis Catholicam & Apostolicam fidem didicisti, in qua perseueranter semper Deo seruiens, nullis vnquam hæreticorum insultibus cessisti: vnde beatam te dixerint omnes nationes, si semper & in finem vsque (sicut confido) tua bona noueris. Enimuero cum aduersarius noster diabolus nunquam dormiat, duo potissimum habeat hominum genera, per quæ tuæ fœlicitati nunc insidiatur: Alterum eorum est, qui nunc funestis & cruentis tumultibus Belgium depopulantur, quorum licet nefanda, & omnibus detestanda videantur facinora, vbi prauales cepert, occultissima tamen & astutissima sunt consilia, vbi non ostium quidem apertum, sed rimas aliquas inueniunt, per quas irrepere se posse confidunt, quibus nos facile (si mens non leua fuisset) in primis initijs occurrere potuimus, qui nunc sero bonorum omnium dispendio, contra eos salutis remedia quarimus, sed horum lætuosi tumultus & nostra pericula satis superque docent, quam omnes (qui se sanos & incolumes cupiunt) contra eos vigilare debeant. Alterum quod nunc occultius est, eorum esse scio qui inter extantes velut crassas & seditiosas hæses ac præsentem ecclesie Romanae doctri-

AD SENAT. COLON.

doctrinam & consuetudinem, nescio quocumque
 medium, quasi Romana fides, etiam in parte ex-
 cedat vel deficiat, comminisci student, atque hac
 ratione consilium pollicentur, quo omnes in unam
 fidem ac religionem conueniant, quod ut nun-
 quam effectum dare possunt, sic huius inuentio-
 ne medijs non aliud futurum est, quam ut vel
 nouam heresim proferant, vel olim sepultam re-
 nouent. Aut enim apud istos Romana ecclesia,
 hoc est, fidelium societas, quæ Christi fidem sub
 obedientia cathedræ Petri seu Romanæ sedis pro-
 fitetur, sola est Catholica & Apostolica Christi
 ecclesia, utpote quæ sola omnes sectas precedens
 semper ab initio toto orbe diffusa huc vsque per-
 manet, vel nulla adhuc in orbe Dei ecclesia reperit-
 tur, quoniam nullæ, ut sciunt, vel præsentis, vel o-
 lim sepultæ sectæ possunt originem & amplitu-
 dinem suam eo deducere, ut vel Apostolicæ, vel
 Catholicæ censeriqueant. Cum igitur noua fi-
 des & religio, nouam Ecclesiam constituent, ne-
 cesse est, ut quod isti nouum velut medium inter
 extantes ecclesias confingere volunt, nouam nobis
 sectam pariat. Ideoque quicquid fabrican-
 tur, qui fidem vel religionis speciem aliam mo-
 liuntur, quam tenet & docet Romana societas,
 verè non nisi hæreticum & anathema censerique
 poterit, quod licet fortè moderatum quibusdam
 videbitur, nihil tamen verè moderatum reputari
 debet, quod vel ad dexteram vel ad sinistram à Re-
 gia, id

EPIST. DEDICAT:

gia, id est, Catholica Romana ecclesia via latuna vnguem deflectere reperitur, porro cum in sola nauicula Petri, id est, sancta Romana communione videt impius Sathan veram esse religionem, qua Deus legitime colitur, parum id curat qua phantasmata stultis persuadet hominibus, modo talia sint, qua a sincera obedientia & dilectione Romanae ecclesiae animos alienent. Solent isti mediatores frequenter exaggerare, corruptos ecclesiae mores, crassiores populi errores theologorum, (vt ludunt) sophismata, vbi speciatim cum non exprimant, in quibus veraciter erretur, sit astu diabolico vt horum imprudenti lingua lethalis inuidia & odium mortiferum aduersus veram Christi Ecclesiam, cuius amor maxime nobis necessarius est, animis hominum ingeneretur, cum verè nulli sint, vel in ecclesiasticis vel secularibus corrupti mores vel errores, quam qui aduersus sacrosanctos ecclesiae canones & consuetudinem committuntur, optima verò reformationis & concordiae ratio est, vt omnes in vnitae catholicae fidei nos inuicem diligamus, sicut Christus dilexit nos. Tu vero O sancta Colonia, nullis opus habes nouis magistris, qua Petri principis Apostolorum affecuta es doctrinam, eius instituta disciplinis qua sub beatissimo Materno Petri discipulo ab anno Domini 95. fere per mille ac quingentos annos Christo consecrata fuisti. Quod igitur apud te depositum est

1. Tim. 6. custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & opposit.

AD SENAT. COLONIENS.

Oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Hæc est enim vera gratia Dei, in qua statis, quæ non ab homine vel per hominem, sed (vt Paulus testatur) cum initium accepisset enarrari per Dominum ab ijs qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis, & portētis, & varijs virtutibus, & spiritus sancti distributionibus, secundum suam voluntatem. Quicquid igitur aliud tibi quocunque colore suggeritur, etiamsi tantum de verbis & quibusdam (vt callide dicunt) abusibus videantur esse controuersia, tu ne syllaba quidem, vel iota, ab eis deducite patere quæ in obedientia sanctæ Romanæ ecclesiæ didicisti, & publico quotidie exercitio seruas & frequentas, in his agere, ne timeas, non respicias, ne dubites, vel hæsites, sed confidenter superædifica & in Domino progredere, vt illud semper apud omnes audias, quod Christus in tibi simili ciuitate Ephesiorum commendabat, hoc, inquit, habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi, vbi vides quam Christus scilicet omnes reprobet, quæ cum à diuersis hominibus nomen & originem habent, palam vel hoc ipso declaratur, non esse Christianas; sed de his satis. Nobis vero qui sub alis vestris, viri amplissimi, tam pio & quieto asylo fruimur, id restat, vt perpetuo Dominum pro pace, tranquillitate, salute & prosperitate nobilissimæ ciuitatis, simul & pro vestra Amplitudine rogemus: Ego autem qui propius vestram

1. Petr. 5.
Hebr. 2.

Apoc. 2

EPIST. DEDIC. AD SEN. COLON.

vestram humanitatem & benevolentiam exper-
tus sum, id addendum iudicavi, vt gratitudinis,
quæ ex intimis precordijs proficiscitur ergo, qua-
lemcunque laborem istum V. Amplitudini dedica-
rem, quem de quibusdam controuersijs, assumpsi,
quas iudicabam tales esse, vt diligenter excussa
possent radices ac fundamenta, præsentis & ad-
huc crescentis, hæresis subuertere, quæ verò non nisi
ex mera ignorantia (quam Philosophi praua dis-
positionis vocant) vel turpis lucri gratia, fouetur, à
qua vos semper custodiat & in omni gratia, boni-
tate, & benedictione ac virtute perseuerare fa-
ciat Iesus Christus saluator mundi, quem etiam
rogo, vt V. Amplitudines in gratia sua diu san-
nas, & incolumes protegat, & de-
fendat. Datum Colonia 18.

Decembris, Anno

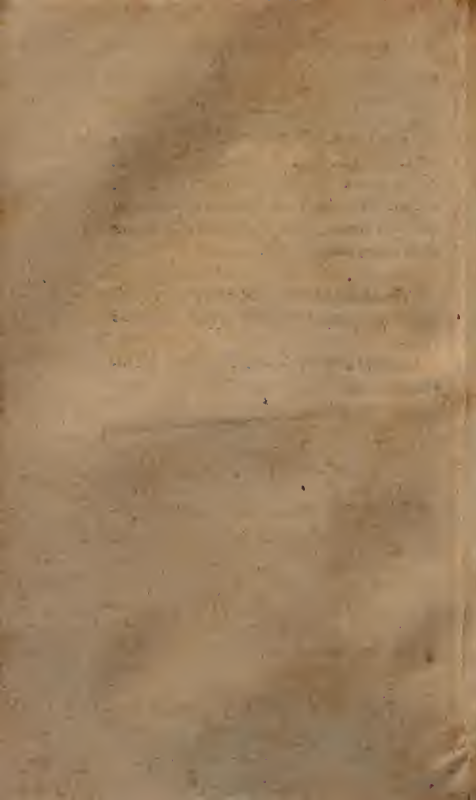
1578.

Ego

*Ego Ioannes Coemans ab Horst Ecclesia
cathedralis S. Bauonis Gaudensis Scholasti-
cus ac Sacra Theologia professor, hos R. D.
Cuneri Petri tractatus dignos prorsus censeo,
qui typis commissi, ad profectum & salutem
multorum, diuulgentur.*

*Tractatus hos à R. D. Cunero Petri col-
lectos piè atque utiliter typis mandari
censeo.*

*Ioannes Noems Sacra Theologia Licen-
tialis.*

i

DE PECCA=

TO ORIGINALI

ET BAPTISMO PAR.

VVLORVM LIBER

PRIMVS.

Ametsi multi postremis his temporibus cōtra Lutherū, Zuuinglium, Calvinum, aliosque de peccato scripserunt originali; quorum eruditioni & eloquentiæ me comparare non debeo: visæ tamen mihi sunt quædam restare reliquię, quas operæ precium arbitratus sum; velut appendices quasdam diligēter excutere, quo plenius in hoc argumento studioso lectori satisfiat, & repullulantia quædam hęresis germina radicitus amputentur. Nam originali peccato nos omnes obnoxios nasci atq; per baptismum illud in Christo tolli; sicut alij ante nos longè copiosius & eruditius ostēderunt; euidentissimum est. Cæterum quid ipsum sit, quod originale peccatum dicimus, non tam copiosè & disertè definitum legitur, quin additâ luce aliquâ clarius ac manifestius patere queat, quod dū pro nostra virili facimus, non tedeat lectorem si paulo altius quæ huc pertineant repetere videamur, eadem mihi fuit de reliquis

A

quæ

quæ pertractantur hoc libro, post alios scribendi ratio, quo in quaestione, quid est proprie, pro virium mearum exilitate ex ijs iuarem quæ apud alios sparsim inuenta velut in cõpendium contraho & quoniã hæc religionis Christianæ saluberrima sunt fundamenta, eadem, sicut Paulus ait, proximis scribere, neq; mihi pigrum neq; illis molestum vel inutile videri debet, vt res omnibus multum necessaria varijs occasionibus in omnium manus deueniat, quoniam (vt per sanctè tradit D. Augustinus) in duorum hominum causa Christiana fides consistit, quorum per vnũ venudati sumus sub peccato, per alterum redimimur à peccatis.

August. li.
2. contra
Pelagium
& Celest.
de peccato
orig. ca.

14.

CAPVT PRIMVM

Author hæresis de peccato originali, Pelagius.

Primum igitur, quod in ecclesia notissimum est, obiter in memoriã reuocandum est, Pelagium monachum Britannum, huius hæresis authorem esse, quod Infantes nulum contrahant ex natiuitate peccatũ, quod genitale vel originale dicatur, contra quem eo tempore quanta diligentia & vigilia laboratum sit, placuit ex B. Prosperi carmine lectori non ex necessitate (quoniam omnibus satis id cõstat) sed pro oblectamẽto quodam ostendere. Sic igitur ille de pelagiana loquens hæresi testatur.

Pestem subeuntem prima rescidit,

*Sedes Roma Petri: non segnior inde Orientis
Rectos*

Rectorum cura emicuit

*Tunc etiam Bethlei preclari nominis hospes,
Hebræo simul & Græco Latioq; venustus
Eloquio, morum exemplum mundiq; magister
Hieronymus libris valde excellentibus hostem
dissecuit.*

*Sed causam fidei flagrantius Africa agebat.
Conuenere etenim de cunctis urbibus almi
Pontifices, geminoq; senum celeberrima catu
Decernit, quod Roma prober, quod Regna se-
quantur*

Dux Aurelius ingeniumq; &c.

*Augustinus erat: quem Christi gratia cornu
Uberiore rigans, nostro lumen dedit auro*

Prætereo quanto fuerit bene mota tumultu

Clara Ephesos, non passa suis consistere terris

Vasa ira, & morbi flatus, & semina mortis

Nec sola est illic synodorum exorta potestas

Ceu quos non possent ratione euincere nostri

*Ut premerent discussa artes, virusque rete-
ctum est*

Heretici sensus: nullumq; omnino relictum

*Docta fides, quod non dissolueret argumen-
tum.*

Quamobrem deploranda est hominum i-
storum infelicitas, qui contra tot & tantos
patres longe amplius quam mille annis tâto
ecclesiæ studio, sepultum Pelagium nunc ab
inferis reuocare conantur. Quis enim in die
dñi cum beatissimis illius seculi viris Augu-

flino, Hieronymo, Ambrosio, Basilio & alijs toto orbe tunc florentibus confessoribus cōparere non malit, quam cum impio vno Pelagio, & aliquot eius sectatoribus? Sane si pudor vllus, vel religio nouatores istos teneret nunquam cōtra sanctissimum hunc patrum chorum tanto tempore venenum extinctum resuscitarēt: contra quos non noua, sed quibus Pelagius ipse à maioribus nostris confusus est, arma proferemus.

CAPVT SECVNDVM.

*Ostenditur
ex scriptu-
ris hominē
nasci cum
peccato o-
riginali.*

ad Rom. 5.

SECUNDUM fidem itaque catholicam, statuendum & agnoscendum est, omnibus qui ex Adami procedunt, peccatum originale ex ipsa origine, quando cōcipiuntur, inesse, propter quod mortis & damnationis reatui nascuntur obnoxij, pro cuius confirmatione primus, & maximē illustris locus à patribus contra Pelagium citari solet, qui est ad Romanos cap. 5. vnde Pelagius, quocumque se verteret, nequaquam euoluere se potuit, sicut per vnum hominē (ait Paulus) peccatum in hunc mundū intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. vbi diuinus Apostolus beneficia Christi, cum damnis & incommodis Adæ cōferens, vult subintelligi quoddam propositæ similitudini respondeat, nimirum, quod sic omnes, qui in Christo sunt renati, per Christum iustitiam & recōciliationem acceperunt. quomodo per Adam peccato sunt contaminati, peccatores & iniusti constituti;

constituti; sicut enim, vt postea subiicit, per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi; ita & per vnius obedi- tionem iusti constituentur multi. Mundum verò appellauit hoc loco Apostolus vniuer- sum genus humanum, quod ex Adam origi- nem suam habet. Quando igitur dicit, quod per vnum hominem peccatum in hunc mun- dum intrauit: perspicuè peccatum statuit, quod ex origine singulis inest, & in natiuita- te ex primo parente contrahimus, quod ori- ginale seu genitale peccatum vocamus: simi- liter quando dicit: In omnes homines mors pertransijt, in quo omnes homines peccaue- runt, haud obscurus Pauli sensus est, quod in omnes homines mors pertransijt per Adam scilicet, in quo omnes peccauerunt, quod nō nisi propter originale peccatum, quod ex A- dam contrahunt, dici potest. Quibus multū etiam lucis accedit ex eo, quod subiicit: sed regnauit mors ab Adam vltq; ad Mo; sen etiā in eos qui non peccauerunt in similitudinem preuaricationis Adę, id est, infantes, qui pro- pria actione nihil mali perpetrarunt, quos *August.* morti subiectos esse docet, quoniam per vnū *lib. 1. de peccat. me- rit. à ca. 9. vsq; ad 13. & lib. 6. contr. Iu- lianum cap. 12. Iob. 14. Iob. 25.* hominem peccatum in eos intrauit, & in illo peccauerunt. Plura de hoc Pauli loco habes libro primo de peccatorum meritis: & cōtra Iulianum. Alius de hoc peccato percelebris & præclarus locus est apud prophetam Iob: Quis potest, inquit, mundum facere, de im- mundo conceptum semine, nisi tu qui solus es? Quod diuini septuaginta interpretes in

hunc sensum transtulerunt. Quis enim mundus erit à forde, sed nullus, si & vnus dies vita eius in terra; & rursus in eodem propheta: nunquid iustificari potest homo, comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? siemo autem immundus coram Deo, nisi propter peccatum, quod adhæret illi, dicitur. Deinde propheta Dauid, fidelibus & circumcisis parentibus natus, humiliter testatur & agnoscit, quoniam in iniquitatibus conceptus sum, inquit, & in peccatis cõcepit, seu peperit, me mater mea: quod non de iniquitatibus parentis, cui nequaquam peccatum est concipere vel parere, sed de proprio peccato, quod in conceptione contraxerat, intelligi debet: quod quidem peccatum Moyses aptissimè per præputium significatum voluit, cuius circumcisio, magno mysterio fuit Abrahæ mandata, 8. die, quæ valebat, inquit Augustinus; ad significationem purgationis in paruulis originalis veterisq; peccati. Perspicua quoq; sententia est Prophetæ Osee, sicut Adam, inquit, transgressi sunt pactum, ibi præuaricati sunt in me: & non minus clara & aperta Ezechielis, vbi sub persona immundi Ierusalem, grauissimè in eos commouetur, qui hoc peccato non essent mundati, velut natiuam eis malitiam exprobrans; quando nata es, inquit, in die ortus tui non est præcisus vmbilicus tuus, & aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec pannis inuoluta: clarissimè spiritu prophetico condemnans eos, qui hodie sine baptismo in

sordibus

Psal. 50.

Genes. 17.

*Aug. lib 2
de nup &
concupis.
cap. 11.*

Osee 6.

Ezech. 16

fordibus originalis peccati adolefcunt. Con-
 trà gratias agit Apoftolus, quod nos circum- *Ad Collof.*
 cifi fumus in Chrifto, circumcifione non *cap. 2.*
 manufacta, quæ eft circumcifio cordis in spi- *Ad Rom. 2.*
 ritu, ficut ait, nos fumus circumcifio, qui *Ad Phil. 3*
 fpiritu feruimus Deo. Chriftus verò domi-
 nus hoc genitale peccatum infinuat, quando
 de homine non renato loquens, ait, quod na-
 tum eft ex carne caro eft: fignificans homi- *Iohan. 2.*
 nem qui carnali concupifcentia procreatur,
 carnalem, & peccato fubditum nafci. vnde
 nos ex aqua & fpiritu fancto renafci ftatuit.
 Angelus quoq; de Chrifti conceptione diffe-
 rens, eum ex fpiritu fancto fanctum de vir-
 gine nafciturum fatis à contrario fignificat,
 qui non ex fpiritu fed ex carne nafcuntur
 prodire immundos & impuros. huc quoque
 pertinet aceruus ille fcripturarum, quibus *Auguft,*
 D. Auguftinus euidentiffimè demonftrat do- *lib. 1. de*
 minum Iefum Chrifto non aliam ob caufam *peccat. me.*
 in carne veniffe, nifi vt hac difpenfatione mi- *rit. cap. 26.*
 fericordiffimæ gratiæ omnes, quibus tanquã
 membris in fuo corpore conftitutis caput eft
 ad capeffendum regnum cœlorum viuifica-
 ret, faluos faceret, mundaret, renouaret, li-
 beraret, redimeret, illuminaret, circumci-
 deret, fanaret, iuftificaret, qui prius fuiffent
 in peccatorum morte, languoribus, fordi-
 bus, vetuftate, feruitute, captiuitate, tene-
 bris, & impietate conftituti fub poteflate
 diaboli principis peccatorum. Hæc enim his
 verbis paffim in fcripturis fic reperiuntur. Cũ

igitur etiam paruuli Christo indigeant, & per ipsius gratiam, saluantur, mundantur, liberantur, &c. Manifestum est eos à morte & sordibus peccatorum liberari: quæ quoniam nulla in ea ætate per suam vitam propriam commiserunt, restat originale peccatum. Denique non exigui momenti ratio de peccato originali sumitur ex graui miseriarum iugo, quod super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum videmus, vsq; in diem sepulturæ in matrem omnium: Cum enim Deus iustus & æquus dominus, hominum sic curam gerat, vt bonis premium, & non nisi malis pœnant retribuatur, ex ipsa pœna, cui totum genus humanum à prima sua conceptione subijcitur, facile culpam, & commune aliquod peccatum his omnibus dignissimum colligere possumus; siue enim corpus, siue animam spectes, quis omnes miseras, & calamitates hominis facile enarrabit? In mente profunda est rerum ignorantia, & non nisi cum maxima difficultate, summo labore ad aliquam veri cognitionem peruenitur, vbi mille fraudibus tum hominum, tum dæmonum sæpe decipimur, in malum proueni, erga bonum difficiles sumus, cuius amore & studio, si quis proficiat, statim odio mundi excipitur, & miris persecutionibus obijcitur, vnde plurimi à bono deterrentur, homo bestijs voratur, & (quod horribilissimum est) etiam dæmonibus subijcitur, famem, sitim, frigus, æstum, & incertos fortunæ casus misera varietate patitur, & cum tamen mori
semel

semel debeat per febres, timores, morbos, angustias, cruciatus, pericula & calamitates nullies sapere mortem ante funera experitur, & similia, quæ copiosius ex Ecclesiastico. *Habes apud Augustinum de ciuitate Dei: vnde satis euidenter apparet, humanum genus peccato aliquo originaliter esse infectum, & ad uendas miseriarum pœnas esse damnatum. Ad di potest his non inefficax argumentum, quod ex concupiscentia sumitur, quam omnes in nobis experimur & erubescimus, quia ne peccato factum non est, ut quod debet habere, tam contumaciter superioribus obiectetur. Nemo etiam rationabiliter de his passionibus erubescit quas habet à natura, nisi insit ei per aliquam culpam. Cum igitur omnis homo naturaliter ex motibus concupiscentiæ erubescat: rectè colligitur & manifestatur, quod quilibet in seipso non tantum pœnaliter, sed etiam vituperaliter & culpabiliter sua origine corruptus est. Quis omnibus Sapiens ad stipulatur: quia Deus, ait, mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum: Iniustitia autem mortis est acquisitio. Et, sicut sanior habet eiusdem libri lectio, cum sis iustus, inquit, iuste omnia disponis, & ipsum, qui non debet puniri, condemnare, exterum æstimas à tua virtute. Virtus enim tua iustitiæ initium est, & ob hoc quod omnium dominus es, omnibus te arcere facis. Quo loco contractam ex origine malitiam ipse Sapiens naturalem appellat, erat, inquit, malitia eorum naturalis,*

*Eccles. 40**August.**lib. 22. de**ciuit. Dei**cap. 22.**S. Bona-**uent. in 2.**dist. 30.**quest. 2.**Sapient. 1.**cap. 12.*

Ephes. 2.

maledictum semen ab initio, non enim nisi propter peccatum maledictum esse potuit, & malitia naturalis, quæ ex origine contracta est, quam adulti sequebantur, quod ipsum Apostolus quoque significat, quando nos omnes ante baptismum, natura filios iræ suæ se pronunciat: Eramus, inquit, natura filij iræ sicut & cæteri, id est, ex naturali & innata malitia peccabamus. his postremo accedunt diuina patrum testimonia, quæ 1. & 2. lib. contra Iulianum citat D. Augustinus, præter sacra concilia, quæ tunc temporis & postea sæpius de eodem argumento sunt habita, quæ proximis capitibus commodius adferentur.

CAPVT TERTIVM.

Quid sit peccatum originale & illud paruulis internū esse, vnde homo nascitur iniustus & Deo exosus.

IAM secundo loco videndum est, & diligentius excutiendum quid id ipsum sit, quod originale seu genitale peccatum dicimus. Nam hic & maior est difficultas, & error frequentior: quanquam enim hodiæ omnes ferè præter Zuinglium, & nonnullos Anabaptistas, etiam hæretici constanter cum catholicis peccatum originale fateantur, non eadem tamen omnibus de eius natura sententia est, & de quæstione quid sit, variè disputant: qui tamen nunc allatas scripturas, & maiorum sententias, quibus agitur contra Pelagium, diligenter attendunt, facilè veritatem perspiciunt, quam patres in celeberrimo Concilio Trident. luculenter nobis aperuerunt. Primū itaque hoc firmiter statuen-
dum

um est, peccatū originis, cui subiecti nasci-
 ur, non esse (sicut malè nonnulli opinan-
 ur) externum illud Adæ peccatum, quod
 præceptum Dei in paradiso violando perpe-
 raui; sed quod ex illo peccato mundum,
 iuxta Paulum) id est, genus humanū ingre-
 ssū est, & omnibus ex natiuitate & origine
 hæret, non quidem nuda alicuius doni, vel
 gratiæ priuatio vel defectus, qui hoc nomine
 pœnæ magis quàm culpæ rationem habet, nō
 peccati debitum, quod non peccatum,
 sed peccati effectus est: sed eiusmodi, quod
 propria ratione peccatum est, quo paruulis
 hærente propter ipsum prauī sunt, iniqui,
 immundi, mali, iniusti, velut malæ, & amaræ
 arbores, quæ suo tēpore prauos radicis vitio
 fructus edant. In hoc enim patrum contra Pe-
 lagium versatur intentio, quod ex peccato
 Adæ quoddam internum ex originis nostræ
 conditione peccatum contrahimus, quod o-
 perante quodam contagio ex Adam trāsit in
 posteros quos inficit, contaminat & inquina-
 tos Deo indignos reddit. Per vnum hominē,
 inquit Apostolus, peccatum in hunc mundū
 intrauit, & per peccatum mors, vt quēadmo-
 dum mortalitas ex Adam nobis adhæret: sic
 & peccatum nobis insit, propter quod morte
 ligni iudicemur, quare & subiicit Apostol⁹:
 p̄ vnus inobediētiā peccatores, id est,
 impij & iniusti facti sumus, sicut p̄ obediētiā
 Christi iusti efficimur, q̄ ipsum scripturæ pri-
 ori q̄stione citatæ palā attestātur, quæ nos ex
 m̄mūdo femine imundos cōcipi, & ex carne
 carnem

*Albertus
 Pignus.
 Ambrosius
 Catharin⁹
 Durand.*

carnem, id est, carnales nasci docent, & per baptismum in Christo mundari, lauari, renouari, iustificari, circumcidi, sanari, viuificari, quæ maculam internam contagium & inhærens peccatum arguunt. Et palam pronunciat D. Augustinus ad falsitatem Pelagianorum pertinere, quod dicunt nihil vitiorum ex Adam trahere genus humanum quod sit curandum, sanandum per Christum: de quo pulcherrimè quoque differens contra Iulianum, quomodo ex parentibus trãsit in filios, sic habet: Vitia quamuis sint in subiecto ex parentibus ait, tamen in filios non quasi trãsmigratione de suo subiecto in subiectum alterum, sed affectione & contagione pertranseunt, sicut de parentibus morbidis morbida soboles procreatur, & Aethiopes quia nigri sunt, nigros gignunt. & rursus; parentum peccata modo quodam dicuntur alièna, & iterum modo quodam reperiuntur, & nostra, alièna quippe proprietate sunt actionis, & nostra sunt contagione propaginis. Et alibi; sicut peccati actione maiores, ita minores maiorum contagione sunt rei. Et iterum: peccato substantiam non deputamus, sed in primis hominibus actum, in eorum vero posteritate contagium, atque istud ipsum est, quod habent clarissimè patrum sententiæ, quas contra Iulianum 1. & 2. libro in hoc argumento citat D. August. inter quos Ambrosius sic habet. Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectũ, dicente Dauid, ecce enim in iniqui-

*August.
lib. 4. cõtr.
duas epi
stolas Pe
lag. cap. 8*

*August.
lib. 6. cõt.
Iulia. cap.
7. & 4.*

*August.
li. 3. c. 5. &
lib. 5. ca. 1.
contr. Iu
lianum.*

iniquitatibus conceptus sum, & in delictis
 peperit me mater mea. Christi autem caro *Ambrosi⁹.*
 amnauit peccatum, quod nascendo nō sen-
 tit, quod moriendo crucifixit, vt in carne nō-
 ra esset iustificatio per gratiam, vbi erat an-
 te colluio per culpam. Et idem ipse, ante-
 quam nascimur, inquit, maculamur conta-
 gio, & ante vsuram lucis originis ipsius exci-
 dimus iniuriam, & in iniquitate cōcipimur:
 & paulo post: ipse partus habet contagia sua:
 & iterum Dauid, inquit, ideō mundari sacri-
 ontis irriguo desiderabat, vt carnalē ac ter-
 renam labem gratia spiritalis ablueret, ecce,
 inquit, in iniquitatibus conceptus sum, & in
 delictis peperit me mater mea, malē Eua par-
 rariuit, vt vnusquisq; concupiscentiæ volu-
 tate cōcretus prius subiret delictorum con-
 tagium, quam vitalis spiritus munus hauri-
 ret. Et vt lib. 2. contra Iulianū ab Augustino
 citatur, mundationem ab originali peccato
 veri significat, cum libidinum volutabrum
 commutatur in Dei templū, diuersoriumq;
 sacrorum, sacrarium incipit esse virtutum: *B. Cypriā.*
 Deinde B. Martyr & Episc. Cyprian. prohibe-
 re nō debet infans, ait, à baptismo, qui recēs-
 satus nihil peccauit, nisi quod secundum A-
 dam carnaliter natus contagium mortis anti-
 quæ primæ natiuitate contraxit. extat & pul-
 cherrima sententia magnæ auctoritatis viri
 Reticiij Augustudinensis Episcopi, cuius hæc *Reticius.*
 de baptismo verba profert Augustinus, hanc
 igitur esse principalem in Ecclesia indulgen-
 tiam neminem præterit, in qua antiqui cri-
 minis

minis omne pondus exponimus, & igno-
 rantia nostræ facinora prisca delemus, vbi &
 veterem hominem cum ingenitis sceleribus
Olimpius. exuimus; similiter Olimpij Hispani Episc:
 magnæ in Ecclesia & Christo gloria, si fides,
 inquit, in terris incorrupta mansisset, nun-
 quàm prothoplasti mortifera transgressione
 vitium sparsisset in germine, vt peccatum in
 homine nasceretur: quibus pulcherrimam
B. Gregor. Nazianz. adde sententiam D. Gregorij Nazianzeni qui
 de baptismo loquens: persuadeat, inquit, ti-
 bi de hoc quoq; sermo Christi dicentis, ne-
 minem posse introire in regnum cælorum;
 nisi renatus fuerit aqua & spiritu, per hunc
 primæ natiuitatis maculæ purgantur, per
 quas in iniquitatibus concipimur, & in de-
 lictis genuerunt nos matres nostræ. Audi-
 mus hic maculas, ingenita scelera, vitium spar-
 sum in germine, contagium mortis antiquæ;
 volutabrum libidinis, & culpæ colluionē;
 non igitur tantum Adæ peccatum cogitare
 debemus, sed quod ex Adam nos inuadendo
*D. Berna. ser. de tri-
plici cohe-
rentia vin-
culorum.* contaminauit. Sicut Bernardus ait, corde &
 corpore conflatus in Adam diffuso in volu-
 ptates, in amaritudines totus fluidus & exer-
 uis, habens innatam culpam, siquidem istud
 ipsum est, quod patribus contra Pelagium
 iniustum & Deo indignum reputatum est,
 quod paruuli, qui ipsi puri & innocētes esēt,
 propter Adæ peccatum cuius contagione nō
 essent contaminati, mortē & damnationem
 sustinerent: Pœnam videlicet, vt loquitur
 Augustinus, sine culpa & mortem trahendo
 siue

ne meritis mortis, pœnam dicunt transire *Aug. li. 4.*
 t sine culpa, & innocentes paruulos puniri *contr. 2. e.*
 ahendo mortem sine meritis mortis, & Sa- *pist. Pelâ.*
 rum Concilium Arausicanum. Si quis mor- *cap. 2.*
 em tantum corporis, quæ pœna peccati est,
 on autem & peccatorum, quod mors est ani- *Concil. A-*
 e, per vnum hominem in vnum genus hu- *rausic.*
 anum transisse testatur, iniustitiam Deo da-
 it contradicens Apostolo, per vnum homi-
 em peccatum intrauit in mundum. Et con-
 tra Iulianum Augustinus, non vultis, inquit, *August. li.*
 ateri genus humanum ex initio quo dese- *3. cont. Iu-*
 uit Deum trahere damnatę originis noxam *lia. ca. 4.*
 is omnibus dignissimã pœnis frustra; pu- *o 5.*
 as, ideo in paruulis non esse delictum, quia
 ne voluntate, quæ in eis nulla est, esse non
 otest: hoc enim rectè dicitur propter præ-
 rium cuiusq; peccatum, non propter primi
 peccati originale contagium, quod si nullû
 fset, profectò nullo malo paruuli obstricti,
 nihil mali vel in corpore vel in anima sub
 anta iusti Dei potestate pateretur. Et D. Ful-
 entius qua iustitia paruulus, inquit, subijci-
 ur peccati stipendio, si nulla est in eo pecca-
 pollutio? & nimis impium est, ait Prosper,
 oc de Dei sentire iustitia, quòd à præuari-
 atione liberos cum reis voluerit esse dam-
 atos. Quibus patet originale malum non
 xternum, sed paruulis internum esse pecca-
 rum, quo illis inhaerente propter ipsum
 impij, & Deo exosi nas-
 cuntur.

CAPVT QVARTVM.

*Peccatum
originis est
ex Adam
contracta
impietas
& iniusti-
tia quæ à
creatore
suo auer-
sus ad cre-
atur. asper-
peram in
clinatus
est.*

TAmetsi igitur varij varie sentiant, nihil tamen sanius statui potest, quam in sacro Concilio Tridentino iam pridem iuxta allatas nunc scripturarum & patrum sententias expositum est: nam doctissimo illo decreto quo de iustificatione, spiritus sancto plane inspirati, patres agunt, paucis verbis quid per Originale peccatum intellexerint 1. & 3. capite aperiunt; ubi eos, qui ex semine Adæ propagantur, dicunt immundos & iniustos nasci, quia ea propagatione per ipsum, inquirunt, dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahunt. Hoc igitur iuxta patres est, quod originale peccatum dicimus: iniquitas videlicet, & ex Adam contracta impietas, & iniustitia, prauaq; hominis dispositio, qua perperam & male in Deum & creaturas affectus est, auersus à Deo, & ad seipsum & creaturas inordinatè conuersus; non quod infantes de Deo aut creaturis aliquid cogitent, qui nullum voluntatis aut rationis vsum habent, sed quoniam habitualis quædam in eis est praua dispositio, qua non rectè in ordine ad Deum & creaturas dispositi sunt, & qua, velut interno malo semine, malorum fructuum feraces sunt, quasi arbores malæ & amaræ. Est enim originalis ista iniquitas prauus quidam & corruptus naturæ habitus, quo homo ex Adam carnaliter natus, carnaliter affectus est, & perperam respectu Dei, & eorum quæ Dei sunt dispositus (velut amara radix

radix & arbor mala, quæ licet actu nullos iã
fructus proferat, sic tamẽ eius habet cõditio,
vt, nisi gratiã quadam immutetur, peruersos
uo tempore fructus sit æditura) sic nimirum
mente & corde dispositus & affectus, vt non
secundum Deum, sed secundum se ipsum vi-
uere latenti vitio promptus sit. Hæc est illa
iniquitas, in qua propheta (conceptum se fa-
etur, vnde secundum Iob, sordidi & immũ-
i nascimur: hic habitus est ille vetus homo
quem in Baptismo exuimus & deponimus,
nouum hominem, id est nouam animæ dis-
positionem & habitum induentes. Hæc est
naturalis omnium malitia, qui in Christo nõ
sunt renouati, cuius ratione scriptura testa-
ur, omnes Adæ filios esse sub peccato, & e-
iusmodi vt nemo ex ijs bonus aut iustus sit,
non sit intelligens aut requirens Deum, si-
cut scriptum est: omnes declinauerũt, simul
inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum,
non est vsque ad vnum. Sepulchrum patens
est guttur eorum, & venenum aspidum sub
labijs eorum, quorum os maledictione & a-
maritudine plenum est, & similia, quæ non
sunt actiones; sed ad habitualement & innatam
malitiam referenda sunt, qua omnes ex Adã
facti sunt priusquam in Christo regenerã-
rentur. quod Apostolus clarius alibi significat,
quando nos extra Christum dicit fuisse na-
turali seu innata malitia filios peccati, quod
non meretur. Hæc est illa carnalitas, vnde
et sanguis Adæ filij reputantur, quæ per

*Ad Rom. 3.
Psalm. 13.*

Ad Epb. 2

gratiam tollitur in Baptismo: hæc peruersitas vera est animæ mors, vnde per Christum in Baptismo viuificamur. Hæc iniustitia, velut cordis est præputium, quod in Baptismo præciditur, hæc magna macula quæ per Christum in Baptismo deletur. Huius ratione velut Oleastri & Siluestres ac amaræ arbores ex Adâ nascimur: qua velut feritate quadam deposita in Baptismo suavis & dulces oleæ renascimur. Sanc apud Deum plurimum interest non solum quibus actionibus homo dum vigilat aut ratio libera est, sit deditus; sed etiam qua mente dum dormit aut ratio ligata est, sit præditus. Ipse enim intuetur cor: Et sicut in pueris renatis bonam eorum animam approbat, sicut Sapiens sibi congratulatur, quod bonam animam sortitus est; sic in carnalibus Adæ filijs malam & peruersam mentem detestatur. Quamobrem huiusmodi praua hominis concepti dispositio propria & vera ratione debet peccatum æstimari; & quoniam ex origine nobis inest & in natiuitate ex primo parente eam contrahimus, aptissimè peccatum originale dicitur: peccatum quidem, quia impietas est, iniustitia, iniquitas, peruersitas, & malitia; Originale verò, quia ex primo parente in cuiusque natiuitate contrahitur, & ex origine nobis inest. Patet autem hæc originalis peccati descriptio clarissimè ex Analogia qua Paulus Apostolus peccatum ex Adam contractum, opponit iustitiæ, quam per Christum recipimus: sicut per vnum hominem,

Quare dicitur peccatum originale.

ait,

it, peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, sic videlicet per Christum iustificamur. sed non sicut delictum, ita & donum. Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si enim vnius delicto mors regnavit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores cõstituti sunt multi; ita & per vnius obedientiam iusti constituentur multi. Ecce diuersis sententijs dona Christi cum incommodis Adæ comparas, hoc ipsum malum & peccatum, quod ex Adâ trahimus, opponit iustitiæ qua per Christum iustificamur. Vnde certissimè consequitur, hoc originale peccatum esse iniustitiam, cui baptismalis iustitiã õpponitur. Quando autem paruuli per Christum in Baptismo iustificantur, nihil de actione cogitandũ est, sed eorũ in hoc posita est iustificatio, quod per latentẽ gratiam & infusam gratiã, rectè in ordine ad Deũ & proximum disponuntur, & habitũ quendam velut nouum hominẽ induunt, quo corde & animo sic affecti sunt, vt secundũ Deum vivere latenti virtute prõpti & inclinati sint: quæ velut bona radix est, & bonum eis insitum semen, vnde licet iam nullos actu fructus proferant, bonorũ tamen fructuum eraces sũnt, velut bonæ & suaves in Christo enatæ plantulæ, quæ fructum dabunt tempore suo. Quemadmodum ergo originalis

August. li.
1. de pec
cat. merit.
cap. 9.

iustitia, quam, si non peccasset Adam, propa-
gatione accepissemus, & quã nunc per Chri-
stum in Baptismo recipimus, non in actibus
sed habituali cordis dispositione & affectio-
ne posita est: sic & peccatum quod ex origine
contrahimus, de quò certissimè Augustinus;
sicut ille in quo omnes viuificantur, dat sui
spiritus occultissimam fidelibus gratiam,
quam latenter infundit & paruulis; sic & il-
le in quo omnes moriuntur, occulta labe car-
nalis concupiscentiæ tabificauit in se omnes
de sua stirpe venientes;

CAPVT QVINTVM.

*Ubi sit in homine originale peccatum & in
quor erum genere collocetur.*

EX dictis facilè perspicitur, in quo re-
rum genere, hoc Originale peccatum
collocari debeat & ubi in homine sedem
suam habeat. Sicut enim ipsa Christiana iu-
stitia, qua in Christo iustificamur, non est pe-
culiaris seu specialis contra alias distincta
virtus, sed ex ea in omnibus animæ viribus
exoriuntur, estq; recta & Diuina quædam
hominis dispositio, quæ sedem in essentia
& natura hominis recipit: sic Originale
malum, quædam ratione generale pecca-
tum est, velut radix & caput omnium pecca-
torum, praua videlicet & inordinata homi-
nis illa affectio, qua in ipsa sua natura sic dis-
positus est, vt non ad Deum sed ad creaturas
sit impiè inclinatus, quæ propriè in ipsa quo-
que

que natura & hominis essentia locum suum
 habet: vnde promptum est, vt omnes vires, quæ
 naturam sequuntur, non in Deum, sed in sua
 quæq; desideria & placita ferantur. Hinc in
 intellectu seu mente infidelitas: in volunta-
 te & arbitrio superbia & amor sui; in appeti-
 tu sensibili lasciuia & intemperantia; vt re-
 ctissimè ab Ambrosio propter originale pec-
 catum homo dictus sit volutabrum libidinũ
 & diuersorium vitiorum; quæ animi dispo-
 sitio propriè opponitur gratiæ, quam scholæ
 gratum facientem nominant, qua per Baptis-
 mum ab hoc peccato mundamur & gratifica-
 mur in dilecto filio Dei, qui dedit semetipsũ
 in redemptionem pro nobis. Vnde etiam cõ-
 sequens esse intelligimus, quod sicut ipsa
 virtutia seu gratia gratum faciens, in prima,
 quæ est apud philosophos, qualitatis specie,
 rectè collocatur, velut bonus & perplacens
 animi habitus, quo rectè (vt oportet) homo
 disponitur; sic in eodem genere inter vitio-
 sos & prauos habitus collocandum sit pecca-
 tum originale, velut corruptus naturæ habi-
 tus, quo non tunc quidem ligata in puero ra-
 tione malum agitur, sed promptum est vt ea-
 dem soluta agatur. Ipse est enim habitus, quo
 malum agitur cum tempus est. Et vitium est,
 ait Augustinus, qualitas secundum quam ma-
 lus est animus, etiam quando nihil agit, quod
 sanè Deus etiam in eo qui nihil agit respicit,
 cuiusque rationem habet. Porrò ne longius,
 quam fortè par est, videamur à celebriorum
 Doctorum sententia recedere, quorum non-

*De perfe-
 ctione iu-
 stitiæ.*

Anselmus de cōceptu virg. & original. peccat. ca. 26.

nulli dicunt Originale peccatum esse nuditatem seu defectum iustitiæ, cum quo ex Adam homo nascitur: alij, concupiscentiam quæ in anima paruuli dominatur: notabit eruditus lector sensum eodē recurrere. Quando enim D. Anselmus in priuatione peccatū istud constituit, eam non nudam & simplicē iustitiæ absentiam intelligit, sed suæ inhærens communi, quam habet ex Augustino, cōtemplatione, qua peccatum & malum formaliter in priuatione boni constituit: talem intelligit iustitiæ permutationem, quæ adest & inuoluitur inordinate ad creaturas affectioni. Omnis enim erga creaturas affectio, à qua vera iustitia abest, siue quæ sine debito iustitiæ ordine in creaturas tendit, propter hanc iustitiæ absentiam mala est; quia vidit contrahi à paruulis manifestè, tradit peccatū originale esse iniustitiam. Omne peccatum, ait, est iniustitia, & originale peccatum est absolute peccatum, quare originale peccatū omne iniustitiam dubitari non potest. Quando igitur priuationem seu nuditatem iustitiæ nominat, formalem exprimit rationem, vnde hominis in creaturas affectio mala & peruersa est. Qui verò dominantem concupiscentiam ponunt, ij per concupiscentiam generatim intelligunt inordinatam virium animæ ad bonum commutabile conuersionem: quam dum dicunt inordinatam & dominantem, iam ipsum iustitiæ defectum includunt. Ob id enim inordinata est: quia si-

ne recto iustitiæ ordine ab incommutabili bono

Ansel. lib. supr. dicto cap. 3.

Aug. tractat. 93. in Iohannem.

bono ad commutabile deficit. Rectissimè igitur hæc ipsa concordans D. Thomas scho-^{1.2 q. 82.} lasticè & eruditè declarat Formale peccati o-^{art. 3.} riginalis positum esse in priuatione iustitiæ, Materiale verò in concupiscentia, quod dictum hanc intelligentiam recipit, peccatum enim seu vitium non est nuda iustitiæ priuatio, neque simplex aut indifferens actus vel habitus, sed actus vel habitus inordinatus; Materiale igitur vocant actum vel qualitatem ipsam, quæ peccatum vel vitium denominatur, & hæc est in originali malo concupiscentia, Formale verò rationem illam intelligunt, vnde actus vel qualitas vitiosa vel mala reputetur, & hæc est in omnibus peccatis & culpis debitæ iustitiæ & rectitudinis absentia. Vt igitur summatim concludamus, vitiosus ille defectus, quo aliter, quam rationali naturæ conuenit, homo dispositus nascitur, auersus nimirum à summo Deo creatore suo, & inordinatè ad se ipsum & alias creaturas conuersus, ipsum est peccatum originale, in quo homo concipitur, ipse vetus homo & vetustas qua nascitur. Qui autem in solo defectu peccatum originis statuunt, viderint an non in Pelagij sententiam incidant, quem reprehendit Augustinus, ^{August. de peccat. orig lib. 2. cap. 41.} quia dixit, sicut sine virtute, ita nos sine vitio procreari.

Quomodo vitium originis sit propriè peccatum.

CAeterum dicit aliquis, facile quis concesserit hominem cum vitio aliquo concipi quo contra, quam naturæ suæ conuenit, dispositus nascitur; verum quomodo hoc vitium propriè peccatum dicatur, non sic apparet: peccatum enim propriè inordinatum actum significat, quo quis à lege & reeta regula in opere suo declinat, dictum videlicet, vel factum, vel conceptum contra legem Dei æternam; vel iuxta Ambrosium, Cœlestium inobedientiam mandatorum ac legis diuinæ præuaricationem. Lex autem & mandata de actibus, qui in hominis sunt potestate, feruntur, vnde peccatum necesse est esse voluntarium, qua sola ratione, apud omnes, qui sanæ mentis sunt, vituperabile & culpabile iudicatur. Quibus respondendo dicimus: peccatum non solû propriè actum dici, quo quis nunc deliquit, sed etiam permanentem in homine malitiam quâ loco & tẽpore exercet, quomodo peccatû puerorû Heli grande nimis coram Domino fuisse dicitur, & Sodomitæ homines pessimi & peccatores coram domino; non quod semper actu peccarent, sed quoniam interna & perseverante malitia prauis erant, & potentes in iniquitate, quam loco & tempore frequenter exercebant, more enim Hebraico & propriè dicun-

*Aug. cont.
Faustum
li. 22. c. 27
Ambro. in
lib. de Pa
radis. c. 8.*

*Genes. 13.
1. Reg. 2.*

dicuntur operari iniquitatem, nō solum qui nunc actualiter operantur, sed quibus animus & habitus inest operandi. Et quando Apostolus docet, peccatum fieri supra modum peccans per mandatum, non opus peccati intelligit, sed inherētem malitiam, quæ legis occasione mirabiliter carnalem hominem in peccato agit, & ad præcipitandum efficax est, quod peccatum dicitur, non quo propriè peccare & actu delinquere dicimur, sed quo peccatores & impij censemur. Ad hunc ergo modum peccatum originis propriè peccatum dicitur, quoniam vitium est quo animus prauus est, etiam quando nihil agit, sed loco & tempore malitiam exercebit, vnde per inobedientiam vnius hominis, non propriè peccantes, sed peccatores apud Paulum constituti dicuntur multi. Quod ergo ex Augustino & Ambrosio producitur, manifestū est in actiuis & proprijs cuiusque peccatis locum habere, & eas descriptiones de actualibus peccatis, non originali datas esse. Supra verò, communem peccati definitionem ex Augustino posuimus, vt sit quædam inordinatio atq; peruersitas, id est, à præstantiori Conditore auersio, & ad inferiora conuersio, qua anima rationalis ad ea quæ infra illā sunt condita, conditore suo deserto, habet inclinatum affectum: quæ sanè generalis peccati descriptio propriè etiam originali conuenit. neque enim omne cuiusq; generis peccatum contra legem aliquā esse oportet, quæ propriè de actibus voluntarijs disponit: sed

Ad Rom. 7

*Aug. li. 1.
ad Simpli-
cian. q. 2.*

Apocal. 21 sufficit declinationem esse à regula, quæ de
Matth. 22 fine hominis statuit & disponit. Quia enim
 iustè cautum est apud Deum, vt nihil coin-
 quatum intret in gloriam suam, & qui ve-
 stem nō habet nuptialem, in tenebras proij-
 ciatur exteriores, sanè qui cum malitiâ & in-
 terna impietate nascuntur, regulæ suæ non
 sunt conformes, neq; congruunt, vtpote, qui
 aliter affecti & dispositi sunt, quã finis eorū
 ad quem creati sunt exigit: nō quod præcepto
 aliquo mandetur, ne hanc iniquitatem ha-
 beant, (quod eis est impossibile) sed quoniã
 iustè statutum est, vt macula regnū illud non
 ingrediatur. Est ergo peccatum originis de-
 clinatio non quidem à lege & præcepto quo
 prohibeatur, sed ab ordine finis, & à regula
 cui respondere & conformes esse debent, qui
 regnum cœlorum ingredientur: Qualis ter-
 renus, tales & terreni, ait Apostolus, & qualis
 cœlestis, tales & cœlestes: Igitur sicuti por-
 tauimus imaginem terreni, portemus & ima-
 ginem cœlestis. Hæc autem dico fratres, quia
1. Cor. 15. caro & sanguis regnū Dei possidere non pos-
 sunt, id est, qui carnales sunt, & peccato sub-
 iecti; sicut qui originali impietate Christo
 difformes & Adamo conformes nascuntur.
 Deinde peccatum originis est etiam virtua-
 lis quædam & habitualis à lege Dei declina-
 tio, & cœlestis mādati inobedientia; nō quod
 lege prohibeatur, sed quoniam per ipsum sic
 homo dispositus nascitur, vt loco & tempore,
 à lege & præceptis Dei sui declinaturus
 sit, & ambulaturus in desiderijs animæ suæ,

*Alia defi-
 nitio.*

7 conce-

concepto videlicet malo femine, vnde legem Dei suo tempore contemnat, à qua nunc habitualiter seu virtualiter auertus est, id quod ad originalis & habitualis peccati rationem abundè sufficit. Quod verò ad quaestionem de voluntario pertinet, malè quidem sonabit, si quis dixerit peccatum originale paruulis esse voluntarium, qui nullum habuerunt vnquam voluntatis vsum. Nam spontaneum seu voluntarium id propriè dicitur, cuius principium, inquit Aristoteles, est in eo qui agit particularia cognoscente in quibus actio consistit. Cum igitur peccatum originis non ex paruuli, sed mala primi parentis voluntate proueniat (vnde etiam non actiuū sed originale peccatum est) non rectè in paruulo voluntariū dicitur. Cæterū quia voluntatem ipsam in paruulo perperam afficit, & coram Deo auersam tenet, tamquam vitium naturæ quidem inhærens, sed mentem & voluntatem omnesq; vires rationales inficiens & sic in homine habitās, vt seminaliter & virtualiter ei placeat, vtpote qui totus carnalis & ad concupiscentias mente & voluntate inclinatus nascitur: istud sanè ad rationem peccati, quod non actum sed originale est, sufficit. Voluntarium enim, vt propriè sumitur, ad actualia peccata, non ad originale requiritur, pro quo sufficit, quod ex praua originis, seu primi principij voluntate homo malus & peruersus nascitur. Sic enim rectè ostenditur sine voluntate nullum esse peccatum, siue in opere

*Infantibus**peccat.o-**rig. an sit**volunta-**rium.**Volunta-**rium quid**sit.**Aug. li. 1.**retract.**cap. 15.*

Ibid.

opere siue in origine, quoniam paruuli ob id tenentur rei, quia ex eius origine tenentur, qui voluntate peccauit: Omnis enim homo terrenus quid est, inquit August. origine, nisi Adam? porro autem Adam habebat utiq; voluntatem, qua voluntate cum peccasset, peccatum per eum intrauit in mundum. Nam suo peccato voluntarie Deum deserens & secundum seipsum viuere volens, omnes qui in ipso velut semine & radice latebant, simili vitio infecit, sic rerum ordine constituto, ut quicumq; ex eo nascerentur, simili malitia velut ex incorrupta & infecta radice corrupti & abominabiles prodirent. Non enim ut singularis persona (sicut rectè id annotat D. Bonauentura) Adam peccauit, sed tanquam principium & caput generis nostri, quomodo legem à domino acceperat; sic ut in primo homine velut genere nostro peccante, ipsa (quæ in eo seminaliter latebat) humana natura, iuxta D. Augustinum, peccasse censeferi debeat. Habes itaq; hic duo diligenter annotanda: Alterum, quod Adam peccante, totum, quod in eo fuit humanum genus, velut communiter peccauit, non solum (ut nonnulli minus plenè exponunt) quoniam ex ipso peccatum contrahimus, sed etiam quoniam ipso tanquam genere nostro peccante, omnes (sicut antea dictum est) in eo præuicati sumus, ut hoc ipsum, quod ille peccatū admisit, nostrum sit & reputetur: Alterum, quod internam ex ipsius velut communi peccato malitiam paruuli contrahunt, qui Adam velut

*Adam nõ
peccauit
vt singula
ris homo.
August. de
vera reli
gione c. 22*

*Peccante
Adamo
peccauim⁹
omnes.*

*Adamo
corrupto
tota nostra
natura est
corrupta.*

velut semine & radice per malitiam corrupto, omnes in eo iam seminaliter & originaliter corrupti & abominabiles facti sunt.

Quemadmodum ergo interna rectitudinis dispositio, qua paruuli per Baptismum in Christo iustificantur, non quouis modo considerata, est Christiana iustitia, propter quam in regnum cœlorum assumuntur, sed ut (in Concilio Trident. expositum est) quatenus est rectitudo membrorum & filiorum Christi, in quo renati sunt: sic hæc iniquitas & inordinata hominis ex Adam concepti dispositio, non quouis modo considerata peccatum est originale, sed ut est peruersitas & praua dispositio membrorum & filiorum Adæ: in ipso legem Dei prauaricati, facti sunt noxij prauis & abominabiles, sic affecti ut loco & tempore, quando ratio in eis soluta & libera fuerit, impiè, & non secundum Deum victuri sint.

Quemadmodum enim corruente homine, omnia eius membra cadunt, & succiso trunco, omnes arboris rami in terram dilabuntur: sic per malitiam suam corruente Adam, omnes in eo lapsi sumus, eadem malitia per ipsum infecti, qua ipse legem Dei transgrediens prauè affectus fuit: Seminatum est enim originale peccatum, ut in illo esset, & in omnes contagione transiret. Proinde quando de voluntario fit quæstio; dicendum est cum sanctis, quod sufficiat genitale peccatum hæc-

Simile.

August.

de nup. & concupis. cap. 28.

Peccat. orig. quatenus est voluntariū.

dammo-

dammodo hereditarium, & voluntatem per
 peram afficit, vt etiam in paruulis verissimū
 sit, quod dicit Augustinus, semen pessimum
 nasci impia voluntate, & moribus execrabi-
 libus pullulare: Vbi pulchra exoritur quæ-
 stio: An posterior hac ratio, quia paruuli po-
 tentia voluntatis impiè disposita nascuntur,
 sola sine vllō respectu peccantis Adæ, ad ra-
 tionem peccati non sufficiat. Ad quam dici-
 mus D. Paulum & B. Augustinum semper A-
 damum respicere, & totam damnationem,
 in ipsius peccatum referre. Iudicium, in-
 quit Apostolus, ex vno in condemnationem;
 & vnus delicto mors regnavit per vnum, &
 sicut per vnus delictum in omnes homines
 in condemnationem, sic & per vnus iustitiā
 in omnes homines in iustificationem vitæ:
 Et ad Corinthios: per hominem mors, & per
 hominem resurrectio mortuorum. Et sicut
 in Adam omnes moriuntur; ita & in Christo
 omnes viuificabuntur: Et Augustinus: Traxit,
 inquit, paruulus reatum, quia vnus erat cum
 illo, & in illo, à quo traxit, quando quod tra-
 xit, admissum est: Quæ frustra dicerentur, si
 quod infantibus inhæret, sine vllō respectu
 ad Adam, veram & plenam peccati rationem
 haberet. Licet enim propter inhærentem ma-
 litiam, homo meritò prauus & impurus (vn-
 decunq; descendat ea prauitas) estimari pos-
 sit; non tamen ob hoc solum possit pœna a-
 liqua dignus estimari, nisi ex aliqua volun-
 tate, quæ recta quadam ratione omnibus
 communis fuit, malū hoc hominib. innasce-
 pone

*August. li.
 1. retract.
 cap. 13. &
 contra ad-
 uers. &
 prox. li. 1.
 cap. 22.*

*Ad Rom.
 cap. 5.
 Et ad Co-
 rint 15.
 Augustin.
 epist. 23. et
 105. 106.
 de ciuitat
 Dei lib. 13
 cap. 14.
 De peccat.
 meritis li.
 1. cap. 10.*

poneretur. Hæc ergo iustissimo Deo visa est iusta damnationis ratio, & hæc vera peccati in paruulis originalis natura, quoniam in Adam Dei legem præuaricando, facti sunt impij, interno concupiscentiæ & prauæ ignorantie vitio sic affecti, vt à Creatore suo auersi, ad creaturas prauè conuersi, atque ita toti distorti & iniusti nascantur: sicut etiam de iustitia nunc dictum est, quod sola virium in homine recta dispositio ad capescendum regnum cœlorum nõ, sufficiat, sed quatenus est membrorum & filiorum Christi, qui vitam accipiunt in nomine ipsius.

CAPVT VII.

Quæ sint cause peccati Originalis.

PER hæc nunc vtcūq; posita sint fundamētra, quibus omnes originalis peccati causas, eruditus Lector facile distinguere queat. sicut enim in alijs peccatis causa efficiens inuenitur voluntas quæ cum defectu ordinis operatur: sic effectrix istius originalis peccati causa, voluntas fuit Adæ in se naturam peccato suo vitiantis, quò facta est, inquit Anselmus, necessitas, vt qui per ipsum nascerentur, toti carnales & pleni vetustate conciperentur: quemadmodum docet Apostolus, quod per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, De quo eleganter Augustinus contra Iulianum, qui dixerat: non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non

Causa efficiens.

Ansel. de concept.

virginæ.

cap. 7.

Ad Rō. 5.

August.

de nup. &

concupis.

li. 2. ca. 28.

non peccat iste qui condidit, per quas rimas inter tot præsidia innocentia, peccatum fingis ingressum? Quid querit, inquit, latentem rimam, cum habeat apertissimam ianuam? Per vnum hominem ait Apostolus, per vnius delictum ait Apostolus, per inobedientiam vnius hominis ait Apostolus: Quid querit amplius? quid querit apertius? quid querit inculcatius? Querit fortè vtrum & originale peccatum ex voluntate sit? Respondeo, prorsus & originale peccatum, quia & hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, vt in illo esset, & in omnes transfret. Et capite sequenti: malum non esset in paruulis, nisi voluntate primi hominis peccaretur, & ex origine vitiata, peccatum originale traheretur: Adam enim peccando gratiam originale que omnes anime vires recto ordine continebat, & in ipso nature data erat, abiecit, & vestem illam innocentia exuit, vnde natura in ipso vitiata est facta tota concupiscibilis, & ad peccatum inclinata, talis etiam qua non nisi cum libidine & concupiscentia semen propagare posset: vnde, sicut antea dictum est, factum est, vt qui ex ipso generantur, omnes carnales & subiecti concupiscentia nascantur: Quod enim natum est ex carne, caro est, ait Dominus.

An sit alia qua meritoria originalis mali. Cæterum alia existit hic quaestio: An huius originalis mali etiam causa sit aliqua meritoria, an tantum efficiens? Nam de merito sic quosdam aliquando differentes audiui, vt originalis peccati meritum in Adam negaret: Cui tamen contrarium est, quod tam sepe inculcat

culcat Apostolus: Si vnus delicto multi mor- *Ad Rom. 8*
 tui sunt; multo magis gratia Dei & donum,
 in gratia vnus hominis Iesu Christi in plu- *Bernard^o*
 res abundauit. Et paulo post: Iudicium ex v- *ad milites*
 no in cōdemnationem, gratia autem ex mul- *templi*
 tis delictis in iustificationem. Si enim vnus *cap. 11.*
 delicto mors regnauit per vnum, multo ma-
 gis abundantiam gratiæ & donationis & ius-
 titiæ accipientes, in vita regnabunt per vnū
 Iesum Christum. Igitur sicuti per vnus de-
 lictum in omnes homines in condemnatio-
 nem, sic & per vnus iustitiam, in omnes ho-
 mines in iustificationem vitæ. Quibus Pau-
 lus manifestè docet, quod merito peccati A-
 dę morimur; iudicamur, cōdemnamur; sicut
 merito Christi iustificamur & viuimus: vbi
 mortem & condemnationem cum opponit
 iustificationi, palam est ab ipso peccatum in-
 telligi, propter quod mortis & condemna-
 tionis rei fuimus. Et ad Corinthios simili-
 ter Christum Dominum cum Adam confe- *1. Cor. 15°*
 rends: Per hominem, inquit, mors, & per ho-
 minem resurrectio mortuorum. Et sicut in
 Adam omnes moriuntur, ita & in Christo o-
 mnes viuificabuntur, proculdubio meritum
 mortis in Adam prædicat, cuius non posset
 rectè meritum in ipso constitui, nisi homo
 merito ex ipso peccatum contraheret, quo
 dignè cibus mortis esse posset. Dominus et-
 iam de communi generis humani supplicio
 in Adam & Euam sententiam ferens, in eorū
 præuaricationē totius pœnæ meritū retulit:
 Quia, inquit Adæ, audisti vocem vxoris &

comedisti de ligno ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo.

Genes. 2.

3.

Et mox: Pulvis es & in puluerem reuerteris; quemadmodum ante mortem fuerat illi comminatus, quacunque die ex ea comederet.

Gravitas

peccati

Ad e.

August. de

ciu. Dei

lib. 13. cap.

14. & lib.

14. cap. 1.

& 12. lib.

21. cap. 12.

ret. Quo circa B. Augustinus ferè semper ad magnitudinem grandis illius peccati, quod à primis parentibus, contra tam facile præceptum tam indignè commissum est, refert naturæ depravationem, mortem & condemnationem. Ab illis, inquit, admissum est tā grande peccatum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in posteros obligatione peccati & mortis necessitate transmissa. Et

rursus: Hinc est vniuersa generis humani massa dānata, quoniā qui hoc primitus admisit, cū ea quæ in illo fuerat radicata sua stirpe punitus est. Quibus similia sunt, quæ li. i. retractationum habet ca. 15. vbi frequēter repetit paruulos teneri reos, quia ex eius origine tenentur qui non fecit quod facere potuit. Diuinum, scilicet, seruare mandatum. Et Chry-

Chrysoſt.

hom. 9. in

1. ad Cor.

Aug. lib. 5.

cōt. Iulia.

cap. 3.

ostomus; Considera, ait, quanto tempore propter id vnum peccatum in morte humanum genus permanet. Eodem tendit, quod tam grauitè contra Iulianum tradit Augustinus, Concupiscentiam, aduersus quam bonus concupiscit spiritus, peccatum esse, pœnam & causam peccati. Merito igitur peccati Adæ factum est, vt diuina æquitas gratiam originale naturæ non redderet, eaque destitutam naturam carnaliter & libidinosè propagari permetteret, vnde per contagionem

pecca-

peccatum originale contrahi diximus. Ne tamen nos hic pro alio qui ad nos non pertinet, puniri sine proprio reatu cogitemus, memoria repetendum est, quod iam proxime diximus: Peccatum Adæ nobis omnibus commune fuisse, qui in ipso & cum illo omnes vnus eramus. Omnis enim homo terrenus origine Adam est. Merito ergo cum peccato nascimur, quoniam nobis in Adam peccantibus, merito illius peccati gratia nature subtracta est, sine qua quisquis carnaliter nascitur, necesse est eum latenti vitio impium & iniustum nasci. Habes igitur peccati originalis principium & originem in ipso Adam, cuius scelere & impietate factum est, ut omnes qui ex ipso procedimus, cum peccato nascamur, quod merito illius peccati iustus Deus permittit & non impedit, & ut non impediatur iustitia propter peccatum postulat. Quod si etiam causam instrumentalem, id est, medium quo peccatum in posteros traducitur, desideres, non obscure diuinus propheta Iob eam insinuat, quando dicit, quis potest facere mundum de immundo conceptu semine, nisi tu qui solus es? Nam virtute seminis, quod cum libidine fusum est, corpus animæ aptatur, & anima corpori cōcreta sine gratia carni iungitur: cuius etiā virtute homo ipse, qui substantia est ex anima & corpore cōposita, nascitur & perficitur. Licet enim anima, propter suam nobilitatem & immortalitatem, non possit ex ipso nasci semine: eius tamen conditionis est, ut non nisi per seminis

*De causā
instrumentali.
Iob. 14.*

*Anima
virtute se-
minis cor-
pori iungi-
tur.
Caietan. in*

*fine 1. par-
tis de tra-
ductione
animæ qu.
118. art. 2.*

dispositionem in corpore suum esse habere possit, & corpori non nisi virtute seminis uniri (cum enim homo neque sola sit anima neque caro, sed persona ex anima & carne consistens: licet non ex semine anima, homo tamē ipse ex semine nascitur, sic rebus ab initio velut lege naturæ positus, ut propter benedictionem qua Deus in primis parentibus naturæ benedixit, diuinitus anima corpori nunc præparato concrearetur, non minus quàm si ex ipso semine anima prodiret, siquidem ex ipsa benedictione, quæ Deus propter peccatum sua bonitate non aufert, lege quadam diuinitus posita accidit, ut ad seminis dispositionem anima corpori diuinitus adsit, non tardiùs aut aliter, quam aliæ corporum formæ, quæ ex natura procedunt. Non enim anima foris antea creata, postea in corpus funditur, sed ad dispositionem seminis diuinitus corpori adest, ut virtute seminis cum corpore in formam & naturam humanam uniat) unde per virtutem seminis, ut rectissimè à D. Thoma traditum est, traducitur humana natura à parente in prolem, & simul cum natura naturæ infectio: & ex hoc fit iste qui nascitur, conlors culpæ primi parentis, quòd naturam ab eo per libidinosam eius generationem sortiatur. Ex quibus utcumq; in obscurissima hac quæstione, ubi tutiùs fide quàm cognitione & scientia ambulatur, videre potest exercitatus lector, quo pacto homo ipse, qui anima constat & corpore, totus in Adam fuerit, atque in eò peccasse

*D. Tho. i.
Adæ de
peccat. ori-
ginal.*

çasse dici queat, quoniam anima instrumen-
 taliter per ipsum ex prima Dei benedixione
 diuinitus corpori adest, & superna ac diuina
 virtute semini per primam constitutionem
 adhærente vel assistente ad seminis commi-
 xtionem in corpore simul cum corpore for-
 matur, quemadmodum in sacramentis cha-
 racter & gratia non propria vel naturali sa-
 cramentorum virtute, sed ex diuina ordina-
 tione per sacramenta sequuntur, vbi si pro-
 pter peccatum suscipientis character ad dam-
 nationem, imprimitur, character quidem
 opus Dei est, sicut hic corpus & anima; sed
 damnatio per peccatum accipiētis nascitur:
 quemadmodum per concupiscentiam, quæ
 ex peccato generationis operi adhæret non
 ipsa hominis natura, sed naturæ vitium, quæ
 carnalitas quædam est, sine freno iustitiæ nas-
 citur, quibus adde, quod vti nunc dictum est,
 per virtutem seminis corpori iungitur, & ho-
 mo ex utroque compositus eiusdem opera-
 tione concipitur & nascitur. Labet nunc pau-
 cis etiam Formalem causam originalis pecca-
 ti subijcere, id est, rationem vnde puer qui
 nascitur verè & Formaliter prauus & iniu-
 stus denominari queat. Hæc itaque est iniu-
 stitia, non qua Adam, sed qua paruulus quis-
 que ex Adam verè malus & iniustus est,
 antequam per Baptismum in Chri-
 sto regeneratur. de quo su-
 pra satis dictum esse
 existimo.

*Simile.**De causa
Formali.*

miles nascuntur, in quo propria peccati originalis ratio posita est, in hoc videlicet, quod culpa communis parentis à Deo auersi, ad se ipsos impiè conuersi nascuntur. Propter hæc de alijs Adæ vel aliorum parentum peccatis nihil debemus esse solliciti: quæ sicut personalia & ipsorum propria fuerant, sic ad posteros nõ pertinent, de quibus Ezechiel: *Ani* *Ezech. 18.*
ma quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius nõ portabit iniquitatem patris, pater non portabit iniquitatem filij. Manifestè enim pronunciat Apost. quod vni tantum peccato subiecti nascamur, primo videlicet Adæ peccato: Cætera verò, iuxta diuinum Apostolũ, ad nos non pertinet. Et licet D. Augustinus & ter sanctus Leo, hic minus definitè locuti sunt: posteriores tamen sententia Pauli & rei veritate benè perpensa, nullum de hoc dubium esse, videre potuerunt: Tum quia Paulus clarè sic asserit; tum quia primum Adæ peccatum solum eiusmodi fuit, quo natura corrumpi & infici posset, qui vt principium & caput generis nostri solus legem eiusmodi acceperat, quæ naturæ humanæ in ipso data fuit, quam dum violauit, non sola eius persona, sed ipsum genus humanum in ipso præuaricatum censetur; quo factum est, vt omnes & soli qui in ipso erant, propter vnum illud præuaricationis delictum culpabiliter iniusti nascerentur. Interim tamen verũ *D. Prosper*
esse non dubito, quod D. Prosper scriptum sent. 306.
 reliquit, sicut quidam parentes aggrauant originale peccatum, ita quidam releuant,

Parentes sed nullus tollit, nisi ille de quo dictum est;
quidā pec Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi.
cat. origin. Aggrauauit enim vel releuauit, non quia v-
aggrauant nū in altero grauius est, sed quia suis sceleri-
quidam re bus parentes aliquando in causa sunt & me-
leuāt, nulli rentur, vt dominus non misericorditer, sed
tollunt. iustè cum paruulis, secundum originalis pec-
 cati reatum, agat. Alij verò sua pietate hoc
 impetrant, vt non pro merito sed misericor-
 diter cum posteris agat. Fit etiam vt corpora
 les huius temporis miseræ, propter delicta
 parentum, inscrutabili iudicio Dei (qui po-
 tens est post mortem, quod homo nō potest,
 liberare vel perdere) augeantur in filijs: qua
 sententia ab Augustino & Leone locis supra
 citatis veraciter dictum arbitror: parentum
 peccatis paruulos obligari. Sic enim Domi-
 nus aliquando memor iniquitatum paren-
 tum, in filios in 3. & 4. generationem visitat,
 quia temporalibus penis eos corrigit, & sub-
 inde iusta & merita supplicia infert, quæ a-
 liàs parentum iniquitate non obstante, non
 esset illaturus. Similiter gratias & misericor-
 diæ suæ beneficia iustè eis denegat, quæ aliàs
 daturus erat. Quamobrem sanctè cum Tobia
 precamur: Ne reminiscaris (inquit) delicta
 mea vel parentum meorum: Ita tamen, vt
 hæc inscrutabilibus Dei iudicijs reseruata
 sint, & non vna eademque lege secundum me-
 rita parentum diuinitus administrètur. Hic
 iam non dissimulandum occurrit dubium:
 Si vnum est originale peccatum, quomodo
 propheta dicit: Ecce in iniquitatibus conce-
 ptus

Culpa pa-
rentū tem-
porales mi-
serie au-
gentur.

Exod. 20.
et August
quæst. 8. in
Iosue.

Tob. 3.

ptus sum, & in peccatis concepit me mater *Quomodo*
 mea? nam manifestè plura in se peccata vide- *peccatum*
 tur agnoscere. Ad quod licet congruè dici *originale*
 queat, scripturis non infrequentem esse e- *st vnum.*
 nallagen, qua nunc plurale pro singulari,
 nunc singulare pro plurali vsurpat: Hic tamè
 peculiaris potest ratio pluralis numeri dari,
 quoniam quod in nobis est originale, caput
 & radix est multorum peccatorum. Nam si-
 cut gratia in essentia animæ constituta, om-
 nes animæ vires sanctificat & omnium vir-
 tutum mater est: sic originale peccatum, vt
 antea dictum est, in hominis natura residens
 omnes eius vires inficit & omnis generis pec- *Intellectus*
 cati fons & origo est. Nam quod ad intelle- *vitia &*
 ctum attinet, in eo profundissima est rerum *peccatum*
 ignorantia, curiositas, error & infidelitas, *orig.*
 sicut docet August. in Enchiridio cap. 24. tra- *Voluntatis*
 ctatu 44. in Ioannem, lib. 1. de peccatorum *vitium ex*
 meritis cap. 7. Item lib. 3. de peccato. meritis *orig. pecc.*
 cap. 9. de infidelitate. In voluntate verò do-
 minatur proprius amor vsq; ad contemptum
 Dei, quo quemque non secundum Deum sed
 secundum se viuere delectat, sicut prosequi-
 tur Augustinus lib. 14. de ciuitate Dei cap. 1.
 2. 4. 9. & vltimo, lib. 15. cap. 1. & 2. de libero
 arbitrio libr. 1. cap. 11. & Author libelli de *Appetitus*
 vocatione gentium lib. 1. cap. 2. & 6. Denique *sensibilis*
 in appetitu sensibili seu parte inferiori re- *vitium ex*
 gnat concupiscentia carnis, de quibus Ioan- *pec. orig.*
 nes: omne quod est in mundo, ait, est concu- *1. Ioan. 2.*
 piscentia carnis, concupiscentia oculorum
 & superbia vitæ. Deinde ipsum Adæ pecca-
 tum

*August.
in Enchi.
cap. 5. &
Leo epist.
86.
Vnū pec-
catū Ada
multi-
plex est
et variū
diuerso
respectu.*

tum, cuius respectu vitium originale perfe-
ctum culpæ rationem induit, licet vnum fue-
rit perfectum & consummatum delictum, in
illo tamen vno possunt intelligi plura pec-
cata, si vnum ipsum in sua quasi membra sin-
gula diuidatur. Nam & superbia est illic, quia
in sua homo potius esse, quā in Dei potestate
dilexit: & sacrilegiū, quia Deo non credidit:
& homicidium, quia se præcipitavit in mor-
tem: & fornicatio spiritalis, quia integri-
tas mentis humanæ serpentina suasionem cor-
rupta est: & furtum, quia prohibitus vsurpa-
tus est cibus; & auaritia, quia plus quā suf-
ficere illi debuit, appetiuit: & si quid aliud
in hoc vno admissio diligenti consideratione
poterit inueniri. Habes igitur causas origina-
lis peccati: Efficientem & meritoriam in A-
dam; Instrumentalem in semine: Formalem
in interna & naturali ex Adam descendente
malitia: Materialem verò non aliam habere
potes, quam sedem subiecti cui inheret, quā
habet, vti diximus, in ipsa natura & essentia
hominis, vnde cunctas animæ vires inficit.
Non nihil etiam de fine dicendum est, quis
nimirum futurus sit eorum finis qui cum ori-
ginali peccato decedunt, De quo Pelagius di-
cere solet; Quò non eant scio, quo eant nes-
cio: loquens de paruulis qui sine Baptismo
moriuntur. Quò non eant se scire aiebat,
quia non ire in regnū cœlorum sciebat. Quò
verò eant se nescire dicebat; quia dicere non
audebat in mortem illos ire perpetuam,
quos & hic nihil mali commississe sentie-
bat, &

*Materia-
lis causa
peccati o-
riginis.*

*Quis finis
peccati o-
riginis.*

*Aug. l. 2.
de pecca-
orig. c. 21.*

*De pœna
paruulo-
rum sine
baptismo
mortem
exim.*

bat, & originale traxisse peccatum non consentiebat. Quamuis igitur Doctorum varix sint hac de re sententix, nulli tamen dubium esse potest, quin in morte & damnatione luctuosum agant exilium, qui sine Baptismo cum originali peccato decedunt. Id enim Paulus manifestè testatur: Inditum, inquit, ex vno in condemnationem: Et si vnus delicto mors regnavit per vnum, &c. Et rursus: Igitur sicut per vnus delictum in omnes homines in condemnationem, &cæt. Poena igitur & finis originalis peccati mors est, & condemnatio: siquidem Deus Adæ cõminatus est, quocunque die contra Dei præceptum ex ligno comederet, morte moriretur: vbi mortem generaliter intelligi docet Augustinus, non solum corporis, sed & animæ, & quæ est in inferno totius hominis. De qua paruulorum poena eloquens alibi Augustinus: Quis dubitauerit, inquit, paruulos non baptizatos, qui solum habent originale peccatum, nec vllis proprijs aggravantur, in damnatione omnium leuissima futuros? Quæ qualis & quanta erit, quamuis definire non possum, non tamen audeo dicere, quòd eis, vt nulli essent, quàm vt ibi essent, potius expediret. Quamobrem illius sententiæ duritiem aures Christianæ non ferunt, paruulos in originali malo decedentes igne perpetuo cruciari, quem non nisi proprijs & actiuis sceleribus, & criminibus scripturæ constituunt, & vbi rectè sic infelices affliguntur, vt melius eis esset,

si nunq̃

*Aug li. 13
de ciuit.*

Des c. 12.

August.

libr. 5.

*cont Iu-
lianum
cap. 8.*

si nunquam nati fuissent. Non satis tamen peruersitatem peccati originalis perspexisse videntur, qui in sola priuatione vitæ æternæ sine sensu doloris, pœnam ipsorum constituunt. Nam vbi nullus est dolor, luctus, aut tristitia; ibi neq; mors, neque damnatio dici possunt esse, cuius id ratio postulat, vt qui in morte & damnatione versantur, illi velut miseri & infœlices agant in tenebris, in luctu, dolore, tristitia & nonnulla totius hominis afflictione, Id quod hac quoque ratione poterit quis facere probabilius; quoniam peccati, quod hic non tollitur, grauior est in futuro seculo pœna, quàm in præsentis: siquidem hoc tempus misericordiæ, illud verò iustitiæ est, vbi propriè peccatis suum stipendium referuatur. Sed videmus, quam multis sensibilibus pœnis & miserijs etiam paruuli propter originale peccatum obnoxij sint: multo minus igitur qui nunc à peccato suo non liberantur, à similibus miserijs & pœnis liberi tunc erunt. propterea rectè dictum est ab Augustino, eos secūdæ mortis subire supplicium, quemadmodum & Gregorius: Qui hic, inquit, ex proprio nihil egerunt, illuc propter reatum culpæ originalis ad tormenta perueniunt; quoniam sub diuina districtione iustum est, vt propagatio mortalis velut infructuosa arbor, & in ramis seruet amaritudinem, quam traxit ex radice. Proinde supra modum miratus sum, quosdam originale peccatum dicere minus esse minimo veniali peccato; siquidem veniale delictum nequa-

*Auctoris
sententia de
pœna par-
uulorum
in peccato
orig. mo-
rientium.*

*Aug. li. 2.
cont. Iulianum
ca. 4.*

*Gregorium
lib. 9. mo.
ral. ca. 16.*

*Originalis
peccati
grauitas.*

nequa-

nequaquam mortem meretur, sicut de originali rectissimum est. Quamuis enim peccatū originale quouis peccato veniali minus sit voluntarium, si ad paruulum referatur, cum illius respectu non sit voluntarium: si tamen ad Adam referatur, cuius paruulus semen & genus est, & simul inhærens prauitas in paruulo consideretur velut omnium peccatorū radix & scaturigo, hac certè ratione peccatum originale grauissimum æstimari debebat.

*Tapperum
videtur
notare.*

*Bernardus
serm. in fe-
ria 4. peno-
sa hebdo-
madæ, &
August. li.
21. de ciui-
tat. Dei
cap. 2.*

De Concupiscentia.

CAPVT IX.

Concupiscentiam in renatis non esse proprii nominis peccatum, multis argumentis demonstratur.

EX tractatu de peccatis originis, peculiaris nata est D. Augustino contra Iulianū disputatio de Concupiscentia qua caro concupiscit in nobis aduersus spiritum: an, videlicet, ea bona sit, an mala. Et propter nostri temporis hæreticos, frequens de eadem Catholicis sermo est, atque vtinam quam facilis sermo, tam cautus & sollicitus ad ei repugnandum. De hac loquens Apostolus; scio, inquit, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: Et inuenio quoniam mihi malum adiacet: Quæ verba, simul & Augustini sententiam, cum perperam intelligunt, impiè statuunt Lutherani & Caluinistæ, pronitatem, quam ad malum etiam post Baptis-

Roman. 7.

imum

mum regenerati sentiunt, peccatum esse originale ac proprio nomine peccatum remanere. Alij non quidem peccatum, sed legis volunt tamen esse transgressionem vel inobedientiam; quam, quia voluntaria non est, nolunt post eius in Baptismo remissionem ad poenam posse imputari: quibus dum nonnulli incautè se obijciunt, vitia in contrariâ currunt, audentque dicere habitualem concupiscentiam, quæ relinquitur post Baptismum, totam esse à Deo, & rem esse indifferentem, quæ actu quoque bona esse posset. Sed hæc omnia vel ex ignorantia, vel inconsiderantia nascuntur, quæ veritatis luce profusa velut tenebræ mox evanescent.

I Cum enim peccatum, ut supra ex Augusti-

Ratio.

*Aug. ad
Simplici
anum li.*

1. quest. 2.

1. Thes. 2.

1. Cor. 6.

Ioan. 15.

¶ 13.

ad Eph. 5.

*Chysof.
homilia*

ad Neo-

phytes,

40. 5.

no diximus, sit inordinatio atq; perversitas; id est, à præstantiore conditore aversio, & ad condita inferiora conuersio: nihil certè in renatis peccati rationem potest habere, qui renouati conuersi sunt ad Deum verum & viuum, quibus dicitur ab Apostolo: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Et Dominus Apostolis: Iam vos mundi estis propter sermonem quem ego locutus sum vobis. Et antea: Vos mundi estis, sed non omnes: quemadmodum de Ecclesia testatur Apostolus, quòd Christus dominus illam sanctificat mundans eam Lauacro aquæ in verbo vitæ: Chrysostomus verò de Neophytis loquens: Ecce, inquit, libertatis serenitate pfruuntur, qui

qui tenebantur paulò antè captiui & ciues ecclesię sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iustitię in sorte versantur, qui fuerunt in cõfusione peccati. Non enim sunt tantũ liberi; sed & sancti; non tantũ sancti, sed & iusti; nec solum iusti, sed & filij; nec solũ filij; sed & hæredes: nec solum hæredes, sed & fratres Christi: nec tantũ fratres Christi, sed cohæredes: non solum cohæredes, sed & mēbra: non membra tantum, sed & templũ: nec tantum templum, sed organa spiritus: Quæ sanè locũ habere nõ possunt in hominibus subditis peccato. Concupiscētia verò seu pronitas ad peccatum, licet ad malum inclinat, nõ tamen iustos auerlos a Deo, & inordinatè conuersos ad creaturas detinet, vbi non dominatur aut regnat, sed subijcitur.

Deinde non minus Dei beneficio in nobis experimur conscientiam Synteresis penult. prod. & synteresim, qua velut naturali nobis inscripta lege retrahimur & ad bonũ inclinamur, sed nõ statim virtus est vel legis obediētia per conscientiam ad bonũ inclinari, nisi mēte & voluntate cõsentias & corde approbes. Non igitur simili ratione peccatum est vel legis transgressio, si carne ad peccandum tentemur, & in consensum non pertrahimur.

Ad hæc, nihil quod extra cor & mentem hominis positum intelligitur, potest eum coram Deo coinquinare (quicquid enim homo coram Deo est, eo cordis pēdet dispositione; quod rectum & iustum si sit, homo displicere non potest:) Quare sicut in adultis nihil

3
Marc. 7.
Matt. 15.

nihil actu coinquinat hominem, nisi quod iuxta verbum Domini, ex corde procedit; sic in paruulis aut dormientibus nihil potest odisse Deus, nisi quo cor prauè & iniquè dispositum & affectum comperitur. Cùm igitur in regeneratis mens & cor aliena sint à concupiscentia, quam nullo modo regnare patiuntur, non potest in eis vel peccatum vel legis inobedientia reputari.

4 Quemadmodum enim iustitia non in eo posita est, quòd pars inferior vel sensibilis appetitus, parti superiori, seu menti subest, quando mens non obedit ipsa Deo, sed in eo iustitiæ ratio cognoscitur, quod homo mēte & corde ad Deum conuersus est, (vt non secundum se, sed secundum Deum viuere paratus sit) ita peccatum non in rebellionē carnis, sed in mentis & animæ iniquitate poni debet, qua (sicut dictum est) auersus à Deo; malè & inordinatè cōuersus est ad creaturas. Nam sicut homo non propterea Deo placet; quoniam sensus paret rationi, quando ratio non paret ipsa Deo: sic non potest displicere; quando ratio seruit Deo, licet caro motibus suis obluētur.

5 His valde congruit, quod in scripturis & Concilij peccatum dicitur esse mors animæ, quod nemo de sola carnis rebellionē dixerit, nam hoc ipso spiritus viuere dignoscitur, quod spiritus aduersus carnem, & caro concupiscit aduersus animam. Anima verò quamuis sit immortalis, tamen mors eius rectè dicitur à Dei cognitione auersio.

Vnde

*Concil. A.
rausi. c. 2.
August. de
duabus a-
nimabus
ca. 8. sō. 6.*

Vnde etiam hoc modo ratiocinatur D. Bo
 hauentura: peccatum quod est mors animæ;
 nequaquam potest simul esse, quia spiritum
 & animam viuificat: neq; in eodem simul es-
 se subiecto, cum iustitia quæ virtus est pecca-
 ro contraria. Sed in baptizatis omnibus iam
 olim sanctificatis & iustificatis, simul est &
 semper fuit hæc carnis rebellio cum gratia
 & iustitia; imo corpus ipsum in quo repugnã-
 tiam istã sentimus, tradit Apostolus, in san-
 ctis templum esse spiritus sancti; an nescitis,
 inquiens, quoniam membra vestra templum
 sunt spiritus sancti, qui in vobis est, quem
 habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim
 estis pretio magno; glorificate & portate De-
 um in corpore vestro, sicut & Ambrosius su-
 pra dixit, volutabrum libidinum commutã-
 ri in Dei templum, diuersoriumq; vitiorum,
 sacrarium factum esse virtutum: Quomodo
 & propheta testatur; quod cor & caro eius
 exultauerunt in Deum viuum.

6

1. Corin. 6

Psal. 93

Cum igitur in eodem sint sanctitas templi
 & rectitudo virtutum, simul, & hæc repug-
 nantia seu prõnitãs carnis, non potest nu-
 da hæc carnis infirmitas peccatum repu-
 tari: Quod enim peccatum est, per Chri-
 stum Baptismo tollitur & velut præputi-
 um præciditur, vt macula mundatur, abster-
 gitur, deletur: Ecce, ait, Agnus Dei, ecce qui
 tollit peccata mundi: & non alia ratione
 dicimur renasci, quam, sicut ait Augustinus,
 quia deterfa colluione peccatorum renoua-
 mur: & iustificari dicimur, quoniam à defor-

7

Ioan. 3.

August. 26
 cour. Iu-
 lianũ 150
 de Trini-
 tate ca. 8.

D

mi for-

mi forma in formosam transferimur, sicut
Ephes. 5. Apost. ait: Quia Christus dilexit ecclesiam, &
 seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret,
Aug. tra mundans eam lauacro aque in verbo vitæ, ut
staen 41. exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam: &
in Ioann. August. de Baptismi virtute loquens: Deleta
in En- est, ait, tota iniquitas, sed mansit infirmitas.
chr. c. 43 Et rurius: A paruulo recens nato, vsq; decre-
 pitum senem, sicut nullus prohibendus à Ba-
 ptismo, ita nullus est, qui non peccato mori-
 atur in Baptismo.

8

Rom. 4.

Adde, quod ex cuius respectu peccatum,
 transgressio & inobedientia statuitur (vbi e-
 nim non est lex, nec præuaricatio) non nisi vo-
 luntati & menti posita est. stultum est enim
 alij quam libero, qui sui potestatem & volun-
 tatem non habet præcepta dare. Et quando lex
 dicit non occides, non furaberis, non concu-
 pisces uxorem proximi tui, & cæt. hominem
 sine dubio alloquitur quatenus mente com-
 pos est, & ratione pollet, liberoq; valet arbi-
Eccle. 15. trio, quo potest velle vel nolle, quod præci-
 pitur. vnde Sapiens: Deus ab initio constituit
 hominem, & reliquit illum in manu consilij
 sui. Adiecit mandata & præcepta, si volue-
 ris mandata seruare, conseruabunt te, & in
 perpetuum fidem placitam facere. Apposuit
 tibi aquam & ignem: ad quod volueris, por-
 rige manum tuam. Ante hominem vita & mors,
 bonum & malum, quod placuerit ei dabitur illi.
 Vnde perspicuum est, non cuius parti, sed vo-
 luntati hominis mandata diuinitus esse con-
 stituta, non potest igitur Concupiscentia, quæ
 volun

Voluntaria non est, peccatū vel inobedientia legis estimari: quoniā de ijs quę nobis inuitis accidunt, legē non habemus, nisi vt vel repugnemus, vel parentes toleremus.

Præterea, de Concupiscentia loquēs Iacob: 9
Apostol. vnusquisq; ait, tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cū conceperit, parit peccatū: peccatum verò cum consummatū fuerit, generat mortē. vbi doctrina Apostolica nihil agnoscit peccati, dum solū modo tentamur: sed tūc demū, quando nonnullā homo concipit voluptatem, & moram finit, quam statim abijcere deberet: tūc inquam veniale peccatū vult Apost. agnosci: Mortale verò quando pleno consensu malum approbatur. Vnde venerabilis Beda docens tribus modis tentationem perfici: suggestionem, delectationem, Consensu: tantum in delectatione vel consensu, exitur. *Trib. mod. de tentatio perficitur.*

hoc loco peccatū statuit, sicut & Aug. tractās illud Psalmi: Irascimini & nolite peccare: Etiam si surgit, inquit, motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem non consentiat ratio & mens: Quādo igitur mens non consentit, homo motu iracundiæ non peccat. Imo D. Ambrosius eiusmodi cōmotiones in pueris palam dicit esse innoxias, quę plus habent gratiæ quam amaritudinis: & mitigare iracundiam nostrum esse, naturæ verò commoueri.

Quibus omnibus adde: quodd Adæ peccatum, propter qd & ipse & nos morte multati sumus, non fuit hæc in ipso carnis rebellio; *Aug. in Psalm. 4. D. Ambr. lib. 1. off. cap. 21.*

sed

10

D 2

sed

sed auersio illa mentis à Deo & superbia, quæ non secundum Deum, sed velut Deus quidã iure suo secundum se ipsum viuere volens, legem Dei transgressus est, cuius merito Gratia Adam deferente, hæc carnis rebellio tamquam reciprocæ peccati pœna ipsum inuasit, vt sit pars quædam miserix & calamitatis, quam propter peccatum in Adam genus humanum incurrit, quemadmodum ex Genesi manifestum est: Quis enim, ait Dominus Adæ, indicauit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti? significat inobedientiam ipsius fuisse causam, cur erubescerentiam & confusionem in nuda carne sentiret. Quod igitur in Adam peccatum non fuit, nec in posteris eius peccatum debet æstimari: cum nõ aliud in eis ex origine insit, quàm quod ex Adam in eos transfunditur, primum videlicet Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione, nõ imitatione, transfusum: omnibus inest, vnicuique proprium. seminum est enim originale peccatum, vt in illo esset, & in omnes transfret. Dicta igitur carnis rebellio per se sine dominio consideratã, neque originale, neq; simpliciter peccatum vel legis trãsgressio dici debet. Quod enim nonnulli inter peccatum & legis transgressionem in hoc argumento distinguunt, quasi peccatum hoc amplius sua ratione includat, quia reum facit: qua consideratione nolunt quidem Concupiscẽtiã in renatis esse peccatum, docent tamẽ esse legis inobediẽtiã: id pror-

Genes. 8.
Aug. con.
a. i. uers.
le. & pro
ph. i. lib. 1.
cap. 33. &
14. de ci.
uita Dei
ca. 11. 12.
13. 14. lib.
4. con. In
lianum
cap. 61.
De bono
perse. ca.
12.
Concil.
Trident.
s. 5.
Aug. li 2.
de nupr.
& conc. 4.
ps. cano.
 28.

id prorsus obscurum videtur, quoniam reatus seu debitum pœnæ non ad definitionem, sed ad effectum peccati pertinet, quod non ob aliud homines reos constituit, quam quia legem transgrediuntur: non enim propterea aliquid peccatum est, quia reum facit, sed ob id reos constituit, quia legis est transgressio vel inobedientia.

Vnde eadem prorsus incommoda & absurda, ex hac imaginatione sequuntur, quae iam olim in Luthero aliisque hæreticis merito damnata sunt; Deum, videlicet, impossibilia præcipere, & sanctissima eius mandata à nemine præstari posse; nullos verè & internè iustos inueniri nullaq; esse regni cœlorum merita. Quoniam si Concupiscentia, quam inuiti patimur, peccatum est vel legis transgressio, & omnes etiam Apostoli hanc in se sentiunt, nemo ergo seruat præceptum quo concupiscentia prohibetur, neque potest seruire, quia concupiscentiam non potest non sentire. Vnde etiam consequens fuerit, quòd nemo vitam cœlestem ingrediatur, atque adèd Christus Dominus gratis mortuus dici debeat, & omnes in peccato mori, quia rectissima regula est: Si vis ad vitam ingredi, *Matt. 19.*
serua mandata: quæ sunt absurdiora quam inter Christianos audiri debent. Et de his hætenus.

Concupiscentiam non esse bonam neq; indifferentem ostenditur.

Nunc paucis ad eos deflectamus; qui Cōcupiscentiam nimium honorant; & vel indifferentem, vel etiam bonam esse dicunt, non aduertentes se in manifestū Iuliani errorem labi, quem totis sex libris contra Iulianum oppugnat D. Auguin. Quæ controversia ex definitione Concupiscentiæ facile tota sopiri potest. Nam Concupiscentia, quando non additur cuius rei sit, prout obtinuit loquendi consuetudo, non nisi in malo, ait Augustinus, potest intelligi, & vt tradit de perfectione iustitiæ, nihil est aliud quàm desiderium peccati. Vnde contra Iulianum miratur, si vllus, inquit, in vobis est sensus humanus, num potest & malum esse peccatū, & bonū esse desiderare peccatum? Et rursus: Quis ita sit imprudens, atq; impudēs, ita procax, pertinax, peruicax, ita postremo infanus & demēs, qui cū peccata mala esse fateatur, neget esse malā Concupiscētiā peccatorū? vidit enim & intellexit vir sanctus, quē admodum & veritas habet, quod in nobis, qui ex Adam nascimur, remanent non tantum indifferentes vel innocuæ illæ naturales passionēs: quibus non directè ad malum, sed ad aliquid, quod pro hominis intentione & cordis affectione potest vel bonum vel malum esse, inclinamur, cuiusmodi sunt amor, odium,

Aug. ls. 14

de ciuit.

De ca. 7.

De per.

fect. iust.

Aug. ls. 4.

cont. Iul.

ca. 14. ls.

3. cap. 5.

odium, desiderium, fuga, gaudium, tristitia, spes, timor, ira & similes, quas etiam saluator noster, sicut famē & sitim in integerrima sua natura assumpsit & ostendit: sed quod præter hæc ex corruptione peccati, quidam relictus est in nobis appetitus peccati & pronitas, qua directè in malum trahimur, quem admodum dominus Deus ad Cain significat: *Genes. 4.* Nonne si benè egeris, ait, recipies? sin, autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Et rursus ad Noe: Sensus & cogitatio humani cordis, in malum prona sunt ab adolescentiâ sua. Quam quidem pronitatem possumus morbidam quandam intelligere qualitatem, vnde turbidis quibusdam motibus, qui rationi non obtemperant, homo sæpè commouetur; cuiusmodi in intellectu quædam est ad vana & mendacia prurigo: in voluntate, superbix & inuidix stimulus, & in sensibili appetitu gula & luxuriæ fomes. Nam Concupiscenciam licet quibusdam videatur Diuus Augustinus ad libidinem, quæ genitalium est, propriè deferre; perspicuum tamen est, præfertim ex Decimoquinto de ciuitate Dei, quod generaliter eam intelligit, quæ per totum hominem resperfa, secundum omnia peccati genera eum ad peccandum inclinet. Non potest igitur Concupiscencia bona vel indifferens prædicari, quæ ex sua definitione, quoddam est peccati desiderium, quo caro contra spiritum

*Genes. 4.**Genes. 8.**Cicero 3.
Tusculan.
quest.**Aug li. 19
de ciuit.
Desca. 7.*

*August.
in Enchi.
cap. 5. &
Leo epist.
86.
Vñ pec.
catū Ada.
multi-
plex est
et varū
diuerso
respectu.*

tum, cuius respectu vitium originale perfectum culpæ rationem induit, licet vnum fuerit perfectum & consummatum delictum, in illo tamen vno possunt intelligi plura peccata, si vnum ipsum in sua quasi membra singula diuidatur. Nam & superbia est illic, quia in sua homo potius esse, quā in Dei potestate dilexit: & sacrilegiū, quia Deo non credidit: & homicidium, quia se precipitauit in mortem: & fornicatio spiritualis, quia integritas mentis humanæ serpentina suasionem corrupta est: & furtum, quia prohibitus vsurpatus est cibus; & auaritia, quia plus quā sufficere illi debuit, appetiuit: & si quid aliud in hoc vno admissio diligenti consideratione poterit inueniri. Habes igitur causas originalis peccati: Efficientem & meritoriam in Adam; Instrumentalem in semine: Formalem in interna & naturali ex Adam descendente malitia: Materialem verò non aliam habere potes, quam sedem subiecti cui inheret, quā habet, vti diximus, in ipsa natura & essentia hominis, vnde cunctas animæ vires inficit. Non nihil etiam de fine dicendum est, quis nimirum futurus sit eorum finis qui cum originali peccato decedunt, De quo Pelagius dicere solet; Quò non eant scio, quo eant nescio: loquens de paruulis qui sine Baptismo moriuntur. Quò non eant se scire aiebat, quia non ire in regnū cœlorum sciebat. Quò verò eant se nescire dicebat; quia dicere non audebat in mortem illos ire perpetuam, quos & hic nihil mali commississe sentiebat, &

*Materia-
lis causa
peccati o-
riginis.*

*Quis finis
peccati o-
riginis.
Aug. l. 2.
de pecca.
orig. c. 21.
De pena
paruulo-
rum sine
baptismo
morsen-
tiam.*

bat, & originale traxisse peccatum non consentiebat. Quamuis igitur Doctorum varia sint hac de re sententiæ, nulli tamen dubium esse potest, quin in morte & damnatione luctuosum agant exilium, qui sine Baptismo cum originali peccato decedunt. Id enim Paulus manifestè testatur: Inditum, inquit, ex vno in condemnationem: Et si vnus delicto mors regnauit per vnum, &c. Et rursus: Igitur sicut per vnus delictum in omnes homines in condemnationem, &cæt. Poena igitur & finis originalis peccati mors est, & condemnatio: siquidem Deus Adæ cõminatus est, quocunque die contra Dei præceptum ex ligno comederet, morte moriretur: vbi mortem generaliter intelligi docet Augustinus, non solum corporis, sed & animæ, & quæ est in inferno totius hominis. De qua paruulorum poena eloquens alibi Augustinus: Quis dubitauerit, inquit, paruulos non baptizatos, qui solum habent originale peccatum, nec vllis proprijs aggravantur, in damnatione omnium leuissima futuros? Quæ qualis & quanta erit, quamuis definire non possum, non tamen audeo dicere, quòd eis, vt nulli essent, quàm vt ibi essent, potius expediret. Quamobrem illius sententiæ duritiem aures Christianæ non ferunt, paruulos in originali malo decedentes igne perpetuo cruciari, quem non nisi proprijs & actiuis sceleribus, & criminibus scripturæ constituunt, & vbi rectè sic infelices affliguntur, vt melius eis esset,

*Aug li. 13
de ciuit.*

Des c. 12.

August.

libr. 5.

cont Iu-

lianum

cap. 8.

si nun-

si nunquam nati fuissent. Non satis tamen peruersitatem peccati originalis perspexisse videntur, qui in sola priuatione vitæ æternæ sine sensu doloris, pœnam ipsorum constituunt. Nam vbi nullus est dolor, luctus, aut tristitia; ibi neq; mors, neque damnatio dici possunt esse, cuius id ratio postulat, vt qui in morte & damnatione versantur, illi velut miseri & infœlices agant in tenebris, in luctu, dolore, tristitia & nonnulla totius hominis afflictione, Id quod hac quoque ratione poterit quis facere probabilius; quoniam peccati, quod hic non tollitur, grauior est in futuro seculo pœna, quàm in præsentis: siquidem hoc tempus misericordiæ, illud verò iustitiæ est, vbi propriè peccatis suum stipendium reseruatur. Sed videmus, quam multis sensibilibus pœnis & miserijs etiam paruuli propter originale peccatum obnoxij sint: multo minus igitur qui nunc à peccato suo non liberantur, à similibus miserijs & pœnis liberi tunc erunt. propterea rectè dictum est ab Augustino, eos secūdæ mortis subire supplicium, quemadmodum & Gregorius: Qui hic, inquit, ex proprio nihil egerunt, illuc propter reatum culpæ originalis ad tormenta perueniunt; quoniam sub diuina distributione iustum est, vt propagatio mortalis velut infructuosa arbor, & in ramis seruet amaritudinem, quam traxit ex radice. Proinde supra modum miratus sum, quosdam originale peccatum dicere minus esse minimo veniali peccato; siquidem veniale delictum

nequa-

*Auctoris
sententia de
pœna par-
uulorum
in peccato
orig. mo-
rientium.*

*Aug. li. 2.
cont. Iulianum
ca. 4.*

*Gregorium
lib. 9. mo-
ral. ca. 16.*

*Originalis
peccati
grauitas.*

nequaquam mortem meretur, sicut de originali rectissimum est. Quamuis enim peccatū originale quouis peccato veniali minus sit voluntarium, si ad paruulum referatur, cum illius respectu non sit voluntarium: si tamen ad Adam referatur, cuius paruulus semen & genus est, & simul inhærens prauitas in paruulo consideretur velut omnium peccatorū radix & scaturigo, hac certè ratione peccatum originale grauissimum æstimari debebat.

Tapperum videtur notare.

Bernardus serm. inferia 4. penultima hebdomade, & August. li. 21. de ciuitat. Dei cap. 2.

De Concupiscentia.

CAPVT IX.

Concupiscentiam in renatis non esse proprii nominis peccatum, multis argumentis demonstratur.

EX tractatu de peccatis originis, peculiaris nata est D. Augustino contra Iulianū disputatio de Concupiscentia qua caro concupiscit in nobis aduersus spiritum; an, videlicet, ea bona sit, an mala. Et propter nostri temporis hæreticos, frequens de eadem Catholicis sermo est, atque vtinam quam facilis sermo, tam cautus & sollicitus ad ei repugnandum. De hac loquens Apostolus; scio, inquit, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: Et inuenio quoniam mihi malum adiacet: Quæ verba, simul & Augustini sententiam, cum perperam intelligunt, impiè statuunt Lutherani & Calvinistæ, pronitatem, quam ad malum etiam post Baptis-

Roman. 7.

num

mun regenerati sentiunt, peccatum esse originale ac proprio nomine peccatum remanere. Alij non quidem peccatum, sed legis volunt tamen esse transgressionem vel inobedientiam; quam, quia voluntaria non est, nolunt post eius in Baptismo remissionem ad pœnam posse imputari: quibus dum nonnulli incautè se obijciunt, vitia in contraria currunt, audentque dicere habitualementiam, quæ relinquitur post Baptismum, totam esse à Deo, & rem esse indifferentem, quæ actu quoque bona esse posset. Sed hæc omnia vel ex ignorantia, vel inconsiderantia nascuntur, quæ veritatis luce profusa velut tenebræ mox evanescent.

I Cum enim peccatum, ut supra ex Augusti-

Ratio. no diximus, sit inordinatio atq; perversitas; id est, à præstantiore conditore aversio, & ad condita inferiora conuersio: nihil certè in renatis peccati rationem potest habere, qui renouati conuersi sunt ad Deum verum & viuum, quibus dicitur ab Apostolo: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Et Dominus Apostolis: Iam vos mundi estis propter sermonem quem ego locutus sum vobis. Et antea: Vos mundi estis, sed non omnes: quemadmodum de Ecclesia testatur Apostolus, quòd Christus dominus illam sanctificat mundans eam Lauacro aquæ in verbo vitæ. Chrystomus verò de Neophytis loquens: Ecce, inquit, libertatis serenitate pfruuntur;

qui

*Aug. ad
Simplici
anum li.
1. quest. 2
1. Thes. 2.
1. Cor. 6.*

*Ioan. 15.
& 13.*

*ad Eph. 5.
Chysof.
homilia
ad Neo-
phytos,
10. 5.*

qui tenebantur paulò antè captiui & ciues ecclesię sunt, qui fuerunt in peregrinationis errorè: & iustitię in sorte versantur, qui fuerunt in cõfusione peccati. Non enim sunt tantũ liberi, sed & sancti; non tantũ sancti, sed & iusti; nec solum iusti, sed & filij; nec solũ filij, sed & hæredes: nec solum hæredes, sed & fratres Christi: nec tantũ fratres Christi, sed cohæredes: non solum cohæredes, sed & mēbra: non membra tantum, sed & templũ: nec tantum templum, sed organa spiritus: Quæ sanè locũ habere nõ possunt in hominibus subditis peccato. Concupiscētia verò seu pronitas ad peccatum, licet ad malum inclinat, nõ tamen iustos auertos a Deo, & inordinatè conuersos ad creaturas detinet, vbi non dominatur aut regnat, sed subijcitur.

Deinde non minus Dei beneficio in nobis experimur conscientiam Synteresis penult. prod. & synteresim, qua velut naturali nobis inscripta lege retrahimur & ad bonũ inclinamur, sed nõ statim virtus est vel legis obediētia per conscientiam ad bonũ inclinari, nisi mēte & voluntate cõsentias & corde approbes. Non igitur simili ratione peccatum est vel legis transgressio, si carne ad peccandum tentemur, & in consensum non pertrahimur.

Ad hæc, nihil quod extra cor & mentem hominis positum intelligitur, potest eum coram Deo coinquinare (quicquid enim homo coram Deo est, eo cordis pēdet dispositione; quod rectum & iustum si sit, homo displicere non potest:)

3
Marc. 7.
Matt. 19.

nihil

Vnde etiam hoc modo ratiocinatur D. Bo
 hauentura: peccatum quod est mors animæ;
 nequaquam potest simul esse, quia spiritum
 & animam viuificat: neq; in eodem simul ef-
 se subiecto, cum iustitia quæ virtus est pecca-
 to contraria. Sed in baptizatis omnibus iam
 olim sanctificatis & iustificatis, simul est &
 semper fuit hæc carnis rebellio cum gratia
 & iustitia, imo corpus ipsum in quo repugnā-
 tiam istā sentimus, tradit Apóstolus, in san-
 ctis templum esse spiritus sancti: an nescitis,
 inquiens, quod niam membra vestra templum
 sunt spiritus sancti, qui in vobis est, quem
 habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim
 estis pretio magno, glorificate & portate De-
 um in corpore vestro, sicut & Ambrosius su-
 pra dixit, volutabrum libidinum commutā-
 ri in Dei templum, diuersoriumq; vitiorum
 sacrarium factum esse virtutum. Quomodo
 & propheta testatur; quod cor & caro eius
 exultauerunt in Deum viuum.

1. Corin. 6

Psal. 93

Cum igitur in eodem sint sanctitas templi
 & reſtitudo virtutum, simul, & hæc repug-
 nantia seu pronitas carnis, non potest nu-
 da hæc carnis infirmitas peccatum repu-
 tari: Quod enim peccatum est, per Chri-
 stum Baptismo tollitur & velut præputi-
 um præciditur, vt macula mundatur, abster-
 gitur, deletur: Ecce, ait, Agnus Dei, ecce qui
 tollit peccata mundi: & non alia ratione
 dicimur renasci, quam, sicut ait Augustinus,
 quia deterſa colluione peccatorum renoua-
 mur: & iustificari dicimur, quoniam à defor-

Ioan. 3.

Aug. li. 20

cour. 14.

lianū 150

de Trini-

tate ca. 8.

D

mi for-

mi forma in formosam transferimur, sicut
Ephes. 5. Apost. ait: Quia Christus dilexit ecclesiam, &
 seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret,
Aug. tra mundans eam lauacro aque in verbo vitæ, ut
ctam 41. exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam: &
in Ioann. August. de Baptismi virtute loquens: Deleta
in En est, ait, tota iniquitas, sed mansit infirmitas.
chr. c. 43 Et rursus: A paruulo recens nato, vsq; decre-
 pitum senem, sicut nullus prohibendus à Ba-
 ptismo, ita nullus est, qui non peccato mori-
 atur in Baptismo.

8

Rom. 4.

Adde, quod ex cuius respectu peccatum,
 transgressio & inobedientia statuitur (vbi e-
 nim non est lex, nec preuaricatio) non nisi vo-
 luntati & menti posita est. stultum est enim
 alij quam libero, qui sui potestatem & volun-
 tatem non habet precepta dare. Et quando lex
 dicit non occides, non furaberis, non concu-
 pifces uxorem proximi tui, & cæt. hominem
 sine dubio alloquitur quatenus mente com-
 pos est, & ratione pollet, liberoq; valet arbi-
 trio, quo potest velle vel nolle, quod præci-
 pitur. vnde Sapiens: Deus ab initio constituit
 hominem, & reliquit illum in manu consilij
 sui. Adiecit mandata & precepta, si volue-
 ris mandata seruare, conseruabunt te, & in
 perpetuum fidem placitam facere. Apposuit
 tibi aquam & ignem: ad quod volueris, por-
 rige manum tuam. Ante hominem vita & mors,
 bonum & malum, quod placuerit ei dabitur illi.
 Vnde perspicuum est, non cuius parti, sed vo-
 luntati hominis mandata diuinitus esse con-
 stituta, non potest igitur Concupifcentia, quæ

volun

Voluntaria non est, peccatū vel inobedientia legis estimari: quoniā de ijs quę nobis inuitis accidunt, legē non habemus, nisi vt vel repugnemus, vel parentes toleremus.

Præterea, de Concupiscentia loquēs Iacob: Apostol. vnusquisq; ait, tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cū conceperit, parit peccatū: peccatum verò cum consummatū fuerit, generat mortē. vbi doctrina Apostolica nihil agnoscit peccati, dum solūmodo tentamur: sed tūc demū, quando nonnullā homo concipit voluptatem, & moram finit, quam statim abijcere deberet: tūc inquam veniale peccatū vult Apost. agnosci: Mortale verò quando pleno consensu malum approbatur. Vnde venerabilis Beda docens tribus modis tentationem perfici: suggestionem, delectationem, Consensu: tantum in delectatione vel consensu, ex hoc loco peccatū statuit, sicut & Aug. tractās illud Psalmi: Irascimini & nolite peccare: Etiam si surgit, inquit, motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem non consentiat ratio & mens: Quādo igitur mens non consentit, homo motu iracundiæ non peccat. Imo D. Ambrosius eiusmodi cōmotiones in pueris palam dicit esse innoxias, quę plus habent gratiæ quam amaritudinis: & mitigare iracundiam nostrum esse, naturæ verò commoueri:

Quibus omnibus adde: quòd Adæ peccatum, propter qd & ipse & nos mortem multati sumus, non fuit hæc in ipso carnis rebellio;

9
*Iacobi xi**Trib. modis tentatio perficitur.**Aug. in Psalm. 4: D. Ambr. lib. 1. off. cap. 21.*

10

sed auersio illa mentis à Deo & superbia, quæ non secundum Deum, sed velut Deus quidã iure suo secundum se ipsum viuere volens, legem Dei transgressus est, cuius merito Gratia Adam deserente, hæc carnis rebellio tamquam recipocra peccati pœna ipsum inuasit, vt sit pars quædam miserix & calamitatis, quam propter peccatum in Adam genus humanum incurrit, quemadmodum ex Genesi manifestum est. Quis enim, ait Dominus Adæ, indicauit tibi quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti? significat inobedientiã ipsius fuisse causam, cur erubescentiã & confusionem in nuda carnẽ sentiret. Quod igitur in Adam peccatum non fuit, nec in posteris eius peccatum debet æstimari: cum nõ aliud in eis ex origine insit, quàm quod ex Adam in eos transfunditur, primum videlicet Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione, nõ imitatione, transfusum: omnibus inest, vnicuique proprium. seminatum est enim originale peccatum, vt in illo esset, & in omnes transfiret. Dicta igitur carnis rebellio per se sine dominio considerata, neque originale, neq; simpliciter peccatum vel legis trãsgressio dici debet. Quod enim nonnulli inter peccatum & legis trãsgressiõnem in hoc argumento distinguunt, quasi peccatum hoc amplius sua ratione includat, quia reum facit: qua consideratione nolunt quidem Concupiscẽtiam in renatis esse peccatum, docent tamẽ esse legis inobedienciã: id pror-

Genes. 3.
 Aug. con.
 a. i. i. i. i.
 te. & pro
 phe. i. i. i.
 cap. 13. &
 14. de ci.
 uita Dei
 ca. 11. 12.
 13. 14. lib.
 4. con. In
 lianum
 cap. 5. l. i.
 De bono
 perse. ca.
 12.
 Concl.
 Trident.
 sess. 5.
 Aug. li. 2.
 de nupr.
 & conc.
 p. l. cano.
 28.

id prorsus obscurum videtur, quoniam reatus seu debitum pœnæ non ad definitionem, sed ad effectum peccati pertinet, quod non ob aliud homines reos constituit, quam quia legem transgrediuntur: non enim propterea aliquid peccatum est, quia reum facit, sed ob id reos constituit, quia legis est transgressio vel inobedientia.

Vnde eadem prorsus incommoda & absurda, ex hac imaginatione sequuntur, qua iam olim in Luthero aliisque hæreticis merito damnata sunt; Deum, videlicet, impossibilia præcipere, & sanctissima eius mandata à nemine præstari posse; nullos verè & internè iustos inueniri nullaq; esse regni cœlorum merita. Quoniam si Concupiscentia, quam inuiti patimur, peccatum est vel legis transgressio, & omnes etiam Apostoli hanc in se sentiunt, nemo ergo seruat præceptum quo concupiscentia prohibetur, neque potest seruire, quia concupiscentiam non potest non sentire. Vnde etiam consequens fuerit, quòd nemo vitam cœlestem ingrediatur, atque adedò Christus Dominus gratis mortuus dici debeat, & omnes in peccato mori, quia relictissima regula est: Si vis ad vitam ingredi, *Matt. 19.* serua mandata: quæ sunt absurdiora quam inter Christianos audiri debent. Et de his ha-

ctenus.

Concupiscentiam non esse bonam neq; indifferentem ostenditur.

NVnc paucis ad eos deflectamus; qui Cōcupiscentiam nimium honorant; & vel indifferentem, vel etiam bonam esse dicunt, non advertentes se in manifestū Iuliani errorem labi, quem totis sex libris contra Iulianum oppugnat D. Auguīn. Quæ controversia ex definitione Concupiscentiæ facile tota sopiri potest. Nam Concupiscentia, quando non additur cuius rei sit, prout obtinuit loquendi consuetudo, non nisi in malo, ait Augustinus, potest intelligi, & ut tradit de perfectione iustitiæ, nihil est aliud quàm desiderium peccati. Vnde contra Iulianum miratur, si vllus, inquiens, in vobis est sensus humanus, num potest & malum esse peccatū, & bonū esse desiderare peccatum? Et rursus: Quis ita sit imprudens; atq; impudēs, ita pro-cax, pertinax, peruicax, ita postremo infanus & demēs, qui cū peccata mala esse fateatur, neget esse malā Concupiscētiam peccatorū? vidit enim & intellexit vir sanctus, quē admodum & veritas habet, quod in nobis, qui ex Adam nascimur, remanent non tantum indifferentes vel innocuæ illæ naturales passionēs: quibus non directè ad malum, sed ad aliquid, quod pro hominis intentione & cordis affectione potest vel bonum vel malum esse, inclinamur, cuiusmodi sunt amor, odium,

*Aug. l. 14
de ciuit.*

De ca. 7.

De per.

fect. iust.

Aug. l. 1.

cont. Iul.

ca. 14. l.

3. cap. 5.

odium, desiderium, fuga, gaudium, tristitia, spes, timor, ira & similes, quas etiam saluator noster, sicut famé & sitim in integerrima sua natura assumpsit & ostendit: sed quod præter hæc ex corruptione peccati, quidam relictus est in nobis appetitus peccati & pronitas, qua directè in malum trahimur, quem admodum dominus Deus ad Cain significat: *Genes. 4.* Nonne si benè egeris, ait, recipies sin, autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit: sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Et rursus ad Noe: Sensus & cogitatio humani cordis, in malum prona sunt ab adolescentia sua. *Genes. 8.* Quam quidem pronitatem possumus morbidam quandam intelligere qualitatem, unde turbidis quibusdam motibus, qui rationi non obtemperant, homo sæpè commouetur; cuiusmodi in intellectu quædam est ad vana & mendacia prurigo: in voluntate, superbiæ & inuidiæ stimulus, & in sensibili appetitu gulæ & luxuriæ fomes. Nam Concupiscentiam licet quibusdam videatur Diuus Augustinus ad libidinem, quæ genitalium est, propriè deferre; perspicuum tamen est, præsertim ex Decimoquinto de ciuitate Dei, quoddam generaliter eam intelligit, quæ per totum hominem resperfa, secundum omnia peccati genera eum ad peccandum inclinet. Non potest igitur Concupiscentia bona vel indifferens prædicari, quæ ex sua definitione, quoddam est peccati desiderium, quo caro contra spiritum

*Cicero 3.
Tusculana
quæst.*

*Aug. li. 19
de ciuit.
Dec. ca. 7.*

peccatum concupiscit. Nam concupiscere peccatum, ex obiecto & genere suo malum est; Malum inquam, non solum pœnæ, sed etiam culpæ: verum, vt dictum est, ex genere & obiecto suo, quoniam, videlicet, malum & culpa est mentem seu voluntatem huic subijci. Hæc enim, eorum quæ ex genere seu obiecto, vel materialiter mala dicuntur, est ratio, quia talia sunt, vt quando referuntur ad voluntatem, & obiecta fiunt voluntatis, vt voluntas in ea consentiat, iam necessariò peccata sunt, verbi gratia; homicidium, furtum, falsum testimonium & similia in genere suo ex obiecto mala sunt, quoniam relata ad voluntatem necessariò peccata sunt. Cæterum si ad aliud principium vel originem referantur, & considerentur vel à bestijs, vel à dæmoniacis proficisci, nunc horum comparatione nequaquam peccata vel legis inobedientiæ, cenferi debet; quoniam lex, vt supra dictum est, non nisi voluntati posita est. Quod vt de Concupiscentia plenius lector intelligat, considerabit huc tendere tam operosam B. Augustini hac de re contra Iulianum diligentiam: quoniam vir sanctus ex hoc docebat paruulos originali peccato subijci, quoniã ex concupiscentia nati, carnales & concupiscentiæ subiecti nascerentur. Quod enim, inquit, in membris corporis mortis huius inobedienter mouetur, totumque animum in se deiectum conatur attrahere, & neq; quando mens voluerit exurgit, neq; quando mens voluerit conquiescit, hoc est malum peccati in quo nasci-

*Aug. l. 1.
de pecca.
mers. c. 9.*

nascitur omnis homo, id est, cui subiectus nascitur. Atqui si mala non est Concupiscentia, iam neq; malum neque peccatum est concupiscentiæ subijci, & si, vt veritas habet, mala est Concupiscentia, etiam malum & peccatum est concupiscentiæ subiectum esse. Quã sequelã dum aduertit Iulianus, fortiter Augustinum oppugnat, sustinens Concupiscentiam malam non esse, sed pro diuersitate vtentium, ab excessu vituperandam, & à moderato vsu probandam esse. Contra quem è diuerso firmissimè statuit Augustinus, Concupiscentiam totam, malam, & non solum quæ excedit, sed etiam quæ refrenatur, per se ipsam suis motibus accusandã esse; quoniam ex sua specie & definitione est peccati appetentia, seu ad peccatũ pronitas, cui quisquis mente subijcitur, indubiè peccato subiectus est. Atq; huc ratiocinatiões illę tēdunt, quib. cōtra Iulianum vtitur: nullum ne ergo malũ est cui consentiendo peccatur? & tu quare negas malum esse, quod si non frenetur occidit? & propterea sine dubitatione malũ est, quia non ei consentire bonum est, & nemo potest bonam dicere concupiscentiam, nisi cuius aduersus eam non amat concupiscere spiritus. Et rursus: Quod expugnandum, opprimendum, refrenandum est, ne ad illicita rapiat, quibus inhiare non cessat, bonum esse tu dicis, non ego. Cum igitur libidinem, & naturalem esse, & vinci posse ambo dicamus, vtrum bonum vincamus, an malum, ipsa inter nos vertitur quæstio. Proinde cum

*Aug. li. 4.
con. Iulianum.
cap. 2.*

*Aug. li. 3.
con. Iulianum.
ca. 14. &
c. 15.*

*Aug. li. 3.
c. 2. & 14.*

*Aug. li. 5.
cap. 5.*

malè concupiscere malum fit, & bona concupiscere bonum fit, concupiscentia mala est, quam tu cum bonam naturaliter dicis, astute illi semper consentiendum esse decernis, ne renisu improbo repugnetur naturali bono. Quibus rationibus non aliud concluditur, quam concupiscentiam materialiter, & ex obiecto malam esse, & talem, quæ si dominetur voluntati, aut voluntas illi consentiat, necessariò malum & peccatum fit: Id quod scholastici significatum volunt, quando concupiscentiam dicunt esse materiale, seu materialiter in peccato originali se habere, quoniam ipsum est vitium, cui ex origine mente subiecti nascimur. In renatis igitur Concupiscentia neque peccatum vel legis transgressio est, quia voluntati non dominatur, neque bona vel indifferens estimari debet, quæ per se ad peccatum inclinatur, sed ex genere & obiecto vel materialiter mala debet reputari, quæ nequaquam ex patre est, nam Deus, ut ait Apostolus, intentator malorum est, qui neminem tentat: quoniam talis est hæc Bestia, ut qui eam vel in se, vel in alio probat, hoc ipso contra iustitiam agat, quoniam ex obiecto & genere mala est, quam nulla voluntas probare potest, quoniam hoc ipso quo voluntate probatur, iam illa voluntas peccati desiderium approbat, & huius comparatione concupiscentia nunc voluntaria efficitur. Quare nulla ratione potuit à Christo Domino assumi nõ solum quoniam imperfectio virtutis est, sed quoniam hoc ipso

D. Thom.

1. Ioan. 2.

Jacob. 1.

ipſo peccaretur, quo voluntariè aſſumere-
tur. Non igitur ex Deo eſt, ſed ex prima
hominis mala voluntate; qua tota natu-
ra in ipſo deprauatus eſt, quam per Bap-
tiſmum: haecenus ſanat Deus, vt mente &
ſpiritu reſtituat, relicta hac carnis infir-
mitate, qua in malum ex abſolito vulnere
procliuiſ eſt.

*Concupi-
ſcentia nō
potuit à
Chriſto
aſſumi.
Quoniſq;
ſancitur
concupiſ.
in Bap-
tiſ.*

Huc etiam pertinent illa quæ ſæpè re-
petit Auguſtinus: Concupiſcentiam pecca-
tum eſſe, quia ineſt ei inobedientia con-
tra dominatum mentis. Item quia ini-
quum eſt inferiora ſuperioribus obluſtari,
& iterum; quia peccati libidine ſeu dele-
ctatione mouetur. hæc enim arguunt & re-
ctiſſimæ rationes ſunt, cur agnoſcatur ge-
nere & materialiter malam eſſe, cui men-
te ſubiectum eſſe neceſſariò malum eſt.
Hæc enim veriſſima eſt Diuī Auguſtini ſen-
tentia, quòd benè & rectè Diuus Bonauen-
tura explicans, docet originale peccatum
eſſe concupiſcentiam, quæ ſpiritu ex car-
nali natiuitate dominatur; per quam ani-
mæ noſtræ ſint, inquit, inordinatæ & in-
iuſtæ, quales neceſſe eſt ſummæ iuſtitie
diſplicere. Certum eſt enim quod tunc a-
nima hominis eſt ordinata, quando ſpiri-
tus eſt ſub Deo, & carō ac virtutes ani-
males ſunt ſub ſpiritu, & ſequuntur e-
ius imperium. Igitur ab oppoſitis, in-
quit, tunc anima hominis eſt peruerſa,
quando carō & vires animales præſunt
ſpiritu rationali, & prædominantur.

*Aug. li. 2.
cōt. Iulian
& lib. 5.
cap. 3.*

*D. Bonau-
uentura
in 2. diſt.
30. qn. 1.
art. 2. qn.
2. arti. 1.
Anima
hominis
quādo or-
dinata eſt
quādo
inordi-
nata.*

Quæ

Quæ sententia eodem recidit, imo eodem i-
Aug. li. 2. de pecc. Julii, pla est quam supra explicauimus, quæ cum ex
 varijs D. Augustini locis, tum his potissimū
 constare potest. Nam contra Iulianum disse-
 rens, declarat D. Ambrosio, peccatum, ori-
 ginis fuisse, quod anima ex origine voluta-
 brum est libidinum, diuersoriumq; vitiorū,
 quod sanè non nisi propter regnum & Domi-
 nium concupiscentiæ potest intelligi. Et de
lib. 1. de pec. mer. cap. 30. peccatorum meritis, modum nostræ, regene-
 rationis explicans, ponit eam in renouatio-
 ne mentis à contracta vetustate: cur inquit,
 nascitur denuo, nisi renouandus? Vnde reno-
Aug. li. 2. de pecc. mer. c. 8. uandus? nisi à vetustate? qua vetustate? nisi in
 qua vetus homo noster simul crucifixus est
 cū illo, vt euacuetur corpus peccati? De quo
 rursus li. 2. loquens, post Baptismū dicit ma-
 nere in vetustate carnis tanq̄ superatū & per-
 emtum. Et iterū li. 1. dicit Adam occulta ta-
 be carnalis concupiscentiæ, tabificasse in se
Lib. 1. de pec. mer. c. 9. & 39. omnes de sua stirpe venientes, quemadmo-
 dum Christus sui spiritus occultissimam fi-
 delibus dat gratiam, quam latenter infundit
 & paruulis, in quibus gratia Dei per Baptis-
Aug. cōt. Celest. li. 2. ca. 24. & de pec. mer. li. 2. cap. 27. mum, id agitur, inquit, vt euacuetur caro pec-
 cati. Rursus contra Celestium dicit nos pec-
 cati propagatione & dominatione prostra-
Aug. li. 3. de lib. ar. bit. c. 19. tos, & per vnum hominem venundatos sub
 peccato. Et alibi, ex parentum reliqua vetu-
lib. 1. de state totos vetustos nos concipi. Quibus ac-
 cedunt clarissima & illustrissima loca, qui-
 bus toties repetit Concupiscentiam in rena-
 tisiā peccatum non esse, nisi tropo quodā,
 quia

quia videlicet ex peccato facta est, & ad peccandum inclinatur: ad quem sanè tropum friuolè vir doctissimus confugeret, si eadem semper ratione concupiscentiam peccatum agnosceret. Quare ante regenerationem cū velut præputium cordis in homine dominatur & regnat, verè & propriè peccatum est: quando verò per Baptismum præcisa est, & spiritui nūc subiecta, propriè peccatum esse non potest, nisi ex genere, & sicut diximus, ex subiecto, cui mente subijci peccatum est. Intellexit enim vir sanctus, vti diximus, nos ob id in peccato concipi, quoniam ex carnali concupiscentia procreamur. Vnde quidem operante contagio, dum sine gratia & iustitiæ dono nascimur, fit, vt toti carnales & concupiscibiles nascamur, sicut Dominus ait: Quod natum est ex carne caro est, Et Propheta: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine; & breuiter August: Ex hoc quod licitum est natura nascitur, ex illo quod dedecet, vitium. Vnde etiam Christum tradit, sicut veritas habet, ob id non potuisse tabe originali coinquinari; quoniam non ex carne, sed de spiritu sancto, natus est, dicente Angelo: spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei, vbi sanctum opponit impuro & immundo, quomodo cæteri filij hominum ex carnalitate nascuntur: quæ notata habes de Christo apud August, lib. 2. de peccato. merit. cap. 25. & de nuptijs & concupiscentia lib. 1. ca. 12:

Atque

pec. merit.
ca. 13. li. 1.
de nupt.
cō. c. 23
li. 2. cont.
Iuli. li. 1.
retract.
cap. 15.
Concupis.
peccatū
est per
tropum.

Lib. 1. de
pec. merit.
cap. 16. cō.
29. lib. 2.
ca. 22. cō.
23. li. 2. de
nupt. cō.
concupis.
cap. 5. cō.
cap. 37.
Luc. 1.

Ex baptizatis parentibus natis esse originale peccatū trahunt. Similia.

Atq; hinc fieri docet idem ipse sanctus, quod etiam qui ex baptizatis parentibus oriuntur, contagium originale trahunt: quoniam parentes non ex spiritu quo renati sunt, sed ex carne, cum concupiscentia generant, vnde ex sanctis nascuntur peccatores: quemadmodū ex circuncisis parentibus filij præputiati, & ex semine dulcis oliuæ procedit oleaster, & ex purgato tritico frumentum cum palea: sic, inquit, ex concupiscentia licet in regeneratis, filij procedunt concupiscentiæ, & proles inobedienciæ generantur, vt hæc eruditè prosequitur libro 1. de nuptijs & concupiscen. cap. 18. & 19. contra Celestium libro 2. cap. 40. & de peccatorum meritis, lib. 3. cap. 8. lib. 2. cap. 29. Ex quibus clarissimè patet, hanc, sicut diximus, viri doctissimi sententiam esse, peccatum originale in hoc positum esse, quod homo dominio concupiscentiæ subiectus nascitur, & non quod concupiscentia quoquo modo considerata, peccatum est vel legis transgressio. Nunc quæstiunculæ nonnullæ explicandæ sunt, quibus veritas plenius eruatur. Prima est: *Quomodo si concupiscentia mala est, & ex sua definitione peccati desiderium, in sacro Concilio Tridentino, quando de concupiscentia patres agunt, dicitur, quod in renatis nihil odit Deus, cum peccati desiderium sicut ipsum peccatum nemo non odisse debeat, & Apostolus de motibus Concupiscentiæ loquens: Quod odi malum, inquit, illud facio. Vnde etiam Augustinus hic nos vult iūgi*

Deo

*Quest. 1.
Sess. 5.*

Rom. 7.

Deo sicut ipse concupiscentiam odit, ita etiam nos eam odio prosequamur, etiam si inuiti sentire debeamus? Ad quam quæstionē congruē respōdetur, Deum nihil in homine odisse vel probare, nisi quatenus ad voluntatem refertur, & a voluntate benè vel malè amatur. Odit igitur in genere concupiscentiam Deus, quia non vult eam voluntate aliqua probari, & hoc si a bonitate detestatur, quòd quis eam probet vel amet: odit, inquam, Concupiscentiam quomodo mala est, quatenus videlicet voluntati obijcitur & ad voluntatem refertur, quò relata, iam utpote voluntariè peccatum est. In renatis verò cōtra voluntatem ipsis inhæret, & quantū possunt eam minuunt, & pœnitus extirpare cōnantur. Non odit ergo concupiscentiam in renatis Deus, quoniam inuoluntariam concupiscentiam non detestatur, neq; displicet suæ bonitati, quòd contra voluntatem homini adhæret, neq; enim hoc vel contra suā Maiestatem, vel contra legē: eius est. Etenim cōsiderata concupiscentia ut est inuoluntaria, sicut omnia quæ contra voluntatem homini accidunt, nam extra genus moraliū posita intelligitur, qualia neq; amare neq; odisse Deo dicendus est. Secunda quæstiuncula est: si Concupiscentia non sit iniquitas vel legis transgressio, quo sensu tam sæpè repetit Augustinus concupiscentiā in Baptismo manere quidē actu, sed trāsire reatu, ut in peccatū non imputetur? Ad quā dicimus, Concupiscentiam trāsire reatu, quia per Baptismū id

Aug. in Psal. 55 ad Verficulū, quò nam malum non odit. Item Gregorius 1. 9. moral. cap. 29.

Quæst. 2. Aug. de nupt. & concupis. cap. 25 26 27. & li. 6 cōr. Iulia, cap. 2.

tolli-

tollitur, vnde concupiscentia reos facit, regnum videlicet eius & dominium; similiter culpa condonatur, vnde nobis concupiscentia innata est: quemadmodum lib. 2. contra Iulianum idem vir sanctus tradit: reatum concupiscentiæ per baptismum transire, quoniam nos reos fecerat, & de peccato originali, concupiscentiam transire dicit, quoniam debitum, quod contagio carnalis generationis attraxit, gratia regenerationis absoluit, hoc est, quia dominium quo hominem contaminabat, succiditur: haud multo aliter quam vinolentia & pleraque similia vitia, in ijs, qui sancta conuersione opera mala sibi amputant, & per poenitentiam sunt remissionem consecuti, manent eiusmodi prauæ qualitates aduersus quas continuo dimicatur, sed transeunt reatu. Alibi verò etiam de morte & alijs vitæ miserijs quæ manent à Bap̄tismo, scriptum reliquit, quod reatus eorū ne post hanc vitam obsint, Deus soluit: reatus, inquam, peccati vnde secutæ sunt. Alia quæstio est: Quomodo igitur August. concupiscentia etiam in renatis sit vitium, & secundum D. Bernardum quædam rationabilis creaturæ deformitas, cuius nos naturaliter pudet & erubescimus? Ad quam dicimus, vitium & deformitatem esse, quia rationabili naturæ secundum finem & institutionem suam non conuenit, vtpote dispositio qua non plenè & p̄fectè sicut rationali naturæ cōuenit, homo in iustitia dispositus est, tardus nimirum ad bonum, & pronus in malū. Quia enim imago

Dei

Aug. li. 2.
cōt. Iulia.
de pecc.
orig. li. 2.
cap. 32.

Aug. li. 6.
cōt. Iulia.
cap. 7.

Aug. li. 2.
de pecca.
mer. c. 33.
Quæst. 3.
Aug. li. 2.
cōt. Iulia.
col. 6.
D. Ber-
nar. quo
dam ser.
de affectu
bus ani-
ma.

Dei est hominis natura, prorsus eum decet et illi conuenit, vt qua parte rationis particeps est, tota sit rationalis, & nihil in ea cōtra rectā rationem vel Deū cogitetur. Imago enim in hoc posita intelligitur, quòd homo diuinæ sapientiæ ac amoris diuini capax est, vt ex Deo, velut diuinus & Deo similis, viuat: vnde perfecta hominis sanitas & pulchritudo postulat, vt omnibus partibus quibus virtutis & rectitudinis capax est, non nisi secundum rectam rationem & Deum moueatur. Deducet ergo hominem Concupiscentiā, quam velut turpem erubescit, quoniam turpe est inferiora superioribus contumaciter obluſtari, quemadmodum in domo turpe reputatur, si maritus & vxor aduersus se dissentiant: ideoque, quotidie hanc concupiscentiam, velut sapientiæ venenum & pudendū homini malum, in se non solum mortificare, subiicere, domare, minuere, sed etiam vt omnino non sit debet velle & laborare, quamuis in hoc mortali corpore id nō sit assecuturus. Hoc ipsum enim ad iustitiæ pertinet imperfectiōnē, quòd homo per internā huiusmodi affectiōnem ad malū inclinatur, etiam si nullus in motu concupiscentiæ cōsensus relaxetur; quia & pugnare infirmitatis est. Fit enim per concupiscentiam, vt bonum & iustitia minus delectent, minus æstimentur, minusque perpendantur; quæ si omnino perfectæ & ex toto (prout homo capax est) delectarent, nulla omnino (sicut in futuro seculo) concupiscentia inueniretur. Quamuis igitur D. Au-

*Aug. 110
Psal. 143:*

Simile:

*Aug. li. 4.
cōt. Iulian.
cap. 2. &
lib. 39. de
ciuit. Dei
cap. 4. &
de perfe-
ctiōe iu-
stitia de
serbis A-
post. ser.
3 de nup.
& concu.
li. 1. c. 27.*

Aug. l. 6. gust. in Iuliano dissimulet Cōcupiscentiam
cōr. Iul. hanc esse affectionalem qualitatem, cuiusmo-
cap. 7. di solet in 3. specie qualitatis apud Aristo-
doctrinam Augustini, eius inspecta conditi-
Concupis-
centia est
dispositio
 one, ad primam speciem, ubi ponuntur dis-
 positiones, referri debent: est enim talis in
 homine dispositio, secundum quam, ut
 diximus, non perfectè secundum naturæ
 suæ conditionem dispositus est, velut in bo-
 no languidus, tardus & infirmus, ac ad ma-
 lum pronus: Hæretque non in appetitu sen-
 sitivo duntaxat, (cum omnes animæ vires et-
 iam post baptismū adhuc infirmæ & languidæ
 sint, quotidianaque curatione per Christum
 indigeant) sed in ipsa natura et essentia ho-
 minis: Vnde in omnes vires, sicut supra de
 peccato originis dictum est, se diffundit, e-
 asdemque, licet per Baptismum à Domino
 peccati sanatæ sint, pronas tamen efficit, ut
 præter rationem & non secundum Deum in
 sua quæque obiecta ferantur: est enim quasi
 vulnus quod antea cum dominabatur lethale
 erat, quod ipsum nunc curatum, paulatim
 ad perfectam sanitatē accedit. Ipsa enim Cō-
 cupiscētia prout antea in homine regnabat,
 peccatum (sicut diximus) erat originale,
 quæ nunc per Baptismum circumcisa, velut
 languor & infirmitas naturæ relinquitur,
 quàm Christus Dominus ad cauendam in
 nobis superbiam relinquit, & in stabulo Ec-
 clesiæ paulatim curat. Opponitur autem se-
 cundum actus suos Conscientiæ, ac Synde-
 resi,

Cur Cōcu-
piscentia
in rena-
tis relin-
quatur.

ressi, quemadmodum Paulus legem eam ap-
 pellat, quæ legi mentis, id est, conscien-
 tiæ repugnat. Quemadmodum igitur Con-
 scientia (sicut antea dictum est) non est i-
 psa quidem virtus vel iustitia, sed princi-
 pium, radix & fundamentum virtutis; sic &
 Concupiscentia in renatis non est ipsa pec-
 catum, sed origo, radix & initium peccati,
 quoniam virtus & peccatum, voluntatem
 respiciunt, quæ bene vel malè per virtutem
 & peccatum afficitur: Conscientia vero &
 synderesis habitus significant, quibus homo
 naturaliter mouetur, quemadmodum &
 Concupiscentia vitiositas est quæ sæpè præ-
 ter voluntatem ad malum commouetur, quæ
 directè & formaliter opponitur non virtuti
 vel eius augmento, vbi semper voluntas re-
 spicitur, sed dono cuidam gratis dato, quo
 in nonnullis tota hæc carnis corruptio a-
 mota legitur: ideoque quæ de imperfectio-
 ne iustitiæ dicta sunt, & sæpè apud Augusti-
 num inueniuntur, sensu quem dicunt causa-
 lem concomitatum, accipienda sunt. Si-
 quidem Concupiscentia inuoluntaria non
 est ipsa per se virtutis diminutio, quæ perfe-
 ctioni virtutis opponitur, sed ex concupis-
 centia prouenit, quod homo à plenitudine
 iustitiæ deficit, & non tam perfectus sit,
 quam eius naturæ conuenit. Ex his facile in-
 telligi possunt quæ Diuus Augustinus tra-
 dit de præcepto: Non concupisces, & Di-
 liges Dominum Deum tuum ex toto corde,
 & anima & c. quorum impletionem dicit ad

*Concupiscentia non
 Virtus, sed
 Virtutis
 radix: si-
 cut concu-
 piscencia
 non pecca-
 tum ipsum
 sed peccati
 radix.*

*D. Bona-
 uentura
 li. 2. dist.
 39. qu. 2.*

*De præce-
 pro non con-
 cupisces.
 Aug. li. 1.
 de nup. et
 conc. c. 29*

*Augm. de
spiritu
gratia
cap. vlt.*

futurum seculum pertinere: Quoniam ad hoc dixit lex, inquit, non concupisces; ut nos in hoc morbo iacere inuenientes, medicinam gratiæ quereremus, & in eo præcepto sciremus, & quò debeamus in hac mortalitate proficiendo conari, & quò possit à nobis in illa immortalitate beatissima perueniri. Siquidem duo, iuxta sanctissimi viri doctrinam, his præceptis ordinantur: alterum quod hic in actu & exercitio debet inueniri, ut post concupiscentias nostras non ambulemus, sed Deum ut summum bonum super omnia sine mensura diligamus: Alterum in conatu, & velut finis seu scopus quo tenditur intelligi debet; ut, videlicet, nihil in nobis sit, quod Dei amorem remoretur, quasi mandaret Dominus: sic dilige, & ita noli concupiscere ut optes, & ad hoc coneris, ut nihil in te sit vitij vel concupiscentiæ, quod cupimus omnes quando petimus, ut domini voluntas fiat sicut in cœlo & in terra, & nos liberet ab omni malo.

C A P I T U L U M - X I.

De Baptismo quo tollitur originale peccatum.

EX his quæ nunc de peccato originis dicta sunt, videre licet, quàm paruulis necessarius sit Baptismus, utpote, quo solo malum originale tollitur, & fordes originales eluuntur, per quem Christo regenerantur,

tur, sicut per Adam carnaliter mundo nati sunt, & nouæ fiunt in Deo, deterfa peccati colluie, creaturæ, quodq; prius volutabrū erat libidinis & diuersorium vitiorum, templum fit spiritus sancti. Nam per Baptismum moriuntur peccato, & veterem hominem exuunt, iustificantur ac filij Dei & regni cœlestis hæredes efficiuntur: Hac de causa, inquit *Chrysoft.* Chrysoftomus, etiam infantes baptizamus, *apud Aug.* vt eis detur vel addatur sanctitas, iustitia, ad- *gust. li. 2.* optio, hæreditas, fraternitas Christi, vt eius *cōt. Iulsa.* membra sint. De hac sanè paruulorum bapti- zatione iam olim contrariæ hæreses Ecclesiā *Heresi* Christi cōturbarunt, quibusdam (vt est apud *67. que* Epiphanium) omnem paruulis salutem ne- *fuit Hie-* gantibus, quoniam neque credere, neque cer- *racitarū.* tare valent, qui verò non credederit, ait Do- *Marc. 16.* minus, condemnabitur, & nemo coronabi- *2. Tim. 2.* tur, ait Paulus, nisi qui legitimè certauerit: vbi nunc è contrario volunt Anabaptistæ cū- ctos indifferenter sine baptismo paruulos saluari, quoniam Dominus ait: *Matt. 19.* Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum cœlorum. Catholica verò & Apostolica ma- ter Ecclesia, spiritu sancto semper eam edo- cente, media & regia via incedens, nemini sine Christo vitam concedit, & omnes qui- *Rom. 5.* cunque sunt Christi, saluat, adeoque paruulos: qui non nisi per Baptismum Christi fiunt, necessario baptizandos docet, ne sine Christo defuncto propter originale peccatum damnentur. Nam per vnus delictum in omnes, ait Apostolus Paulus, peccatum

cedit in condemnationem. Sed doctrinæ cau-
sa præstiterit in ordinem distinguere, & ob-
oculos clarè constituere, quibus rationibus
appareat paruulos debere baptizari.

1. Ratio
baptismi
paruulo-
rum.

Prima est, quoniam qui sine Baptismo mo-
riuntur, uti nunc dictum est, in originali pec-
cato decedunt immundi & sordidi, carnales
& iræ filij, quos regnum cœlorum non in-
gredi, sed in damnationem cadere necesse
est: Non intrabit, inquit Ioannes, in eam ali-

Apoc. 21.

quid coinquinatum, & iudicium ex vno in
condemnationem, ait Paulus, & vnus deli-
ctio mors regnavit per vnum. Cum autem

Rom. 5.

in veteri testamento Circuncisio contra pec-
catum istud, velut alterum cordis præputi-
um, instituta fuerit, non aliud in nouo te-
stamento paruulis aduersus idem peccatum
institutum remedium legimus, quam Baptis-
mi sacramentum, quo per spiritum sanctum

Ephes. 5.

4d Titū. 3.

innouantur, mundantur, & de potestate Sa-
thanæ in regnum Christi transferuntur:
Mundans eam, inquit, Apostolus, lauacro a-
quæ; & non ex operibus iustitiæ quæ fecimus
nos, sed secundum misericordiam suam sal-
uos nos fecit per lauacrum regenerationis
spiritus sancti: siquidem fides ante Baptismū
in eis nulla est, qua Christum invocare, vel
gratiam eius ipsi quoquomodo, queant im-
petrare.

2. Ratio.

Ioannis 3.

Secundo: hæc est perspicua & clarissima
domini ordinatio, ut quod natum est ex car-
ne, id omne ex aqua regeneretur: Nisi quis

rena-

renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest, inquit, introire in regnum Dei, quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est; porro ex aqua renascimur, quando per Baptismum, deteria peccati colluie renouamur, & in Christo nouæ creaturæ constituimur: quam ob causam à Paulo lauacrum regenerationis & renouationis appellatur.

Præterea, notum est quod paruuli non nascuntur Christiani, sed propter originale peccatum, (vti nunc ostensum est) nascuntur sub potestate Sathanæ, natura, sicut ait Paulus, filij iræ. Vt autem quis Christianus fiat, maximè paruulus, necesse est vt Christi sacramentis initiatur, Christum induat & membris eius associetur, quod per Baptismum fieri clarissimè scripturæ docent. Etenim vno spiritu, dicit Paulus, omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. Et: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis, Et: an ignoratis fratres, quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Hoc scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruaturn corpus peccati, vt ultra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Qui-

3. Ratio.

1. Cor. 12.
ad Gal. 3.

Rom. 6.

bus verbis dilucidè docet Apostolus nos omnes per Baptismum mori peccato, & ab originali peccato liberari & verè Christianos mundo mortuos fieri.

4. Ratio.

Ad hæc, debet proculdubio discrimen agnosci inter baptizatos fidelium liberos, & eos qui ex gentibus & hæreticis non baptizati moriuntur. Nemo enim dixerit istos fideles aut Christianos esse, vel ad Christum pertinere, nemo dixerit eos mundos & sanctificatos, aut spiritualiter in Christo circumcisos, sed, sicut verè, & vt Sapiens loquitur: Semen maledictum ab initio natiuitatis: Quare ne quis frustra sit Christianus, omnes isti baptizari debent, si salutem eos consequi velimus: quia non est aliud nomen in quo oporteat nos saluos fieri, quam dulce & suaue nomen Iesu, à quo longè alienissimi sunt infidelium liberi, qui neq; fide, neq; sacramento Christi sunt participes. porro non dissimilis est eorum conditio, qui ex Christianis parentibus nati sine baptismo moriuntur, quoniam eadem in vtriusq; damnationis causa est peccatum originale.

3. Ratio.

Præterea, si paruuli sine Baptismo quacūque etiam ratione forent in statu salutis, iam non rectè qui maiori ætate baptizantur, dicerentur per Baptismum saluari, regenerari, renouari, peccato mori, & de potestate Sathanæ transferri in regnum Christi, si quidè hæc antea alia ratione in minori ætate consecuti fuissent, quòd apertè contra scripturas est, quæ Baptismo in adultis, qui puerili ætate non

te non sunt baptizati, prædictos effectus tribuunt.

Quibus adde, totam Ecclesiam, in qua paruos, quos saluari cupis, debes comprehendere, mundari baptismo & lauacro aquæ: Mundans, inquit, eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Qui igitur mundantur paruuli, debent per lauacrum aquæ mundari & ita Ecclesiæ inferi. *6. Ratio. Ephes. 5.*

Insuper, veteris testamenti figuræ & Prophetiæ palam huic fidei suffragantur. Nam extra Arcam nemo saluatus fuit, vbi secundum Petrum Apostolū forma Baptismi fuit, sicut & in mari rubro, per quod omnes tam paruuli quàm adulti vt liberarentur à Pharaone & Aegypto transierunt. Ezechiel verò clarissimè spiritu suo prophetico eos reprehendit, & abominabiles coram Deo prædicat, qui ab initio natiuitatis non sunt Ecclesiæ more baptizati: Quando nata es, inquit, in die ortus tui, non est præcillus vmbilicus tuus, & in aqua non es lota in salutem, nec sale salita, non inuoluta pannis, nõ pepercit super te oculus meus: quibus euangelicis verbi, non tam propheticè quàm Apostolicè describit Baptismi ceremonias, eiusque prædicat necessitatem quando primum in lucem ædimur. *7. Ratio. Genes. 7. 1. Petri 3. 1. Cor. 10. Ezech. 16.*

Post hæc considerandum est, adultis qui credunt, & minori ætate baptizati non sunt, Baptismum citra omnem controuersiam esse. Nam qui crediderit, ait dominus, & baptizatus fuerit, saluus erit. Et quando viri *8. Ratio. Marc. 16.*

- Act. 2.* illi religiosi, auditis in die Pentecostes Apostolis, compuncti corde dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres? Petrus ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite & baptizetur vnusquisq; vestrũ in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. Similiter Saulus & Centurio, cùm alter à Domino, alter ab Angelo intellexissent fore, vt eis in ciuitate & à Petro diceretur, quid ipsos oporteret facere, vterque iussus est baptizari. Sed eadem est in paruulis, quæ in adultis baptismi necessitas, peccatum videlicet originale, quod secundũ Christi constitutionem Baptismò tollitur: imò maior in paruulis est ratio, qui propria fide se sicut adulti iuuare non possunt.
- 9. Ratio.* His adde totius & vniuersalis Ecclesiæ cõsuetudinem, quæ iam ab initio tanta firmitudine & authoritate seruata est, vt etiam Pelagiani hæretici peccatum originale negantes, paruulos baptizandos esse concederent, & contra vniuersæ Ecclesiæ traditionem venire non auderent; Si quis autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, ait Dominus, & Publicanus.
- 10. Ratio.* Postremò lubet clarissimas antiquissimorum Patrum, & sacrorum Conciliorum sententias aliquot breuiter subiicere. Dionysius Areopagita in fine ecclesiasticæ hierarchiæ calumnijs eorũ respondens, qui paruulos in baptismo cõueniri ridebant: Diuinis nostris præceptoribus, ait, placuit admitti pueros & diuini ortus participes fieri, sanctissimorumq;

rumque diuinæ societatis signorum.

Origines: Ecclesia ab Apostolis traditionē accepit etiam paruulis Baptismum dari: sciebant enim illi quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati, quæ per aquam & spiritum abluī deberent.

Oregines lib. 5. in 6. ca. ad Romanos & Hom. 14. in Lucā.

Cyprianus: Hæc fuit in Concilio nostra sententia à Baptismo atq; à gratia Dei (qui omnib. misericors, & benignus, & pius est) neminem per nos debere prohiberi: quod cum circa vniuersos obseruandum sit atq; retinendum, tum magis circa infantes ipsos & recens natos obseruandū putamus, qui hoc ipso de ope nostra, ac de diuina misericordia pl⁹ mereantur, quòd in primo statim natiuitatis suæ ortu plorantes ac flentes, nihil aliud faciunt quam deprecantur.

Cyprian. lib. 3. ep. 8

Gregorius Nazianzenus: Omni ætati Baptismus conuenit. Quod si tibi sit infans, nō surripiat malitia tempus, ex pueritia sanctificetur, ex vnguibus spiritui consecretur.

B. Gregorius orat. de Baptismo.

Augustinus: Scimus secundum Adam carnaliter natos contagiū mortis antiquæ primæ natiuitate contrahere, nec liberari à supplicio mortis æternæ, quòd trahit ex vno in omnes transiens iusta damnatio, nisi per gratiam renascantur in Christo. Et alibi: Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquam spernenda est, neque vllō modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset traditio.

Aug. epi. 107. & tota eius et ecclesia contra Pelagium eo tempore disputat. De Gen. ad literā li. 10. c. 23

Chrysostramus loco prius citato, &c.

D. Gregor

D. Greg. D. Gregorius in extremo epistolæ: Quæsti-
li. 7. ep. 53. sti, quid eis respondendum sit, qui dilectionem tuam de paruulorum animabus requirunt, qui sine gratia Baptismatis moriuntur. Illud incertum non est, quia nisi sacri Baptismatis gratia fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculis est obstricta.

Bernard.

serm. 66.

in cætica

epist. 140

S. Bernardus: Videte detractatores, videte canes, irrident nos, quia baptizamus infantes, quod oramus pro mortuis, quod sanctorum suffragia postulamus. In omni genere huiusmodi atq; in utroq; sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis. Et alibi: paruulis Christianorum Christi intercluditur vita, dum Baptismi negatur gratia.

Concilium Mileuitanum: Placuit vt quicumq; paruulos recentes ab vteris matrū baptizandos negat, Anathema sit.

S. Concilium Lateranense: Sacramentum Baptismi, quod cum inuocatione Trinitatis cōsecratur in aqua, tam paruulis, quam adultis in forma Ecclesiæ à quocunq; ritè collatū fuerit, proficit ad salutem.

S. Concilium Vienense: Baptisma vnicum baptizatos omnes in Christo regenerans esse (sicut vnus Deus, ac fides vnica) ab omnibus fideliter confitendum, quod celebratur in aqua in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, credimus esse tam adultis quam paruulis cōmuniter perfectum remedium ad salutē.

S. Concilium Florentinum: primum omnium sacramentorum locum tenet Baptismus,

mus, quod vitę spiritualis ianua est. Per ipsum enim membra Christi ac de corpore efficiamur ecclesię, & cum per primum hominẽ mors introierit in vniuersos, nisi ex aqua & spiritu sancto renascamur, nõ possumus, vt inquit veritas, in regnum cęlorum introire.

Sess. 4.

S. Concilium Tridentinum; Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, etiam si fuerint a baptizatis parentibus orti, Anathema sit. Et rursus: Si quis dixerit Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, Anathema sit. Et si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea ætate qua Christus baptizatus est, vel ipso mortis articulo, Anathema sit. Item: si quis dixerit paruulos, quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cū ad annos discretionis peruenerint, esse rebaptizandos, aut præstare omitti eorum Baptisma, quàm eos non actu propriè credentes baptizari in sola fide Ecclesię, Anathema sit.

Sess. 7.

DE GRA-

DE GRATIA
CHRISTI TRA-
CTAVS.

CAPVT I.

*Gratia tractatus peccati originalis expli-
cationem rectè subsequitur.*

Vemadmodum medici primum de morbo, Deinde de remedio disserunt; sic post originalis peccati languorem congruè de Gratia Christi tractatus subiicitur. sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificantur: Et non est aliud nomen datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri; quam dulcissimum Iesu Christi redemptoris nostri, qui datus est à Patre mediator Dei & hominum, & dedit semetipsum in redemptionem pro omnibus, vt eriperet nos de præsentis seculi nequam, & transferret in regnum gloriæ gratiæ suæ. Vnde nihil æquè ad Christianam pietatem pertinet, quàm scire donum Dei quo ex morte & damnatione, quam ex Adam incurrimus, per Christum liberamur. Cœterum vt in alijs Christianæ pietatis articulis, sic etiam de Gratia Christi varia in Ecclesia authore Sathana nata sunt scandala, quibus gloria Dei, quæ pro tanto munere suæ bonitati debebatur, plurimum obscuratur & impeditur. Siquidem Martinus
Lutherus

Lutherus nostri temporis hēresiarcha, quæ contra Pelagium olim à Patribus generatim de Gratia contra superbiam & infirmitatem liberi arbitrij dicta sunt, dum speciatim magno errore refert ad gratiam, quam scholæ gratum facientem nominant, confundit omnia, totamque iustitiæ rationem & ordinem subuertit. Nostrorum verò quidam sic de Gratia loquuntur quasi Pelagio: alij, quasi Luthero fauere videantur: Quare maximum operæ precium facturus mihi videtur qui causas erroris aperire, & confusionem tollere studeret. Quid itaque contra Pelagium de gratia actum sit, primum iuuante Domino declarabimus, Deinde quid contra Lutherum, Deniq; quomodo aduersus vtrumque catholicus habere se debeat, quantum in Domino possimus, aperiemus.

*Distribuo
110 operis*

C A P V T II.

Duo Pelagij de gratia errores explicantur, quibus tertius qui fuit etiam D. Augustini etiam dilucida questionis, inter patres & Pelagium de gratia motæ, illustratione subnectitur.

IN disputatione de Gratia contra Pelagiū, vt in errore gradus, sic etiam in veritatis defensione & agnitione gratiæ progressus facti sunt. Nam primus Pelagij error fuit, quod gratia Dei secūdu merita nostra detur; quodq; pœnitentib. pœna nō detur secūdu gratiam

*August.
epist. 106.*

August. epist. 89. gratiam & misericordiam Dei, sed secundum meritum & laborem eorum qui per pœnitentiam digni fuerunt misericordia. Secundus error erat, quod homini sufficiat liber arbit. ad legem Dei implendam & ad operandam perficiendamq; iustitiam, etiam si Dei gratia & spiritus sancti dono non adiuuetur. Deinde conclamantium religiosorum & piorum vocibus pressi, & à se fatebantur Pelagiani ad habendam seu faciendam iustitiam diuinitus adiuuari, vt tamen ipsam bonam voluntatem sine adiutorio Dei, hominem habere dicerent, & vt rectè credamus in Deum & euangelia, consentiamus ex nobis esse: quo errore etiam Diuus Augustinus iunior laborabat in expositione propositionis ad Romanos: Non ex operibus sed ex vocante dictum est: Quod enim credimus, ait, nostrum est, quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus in se dat spiritum sanctum, vt per charitatem bona operemur. Contra primum errorem, quem etiã Pelagius ipse in Concilio Palæstino dānauit, patres sic statuerūt: Scim⁹ gratiam Dei nec paruulis, nec maioribus secundum merita nostra dari. Contra secundū verò sic loquitur Augustinus: Nos dicimus humanam voluntatem sic diuinitus adiuuari ad faciendam iustitiam, vt præter quod creatus est homo cum libero arbitrio voluntatis, præterq; doctrinam qua ei præcipitur quemadmodum viuere debeat, accipiat spiritum sanctum, quo fiat in animo eius delectatio; delectatioque summi illius, atque incom-

incommutabilis boni, quod Deus est, etiam nunc cum adhuc per fidem ambulat, non dum per speciem, ut hac sibi velut arra data gratuiti muneris inardescat inherere creatori atque inflammetur accedere ad participationem illius veri luminis, ut ex illo ei bene sit, à quo habet ut sit. Et in eodem lib. cap. 29. Hæc ergo sola distantia est, quia ipsum: Non concupisces, & cætera mandata eius sancta & bona sibi tribuebant; quæ ut possit homo facere, Deus operatur in homine per fidem Iesu Christi, qui finis est ad iustitiam omni credenti; id est, cui per spiritum incorporatus, factusque membrum eius, potest quisque, illo incrementum intrinsecus dante, operari iustitiam. Ex quibus manifestum est, quod primum contra Pelagianos in primo & secundo errore, actum est de magna illa quæ per Antonomasiam gratia dicitur; quæ est gratia gratum faciens, qua Deo reconciliamur, & per spiritum sanctum inhabitantem iustificamur. Nam hæc sola est arra gratuiti muneris, & qua per spiritum incorporatus, factusque membrum Christi, potest quisque veram operari iustitiam, quæ etiam paruulis latenter infunditur, & sola est de quo concipi potest, quod in adultis secundum merita daretur: De qua Paulus Apostolus; benedictus Deus, inquit, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in

*Ephes. i:**Rom. 8:*

dilecto filio suo. Et ad Romanos: Iustificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum per dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiã istam in qua stamus & gloriamur in spe gloriã filiorum Dei, quam potissimum etiam respicit & intelligit Euang. Ioannes, quãdo declarata dignitate filiorum Dei; Qui nõ ex sanguinibus, neq; ex volũtate carnis, neq; ex voluntate viri, sed per hanc gratiam ex Deo nati sunt: subiicit; vidimus eũ plenũ gratia, & de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiã pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. De qua quoq; præcipuẽ tanto molimine cõtra Iudços sæpẽ differit Apost. Omnes, inquit, peccauerunt & egent gratia Dei: iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionẽ, quã est in Christo Iesu: Et non sicut delictum, ait, sic & donum, si enim vnus delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donum in gratia vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit: si enim vnus delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiã, & donationis, & iustitiã accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum: vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum

Dominum nostrum.

CAP.

De excellenti gratia munere & dignitate.

CVIUS quidem muneris excellentiam & dignitatem Scriptura ferè per re-promissionem Abrahæ factam & per spiritum declarat. Quoniam sicut Isaac non ex facultate naturæ vel parentum fœcunditate, sed supernaturâli & gratuito Dei dono natus est patre Abraham iam emortuo, & conclusa vulua matris Zaræ cui muliebriâ quoq; fieri desierant: ita non ex viribus naturæ, neq; operum præcedentium meritis, neq; ex lege, sed superabundanti Dei bonitate, cœlestis hæc gratia confertur, qua filij ex Deo nascuntur: siquidem in Isaac, ait Dominus, vocabitur tibi semèn, id est, non qui filij carnis, hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine. promissionis enim verbum hoc est: secundum hoc tempus veniam, & erit Zaræ filius: Et ad Galatas: Quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla & vnum de libera, sed qui de ancilla, secundum carnem, id est, virtute carnis natus est; qui autem de libera: per re-promissionem, id est, ex promissa Dei gratia: quæ sunt per allegoriâ dicta. Hæc enim duo sunt testamenta: vnum in seruitutem generans, &c. Nos autem fratres, secundum Isaac filij promissionis sumus, secundum spiritum non sumus ancillæ filij sed liberæ, qua libertate nos Christus liberauit. Et iterum, vbi venit, inquit, plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex

Rom. 4.

Hebr. II.

Gene. 17.

Rom. 9.

Gen. 21.

Item 17.

et 18.

Galat. 4.

muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem Abba pater. Alibi per dignitatē templi, huius muneris excellentiam & rationem declarat: nescitis, inquit, quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctū est, quod estis vos. Et rursus: An nescitis quoniam membra vestra templū sunt spiritus, qui in vobis est, quem habetis à Deo & non estis vestri? Ad Ephesios verò: Quia membra sumus corporis eius, de carne eius & de ossibus eius. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. Huic tam excellenti Dei dono volebat homines omnes præparari, & eius gratia ad Christum venire & poenitentiam agere: Ego, inquit, baptizo vos in aqua in poenitentiam, qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius nō sum dignus calciamenta portare, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Quod etiam Christus dominus intellexit, quando voluit nos nasci denuo, & ex aqua & spiritu sancto regenerari. Nā quando poenitentes per Christum Deo reconciliantur, non solam nudamque recipiunt peccatorum remissionem, sed, ut eleganter testatur Chrysostomus, sanctificantur, liberi & iusti, & filij Dei cōstituuntur, nec solum filij, sed & hæredes, nec solū hæredes, sed & fratres Christi, nec tantum fratres

Chri-

1. Cor. 3.
& 6.

Ephes. 5.
1. Cor. 12.

Matth. 3.

Ioann. 3.

Christi, sed cohæredes, nec solū cohæredes, *Chryf. ad Neophy. Hom. 10. et citatur ab Augu. ls. 1. cōtra Iulian.*
 sed & mēbra, nec mēbra tantū, sed & templū,
 nec tantum templum, sed & organa spiritus:
 Benedictus, inquit, Deus qui facit mirabilia
 solus. vides quot sunt Baptismatis largita-
 tes? sed multis quidem videtur cœlestem gra-
 tiam in peccatorum tantum remissione con-
 sistere. Nos autem honores computauimus
 decem. Hac de causa etiam infantulos bap-
 tizamus, vt eis addatur sanctitas, iustitia, ado-
 ptio, hereditas, fraternitas Christi, vt eius
 membra sint omnes & spiritus habitatio fi-
 ant: Addit subinde scriptura honorem spō-
 sæ, quo fideles in Christo in sponsas eius as-
 sumuntur: Despondi, inquit Apostolus, vos
 vni viro virginem castam exhibere Christo:
 Et de Matrimonio agens, sacramentum, in-
 quit, hoc magnū est, ego autem dico in Chri-
 sto & Ecclesia. Vnde in canticis, fidelis & re-
 generata anima sœpissimè nomine sponsæ
 honoratur, quemadmodum & Esaias decla-
 rat: Omnes, inquit, qui viderint eos, cognos-
 cent illos, quia isti sunt semen cui benedixit
 Dominus: gaudens gaudebo in Domino, &
 exultauit anima mea in Deo meo, quia in-
 duit me vestimentis salutis, & indumento
 iustitię circundedit me, quasi sponsum deco-
 ratum corona, & quasi sponsam ornatam mo-
 nilibus suis: Et in Apocalypsi: Gaudeamus &
 exultemus & demus gloriam ei, quia vene-
 runt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se.
 Et datum est illi vt cooperiat se bisfino splē-
 denti & candido. Bissinum enim iustifica-

2. Cor. 11.
Ephes. 5.

Esai. 61.

Apoc. 19.

tiones sunt sanctorum. Hæc est igitur gratia noui testamenti per quam prædictis honoribus per sacramenta Christi, aut ex eorum voto donamur.

C A P V T I I I I.

Quid sit gratia gratificans, & in quo sita, & quis eius auctor ex Cyrillo alijsq; Gracis patribus colligetur.

CAETERUM quid ea sit, & in quo posita sit, pressius & particulatius explicare difficile quidem est: Doctores tamen ad hunc modum aperire conantur: vt sit cœlestis & diuinus quidam habitus, quo diuinitus induimur & disponimur vt apti simus regno Dei, quo velut lumine & fonte salutis in essentia animæ residente & splendente, diuinæ & supercœlestes quædam virtutes in omnes animæ vires scaturiunt, quibus anima in Deum erecta, sanata & stabilita, Domino Deo suo pro creaturæ conditione assimulatur, & ad imaginem eius splendore quodam mirabili transformatur, pulchra & formosa in cōspectu eius efficitur, ac vt sponsa filia & amica diligitur: estq; velut vestis nuptialis, qua cœlesti conuiuio apta sit & congrua; & stola, quæ sit proprium filiorum ornamentū: Arra & pignus futuræ hæreditatis. Sicut enim per peccatū originale fuimus natura, id est, vitio naturæ insito, filij peccati

peccati: sic & per gratiam sumus quasi natura, id est, dono naturæ indito, filij Dei, per quod restaurata natura velut naturaliter, promptè & suaviter in summum, beatificum & æternum bonum disponimur, vt in illud digno & congruenti amore feramur & clamemus Abba pater; est enim quoddam amabile & beatificum diuinæ naturæ confortium, quo nouum quoddam & diuinum esse recipimus, quo sicut ipse est, suæ bonitatis participatione & nos sumus: *2. Pet. 12* Quemadmodum Petrus Apostolus ait, quod Deus per Christum maxima & prætiosa donauit nobis promissa, vt per hæc efficiamur diuinæ consortes naturæ; vt quemadmodum vestes aromatum participatione suauissimum odorem recipiunt & ferrum ignis participatione candescit & vrit: sic homo ad imaginem Dei conditus diuinæ bonitatis participatione diuinus & deificus per spiritum efficiatur, de quo diuinus Cyrillus agens de spiritu sancto sic loquitur: Quasi odor substantiæ Dei est viuens atque actiuus, à Deo ad creaturas quæ Dei sunt transportans, ac participationem eius immit- tens: nam si aromatum odor propriam virtutem eorum vestibus relinquit, & transmittit quodam ad seipsum modo ea in quibus adhæsit; quomodo, Spiritus sanctus, qui ex Deo naturaliter est, participes diuinæ naturæ eos non efficiet, in quibus habitabit? Hæc diuinæ bonitatis in-

*Basilus
in homil.
de spirit.
sancto.
Cyrillus
lib. 11. in
Ioan. cap.
2. Omnia
quæ habes
mea sunt.*

*D. Cyrillo
missio li-
bri de spi-
ritu san-
cto.*

*Basil. de
spiritu
sancto ca.
9. & in ho-
mil. de spi-
ritu san-
cto Deis
causam
ut dñi sũt
necesse &
Deũ esse.*

*Gratia
est super-
naturalis.*

*Cyrl. 12.
in Ioannẽ
cap. 56.*

anima participatio seu participata ex Deo bonitas, ipsa est gratia, quam gratificantem dicimus, quæ donum est diuinæ bonitati proprium, ab eius præsentia & inhabitatione, sicut lumen à sole dependens, ex cuius qualitate & excellentia idem Diuus Cyrillus & alij Græci volunt intelligi spiritum sanctum eius authorem & principium seu fontem, verum esse Deum. Nam de hoc dono rursus agens, Eum posse, inquit, facere, & concedere naturis dignitatem, quæ creaturam excedit, amplius sit, quam ferat creaturarum natura & gloria, & spiritus deificet, quomodo esset creatus & non magis Deus? proprium enim huius gratiæ est Deificare, & quod omnium rerum appetibilem, iuxta Basilium, summum est, ut videlicet ex spiritu Deus fias, nimirum participatione & consortio quodam mirabili, cuius ratione spiritus sanctus in nobis habitat, & filios Dei nos constituit, Ideoq; hoc donum prorsus supernaturale & superlubstantiale sic censerì debet, utpote, quo supra naturæ statum & facultatem homo attollitur, & ut ait S. Bonaventura, supra naturale complementum omnis creatura in eo honore constituitur, ut, sicut dictum est, in templum Dei consecratur, & in filium adoptetur. nunquam enim, ait Cyrillus ad supremæ naturæ imaginem humilitas nostra conscenderet, nisi à spiritu, voluntate videlicet patris pulchrè conformaretur. Et in Dialogo: vbi, inquit, Deo conditore animal hoc, id est, homo lucæ naturæ rationibus absolutum est,

accipit

accipit statim similitudinem ad illum. Insculpta est ei diuinæ naturæ imago, inspirato spiritu sã. vnde etiam cœlestē & diuinum bonum hoc donum eodem dialogo nominat: *Cyrillus in dialogo & lib. 1. in Ioãnem c. 15.* & alibi de eodem loquens: Creatura cum serua sit, voluntate patris ad supernaturalia vocatur. Et rursus: Ascendamus ad supernaturalem gratiam per Christum. Supernaturalem verò dicit, non solum quia corruptæ naturæ facultatem excedit, sed quoniam nulla creata natura eam ex se habere potest, neque vlla lege vel necessitate naturæ debetur, & omnem ordinem & proportionem naturæ superat. Agit enim Cyrillus de hoc dono prout Adæ primo parenti datum est, quem spiritus sui participatione Deus munivit, quando spirauit Dominus in faciem eius spiraculum vitæ: Et non absque sanctificatione Spiritus, inquit, animam datam homini significat nec à diuina natura poenitus destitutã. Nam si vel ex principijs integræ naturæ haberi potuit, iam non eius erit excellentiæ vt ex ea colligi vel doceri possit, spiritum sanctum proprium eius authorem esse Deum, non magis quam naturam ipsam esse deam vnde procederet: Et quæ est naturæ potestas vel lex vt ad statum filiorum Dei & honorem templi ac sponsæ Dei eleuetur? sed hanc potestatem dedit Deus hominibus qui Christum recipiunt, vt eius merito per spiritum ad hanc gratiam assumantur.

*Proprium fructum gratia esse charitatem
deque differentia inter opera ex gratia grati-
ficante & ex natura profecta, deque octo me-
riti causis.*

Huius gratia proprius quidem fructus
est charitas, qua clamamus Abba pater
& Deum sicut filij patrē colimus: Non
tamen ex sola perfectione & magnitudine
operum dignitas eius æstimatur, sed ex dei-
fica affectione, qua diuinè erga Deum in spi-
ritu dispositi sunt, qui est splendor & decor
quidam vultus animæ, vnde ipsa & omnia e-
ius opera, quæ inde procedunt, accepta sunt
coram Deo, quo, sicut antea diximus, in ipsa
essentia animæ commorante, fit vt quasi na-
turaliter & ex intimis naturæ principijs, af-
fecta sit anima in Deum vt patrem & spon-
sum suum, & in proximos velut in conciuēs
& domesticos Dei: & quemadmodum lumē
colores perficit, illustres & conspicuos facit;
sic diuina hæc gratia virtutes proferens, eas
suo splendore gratas & acceptas reddit, sic
vt magis coram Deo modus attendatur, quo
bona opera ex gratia procedunt, quam ipsa
substantia vel operum magnitudo. Sicut e-
nim vestes ex loco eburneo & aromatibus
pleno elatae alium spirant odorem, quā sola
earum habet natura: ita fructus spiritus aliū
ex sua radice saporem & odorem proferunt,
quam si etiam similia opera ex spiritu huma-
no ederentur: tum quod alterius sint effica-
tia ali-

tæ aliterq; viuant opera quæ ex spiritu pro-
 fluunt; tū quod ipsa dignitas habitaculi Dei
 seu hominis, qui Deo secum morante opera-
 tur, ipsis operibus plus quam à nobis intelli-
 gi potest, dignitatis & ponderis adijciet. plu-
 rimum enim ad operū æstimationē facit per-
 sonę laborātis dignitas, vt aliter sudor & la-
 bor filiorum regis æstimari debeat, quā ser-
 uorum, etiam si q̄ ad substātiā attinet, ille
 minor sit. Vnde fit vt qui per regenerationē
 vel reconciliationē hac gratia decorati sunt,
 alijs qui nondū renati vel reconciliati sunt,
 longē perfectiores sint apud Deum, propter
 hoc gratiæ donū, maioresq; reputētur & æsti-
 mētur: id q̄ D. Cyril. pulcherrimè docet exē-
 plo Ioan. Baptistæ, quē cōsiderat sub persona
 hominis qui ad extremū humanę virtutis p-
 uenit, non tamen ex spiritu renatus est. Per-
 tractans enim sententiā Dñi: Inter natos mu-
 lierū, non surrexit maior Ioan. Baptista, qui
 aut minor est in regno cęlorū maior est illo:
 Cum, inquit, multa magnaq; de Ioāne dixisset,
 & summū inter natos mulierū esse ipsū
 affirmasset, q̄ ad extremū humanę virtutis
 peruenisset, maius bonū postea ponit, melio-
 remq; dicit atq; maiore eū, qui iā regnū cęlo-
 rū tetigerit & filius Dei factus sit per Spirit. S.
 renatus, vt ostenderet mirabilē esse Ioannē
 ppter virtutes suas p̄cipuas, sed mirabiliores
 ipso regni cęlorū participes. maior igitur om-
 nib. natis mulierū inuenit, qui per S. S. rena-
 t⁹ est: Illi. n. filij carnis adhuc appellant: isti fi-
 lij Dei sunt, quē orātes appellāt Abba pater.

*Cyri. li. 2
 thesauri
 cap. 4.*

Quare

IOANN. 4.

Quare et si inter natos mulierum secundum humanam virtutem mirabilis Ioānes sit: qui tamē ipso minores videntur in regno cœlorum, hoc est, renati per spiritum sanctum, maiores sunt, quia non mulierum nati, sed Dei participes filij Dei ideo appellantur, etiam si minimi perfectioribus virtute, quasi infantes, quia modo renati, videantur. Hæc D. Cyrillus, ex quibus præstantiam & dignitatem huius muneris perspicere licet, vt vnum opus in spiritu ex hac gratia factum, Deo gratius & acceptius sit, quam centum millia, quæ vitam & odorem huius gratiæ non referunt. Deus enim spiritus est, & ideo qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Vnde Paulus hæc sanctorum operum dignitatem & præstantiam respiciens: Qui scrutatur, ait, corda, scit quid desideret spiritus, quia secundum Deum postulat pro sanctis. ipse enim spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus; vt quamuis opera (si spectentur quatenus à nobis proficiuntur) exilia sint, magnum tamen & inenarrabile pondus habeant quatenus à spiritu sancto procedunt, qui per hanc gratiam cor hominis inhabitans, diuino modo in homine & per hominem operatur, eum afficiendo, disponendo, ordinando, eleuando, prout superno regno, cui hominem adaptat, congruum & dignum esse nouerit. Quoniam enim beatitudo illa omnem naturæ facultatem & ordinem excedit, vt nulla opera quæ sint illi regno proportionata, per se natura ædere queat; spiritus homi-

hominem inhabitans eum suæ bonitatis participatione eleuat, vt homo ex ipso Spiritu sibi iam cõiuncto & inhabitante, opera tali gloria digna proferre queat; Gratia enim operatur, sed ex spiritu, quo influente homo per gratiam diuinè viuit & operatur. Quare etiam si quædam opera bona ex Dei munere, sinè hac tamen gratificante gratia homo præstare queat; multiplex tamen inter hæc & illa, licet similia videantur, differentia, sicut facile ex superioribus deprehenditur. Prima *Differen* est ex modo, quoniam filialiter & diuinè ex *tia inter* hac gratia opera procedunt, quibus homo *opera, ex* Deo sicut filius patri suo seruit & afficitur, *gratia* non tantum ore dicendo Abba pater (quod *gratificã.* præsumptuosè & mēdaciter à multis dicitur) *se facta* sed veraciter corde per gratiam hanc sic erga *et alia.* Deum affecto, sicut filius erga patrem naturaliter afficitur. Eadem enim opera possunt à seruis & filijs in familia præstari, sed aliter accepta sunt, quæ filiali corde à verè filijs procedunt. Secunda differentia est, quod longè perfectius & constantius gratia gratificans, quam natura aut alia dona, operatur. Deniq; ex ipsa dignitate fontis & spiritus vnde fluunt, maiorem æstimationem, vt dictum est, sortiuntur. Quæ omnia de gratia gratificante intelligenda sunt, prout etiam in statu innocentix primis parentibus ad regnum cœlorum capescendum necessaria fuit. Cæterum paulo amplius addendum est, & plura includit prout in statu corruptæ naturæ post lapsum & peccata, requiritur. Adam enim

enim vt gratus & acceptus esset Deo, non d-
 pus habuit ante lapsum redemptore, cui ve-
 lut capiti membrum infereretur, quia nullā
 captiuitatem incurrerat, sed duntaxat vt re-
 ctè & congruè ad vitam æternam disponere-
 tur, quod per interna dona & virtutes gratiæ
 præstatur. Cæterum in lapsis, propter rea-
 tum peccati, amplius vt grati sint exigitur:
 nempe vt velut membra Christo capiti, &
 tanquam palmites dulci & fructiferæ illius
 vineæ inferantur, quo fiat, vt meritis Christi
 nūc homini applicatis, peccata præterita iu-
 stè ei non imputentur, & alia quædam pecu-
 liaria subsidia accipiat, quæ in Christiana vi-
 ta & Christi confessione homini sunt necēs-
 saria, vnde etiam fiat, vt in Christo & per me-
 ritum Christi, opera nostra acceptentur: quæ
 gratia est sacramentalis, quam ex sacris vel
 eorum voto recipimus. Gratia itaq; quæ nos
 iam gratos Deo facit, in ea nostri dispositio-
 ne posita est, secundum quam spiritus Chri-
 sti in nobis habitat & membra Christi con-
 stituit, vt ex eo tamquam nostro spiritu filia-
 liter in Deum & Christum moueamur. Nihil
 enim post naturæ corruptionem gratum &
 acceptum est Deo, nisi quod etiam Christum
 & hunc crucifixum redolet, sic vt Christi me-
 ritis inniti debeat, & Christo crucifixo ser-
 uiat, ideoq; Paulus: nemo, inquit, in spiritu
 Dei loquens, dicit anathema Iesu, & nemo
 potest dicere Dominus Iesus nisi in spiritu
 sancto. Qui igitur mirantur, quo pacto in tā-
 ta vitæ nostræ imperfectione, qua etiam iusti
 langui-

*D. Thom.
 3. parte q.
 62. ar. 2.
 Quid gra-
 tia sacra-
 mentalis.
 sit.*

1. Cor. 12.

languidè cum multorù peccatorù admixtione operatur, possint opera aliqua tam grata & accepta esse Deo, vt apud ipsùm vitam mereantur æternâ: has breuiter causas considerent, quas D. Bonauentura in cõpendio Theologiæ valde eleganter commendat. Prima est, inquit, efficacia doni Spiritus sã. cooperãtis in meritum. Secunda veritas Dei promittentis. Tertia persuasibilitas liberi arbitrij cõsentientis & finaliter perseuerãtis. Quarta difficultas status merèdi. Quinta dignitas Christi nostri capitis interueniẽtis, quod glorificari debet in mēbris suis. Sexta liberalitas Dei retribuẽtis quem non decet parua reddere. Septima obsequiũ sibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit, q̃ tantum ponderatur in cõspectu iudicis, quantũ amor ex quo procedit, cuius in amante nõ alia ratio est q̃ ipsa bonitas Dei, qua summũ & beatificũ ipse bonum est; sed de meritis alium tractatum edidimus. Hæc quatenus ad explicationem gratiæ pertinent, breuiter dicta sint.

*Causa
meriti
octo.*

C A P V T VI.

Questiones aliquot ex dictis dissoluntur.

His probè consideratis nunc ostiũ patet, & facilis est ad multas cõtrouersias responsio, vnde scãdala sæpè solent exoriri. I. est qua queri solet: An primus homo sine gratia creari potuerit, & si sic, an in gratia creatus sit? Vbi manifestũ est, q̃ sine gratia gratificãte creari potuerit, q̃a nulla fuit necessitas vt ad tantum

*Contro-
uersia.
I. quæst.*

tantum honorem statim assumi debuerit, quin sine vitio donum illud ad tempus differri, & per humile obsequium tandem obtineri potuerit, sicut fieri potuisse disertè tradit Diuus Augustinus de libero arbitrio.

*Aug. li. 3.
de lib. ar.
bit. c. 20.*

Quòd verò in hac gratificante gratia creatus sit, longè probabilius est sententia, què-

*Aug. 12. de
ciuit. Dei*

admodum de Angelis testatur Augustinus, quòd eos dominus creauerit, simul in eis cò-

cap. 9.

dens naturam & largiens gratiam. Et de A-

D. Cyrill.

dam D. Cyrillus: Quando spirauit Dominus in faciem eius spiraculum vitæ, sui spiritus, ait, participatione eum munuit, & non abs-

*12. in Io-
annē c. 56
Eccles. 17.*

que sanctificatione spiritus animam datam homini significat, nec à diuina natura pœ-

nitus destitutam. Et scriptura: Creauit illis, inquit, scientiam spiritus, & sensu impleuit cor eorum, & mala & bona ostendit illis. Pò-

fuit oculum ipsorum super corda illorum ostendere illis magnalia operum suorum, vt nomē sanctificationis collaudent: & gloria-

ri in mirabilibus illius, vt magnalia enarrēt operum eius. Addidit illis disciplinam, &

legem vitæ hæreditauit illos, testamentum æternum constituit cum illis & iustitiam

& iudicia sua ostendit illis: Quæ manifestè gratiam gratificantem arguunt. Quòd etiam similitudo postulat, ad quam initio creati

sunt: Faciamus, ait Dominus, hominem ad

*D. Leo ser-
mo. 1. de
Iesuno;*

imaginem & similitudinem nostram: vbi imago ad naturam, similitudo ad virtutes &

*et de pas-
sione 15.*

gratiæ participationem, iuxta veteres doctores, pertinet. Quamobrem si quando hæc

primi

primi hominis dignitas naturalis dicatur, proculdubio eo sensu debet intelligi, quod eam homo in sua creatione simul cum natura recepit: Deinde si quæras: An quicquid gratiam præcedit, in homine vitiosum & peccatum sit; quia ex modo proponendi de gratia gratificante videtur intelligi, quæ antonomasticè dicitur gratia, & sola in homine bona opera comitari potest: certissima responsio est, quod non: quoniam non, solum politica & honesta quædam opera naturali lumine sine gratificante dono præstare possumus, sed etiam ex fide nos ad eam pœnitentiã præparare: ideoq; rectè in Lutero dånatum est, tanto hominem grauius peccare; sicut impiè afferebat; quanto vehementius nititur ad gratiam se disponere. item ante gratiam omnia in homine peccata esse, liberum arbitrium sine gratia nihil valere, nisi ad peccandum. Sic enim ista à Lutero elata sunt, vt cõmunibus auribus de gratia gratificante dicta videantur; sicut ipse Lutherus se accepisse significat, quando dicit ante amorem gratificantem, omnia in homine peccata esse. Et hæc de ea gratia nunc dicta sufficiant, de qua primus & secundus erat Pelagianorum error. Sed; vt dictum est, piorum vocibus pressi his errorib. relictis eò tandè confugerunt, vt dicerent fidem, & bonũ propositum, & in bono permanendi voluntatẽ ex nobis sine Christi gratia prouenire. Contra quem errorem non minori sedulitate & diligentia à maioribus laboratum est, & con-

*Prosser
cõtra Cas-
sianum.*

*Fulgẽsius
de incar-
natione,
ca. 23, 24;
25.*

2. quæstio

*Artic. 36.
Conc. Tri-
dent. ca-
nonè 7. de
iustifica-
tione.*

futatur ab Augulino clarissimis scripturæ sententijs. Primum ad Simplicianum in lib. 1. quæst. 2. de spiritu & litera capit. 33. toto libro de prædicatione sanctorum, de bono perseverantiæ, epist. 106. & 107. similiter & libris de gratia Christi, & de gratia & libero arbitrio, ubi docet, sicut veritas habet, credere opus esse gratiæ, quam nobis attulit secundus Adam: non naturæ, quàm totam perdidit in semetipso primus Adam. Cumque Augustino à nonnullis contradiceretur, varijs & frequentibus contra inimicos gratiæ disputationib. eò peruentum est, vt clarissimè & certissimè definiretur, gratiã Christi ad singulos actus dari, quodq; in omnib. actib. causis, cogitationib. moribus, adiutor & protector orandus sit Deus, atq; bonæ voluntatis exordia & incrementa probabilium studiorum & in eis vsq; ad finem perseverantiã, ad Christi gratiam referenda sunt: Et rursus: Omnium bonorum affectuum atq; operum, & omnium studiorum omniumq; virtutum, quib. ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum, inquit, fatemur authorem: Vbi non de ijs donis agitur, quæ Christianis cum impijs & infidelibus cõmunia sunt, sed de eo propter quod Christus Iesus venit in hunc mundum, & propter quod ipse passus, & mortuus est: agitur, inquam, de gratia qua Christus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quæ tota propriè gratia dicitur & ad gratiam gratificantem velut principalem & præcipuam reducitur & ordinatur. De qua Christi gratiæ-

*Aug. 57.
epist. 107.*

*Celestin.
t. 9. 11. 12.*

*Aug. de
gra. Christi
cap. 2.*

tia generatim accipitur, quod Paulus agnos- *1. Cor. 15.*
cit: Gratia Dei sum id quod sum: Et plus o- *2. Cor. 12.*
nibus laboravi, non ego sed gratia Dei me-
cum: & quod Dominus ait Paulo; Sufficit ti-
bi gratia mea.

CAPVT VII.

*Quid gratia Christi generalis sit & in quo
sit.*

HAEC Christi gratia cū ad fidem &
pœnitentiam & ad perseuerantiam;
& vti dictum est, ad singulos actus ne-
cessaria sit, quaeritur quid ea sit, & in quo po-
sita sit? Deinde: quomodo ad singulos actus
detur? pro cuius difficultatis intelligentia;
considerandum est, ex quo statu Christus
nos redimat, & ad quem sua bonitate nos
perducatur. Quoniam enim per Adam,
mortem animæ & corporis incurrimus, om-
nesque animæ vires per ipsum grauissimè
læsx, & in ordine ad veram vitam corruptæ
sunt; intellectus per infidelitatem, affectus
per malitiam, & concupiscentiam: sanè quic-
quid ad vitam vel curationem animæ perti-
net, Christi gratiæ tribuendum est: venit e-
nim ille instaurare, curare & saluum facere
quod perierat. Fides igitur, spes, pœnitentia,
timor Domini: quibus ab infidelitatis & ma-
litix vulnere curamur, & ad gratiam ad-
ptionis disponimur, absque omni dubio; *1. Pet. 4.*
gratiæ Christi tribuenda sunt, de qua Petrus:

Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati: Rursus, quicquid ad salutem nos promouet, & ipsa potissimum salus, eidem Christi gratiæ ascribendum est: venit enim in hunc mundū peccatores saluos facere. Quamobrem omnia merita, mandatorum Dei obseruatio, & in iisdem perseuerantia, certissimè dona Christi agnoscenda sunt, sicut Apostolus testatur; Quòd impossibile erat legi, in quò infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Et iterū; quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia, inquit, Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Et ad Corinthios. Gratias Deo qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum dominum nostrum. Quamquam igitur gratia gratum faciens propriissimè dicatur gratia, sic dicta, quia gratis per Christum data, hominem Deo gratum & amicum constituit, facitq; eum gratis & amore, non seruiliter operari; non tamen de ea sola còtra Pelagianos disputatum est, sed generalius etiā de dono Spiritus sancti quo per Christum iuuatur nostra infirmitas, vt ad hanc gratiam credendo & pœnitendo perueniat, & in ea ad finem vsque perseueret: quod quidem Spiritus donum etiam propriè, sed quadam analogia, gratia dicitur, quoniam gra-

tis in

Rom. 8.

Rom. 7.

1. Cor. 15.

*Gratia
gratū fa-
ciens & n.
de dicta.*

tis in Christo datur, & ad gratiam gratifican-
 tem disponit vel ordinat. Generatim itaque
 donum Dei, quo nos in Christo dilecto filio
 suo gratificat, vel ad hoc nos præparat, dispo-
 nit, dirigit, custodit & adiuuat, Gratia Chri-
 sti propriè nūcupatur, quæ cum ad credendū
 & perseverandum, sicut diximus, sit necessa-
 ria, diligenter & grauiter à Doctoribus dif-
 feritur in quo posita sit hæc gratia: Vbi sanè
 mihi hallucinari videntur, qui illam in ge-
 nerali Dei concursu constituunt, quo singu-
 lis potentijs pro sua qualitate & conditi-
 one cooperatur vt vniuersalis motor & pri-
 ma omnium actuum causa: tum quia per pec-
 catum originale liberum arbitrium internè
 læsum est, inclinatum & viribus plurimum
 attenuatum, obtenebratum, languidum &
 concupiscentijs sub potestate dæmonis im-
 mersum: ideoque donis internis & inhæren-
 tibus opus est, quibus oculi mentis illustren-
 tur & aperiantur, cor hominis emolliatur,
 & homo de potestate dæmonis eripiatur &
 regno peccati liberetur; vbi si nihil aliud
 quam generalis ille Dei concursus homini
 adsit, prorsus non aliter quam vt infidelis &
 prauus viuet, sicut arbor mala, non obstante
 hoc concursu, malos fructus facit: tum et-
 iam, quoniam Christus Dominus non ob id
 venit in mundum, quod lege naturæ omni-
 bus creaturis commune est. Quemadmo-
 dum enim non apparet sua humanitas, vt
 homo ambulet, agriculturam exerceat, co-
 medat & bibat, sed vt sobriè iustè & piè vi-

*In quo
 gratta
 Christi po-
 sita sit.*

*Non est
 generalis
 cōcursus.*

uat in hoc seculo: sic nec propter hunc communem supremæ causæ concursus, qui omnibus pro sua qualitate adest, suam bonitatem venisse credendum est. Deinde non satis hanc Christi gratiam explicare videntur, qui illam solum in præueniente quodâ Dei auxilio constituunt, quo animam internè dūtaxat vocat, mouet, pulsât, excitat, & suadendo hortatur, quoniã his præsentibus licet voluntas acquiescere posset & operari, fit tamē sæpè vt nõ acquiescat neq; operetur. Datur, inquã, per ista posse credere & pēnitere, sed nõ ipsum credere & operari. Christi verò gratiã talē vult nos fateri B. August. qua non suadetur solum omne quod bonum est, verū etiã persuadetur, nec solū reuelatur sapientia, verum & amatur. Cū enim Pelagius tria ista distingueret, posse, velle, & operari, primumque Deo, cætera hominī tribueret, reprehendit eum Augustinus, quia manifestè tradit Apostolus: quoniam Deus est, qui in nobis operatur non solum posse, sed & velle, inquit, & operari. Nam & huiusmodi preuiæ suggestiones & suasiones per angelos fieri possunt, & vix aliam quàm doctrinæ & legis virtutem habēt: Patres verò, ipsam voluntatem & actionem hominis voluerunt subministracione sancti spiritus adiuuari: Audit enim homo dicentem vel hominem vel Angelum, inquit Augustinus, sed vt sentiat & cognoscat verum esse, quod dicitur, illo lumine mens eius intus aspergitur, quod æternum manet & in tenebris lucet: Et de gratia

*Non est
sola præueniens
Dei motio vel
suasio.*

*Aug. de gratia Christi
ca. 4. 5. 7.
10.*

*Aug. de gra. Christi
ca. 34.*

*Aug. li. 1.
de peccator. mer.
cap. 25.*

gratia Christi: Quantum attinet, inquit, ad istam de diuina gratia & adiutorio quæstionem, tria ista quæ apertissimè distinxit, at tēdite, posse, velle, esse, id est, possibilitatē, voluntatē, actionē. Si ergo cōsenserit nobis non solā possibilitatē in homine: etiā si nec velit, nec agat benè, sed ipsam quoq; voluntatē & actionem, id est, vt bene velimus & benè agamus, quæ non sunt in homine nisi quādo benè vult & benè agit: si, vt dixi, consenserit etiam ipsam voluntatem & actionem diuinitus adiuari, vt sine illo adiutorio nihil benè velimus & agamus, eamq; esse gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, nihil de adiutorio gratiæ Dei, quantum arbitror, inter nos controuersia relinquatur. Et in principio libri hoc vnice postulat, vt quod verbo Pelagius professus fuerat, corde & vero sensu teneret. Dixerat enim anathema omni qui vel sentit vel dicit, gratiam Dei, qua Christus venit in hunc mundū peccatores saluos facere, non solū per singulas horas, aut per singula momēta, sed etiam per singulos actus nostros nō esse necessariā. Quare nō in hoc solū ponēda est gratia Christi, quod præuia aliqua cor nostrū in spiratiōe pulsat, sed quod per spiritū suū facit vt operemur, iuxta illud Prophetæ: Auferā cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & Spiritū meum ponam in medio vestri, & faciā vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini. Vnde concludit D. Augustinus, Deum non solum

*Aug. de
grat. Chri
st. ca. 47*

Aug. ca. 2

Ez. ec. 36.

Ez. ec. 11.

Aug. li. 3. con- duas epist. Pelag. ca. 4. adiutorem, quod Pelagiani suo dogmati sufficere existimabant, verum etiam largitorem esse virtutis, quia videlicet virtutem quam præcipit vel consulit, ipse largitur & donat. Sicut de continentia Dominus ipse loquens: non omnes, inquit, capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Et Paulus, vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic. Sapiens quoque: Cum scirem quia nemo esse potest continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum. Vnde de singulis ferè virtutum operibus, de quibus vel præcepta vel consilia extant in scripturis, ostendit & docet D. Augustinus eadem illa dari à Deo, quia dat Deus sua bonitate, quod iubet, sæpè id repetens: Da quod iubes & iube quod vis: Quæ verba Pelagius Romæ, cum à quodam Coepiscopo Augustini fuissent eo præsentate commemorata, ferre nõ potuit. Testantur quoque scripturæ fidem ipsam pœnitentiam, charitatem, & victoriã à Deo dari: Nequando Deus, inquit Apostolus, det illis pœnitentiam ad cognoscendum veritatem. & Apostoligenium audita conuersione, glorificauerunt Deum dicentes, ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam: vnde constanter tradit Augustinus eos qui prædicato euangelio credunt, donum accipere à patre, quo credant, ipsisque dari vt credant, ipsaque opera esse Dei dona. Cæterum nonnulli dum gratiam Christi diligenter secundum ista rueri volunt, in tali

cam

eam Dei operatione constituunt, ut ipsam libertatem & actiuitatem arbitrij non mediocriter lædant, & internis Christi donis, quibus hominem reparat, curat & sanat, nõ nullam iniuriam inferant, quasi gratia sit Dei operatio, qua hominem sine internis & inhærentibus viribus velut miraculosè operari faciat. Non multò aliter, quàm si hominem absque infita & naturali potentia miraculosè ambulare faceret, quod profus absurdum & à scripturis ac patribus alienum reputatur. Siquidem per fidem, spem, charitatem cæterasque virtutes & dona, dominus hominem intus illuminat, curat & sanat, ut istarum opera virtutum, sint ei connaturalia, eaque velut naturaliter exerceat, sicut cuidam dicitur: Ecce sanus factus es, iam noli peccare. Et Propheta gratias agēs Deo: Domine Deus, inquit, clamaui ad te & sanasti me. Et rursus. Benedic anima mea Domino, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et de Christo Esaias: Liuore eius sanati sumus. Et Sapiens: per sapientiam, inquit, sanati sunt omnes quicumque placuerunt tibi à principio. vnde Dominus se medicum profitetur, qui malè habentibus sit necessarius, qui que medetur contritis corde. Dicimur verò sanari quia vires internas ad opera vitæ præstanda recipimus, quibus tamquam talentis quibusdam acceptis à Deo, fructuosi sumus, & potentes ad operandum etiam quando non operamur, velut sufficientiam habentes ex Deo, qua pro rerum & temporum oportuni-

Gratia non est sola Dei operatio.

Ioann. 5.

Psal. 29

Psal. 102.

Esai. 13.

Sapient. 9.

Matt. 9.

Esai. 61.

2. Cor. 6. tate bona cogitemus & operemur: quàm qui-
 Hebr. 12. dem gratiam monemur ab Apostolo ne in
 3. Cor. 15. vacuum recipiamus, & ne quis desit gratiæ
 Dei, de qua gaudet quod in te vacua non fue-
 rit, monetq; Timotheum, ne negligat gratiã
 1. Tim. 4. quæ in ipso esset, sed resuscitet eam quæ da-
 2. Tim. 1. ta esset ei per impositionem manuum eius.
 Et ob huiusmodi virium defectum Petro di-
 Ioann. 13. cebat Dominus: non potes me modò sequi,
 Matt. 26. poterat tamen vna hora cum Domino vigi-
 lare, quoniam ad passionem vires non habe-
 bat idoneas, quæ tamen ad orandum sufficie-
 bant, quarum virium consideratione rectif-
 simè vult Augustinus, vt virgo quantumuis
 casta, nõ præferat se mulieri coniugata, pro-
 pter occulta, inquit, dona Dei quæ non nisi
 interrogacione tentationis, etiam semetip-
 sum vnicuiq; declarat. forsitan enim, virgo
 propter aliquam incognitam sibi mentis in-
 firmitatem nondum est matura martyrio, il-
 la vero iam possit bibere calicem dominicæ
 humilitatis. Ideoque sicut in Petro & Ioan-
 ne, quorum alter passus est, alter non est, nõ
 impar agnoscit patientiæ meritum, sic in Io-
 anne virgine & Abraham coniugato, par vo-
 luit esse meritum, cõtinentiæ internum vir-
 tutis habitum, quo aliquid agitur cum opus
 est, cum autem non agitur potest agi, sed non
 est opus, idq; pro rerum & temporum oportu-
 nitate & Dei voluntate. vnde etiam de se
 testatur idem Augustinus: Ego quibus ten-
 tationibus resistere valeam, inquiens, qui-
 bus non valeam, nescio, & spes est, quia fi-
 delis.

delis.

delis est qui nos non sinit tentari, supra quam
 possimus ferre. Vides ab Apostolo & Augu-
 stino vires internas agnosci, quibus tentati-
 nes nonnullas superare, & bona quædam
 præstare possumus, & ad hæc vel illa præstan-
 da idonei sumus, iuxta illud quod ad Corin-
 thios scribit: Sufficientia nostra ex Deo est,
 qui & idoneos nos fecit ministros noui testa-
 menti: Et ad hæc quis tam idoneus? quibus
 etiam viribus dicuntur sancti fortes in fide,
 pleni gratia & fortitudine, & potentes etiã
 freno circumducere totum corpus: quemad-
 modum & ipsa series & connexio virtutum
 ab Apostolo armaturâ Dei nominatur, vnde
 possimus stare aduersus insidias diaboli:
 propter quam Dei armaturâ Ecclesia & quæ-
 libet anima sancta terribilis dicitur vt ca-
 strorum acies ordinata, & mulieri forti à Sa-
 piente comparatur: & de populo Dei scri-
 ptum est: Cuius fortitudo similis est Rhi-
 nocerotis; quam fortitudinem in interna sa-
 piëntia & charitate Scripturæ cõstituunt: quia
 vir sapiens fortis est, & fortis est vt mors di-
 lectio. Vnde etiam qui per has virtutes segre-
 gat se à vasis immundis, dicitur fore vas in
 honorem sanctificatum & vtile Domino ad
 omne opus bonum paratum. Huc pertinent
 etiam sacramenta Christi per quæ gratia cõ-
 fertur interna, sicut per Baptismũ regenera-
 mur, renouamur & singulariter illustramur:
 per Confirmationẽ roboramur, per sacrã Eu-
 charistiã nutrimur & crescimus, per pœnitẽ-
 tiam reparamur, & per alia similiter interna
 & inhæ-

2. Cor. 1.

1. Petr. 5.

Hebr. 11.

Iacob. 3.

Ephes. 6.

Cant. 6.

Prou. 31.

Num. 24.

Prou. 24.

Cant. 8.

2. Tim. 2.

Aug. li. 2.
de pecca.
mer. c. 17.

& inhærente gratia perficimur. Huc quoque referendum est, quod eleganter tradit Augustinus: duobus modis contingere quod nolunt homines facere quod iustum est, siue quia latet an iustum sit, siue quia non delectat. Tanto enim quidque vehementius volumus, quanto certius, quam bonum sit, nouimus, eoque delectamur ardentius. Ignorantia igitur, inquit, & infirmitas vitia sunt, quæ impediunt voluntatem, ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Vt autem innotescat, quod latebat, & suaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est, quæ hominum adiuuat voluntates; qua uti non adiuuentur in ipsis itidem causa est non in Deo. Ex quibus constat internas agnoscendas esse gratias, quibus ignorantia & infirmitas curantur, ex quibus natura iam sanata & eleuata, virtutum exercitia, velut connaturali & delectabili cooperatione, præstet & operetur.

C A P V T V I I I.

Differentia inter vires naturales & virtutes infusas & quomodo gratia datur ad singulos actus.

CAeterum vires istæ inhærentes & permanentes, non tales sunt, quæ cum viribus & potentijs naturalibus per omnia comparari queant, quas Diuus Augustinus feminales vocat causas, seu rationes naturaliter

liter ab authore naturæ rebus insitas, secundum quas pro earum qualitate & conditione res illas pro sua prouidentia Deus administrat, generali illo concursu, de quo supra diximus, eis concurrente: Huiusmodi sine dubio non sunt dona & vires quas diuinitus ad benè operandum accipimus, primum, quoniam istæ nõ tam perfectè in nobis sunt, neque tam firmiter velut ex natura procedentes inhereant; sed velut lumē in aere spiritus sancti illustratione cordibus nostris aspersæ sunt. Deinde quia habent perpetuò sibi repugnantem morbum concupiscentiæ, qua homo velut pondere quodam naturali semper in contraria trahitur, per quam etiã Diabolus noster aduersarius varijs technis & occasionibus facilè potest nos fallere, qui etiã sine concupiscentiâ imperfectè cognoscimus & diligimus Deum. Deniq; quoniam per hæc dona supra propriæ naturæ conditionem & facultatem erigimur, eleuamur, & velut rapimur ad finem supernaturalem & beatificum in videndo Deo bonum, quod oculus non vidit, auris non audiuit, & in cor hominis non ascendit: qui in sanctissimis suis iudicijs & vijs seu operibus, omne rationis lumen, omnemq; æstimationem humanam excedit, propter quod supernaturalibus virtutibus & donis supersubstantialibus indigemus, quibus ex altiori quàm naturalis luminis principio, ad finem tam sublimem moueamur. Propter has differentias, homo in his virtutibus (quibus ad credendum,

dum, sperandum, pœnitendum & alia pietatis ac iustitiæ opera præstanda disponimur) opus habet singulari eoque diuino spiritu, quo per eas in hunc finem, præter naturam contra concupiscentias & diaboli insidias feratur, dirigatur, deducatur, iuxta illud Apostoli: Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt, & in Psal. dicitur: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Si enim vires in homine naturales sine spiritu humano nihil omnino valēt, sed mortuæ sunt, & spiritu per aliquam rationem impedito nihil omnino homo præstare potest: multo minus aliquid veræ virtutis aut iustitiæ per internas istas spirituales virtutes potest operari, nisi per instinctum & aspirationem Spiritus sancti continuo iuuetur & agitetur, sicut scriptum est: nemo potest dicere Dominus Iesus nisi in spiritu sancto. Id quod pereleganter tradit D. Augustinus in Ioannem scribens, vbi multis recitatis virtutibus: Semper, inquit, hæc tenenda sunt; quia intus sunt omnes istæ virtutes quas nominavi. Quis autem sufficit omnes nominare? Quasi exercitus est imperatoris, qui sedet intus in mente tua. Quomodo enim imperator per exercitum suum agit, quod ei placet: sic Dominus Iesus Christus incipiens habitare in interiore homine nostro, id est, in mente per fidem, vtitur istis virtutibus quasi ministris suis. Gratia itaque Christi saluatoris nostri, propter quam in hunc mundum venit, posita est, tum in internis donis & vir-

*D. Aug.
tract. 8 in
epist. 10-
annis.*

*In quo
gra. Christi
posita
est.*

& virtutibus quibus habitualiter seu virtualiter ad opera virtutum afficimur, disponimur & præparamur: tum in aspiratione & cooperatione spiritus sancti, qua singulis operibus nos adiuvando cooperatur, cum protectione & custodia contra insidias inimici: atque ad hunc modum gratia datur ad singulos actus: Non quod in singulis actibus novæ virtutes necessariæ sint (absit) sed quia singulis actibus dignatur Dominus Iesus spiritu suo cooperari, hominem etiam protegendo, custodiendo ac dirigendo iuvare ne actus impediatur; qua ratione pro singulis cū præstiti sunt, gratias agere seu gratum perpetuò animū habere, & ut dignetur in omnibus & singulis nos adiuvere, Dei benignitatem per Christum orare debemus. Unde Divus Augustinus modum tradens, quo salubriter de hoc argumento in Ecclesia loquamur, dicit peccatores hoc modo admonendos esse: Apprehendite saluberrimam disciplinam. Quod tamen cum feceritis, nolite extolli quasi de operibus vestris, aut gloriari quasi hoc non acceperitis: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: & à Domino gressus vestri diriguntur, ut eius viam velitis. Et hæc de gratia quæ propriè Christi est, dicta sint, qua videlicet ex damnatione seu morte in salutem dirigimur & iuamur.

*Augu. de
bono per-
severan.
lt. 2. c. 22.*

Rursus de concursu Dei generali, auctor agit fusius.

CŒterum vt ea plenius intelligatur, & natura eius propius apprehendatur, nõ inutile fuerit paulò fusius differere, quo Deus vt causa vniuersalis, omnibus actionibus & motibus etiam naturalibus; vt supra attigimus, concurrat. Licet enim cõtra Pelagiũ propriè de gratia Christi quæ Christianis propria est, disputatum sit; serie tamẽ & ordine disputationis; prout vnum ex alio deduci vel manifestari solet, affectũ est, vt etiam de hoc concursu contra eosdẽ ageretur: Nam apud D. Hieronymum Crytobulus Pelãgij nomine sic obijcit: Si in singulis rebus quas gerimus Dei vtẽdum est adiutorio; ergo & calamum temperare ad scribendum & temperatum pumice terere, manũquẽ aptare literis, tacere, loqui, sedere, stare, ambulare, currere, comedere, ieiunare, flere, ridere & cætera huiuscemodi, nisi Deus iuuerit, non poterimus. Respondet Atticus Catholicus: Iuxta meum sensum non posse perspicuũ est. Et ad Ctesiphontem: Audite quęso ait Hieronymus, audite sacrilegum. Si inquit voluero curuare digitum, mouere manum, sedere, stare, ambulare, discurrere; sputa iacere, duobus digitulis narium purgamenta decutere, releuare aluum, urinam dirigere, semper mihi auxilium Dei necessarium

*D. Hiero.
lib. 1. ad.
uersus Pe-
lagium.*

fariū erit? Audi ingratis imo sacrilege Apost. *1. Cor. 10.*
 prædicantem: Siue manducatis, siue bibitis, *Collof. 3.*
 vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei
 facite. Et illud Iacobi: ecce nunc qui dicitis *Iacob. 4.*
 hodie aut crastino ibimus in illam ciuitatē
 & faciemus ibi quidem annum & mercabi-
 mur, & lucrum faciemus (qui ignoratis, quid
 erit crastino; quæ est enim vita vestra? vapor
 est ad modicum parens, & deinceps exter-
 minabitur) pro eo quod dicatis, si Dominus vo-
 luerit; & si vixerimus, faciemus hoc aut il-
 lud. Addit Hieronymus: Iniuriam tibi fieri
 putas & destrui arbitrij libertatem, si ad De-
 um semper authorem recurras, si ex illius pē-
 deas voluntate, & dicas oculi mei semper ad
 dominum &cæt. Agnoscit ergo vir sanctus
 & vult nos etiam in naturalibus operibus
 auxiliū Dei confiteri: de quo tamen non
 exigua inter Doctores controuersia est. Du-
 randus enim non aliud hic auxiliū neces-
 sarium constituit, quam quia Dominus res i-
 p̄sas cum potentijs & viribus suis naturali-
 bus conseruat, naturam & qualitatem ipsa-
 rum; prout ab ipso conditæ sunt, continuā-
 do & custodiendo: Quoniam, inquit, actio
 quæ non excedit virtutem agentis, sufficien-
 ter ab eadem virtute producitur. Frustra i-
 gitur aliud principium eiusdem actionis re-
 quiritur. Nā frustra alioqui videbitur Deus
 rebus ab initio sua quibusq; indidisse semi-
 na, vnde sibi similia secundum genus & spe-
 ciem suam producerent. Deinde absurdum
 videtur, quod diuina maiestas malis & pra-

*Controuer-
 sia de ge-
 nerals*

*Dei con-
 cursu.*

Durand.

in 2. dist.

1. qua. 5.

Genes. 1.

uis actibus peccatorum, qui etiam motus & actiones sunt, aliter concurreret, quã quod potentias & vires naturales, quibus illa perpetrantur, non obstante illorum malitia, sua bonitate conseruet. D. Thomas verò, D. Bonaventura & plerique; alij scholastici doctores, præter hanc virtutem naturalium cõseruationem, volunt ipsas vires & potentias diuinius ad opera & actus applicare, & ab ipso Deo, ramquam primo immobili motore, motus omnes & actiones procedere; quę sententia scripturis & rationibus est conformior. Nam ad patris nos imitationem Dominus exhortans: Qui solem suum, inquit, oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Et Propheta: Qui dat niuem sicut lanam, & nebulam sicut cinerem spargit. Et iterum Dominus de volatilibus cœli & lilijs agri, loquens: Pater, inquit, cœlestis pascit illa: Et si fœnum quod hodie est & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei? Rursus Propheta: manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu. nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti: pelle & carnibus vestisti me, ossibus & nervis cõpegisti me. Et psalmo 102. totum naturæ cursum & ordinem, omnesq; rerum naturalium motus & actiones, in Deum authorem David manifestè refert: Qui emittis fontes in conuallibus, de fructu operum tuorum satiabitur terra, producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum,

&cæt.

*D Tho.
Bonauē.
& alij ple
risque.*

Matt. 5.

Psal. 147.

Matt. 6.

Iob. 10.

Psal. 102.

& cetera. Paulus vero Apostolus: neque qui
 plantat, inquit, est aliquid, neque qui rigat,
 sed qui incrementum dat Deus. Quibus
 scripturis satis luculenter ostenditur, non
 tantum potentias & vires naturales, sed actus
 ipsos & motus à Deo provenire. Quod
 etiam D. Cyprianus pulcherrimè testatur
 his verbis: Hic spiritus sanctus omnium vi-
 uentium anima; ita largitate sua se omni-
 bus abundanter infundit, ut habeant ratio-
 nabilia, & irrationabilia; secundum genus
 suam, ex eo quod sunt & quod in suo ordi-
 ne, suæ naturæ competentia agunt. Non
 quòd ipse sit substantialis anima singulis;
 sed in se singulariter manens de plenitudine
 sua distributor magnificus, proprias effici-
 entias singulis diuidit & largitur, & quasi
 Sol omnia calefaciens, subiecta omnia nu-
 erit, & quod satis est & sufficit omnibus
 commodat & impartit. Cuius rei neces-
 sinitatem, Diuus Bonaventura rectè consti-
 tuit in eximientia & perfectione ac su-
 perioritate diuinæ potentia; seu primæ cau-
 sæ, sine qua fieri non potest ut effectus ali-
 quis cogitetur: Tum ex indigentia, defectu,
 & debilitate creaturæ, quæ quoniam ex nihilo
 est, per se velut pòdere quodam in nihilum
 tendit. vnde omnis creata potètia seu virtus,
 quantum est de se, defectiua est; nec purè acti-
 uà, utpote ab actu & operatione sua distincta;
 cuius proinde sicut esse, sic & operari ab illo
 dependet, qui purus est actus. Quia enim
 creatura per se vana est, & vapor (ut ex Iaco-

1. Cor. 3.
D. Cypri.
sermon.
de spiritu
sancto.

D. Bonav.
uèt. dist.
37. li. 1. q.
1. & 37. li.
2. qua. 1.

bo audiuimus) ad modicum parens, necesse est, vt & in se ipsa & in suo opere per præsentiam virtutis diuinæ fulciatur & sustētetur. Constituendus est igitur certus causarum ordo, quo superioribus inferiores subordinatæ sunt & sub illis ex earum virtute agunt. Quemadmodum de finibus bonorum dicitur, quòd proximus finis virtute primi & ultimi finis agentem mouet, ita secundum agens primi agentis virtute operatur: non quia propriam virtutem & actiuas vires infinitas habeat, sed quòd sic rerum natura postulet, vt secunda & inferior creata causa, sine superioris concursu & influenza propriam virtutem exercere nequeat. In quo quidem ordine id perdoctè quidam annotant, quòd sic accipiendus sit, vt neq; prima causa secundam, neq; secunda primam in opere secundæ causæ præueniat, sed simul hæc sub illa operetur. Summus enim rerum opifex Deus causas secundas instituens, iisdem præsens adhæret, & velut quædam anima earum vel essentia, sicut ex Cypriano dictum est, illis adest, easq; concomitatur, vt ex eo in suo esse, & opere suo fulciantur & sustententur, seu in esse & fieri contineantur, ne videlicet vel nihil sint, vel nihil operentur: quoniam sine eo factum est nihil.

*Gabriel
Biel dist.
37. dist. 1.
quæst. 2.*

CAPUT X.

Quid sit concursus Dei generalis: & quod Deus non sit auctor mali culpæ: & quomodo in malis, quomodoq³ in bonis natur alibus actibus operetur.

ITaque, si concursum istum generalem paucis concipere velis, rectè dixeris eum positum esse in præsentia & adhæsiōne virtutis diuinæ, vnde actus in suo fieri dependet. Cum enim agere præsupponat esse, & aliquid perfectionis adijciat, creatura nõ minus à Deo in suo agere, quã in suo esse dependet. Cœterum non parum discriminis inter effectus naturales & liberam voluntatis actionem constituendum videtur. Nam naturales causas Dominus sic constituit, vt illę naturaliter ad effectus suos sint determinatæ, & effectus illi, causis suis positis, naturaliter consequantur. Voluntatem verò seu liberum arbitrium ad certum aliquem actum non determinauit, sed liberum relinquens, adheret tamẽ illi, vt ex eo posset velle. Quamobrem aliter quoque de motibus & effectibus naturalibus statuendũ est, quod ad Dei concursum attinet, quã de prauis nostræ voluntatis actibus. In his enim, vt rectè à Gregorio Ariminensi & D. Bonaventura notatum legimus, non sic concurrat Deus, vt hominem præueniendo excitet, vel faciat vt homo malum agat (id enim ab ipso fieri nõ potest, qui omnia ad se, qui est ipsa bonitas,

2. dist. 37.

conuertit,) sed hæcenus tantum concurrat, quoniam amplitudine suæ virtutis voluntatem hominis comitatur vt actus voluntatis per ipsum possint subsistere, sine quo, qui est summum & primum ens actusque primus & supremus, nullum ens nullusque actus subsistere potest: sic, inquam, concurrat, quoniam actus ab ipso dependent & in suo esse seu fieri ab ipso fulciuntur & sustentantur, non quod voluntatem ad eos inclinando moueat, aut illos per voluntatem producat vel efficiat (absit enim hoc ab illo, qui intentator maiorum est, & neminem tentat) sed quoniam sine eius beneficio actus nullus subsistere aut existere potest. Et si quæras: Quomodo ab illo dependent, si ab illo per voluntatem non producantur? Respondeo, quoniam sua virtute ipsos in suo fieri sustinet vt sint; sine quo, etiam posita voluntatis potentia, essent nihil. Producit enim voluntas prauum suum velle seu nolle. Deo voluntatem & actum eius sua bonitate sustentante, vt est commune rebus & actibus fundamentum, cui in suo fieri vel esse innituntur; quemadmodum quis graue aliquod corpus volubile in aere, sicut ait Diuus Bonauentura, tenet & sustentat, ita Deus, qui est velut ipsum vniuersale esse, rebus & actibus omnibus, vt sint, manum subiectam habet, quæ omnia continet verbo virtutis suæ. Vnde facile potest intelligi quod prauum velle & nolle, quam-

Iacob. 1.

quamquam eis Dominus concurrat, non possint tamen suæ bonitati imputari: quoniam non facit ipse, ut homo sic velit, sed maximæ suæ bonitatis & patientiæ est, quod illos in suo esse sustineat, & voluntas malis actibus suæ virtutis præsentia abutatur; dum non nisi ab ipso fulta & sustentata, nihil omnium operari queat. Cum igitur sine huiusmodi Dei cooperatione nihil omnino esse vel fieri possit, & ordo rerum postulet ut & bona & mala fiant; non malè diuina prouidentia non subtrahit hoc virtutis suæ subsidium, sine quo nemo potest simpliciter actum aliquem expetere: siquidem non ob id rebus hoc vniuersale subsidium posuit, ut quando factum est homo peccet, sed ut aliquid fieri possit, de quo pro sua qualitate diuina prouidentia disponat & ordinet. Ex quibus statue quòd non, sicut rectè dicitur, quod Deus facit Solem suum oriri: ita rectè quoque dicatur quod Deus facit Iudam tradere: quoniam illud Dominus facit, quia naturam solis ad motum illum determinauit, & in illo eundem conseruat & retinet; prodicionem verò Iudæ non operatus est, nec voluntatem eius ad actum illum inclinauit, sed tantum eam influentiam suæ virtutis non subtraxit, sine qua motus ille subsistere non poterit. Secundo quoq; confidenter dicere potes, quod actus voluntatis malus non est, neq; fit à Deo, sed sustinetur, &

*Ioan. Ca-
preolum 6.
C. 7. C. 5.*

Deo velut fundamento quodam nititur, nā quicquid nonnulli de natura actus & ratione peccati distinguant, & laboriosissimè actum peccati à peccati ratione discernere contentur: nihil amplius tamè tam operosa disputatione efficiunt, quàm quòd Deus actum illum producendo non peccet, quodq; actus ratione peccati induat, nō ex eo, quòd à Deo procedit, cui nihil est prohibitum, sed ex eo capite, quod ab homine committitur, cui talis actus prohibetur. At verò natura diuinæ bonitatis amplius nos confiteri compellit, quòd videlicet non solum diuina Maiestas nunquam peccet, sed quod etiam nemini causa est vt id faciat quod peccatū est; quod tamen concedendum foret, si Deum dixeris actum volūtatis qui malus est effectiuè producere, voluntatem ad illum inclinando: siquidem manifestū est, quod hac ratione diuina bonitas author esset vt voluntas peccaret, mouendo nimirum ad illum actum, qui, vt à voluntate procedit necessariò, peccatum est. Attamen si cum Gregorio Arimineni, paulo sublimius mentem attollendo dixeris: quod Deus non quidem voluntati vt actum illum exerceat, causa vel author sit, sed quod in ipsum actum, dum fit à voluntate, proximè & immediatè influat: sicut est primum & supremum omnium principium, à quo quicquid quoquomodo est, dependet & in esse sustinetur: iam in illum cōcursum, quem auctea posuimus, relaberis, & rectè hac consideratione sustinere poteris actū illum,

vt actus

*Gregor.
Arimin.
17. C. 5.*

vt actus quidam est, à Deo prima omnium
 causa fieri, qua ratione commodissimè tam
 saluantur pulcherrima illa philosophica
 fundamenta, quibus Doctores in hoc argu-
 mento nituntur, & euitantur absurda ad quæ
 solèt deducere. Nam qui dixerit actus istius-
 modi non esse à Deo, duplici errori proxi-
 mus videtur. prior est, quoniã ex eo sequi vi-
 detur, quod sint plura prima principia, si vo-
 luntas per se, sine superioris in actum influ-
 entia, actum aliquem producere possit. Po-
 sterior est, quòd sequeretur aliquã essentiã
 seu naturam existere quæ à Deo non esset:
 quem tamen pietas omnium entium princi-
 pium & authorem confitetur. Fundamenta
 verò, quib. solèt niti, sunt huiusmodi: Quic-
 quid existit distinctum à Deo, non est suum
 esse vel subsistere, sed hoc aliunde participa-
 tum habet, non à se ipso, (quia nihil seipsum
 facit) sed ab illo qui per suam essentiam est
 ipsum esse: ideoq; omnis actio, quæcunque
 ea sit, ab illo supremo ente velut quædam
 eius participatio deriuatur. Rursus: Omnis
 motus est à primo mouente, quod est Deus.
 Sed actus vel actio quælibet est quidam mo-
 tus, est igitur à Deo. Considerabis igitur di-
 uinæ maiestatis amplitudinem velut ipsum
 vniuersale esse, cuius participatione est quic-
 quid aliquem essendi modum habet. Qui-
 bus adde naturam boni iuxta B. Augustin.
 in modo, specie & ordine consistere, quæ cū
 in quolibet actu reperiantur, manifestum
 est hætenus omnem actum à Deo proue-

D. Thom.

*Augu. de
 natura
 boni cõt.
 Manich.
 præsertim
 cap. 23.*

nire, Cæterùm quoniam actus malus, quatenus à voluntate progreditur, à recto modo, ordine & specie deficit, propterea nulla ratione tolerandum vel dicendum est, quod diuina bonitas voluntatem ad ipsum moueat vel inclinet, licet actui secundum se, prout actus quidam est, suam habens speciem & ordinem, immediatè concurrat, vel ut fundamentum à quo dependet, & cui ne nihil sit innititur: non multo aliter quam si proprius rei dominus in furto, quod ei displicet, hætenus ex causa concurrat, non quod author sit furi ut rapiat, sed propter melius manū ponderi subiiciat, quod fur solus ferre non potest: vbi fur quidem peccat, sed dominus neque peccat neque furem peccare facit. Cæterùm in naturalibus & ijs quæ mala non sint, amplius, sicut antea dictum est, dominus operatur, hoc videlicet, quod causas secundas ad actus suos & motus ipse quoque determinat & applicat, faciens eadem operari, non, sicut etiam prius annotatum est, quòd ipse semper nouo aliquo defluxu potentias naturales præueniat & ad operandū excitet, sed quoniam ipse causas secundas instituens, earundem & effectuum ipsorum manet ipsa prima & suprema causa, cuius virtute & influenza agunt secundæ quando-
Act. 17. cunque operantur, iuxta illud Apostoli: In ipso viuimus, mouemur & sumus. Nam secundæ causæ illi subordinatæ sunt, & his ille sic præeminet & adest, ut hæ simul cum ipso, & ipse simul cum his operetur. neque
 aliter

aliter hæc prima causa secundis in causando prior est, quam quia superior est, à qua inferiores dependent. Sic enim se habet bonitas Dei, vt continua sua influentia causis inferioribus adsit, easque præsentia suæ virtutis velut comitetur, vt ex ipso, in ipso, & per ipsum sint & operentur: quemadmodum virtute spiritus rotæ & animalia, de quibus Ezechiel, pariter ambulabant simulque eleuabantur, ibant & stabant: sicut etiam de gratia testatur Apostolus: Plus omnibus, inquit, laboraui, non ego sed gratia Dei mecum. Hunc concursum manifestè licuit animaduertere in fornace Babylonica, in lacu Danielis, in apprehensione domini & in facto Abrahæ, quando filium immolabat, vbi hoc subtracto concursu, neque ignis, neque leonum feritas, neque vires Abrahæ, quas iuxta Gregorium nunc laxauerat, naturales suas operationes perficere poterunt. Hunc ergo generalem Dei concursum in omnibus necessarium negabant etiam Pelagiani, vt ex Diuo Hieronymo nuper probatum est. 1. Cor. 15.

C A P V T X I.

Quæ sit gratia ad singulos actus bonos necessaria.

CAeterùm pro maiori elucidatione gratiæ Christi nunc pulcherrima, sed difficilis oritur quæstio, propter cuius explicationem, quæ

quæ nunc dicta sunt de generali cōcursu inferuimus, an videlicet gratia, quam patres tam serio in singulis pietatis actibus exigūt, non aliud sit, quam hic diuinus & supremæ causæ generalis concursus, & an cordibus nostris per infusas & inhærentes virtutes, quibus anima sanatur, illuminatis possimus hoc solo concursu, quædam pietatis opera præstare, quoniam (vt D. Prosper contra Collatorem confitetur) ab illuminatis iam cordibus possunt salubres prodire conatus, qui ideo ipsius hominis propria esse dicantur, quia iam bonorum conatuum acceperūt facultatem, & eorum semina ad suum referuntur authorem: videtur enim per fidem homo satis instructus, vt bonum cognoscat & per inhærentem charitatem satis affectus, vt cognitum bonum sufficienter eum delectet, quæ vires sunt animæ quibus ad præstandum bonum satis videtur idonea. Sed pro contrario facit, quod hic concursus, qui rebus omnibus communis est, & ad naturalem rerum conditionem pertinet, nō videatur posse ad gratiam Christi referri, qui pro tali concursu impetrando non venit in hunc mundum, sed vt restauraret quod per peccatum amissum erat. Denique talem gratiam patres exigunt pro qua semper orare, & quando actus præstitus est, Deo gratias agere tenemur, quod de generali hac cooperatione seu concursu non ita statuendum videtur: oportet, inquit, D. Prosper, fateri gratiā Dei per Iesum Christum dominum nostrum ad facien-

*D. Prosp.
cont. Col.
lasorem.*

faciendum iustitiam nos per actus singulos adiuuari, vt in bonis quibusq; voluntatibus humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium, repræhendensq; Collatorem, vult inquit nos, gratiam Dei non ad singulos actus accipere, ac proinde non pro omni bono opere semper orare. Et Hieronymus Pelagianos vituperans, ita Dei gratiam ponunt, inquit, vt non per singula opera eius nitamur, & regamur auxilio: & paulo post: ergo nequaquam vltra orare debemus nec ipsius clementiam precibus flectere, vt accipiamus quotidie, quod semel acceptum in nostra est potestate: istiusmodi homines tollunt orationem, philosophantur & disputant, si nihil ago absque Dei auxilio; & per singula opera eius est omne quod gesserò, &c. Rursus velle & currere meum est, sed ipsum meum sine Dei semper auxilio non erit meum. Deus semper largitor semperq; Donator est, nõ mihi sufficit quod semel donauit, nisi semper donauerit, peto vt accipiam, & cum accepero rursus peto, fraudulenter prætendis vt Dei gratiam ad conditionem hominis referas, & non in singulis operibus auxilium Dei requiras, & iterum postea: liberum arbitriũ Dei innititur auxilio, illiusq; per singula ope indiget. Augustinus verò: scimus, inquit, gratiam Dei maioribus ad singulos actus dari, sed pro cõcursu; quæ causis secundis in suis motibus necessarium & velut naturali lege semel posita rebus semper adesse diximus, licet Deum benedi-

*Hieron.
ad Ctesiphontem.*

*August.
epist. 107*

benedicere, non tamen similiter iubemur vel tenemur orare: sicut gratia Christi assidue postulatur, cumque ad illum diuinæ prouidentix ordinem pertinet, quo secundum naturales leges Deus res pro sua cuiusque qualitate administrat, non videtur ad

D. Aug. li. 9. de Gen. ad literã c. 17 & 18 gratiam Christi pertinere, qua Deus secundum consilium in ipso absconditum salutem nostram operatur. Porro manifestum quoque videtur gratias & virtutes inhærentes

hic à patribus non intelligi, quas manifestum est cum semel datæ diuinitus in nobis custodiuntur, non ad singulos actus dari vel accipi. Neque enim quotiescunque Symbolum fidei profiteamur, vel eleemosynam propter Deum largimur, opus est ut singulis actibus nouum fidei vel charitatis donum nobis infundatur. Pro huius itaque quæstionis solutione diligenter perlegenda & annotanda sunt, quæ D. Thomas 1. 2. tractat de instinctibus & inspirationibus ac donis Spiritus sancti, quibus conformiter iuxta superiora dicendum est, quod patres licet in hoc argumento subinde verba ad hunc concursum extendant, propriè tamen de illo non agunt, quando nos pro singulis volunt Christi gratiam implorare, est interim hæc gratia concursui illi persimilis, & quædam eius loco sancti spiritus inspiratio, cooperatio & directio, qua secundum inhærentes virtutes & dona mentem ad bonum pietatis inclinât, agitât, aspirât & cooperando dirigit, ut sicut ex spiritu hominis humana;

spiritu

*Solutio
quæstionis.*

*D Thom.
quæst. 68.
1. 2.*

spiritu Dei singula pietatis opera fiant: licet enim per infusos & inhærentes habitus homo ad pietatem aptè dispositus sit, propter eorum tamen imperfectionem & hominis instabilitatem, qui quoniam imperfectè cognoscit & diligit, debiliter pietati adhæret: similiter & propter adhærentem morbum concupiscentiæ, quo temper velut pondere ad malum inclinamur, item propter insidias inimici & varias mundi occasiones necessaria est, præter hos habitus perpetua spiritus sancti aspiratio, instinctus & directio, quo mentem velut in bono supernaturali semper languidam afflat, excitat, mouet, instigat, pullat, agitat & contra insidias & occasiones mundi prætegit, & sic dirigat & gubernet, vt voluntatem suauissima sua cooperatione singulos pietatis actus præstare faciat. Vbi tria notari poterunt, Instinctus videlicet, Cooperatio, & directio, quorum ille actum præcedit, cooperatio verò sicut cõcursus generalis actum comitatur & simul cum eo est. Directio autem exterior Dei prouidentia est, qua curam hominis contra insidias & impedimenta gerit. Gratia ergo, quæ *Notandũ* ad singulos actus datur & pro singulis petitur, paucis dici potest, suavis illa cooperatio S. S. qua cor hominis inclinãdo & dirigẽdo hominem facit operari, quæ quidẽ cooperatio, quoniã extra naturalẽ rerum ordinẽ est, nec cuiquã debetur, propriè gratia dicitur, quã Christus suo sanguine nobis cõparauit, vt spiritus eius nos in singulis iuuare, nobisquã cooperari digne-

*Celestin.
regul. 8.*

dignetur, estque talis concursus, quo Deus vt pater misericordiarum & fons gratiæ singulis actibus concurret, & indeclinabiliter, ac inseparabiliter spiritu suo cor agit & dirigit. hanc gratiam insinuat Celestinus pontifex, quando ex B. Sosimo refert nos instinctu Dei ad fratrum conscientiam vniuersa retulimus, & paulo post: vt boni aliquid agant paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium.

C A P V T XII.

*Quæ gratia homini ab initio ad finem vsq;
vita sit necessaria.*

Vides igitur, Christiane lector, quam variè necessaria fuerit, & sit tibi gratia Christi, quamque multis nominibus suæ bonitati gratus esse debeas, quod vt clarius adhuc & euidentius intelligas, placet nunc ordine repetere, quæ gratia ab initio ad finem vsq; sit necessaria; cum enim per peccatum originale omnes ex origine sint infideles & impij, secundum seculum mundi huius ambulantes, secundum principem potestatis aeris huius, in desiderijs carnis suæ varijs errorib. & superstitionib. implicati, alienati à Christo & sine Deo in hoc mundo, primum necessarium fuit, vt ineffabili Dei bonitate ad dominum, vnde declinauerat, homo vocaretur: vbi duplex gratia necessaria fuit, altera qua per Euangelij prædicationem foris inuitaretur: altera, qua cor intus ad accom-

modandum

*Vocatio:
Evāgelij
prædica-
tio.*

modandum assensum moueretur, quæ gratia est fidei, & in hoc iuxta D. Augustinum posita, quod mens lumine diuinitus aspergitur & tali viso tangitur, vt iam non stultum, sicut antè per infidelitatem, sed verè credibile & acceptandum videatur spiritu sancto per pulsum & inspirationem assensum persuadente. qui quidem assensus habitualiter seu virtualiter in animo fidelis, remanens ac residens, vnde promptus & dispositus est, vt loco & tempore actum fidei exerceat: ipse est virtus & habitus fidei, quo nobis inhærente, fideles dicimur & sumus, pro cuius exercitio, semper, vt ante diximus, necessaria est & luminis illius conseruatio, & continuata illa spiritus aspiratio ac directio, qua contra tentationes & hæreses per intelligentiæ donum homo munitur. Atque hoc modo mens seu intellectus tenebris infidelitatis curatur & liberatur. Cœterum non statim vt aliquid verum esse creditur, etiam ad praxin referendum & amplectendum iudicatur, multi enim, vt testatur Ioannes, crediderunt in Iesum, sed propter Phariseos nõ confitebantur, vt de Synagoga non eijcerentur, dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei; quamobrem vbi per euangelium ad pœnitentiam vocamur, dono Dei opus est, quo præter fidem veram pœnitentiam concipiamus, quod donum dominus apud Ioannem insinuat dicens; nemo potest venire ad me nisi pater, qui misit me, traxerit eum, quem tractum Augustinus a-

Fides.
Aug. li. 1:
de pecca-
mer. c. 25:
de spiritu
& littera
cap. 5. 11-
mo, & in
fine lib. 1:
ad Sim-
plicianũ.

Ioan. 12:

Pœnitenti-
æ & qua
ad illam
incitat
Charitas.

Ioan. 6. et

Aug. ubi

more, & inspirata quadam voluptate fieri intelligit, cui dulcis est panis cœlestis, sicut poetæ dicere licuit: trahit sua quemque voluptas, quæ in spiritualibus suavis est quædam affectio, vnde peccatum appareat homini malum, peruersum, iniquum & detestabile, seruitus verò Dei bona æqua & amabilis, quæ est inspiratus quidam amor seu complacētia boni & odiū vel displicentia peccati, vnde homo cooperante spiritu S. veram pœnitentiā & dōlorē cum p̄posito melioris vitæ cōcepit. Rursus autem quoniā inæstimabile seu inexpectabile & hominis æstimationē excedere videtur, q̄ homo peccator tantam salutē & gratiam apud dominū inuenire possit, vt non solum illi remittantur peccata, sed adoptetur etiam in filiū Dei & regnum cœlorū consequatur, opus est dono fiduciæ, quo licet hoc arduum & difficile videatur, considerata tamen bonitate & misericordia Christi, confortetur & erigatur, vt infirmam horum omniū spem & expectationem, spiritus sancto similiter aspirante & cooperante, assurgat, quibus omnibus fide videlicet pœnitentia & spe vera ad iustitiā p̄paratio conficitur, de quibus licet nōnulli aliquando senserint quod, & pœnitentia & fiducia, ex sola ostensione & demonstratiōne fidei spiritus sancto cooperante, sine nouis alijs donis nascantur & elici possint, quia tamen non solus intellectus per peccatum corruptus est, sed præcipue cor & voluntas, quæ inordinato sui amore tā peruersa est, vt etiā quod

Spes.

quod intellectu bonum & plenū esse ratione percipitur sua libertate reijciat, & quod peccatum esse intelligitur, sciens & volens amplectatur, hæc malitia contrario dono curari & tolli debet, estq; necessarium vt voluntati diuinitus affectio, & stimulus quidā imprimatur, vnde quod verè bonum est, placidum, amabile & appetibile fiat, quam cū D. Augustino possimus dicere, primam boni cupiditatem, qua bonum dulcescere incipit, quaq; fit in nobis vt ex benedictione dulcedinis Dei delectet in qua nos præuenit Deus & sic afficit vt aspirante & cooperante spiritu S. homo indeliberatū amorem & prosecutionem boni & similem mali detestationē ex lib. arbit. iudicio prorumpat. Hanc itaq; preparationem, qua sic diuinitus ad statum gratiæ disponimur, sequitur iustificatio, quam per sacrameta vel eorum voto sine vllis præcedentibus meritis secundū misericordiam Christi percipimus, quæ posita est in remissione peccatorū, & gratia qua in mēbra Christi & filios Dei adoptamur. Hæc maxima gratia est, quæ Antonomatice gratia dicitur, quæ tamen sic recipimus vt obicem & impedimētum eius infusioni homo præstare queat, cor & faciē à Deo suā auertēdo. est enim velut lumen quod super vultū animæ nostræ Deū respicientis & in ipsum intentę funditur. nā voluntaria requiritur in adultis susceptio, qua cordis os aperiā, & dona celestia accipiant, cūq; hæc adoptionis gratia in animæ essentia sedē vt antea diximus, habeat, gratū tñ Deo facit

*Aug. li. 2.
cōt. 2. epi-
stol. Pelā:
cap. 9.*

Iustificatio.

*Gratia
gratū faci-
ens.*

hominem, quatenus liberum hominis arbitrium filialiter in Deum conuertit, eique vt summo & beatifico bono subijcit, quod actualittr contingit, quando ex spiritu inhabitante per hanc gratiam cor sic actualiter in Deum mouetur & dirigitur. Ceterum homine in hoc statu iam inter varias tentationes constituto, grauis exoritur quæstio, an sine alijs donis possit ad finem vsque perseuerare; ad quam congruè patrum sententijs & verbis respondere debemus, neminem etiam baptismatis gratia renouatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, & ad euincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit, & B. Augustinus: qui non infertur in tentationem non discedit à Deo, non est hoc omnino in viribus liberi arbitrij, quales nunc sunt, fuerat in homine antequam caderet, post casum autem hominis, non nisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere vt homo accedat ad eum, neq; nisi ad gratiam suã voluit pertinere, vt homo non recedat ab eo. Hanc gratiam posuit in illo quo sortem consecuti sumus, id est, Christo. & alibi, de differentiã gratiæ primi hominis & nostræ differens: proinde, inquit, & si non lætiore nunc veruntamen potentiorẽ gratia indigent isti, & quæ potentior, quam Dei vnigenitus filius. & paulo post: vt non acciperet hoc donum Dei primus homo, id est, in bono perseuerantiam, sed perseuerare vel non perseuerare in eius

relin-

*De dono
perseuer.*

*Celest. re.
gula 6.*

*Angu. de
bono per-
seueran.
lib. 2. ca. 7*

*De corre.
ptione &
gratia,
cap. 11. 12.*

relinqueretur arbitrio, tales vires habebat eius voluntas, quæ sine vlllo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex se ipsa concupiscentialiter resistebat, vt dignè tantæ bonitati & benè viuendi facilitati perseuerandi committeretur arbitrio, nunc verò posteaquam est illa magna peccati merito amissa libertas etiam maioribus donis adiuuanda remansit infirmitas. Subuentum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter & inseparabiliter ageretur. quibus verbis luculenter satis aperitur quæ sit gratia ad perseuerandum necessaria, vt videlicet voluntas diuinitus indeclinabiliter & inseparabiliter agitetur, quæ est perpetua Dei directio & protectio contra tentationū impulsus, qua vel tentationes sua bonitate impediatur, vel vires idoneas ad eas euincendas suppeditet, propter varios enim rerum euentus homo pro diuersis tentationibus & occasionibus alijs & alijs auxilijs indiget, & licet per gratiam gratificantem sanatus vires ad quasdam tētationes superādas habeat idoneas, non tamen ad omnes: sicut Petro dictum est, non potes me modo sequi: & quia semper in nobis magna remanet infirmitas carnis & quædam ignorantix obscuritas, secundum quam, vt dicitur ad Romanos, quid oremus aut etiā quid agamus, sicut oportet, frequenter nescimus, sæpè opus est vt internis donis confortemur & roboremur, & pleniori lumine mens illustretur, atq; sic internæ gratiæ ac virtutes diuinitus augeantur:

*Celest. ex
B. Zozi-
ma reg. 9.*

propter varias quoq; rerum occasiones & intricabiles diaboli laqueos, & in tentando potentiâ simul & magnam liberæ voluntatis instabilitatem nullum est vitæ nostræ momentum, nulla tam parua peccandi necessitas, quin sine diuina protectione ac directione facillimè in quoduis peccatû homo prolabi queat, ideoq; pientissimè à sancto pontifice dictum est, in omnibus actibus, causis, cogitationibus, motibus, adiutor & protector orandus est Deus. & ab alio, siue in prospero cursu, ne extollatur, siue in tempestate tétationum, ne mergatur, Dei gubernaculo, quoadusq; ad portum paradisi perueniat, poterit homo manere securus. Itaq; gratia illa quæ ad singulos actus datur, de qua superius egimus, vsq; ad finem Dei bonitate continuata, ipsum est donum perseuerantiæ quo dominus electos suos facit in bono permanere.

C A P V T XIII.

An omnibus hominibus qui rationis vsu fru-

untur, semper adsit gratia.

Hales.

D. Tho.

Bonavent.

Schorus.

Henricus

de Gan-

daus.

Adrian.

sexuus.

Th. Ross.

Post hæc superest solemnis illa quæstio: An omnibus hominibus qui vitæ & rationis vsu fruuntur, semper adsit diuina gratia, vt qui mali sunt, possint à malo in bonum efficaciter velle conuerti, & qui boni, possint in bono perseuerare: de qua tamen si sapientes contrariò opinentur, verisimilior tamen & probabilior est sententia quam D. Thomas contra gètiles, & pleriq; scholastici commu-

communiter sequuntur, quæ habet, animam *Domin.*
 hominis pondere quidē peccati & potestate *de Soto.*
 Sathanę sic deprimi, vt per se ad verū bonum *D. Ruar.*
 assurgere non possit. qui enim facit peccatū,
 ait dominus, seruus est peccati. Hanc tamen
 generalem esse super oēs filios Adæ miseri-
 cordiā Dei in Christo Iesu, vt quibus huius
 lucis & rationis vsum concedit, prorsus ne-
 minem omnino relinquat, quin saltē paula-
 tim seu gradatim ad verum bonū attolli que-
 at, quod equidem auxilium in diuinis instin-
 ctibus, pulsibus, inspirationibus, & illustra-
 tionibus positū esse & omnibus pro tempore
 & loco sufficienter adesse crediderim, vt
 ex illis cooperante Deo, homo cōverti & ad
 cor redire queat: nulla est enim anima quan-
 tumuis peruersa in cuius conscientia non lo-
 quatur Deus, & quamuis naturale lumē syn-
 dere sis ex peccato multum attenuatum sit,
 Deus tamen sua bonitate propter generalem
 Christi mortem plurimum illustrat, vt in
 multis bonum à malo, pium ab impio discer-
 nere & viam salutis inuenire queat, quæ sen-
 tentia vt est immensæ Dei bonitati consona,
 sic satis euidentibus scripturis comprobatur:
 Nam Ioānes de Christo loquēs, erat, inquit, *Ioan. 1.*
 lux vera quæ illuminat omnem hominē ve-
 nientem in hunc mundum. Et Paulus Apost. *1. Tim. 2.*
 Deus omnes homines vult saluos fieri, & ad
 agnitionem veritatis venire, & iterum Ioan-
 nes: Ecce sto ad ostiū dicit Dominus & pulso, *Apoc. 3.*
 si quis audierit vocē meam & aperuerit mihi
 ianuā, intrabo ad illū & cenabo cum illo. & *2. Pet. c. 3.*

ipse mecum. Petrus quoque Apostolus, dominus patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Sapiens verò de impijs loquēs, sed & his, inquit, domine, tamquam hominibus percisti, sed partibus seu paulatim iudicans dabas locum pœnitentiæ, cui cura de omnibus, docuisti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet iustum esse & humanum & bonæ spei fecisti filios tuos, quoniã iudicans das locum in peccatis pœnitentiæ, si enim inimicos seruatorum tuorum & debitos morti cum tanta cruciasti attentione & liberaſti, dans tempus & locum per quæ possent mutari à malitia, cum quanta diligentia iudicasti filios tuos. Clamat etiam Esaias: Expectat Dominus vt misereatur vestri, & ideo exaltabitur parcens vobis, quia Deus iudicij Dominus, & alibi, plantauit vineam electam & expectauit vt faceret vuas & fecit labruscas, nunc ergo habitatores Ierusalem & viri Iuda, iudicate inter me & vineam meã, quid est quod debui vltra facere vineæ meæ & nõ feci ei? an quod expectaui vt faceret vuas & fecit labruscas? Sanè si sufficiens ad bonum populo auxilium defuisset, nõ sic Dominus de vinea conquestus esset. Deinde status huius viæ seu peregrinationis, quæ pro comparandis meritis data est, prorsus sic exigit vt viator auxilio, sine quo viam carpere non potest, non destituatur, alioqui frustra in via constituitur, quoniam igitur diuinæ bonitati placuit hominem non velut in termino

mino

Sapient. 12.

Esai. 20.

Esai. 5.

mino suo positum, statim ob peccatum
 damnare, sed in via qua possit & debeat ten-
 dere ad patriam, constituere, congruum
 huic prouidentiae ordini fuit, vt generalia
 quaedam praesidia, toti naturae humanae tum
 intus, tum foris concederet, quibus viam in-
 gredi & ad patriam contendere possunt, pro-
 pter quae etiam scelerato Chain à Domino
 dictum est, sub te erit appetitus eius, & tu
 dominaberis illius scilicet peccati. cumque
 inter haec praesidia doctores Angelorum cu-
 stodiam referant, negant cuiquam, quan-
 tumuis impio vel etiam Antechristo bonum
 deesse angelum, qui saltem à maioribus ma-
 lis eos reprimat & ad bonum subinde reuo-
 cet. Denique postulat istud ipsum ratio iu-
 dicij quo Deus statuit orbem iudicare in æ-
 quitate, & omnium quaecunq; dicta vel facta
 sunt ab homine rationem exigere, quae ratio
 locum non haberet, si diuina gratia non sic
 homini adfuisset, vt ex ea declinare malū &
 bonum facere potuisset: Habet id etiā ratio
 praeccepti quo Deus minādo, corripiēdo, sua-
 dendo, promittendo, instat: vt homo bonū
 faciat & malū derelinquat, quod frustra sine
 gratia attentatur, non minus quā si dæmoni-
 bus diuinum iudicium proponeretur & de
 moribus praeccepta darentur. Quare rectè
 Leo: Dominus, inquit, iustè instat praeccepto,
 quia praecurrit auxilio. Et August. omnes pos-
 sunt se conuertere si velint, quoniam Deus
 illuminat omnem hominem venientem in
 hunc mundum, & sermone 20. de verbis do-

*Gen. 4.**D. Tho.
in fine 1.
partis.**Leo serm.
16. de pas-
sione do-
mini.**Aug. cōtr.
Manich.
de genes.
cap. 3. &
serm. 20.
de verbis
domini.*

mini, vnusquisq; nostrum dum licet & cum Dei adiutorio in potestate nostra consistit & peccata vitare, & quod bonum est exercere contendat: Quæ tamen omnia non sic intelliges, quasi omnibus hominibus tota adsit gratia qua malum vitare & benefacere possint, sed, vt ante dictum est, qua saltem paulatim & gradatim ad hunc statum peruenire possunt, primum enim iuuatur, vt non obstante pondere peccati ductum naturæ ac rationis sequatur, bonum appetendo & malum detestando, in quo pro desiderio & conatu non deerit clementissimus & misericordissimus Deus, vt oculos ad magnitudinem & pulchritudinem creaturæ conuertat, similiter & mirabilia quæ de cœlo in mundo ab initio facta commemorantur attēdat, & ex horum consideratione cognitionem & credulitatem aliquam de Deo concipere possit, quo gradu facta, poterit, Deo ipsum non deserente Dominum & authorem omnium pro vera sapientia & salute, & certa veritatis inueniendæ via rogare & inuocare, cuius rursus ductu & directione iuuabitur: sicut in Cornelio Centurione factum est, vt illos qui celeberrimam & antiquissimam veritatis de salute famam habent, id est, Christianorum catholicos magistros adeat, consulat & audiat, quæ diuinæ inspirationis & directionis præsidia, velut semina sunt pietatis, quæ cordibus humanis inferta sufficiunt, vt ex his spiritu sancto cooperante veram concipere fidem, & per veram pœnitentiam ad statum

*Vt Aug.
de Scis
tate cre-
dendi.*

statū iustitiæ peruenire queat. Vnū est q̄ his *Obiectio.*
 obijcitur, quoniā non oēs videmus cōverti,
 non omnes perseuerare: Cum igitur ipsa cō-
 uersio & perseuerantia gratiæ sint, vt antea
 diximus, sicut & scriptum est, omnis qui au- *Ioan. 6.*
 diuit à patre & didicit venit ad me, & nemo
 potest venire ad me nisi fuerit ei datum da-
 tum à patre meo: Manifestum videtur gratiā
 Dei quæ pro conuersione necessaria est, non
 omnibus dari, quemadmodum etiam D. Au- *August.*
 gust. palam pronuncians: scimus, inquit, gra- *epist. 107*
 tiam Dei maioribus ad singulos actus dari,
 scimus non omnibus hominibus dari. Et de
 prædestinatione sanctorum: Hæc gratia quæ *Angu. de*
 occultè humanis cordibus diuina largitate *prædesti.*
 tribuitur, à nullo duro corde respuitur, ideo *sanctorū*
 quippe tribuitur, vt cordis duritia primitus *cap. 8.*
 auferatur. Deinde obijcitur non fore neces- *Obiect. 2.*
 se vt pro infidelium & impiorum cōuersio-
 ne Deum oremus, si ipsis sufficiens adsit gra-
 tia qua conuertantur, quoniam frustra ab a-
 lio petitur, quod in ipsorum est potestate,
 quemadmodum sæpè B. Augustin. hoc argu-
 mentum cōtra Pelagianos repetit: ad hæc di-
 cendum; ista præcipua esse in quibus cardo
 difficultatū in hoc argumento versatur, quā-
 tum tamen Dominus dare dignatur: respon- *Solutio.*
 dendum videtur quod sicut D. Anselmus de *D. Ansel.*
 casu diaboli differens, dicit eum non perse- *de casu*
 uerasse, neq; perseuerantiam accepisse, non *diab. c. 3.*
 quia Deus illi non dedit, sed quia ipse acci-
 pere vel retinere noluit. Ita de ijs qui non
 conuertuntur vel in bono non perseuerant,

aptè

ap̄tè & rectè dicitur, id eos non facere non quoniam Deus eis non tribuit vt faciant, sed quia nolunt recipere, vel admittere quod ex parte Dei paratum illis adest, de quibus scri-
Job. 24. ptura conqueritur, quod sunt rebelles lumi-
Actor. 7. ni, & spiritui sancto resistunt, & in vacuum
2. Cor. 6. gratiam Dei relinquunt: contra quos nos
Hebr. 12. monet Apostolus, ne quis desit gratiæ Dei; Deus enim cordis ostium pulsando & stimulis pietatis conscientiam agitando spiritu suo præsens adest, vt ex hoc dono iam possint ipso cooperante se erigere & de somno peccati surgere, sed non ita quin hominem in manu sui consilij & arbitrij libertate relinquat, vt divinam inspirationem abijciat & cooperationem impediatur, siquidem, vt antea diximus, cooperatio spiritus per similes est generali concursui, qui simul est cum actu, & actui velut superior causa præminet, à qua in lib. arbit. sic dependet, vt semper in huius arbitrij libertate & facultate maneat illum impedire vel ab illo aliud volendo recedere. Cum igitur duo prædicationem audiunt, & intus æqualiter ambo pulsantur, fit vt vnus acquiescat, alter reiiciat, ille tamen non habet vnde in se contra alterum gloriatur, quoniam Deo iuuante & cooperante id facit, alter verò non habet etiam quod conqueratur, quoniam id ipsum, sicut ille, Deo similiter iuuante & cooperante potuit, sed libertate sua noluit, & hæc est regularis Dei assistentia, quam omnibus quos statuit aliquando secum adducere in iudiciũ, sua bonitate
per

D. Tho.
cont. gen.
stiles lib. 3
cap. 159.

per mortem Christi largitur, quam, sicut ante
 attigimus, apparet positam esse in diuino quodam intelligentiæ seu conscientiæ lumine, simul & instinctu, quo Deo cooperante moueantur ad fidem. Cæterum vt D. Thomas contra gentiles tradit, abūdātioris est bonitatis & gratiæ hoc ipsum præstare, ne quis ex libero arbitrio defectus vel rebellio contingat, Deo cor hominis & rerum euentus & occasiones sic dirigente & disponente, vt actu fiat quod libertate arbitrij nō fieri poterat, quæ gratia illorum est, quos singulari & speciali prouidentia ordine Deus simpliciter perire non vult, quæ tamen sæpè in homine sic directo nihil ponit amplius, quam in altero, quo liber voluntatis actus præueniatur & magis in vno quam in altero excitetur, cur autem hunc sic dirigit dominus, aliter illum, inscrutabile iudicium est suæ maiestatis, sicut enim non omnes cæcos illuminat, nec omnes languidos sanat, vt & in illis, quos curat, opus virtutis eius appareat, & in alijs ordo naturæ seruetur; ita non omnes tāta abundantia gratiæ iuuat, vt actu conuertantur & in bono maneant, in quibus suam vult eminentem misericordiam apparere, sic vt in alijs communis rerum cursus & ordo iustitiæ manifestetur; qua de re latius, volente domino, quando de lib. arbitrio tractabitur. Quando igitur B. Augustinus dicit, gratiam à nullo duro corde respui, de illa loquitur quæ ex Dei prædestinatione & secundum propositum datur, qua singulari Dei

*Aug. li. 2.
de bono
perseuer.
cap. 14.*

*Contra
gentiles
li. 3. c. 131.*

*Augu. in
Psalm.
102. ad 2.
Versicul.*

Dei directione & dispositione efficitur, vt actus pietatis non impediuntur, sed efficaciter id fiat, quod voluntatis libertate omitti & impediri potest, quæ etiam gratia est quæ pro conuersione impiorum & perseuerantia bonorum non perfunctoriè neque inaniter precibus suis postulat ecclesia, quæ etiam multis deest, quoniam non sufficienter illâ petiuerunt, quantû res tanta petenda est, licet enim homo multa Deo cooperâre possit, libertate tamen arbitrij efficitur, vt non omnia faciat, aut velit quæ possit. Argumentum verò S. Augustini rectè contra Pelagianos militat, qui ipsos actus negabant à Deo esse, sed tantû ex libero arbitrio dependere. Nos autem omnes & singulos, sicut antea professi sumus, dicimus cum S. Augustin. ex Deo esse, Deumq; singula nobiscum ac in nobis operari, ita tamè vt in nobis sit, sanctissimam eius operationem impedire. duplici igitur necessitate conuersionem & perseuerantiã ab illo petimus, quoniam vtrumq; ab illo est, quòd videlicet & possumus & facimus, sicut tamè vt donum quo possumus abijcere eiq; resistere, & donum quo facimus impedire valeamus, quod ne fiat semper & sine cessatione orandum est.

C A P V T X I I I I.

Quid homo sine gratia, & an aliquid sine ea prestare queat.

Quæ hætenus dicta sunt, ad explicationem gratiæ potissimum pertinent, quæ decla-

declarauimus in munere & dono gratificāte positā esse, quo natura sanatur, & ad finē beatificum eleuatur. Deinde in donis quibusdā quæ D. Bonauentura gratias gratis datas appellat, quæ naturæ superadduntur, quibusq; iuuatur, illuminatur, dirigitur & excitatur, & præparatur volūtas ad Deum, siue per modum habitus animæ inhæreat, sicut inspirat^o timor pœnæ vel pietas aliquorū visceribus inserta, siue diuinus sit actus, vocatio vel locutio, quo De^o excitat animū hominis, vt se requirat. Deniq; in Spiritus S. cooperatione quæ similis concursui generali omnia & singula pietatis studia nobiscū ex prædictis gratijs & donis operatur, nunc strictim & breuiter dissoluendæ sunt quæstiones quid homo sine gratiā & an aliquid sine ea præstare queat. Certū est enim quod opera iustitiæ quib. coronam promereatur nemo sine gratiā gratificante præstare potest, quæ gloria est filiorum Dei & merces filiorum duntaxat laboribus proposita, adeo vt nec in paradiso vllū sine hac gratiā meritū esse potuisset. Deinde nemo quoq; sine posterioris generis interna gratiā, quā illuminetur, dirigatur & excite- tur ad statum huius gratiæ se præparare potest, de qua scriptum est: volūtas præparatur à domino, & simpliciter sine Christi gratiā nullum potest homo pietatis opus præstare quo ad Deū vel salutē tenditur. Nam per peccatū originale cor hominis à Deo auersū est, & tenebris infidelitatis & concupiscētię vicio obcæcatū, vt ad Deū & salutem suam sine Christi

*Augu. in
Enchirs.
cap. 106.*

Christi gratia assurgere nequeat, qui ob id quoq; saluator noster est, vt quidquid ad salutem pertinet, non nisi per illū accipiamus. Cum igitur operum quæ salutis & pietatis sunt, alia ad gratiam gratificantem præparēt, alia vt in ea homo custodiatur & conseruetur valeant, alia coronę cœlestis verè meritoria sint, nihil horum sine Christi gratia fieri posse manifestum est, & huiusmodi omnia illa simpliciter credimus quę sincero corde pro Deo vel salute fiant. Cœterum grauior & difficilior quæstio est: an sine eadem gratia possit homo tentationi alicui rēstiterē vel actum aliquem exercere in quo non vel ex genere operis, vel ex intentione peccet: Nam de quibusdam Dominus palā pronūnciat, quod omnia opera sua faciūt vt videantur ab hominibus, & Concilium Arausicanum manifestē confitetur, quod nemo habet de suo nisi mendacium & peccatum: ad quam quæstionem respondens D. Bonauentura, dicit hoc valdè durum videri quod liberum arbitrium in hoc statu nulli possit tētationi rēstiterē, vel actum aliquem in quo non delinquat exercere, quoniā naturale habet iudicium, & quendam naturalem conscientię instinctum, qui contra malum mūrmurat & ad bonum inclināt: vnde sola Dei cooperatione absque munere gratiæ naturalibus additæ licet difficulter, inquit, in opus aliquod, quod non sit peccatum, exire potest. Duo sunt enim, vt prius ex Augustino dictum est, vnde peccare contingit, vel quia

igno-

Matt. 23.

Conc. Arausic.

can. 22.

D. Bonauent.

in

2. dist. 28.

qu. 2. c. 31.

ignoratur quod bonum est, vel quia non delectat, vnde à contrario si adsit scientia & nō abest delectatio, sufficit & potens est homo vt bonū aliquod sine peccato præstet, atqui natura neque ita excæcata est, neq; tam obdurata, vt non satis ad quædam bona afficiatur, neque satis ab apertis & manifestis quibusdam sceleribus abhorreat, vnde de quibusdam naturalibus loquens Apostolus, ad *1. Cor. 11.* ipsam naturam remittit: vos ipsi, inquit, iudicate, decet mulierem non velatam orare Deum: nec ipsa natura docet vos, sicut eos *1. Cor. 6.* dem obiurgat, quod apud eos talia perpetrarentur, quæ nec apud gentes inueniuntur; & B. Augustinus: neque enim, ait, vsq; adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, vt nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint, vnde quædam etiam in impijs facta, vel legimus, vel nouimus, vel audimus, quæ secundum iustitiæ regulam, non solum vituperare non possumus, verum etiam meritò recte q; laudamus, quamquam si discutiatur quo fine fiant, vix inueniuntur, quæ iustitiæ debitam laudem defensionemue mereantur. Quemadmodum igitur potest homo sine speciali gratia pro victu comparando laborare, & in hoc non peccare, sic etiam absq; simili gratia potest honesta ratione ductus nolle furari, vel latrocinari. Hæc est enim lex naturaliter scripta in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem delet iniquitas, quæ furtum improbat, quis enim æquo animo furem patitur?

*Aug. de
spiritu &
litera ca.
27. & 28.*

*Aug. li. 2.
confess.
cap. 4.*

K

Quamuis

quamuis autem in singulis actibus homo finem aliquem vltimum habeat in quo quiescit, & impij non in Deo finem hunc constituent, non est tamen is rigor sententiæ Dei, vt omnia & singula in verum vltimum finem (qui Deus est) referre teneamur, neque necesse est vt determinatè in hoc vel illud bonum pro vltimo fine referantur, sed vniuersalis & confusa ratio boni sufficit, vnde voluntas sine vltiori fine actus aliquos exerceat, vt quamuis inueniantur, quorum, pro dolor, Deus venter est, non tamen necesse est vt omnes & singulos suos cogitatus & actus ad ventrem referant, sed à quibusdam sceleribus abstinere possunt, non alia ducti ratione, quam quia nimis turpia & abominanda videntur: sicut & quædam virtutum officia præstare, quoniam honesta & æqua videntur, quemadmodum & in iustis, quibus Deo adhærere summum bonum est, in neque necesse est neq; lege aliqua præcipitur, vt omnia & singula in hunc finem referant, sed iuxta Christi verba sufficit vt præcipuum amorem & principale studium in hoc constituent. Primum, inquit, quærite regnum Dei & iustitiã eius. Nam nimis angusta, dura & absurda reputatur sententia, quod omnia iusti hominis opera vel peccata sunt vel vitæ æternæ meritoria, vtpote qui multa ex naturæ necessitate vel ciuili, ac politica ratione facit, in quibus hoc studium & hæc intentio sufficit, ne quid admittat quo vel offendatur Deus, vel scâdalizetur proximus. Cum igitur quædam in

Matt. 6.

dam in natura honestatis semina & rectæ rationis lineamenta remanserint, & non necesse sit ut singula in determinatum aliquem finem referantur, non rectè statuitur quod homo nullum opus sine gratiæ adiutorio præstare potest in quo non delinquat. ad obiectiones verò congruè dicitur, nihil his obstare quin quidam sicut tunc Scribæ & Pharisei ad eam malitiam perueniant, ut omnia opera sua malo & prauo fine faciant, & ad verba concilij dicendum est, aliud esse quippiam habere de suo, aliud sine gratia Christi. Nam quicquid ex naturæ talentis sine peccatis facimus, Dei cooperatione ex naturalibus eius donis præstamus; unde verè in nullo gloriandum est, quia nostrum nihil est, sed quod naturæ est, & non obstante peccato in natura relictum, non propriè ad gratiam Christi pertinet, qui venit instaurare, & saluū facere, quod de natura perierat, curare quod languidum & semimortuum iacebat, tamen non improbandâ ratione etiam hæc ipsa gratia nuncupatur; quoniâ gratis diuina bonitate, sicut sanitas & vigor & acumen ingenij per Christum largiuntur, qua significatione rectè ab B. Augustino dictum est: Gratia tua deputo; quæcunque non feti mala, quid enim facere non potui, qui etiam gratuitum facinus amari? Et rursus: Nullum est peccatum quod fecit homo, quod nõ possit facere alter homo, si desit rector à quo factus est homo, & iterum:

*Aug. epi.
95. lib. 2.
confess.
ca. 7 ser.
114. de
Magdale
na & de
sanct. & ser
gen. ca. 41*

cautiùs & verius virgo sancta cogitabit, omnia peccata sic habenda, tamquam dimittantur, à quibus Deus custodit mentem ne committantur. Hoc interim contra quosdam qui nimium naturæ tribuunt, confidenter statuendum est, quod in tanta hominis corruptione, sub tanta potestate Sathanæ, nemo potest ex solis naturæ dotibus omnia vitare crimina, quæ legi naturæ repugnant, vel multas dæmonis aut mundi tentationes sustinere, vel etiam habitus aliquos moraliter bonos acquirere, quoniam omnes nascimur sub peccato, quibus dominatur iniquitas & concupiscentia peccati, qua fit ut non secundum Deum, vel rectæ rationis dictamen, sed secundum nos ipsos viuere delectet, cum animam, priusquam à medico notitiâ suæ calamitatis accipiat, in profundo miseræ suæ iacere delectat, amantem errores suos & implectentem falsa pro veris, cuius etiam voluntas priusquam spiritu Dei agatur, vaga est, incerta, instabilis, imperita, infirma ad faciendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus cæca, in honoribus tumida, curis anxia, suspitionibus inquieta, gloriæ quam virtutum audior, famæ quam conscientiæ diligentior, parit. enim ciues terrenæ ciuitatis, (quam facit amor sui vsque ad contemptum Dei) peccato vitiata natura, cælestis verò ciuitatis ciues (quam condit amor Dei vsque contemptum sui) parit à peccato naturam liberans gratia: quemadmodum & propheta cum Apostolo de omnibus loquitur Adæ filijs,

*D. Prosp.
cōs. Colla.*

*D. Prosp.
ls. 1. de Vo-
cationse
gent. c. 2.*

*Aug. ls. 14
de ciuit.
Des c. 28.
Et 15. c. 2.
Et 21.*

filijs, priusquam gratia Christi cæperint liberari, quia non est iustus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum, omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum, sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labijs eorum, quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum, ad effundendum sanguinem, cõtritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt, non est timor Dei ante oculos eorum. In quo studio & peruersitate fieri non potest vt licet aliquando præter hæc naturali instinctu bonum aliquod morale præstent, habitus etiam virtutum comparentur, quia principalis in eis vitæ scopus prauus est, & præcipuus operum finis malus, tunc quia dominio iniquitatis tam multa immiscentur & interferuntur mala, vt habitus qui ex frequentia & continuatione bonorum actuum fiunt, inter tot scelera consurgere non possint, ex quibus rectissimè D. Augustinus & Prosper statuunt, nullas in infidelibus philosophis fuisse virtutes, quantumuis magnifica virtutum officia gloriæ vel commodi temporalis amore vel aliquo alio vano & inutili ac stulto fine præstiterint. De quibus pereruditè hoc contra Iulianum agit Augustin. vt etiam si in ipsis veræ virtutes extitissent, non nisi diuinæ gratiæ tribui deberent, Deinde opera malo fine præstita quatumuis sint excellentia, verè

Rom. 4.

D. Aug.

cõtr. Iulian.

ls. 4. ca. 3.

Et lib. 19.

de ciuit.

Dei ca. 25

D. Prosp.

cõtr. Colla-

tor. Et li.

1. de vo-

cat. gent.

Rom. 14. tamen esse peccata, quæ non fidei sed infideli & impia intentione fiant, quo sensu ab Apostolo quoque dictum est: omne quod non est ex fide, peccatum est, quia quicquid ex infidelitate vel mala fide peragitur, vere peccatum est. atque hæc de gratia Christi pro nostro instituto dicta sufficiant pro quibus eidem sit gloria & honor in secula seculorum.

F I N I S.

DE LI.

DE LIBERO AR-
BITRIO TRA-
CTAVS.

CAPVT I.

Qui liberum arbitrium negarint deq̄ eorum stupore.

LIBERVM arbitrium olim varij diuersis quidem rationibus, sed simili impudentia negauerunt: Nā Manichæi non ad liberum voluntatis arbitrium, sed ad naturā bonæ & malæ animæ opera bona ac mala referebāt. ante illos verò pagani & infideles quidā Mathematici, sideribus & ordini stellarum (quod fatū appellabant) cuncta tribuebant. Nonnulli quoq; Stoici, & sicut refert Epiphanius, etiā pharisæi quandam imaginabantur necessitatem, & ineuitabilem rerum connexionem, ex prima summa Dei voluntate prouenientem, vnde liberam in agendo facultatem auferiebant. Hos postea secuti sunt Ioannes Vvicleff, Lutherus & Calvinistæ, volentes omnia absoluta necessitate ex Dei prouidentia contingere, quod dogma ed potissimum spectat, vt inueniantur excusationes in peccatis, quæ etiam contra naturalem conscientiæ stimulum homines se perpetrare sentiūt. Mirum enim est id ab aliquo posse negari quod tā euidenter in nobis ipsis

Augu. de hares.

Epip. li. x. Cic. de diuinatione & de fa- 10.

Aug. li. 5. de ciuit. Dei ca. 8. & 9.

videmur experiri, nam ex ipsis conatibus, quibus hi liberum arbitrium oppugnant, & se & alios id habere manifestant. Nam si neque ipsi, neque nos libero utimur arbitrio, cur seipfos fatigant, quid currunt: quid scribunt: quid prædicant: quid doctis pariter & indoctis hoc persuadere laborant? cum frustra & inaniter in id labor assumitur, quod non in hominis arbitrio & potestate, sed in necessitate positum intelligitur, & aliter quam futurum est, fieri non potest, nam quidquid feceris, id semper fiet, quod necessario futurum erat. Habet interim quæstio suas difficultates, & suavisimum studij fructum, quando servata regula fidei, modeste pro ingenij tenuitate discutitur. Quid igitur sit liberum arbitrium, An sit, & quomodo se habeat, & quatenus ad veram operum laudem & meritum sit necessarium: propter hos nostri temporis hæreticos diligenter investigandum est.

*Quid sit:
An sit, &
quomodo
se habeat
liberū ar-
bit. discu-
situr.*

C A P V T II.

Liberi arbitrii ratio inuestigatur.

Primum ergo nemo, qui sui compos est, negare potest, quin sicut nos vivere, sentire, & intelligere, sic etiam iudicare, appetere & velle nos percipiamus. Hæc enim essentia & natura cuiusvis animantis est, ut ex apprehensione & æstimatione sensus aliquid prosequendo vel fugiendo appetat, ad quod tamen nulla vi, vel externa necessitate
compel-

compellitur, sed ex interno principio naturali videlicet æstimatione & appetitu mouetur, sicut cum cibum & potum sibi naturalem appetunt, & quædam animantia sibi noxia vt lupum oues fugiunt. Cæterum quoniam quæ rationis expertia sunt, solis naturæ instinctibus & naturaliter ad vnum determinato iudicio operantur, imo magis aguntur, quam ipsa agunt sine vlla actus sui consideratione, ad libertatem arbitrij non sufficit quod homo in suo opere non cogitur, quodue sponte ex interno operatur, sed amplius requiritur vt iudicium suum ipse cognoscat, & ad suum actum se reflectere, & de eodem ex consideratione finis & aliorum particularium, in quibus actio consistit, discernere possit, vt se ipsum iudicare & ad opus determinare queat: exigitur etiam vt quod appetit ad sui ipsius imperium appetat, & sic velit vt ipsum velle sibi imperet, & sciens quid facit se velle velit, quod proprium est eorum qui voluntariè agunt, qui seipsum mouent, & ex seipsis agunt, idque iudicio non ad hoc vel illud sicut in bestijs naturaliter determinato, sed quod sub communi ratione boni & mali potest diuersas in particulari rationes, quibus moueatur homo, considerare, & istud equidem, nempe sic velle aliquid, manifestissimè omnes qui ratione vtuntur in se ipsis experiuntur, nemo enim est qui non beatus esse velit, & miser esse nolit, verum quoniã etiam in necessarijs istud velle inueniri potest, vbi sic volunt vt aliter

Aristotel.
3. ethic.

velle non possint, nec istud ad libertatem arbitrij, quomodo in homine statuendum est, sufficit. Nollent enim damnati puniri, nolunt demones bene facere, sicut & diuina bonitas & qui in cœlis immobiliter ei adherent, ita voluntate boni sunt vt aliter non possint, vbi foelicissima, licet sit à peccato & miseria libertas, non tamen in hoc velle, is modus est libertatis, quem in viatoribus, quos in loco comparandi boni vel mali meriti posuit Deus, oportet agnoscere, quæ est libertas non à sola coactione vel externa necessitate, qua fit quod nolumus, sed à necessitate, secundum quam dicimus necesse esse vt ita fit aliquid, vel ita fiat, is enim motus libertatis in bonis operibus ad veram rationem laudis & meriti, & in malis pro iusta reprehensione necessarius esse videtur, vt nõ sola voluntas, vel quod dicimus voluntariũ, sed etiam contingencia in actibus liberi arbitrij requiratur. Quamobrem doctores omnia diligentissimè considerantes, liberum arbitrium, prout istic in homine agnosci debet, dicunt esse facultatem, cuius ratione in hominis potestate est, vt positis omnibus quæ electionem & actionem præcedunt; & ad eã prærequiruntur, possit se ipsum ad eligendum & agendum flectere, vel ab ijsdem abstinere: non quod eodem temporis momento agere & simul non agere queat (hoc enim contradictione inuoluit) sed quod sine omni variatione sibi vel alteri contingente, rebus omnibus quæ electionem præcedunt, similiter se ha-

*Quid sit
liberum
arbitriũ.*

se habentibus, aliquid potest facere, & idem antequam facit, potest non facere, & quando facit, ipsidem eodem modo se habentibus, potest statim non facere & ab eodem cessare. De quo propter diuinæ prouidentię, cui subsunt omnia, concursus apud eos qui rem non bene perspicunt dubitari & disputari potest, an naturali ratione (nam fide rectissimè tenendum est) vel experientia demonstrari possit: deinde an ad laudem vel meritum vel vituperationem & reatum pœnæ necessarium sit, diligenter inquirendum est. Prima ratio est, quoniã quantumcumque ratio aliqua vel suasio, vel inspiratio nos ad consentiendum & agendum inclinēt & moueat, experimur tamē in nobis, quod possimus acquiescere vel non acquiescere. Secunda est, quod naturam nostrā talem esse experimur, vt plurima non nisi præconsiliantes & cum aliqua præcedēte deliberatione eligamus. vnde ipsa natura docet nobis liberum esse in hanc vel illā partē nos flectere & nostrum esse hanc vel illā eligere, alioqui frustra natura ad consultandū inclinaret vbi in alterā partē res esset determinata. Tertia est, quoniã certo experimur quod non inaniter nobis leges & cōsilia dantur, minæ & præmia proponuntur, quod ipsi rogamur, inuitamur, corripimur, laudamur, vituperamur, quæ prorsus frustra & stultè adhiberentur, si quæ homo facturus est, id necessario vel ineuitabiliter faciet, & laudandus erit Lenonis seruulus, qui dicebat non debere se plecti, quia Stoico fato peccare debuerat. p̄inde qui

An naturali ratione lib.

arbit. offat. diqueat.

1. Ratio.

2

3

*Gabriel
Biel.
Anicēna.*

qui negant actiones hominis in eius esse potestate liberas & contingentes: ijs comparandi sunt, qui prima negant principia & non ratione sed poena indigent. Digni, iuxta quendam, qui tormentis exponantur, quousque concedant possibile esse eos non torqueri.

C A P V T III.

De libero arbitrio dicta varijs scripturae testimonijs illustrantur, definitioq; liberi arbitrij statuitur.

*Scripturae
rarum de
lib. arbit.
classes or-
do.*

Eccles. 31.

*Genes. 4.
Ioann. 1.
Actuum 5.*

CAETERUM priusquam in explicatione quid sit, & quomodo se habeat liberum arbitrium progrediamur, praestat rem scripturis & patrum testimonijs ante stabilire, & ex his quae restabit obscuritas, quantum Christi gratia possimus eam enodare & obiectiones dissolvere. Scripturas ergo quibus liberum probatur arbitrium, quoniam plurimae sunt, placet in certos ordines & classes redigere, quas non inerudite quidam in octo digesserunt. Primus ordo seu classis earum scripturarum est, quae significant aliquid esse in potestate hominis, quod tamen aliquando non facit, cuiusmodi est ecclesiastici de diuite iusto; qui potuit, inquit, transgredi & non est transgressus, & facere mala & non fecit; & sententia Domini ad Caim; subter te erit appetitus eius & tu dominaberis illius, & Ioannes: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, & Petrus ad Ananiam: Nonne manens tibi

tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? & Páulus ad Corinthios: Non sum liber? nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi; nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini & Cephas, aut solus ego & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi? sed non vsi sumus hac potestate. Et Christus Dominus; an putas quia non possum rogare patrem meum & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum. Secundus ordo earum est quibus nominatim ipsa libera voluntas conuincitur, si volueritis, ait Esaias, & audieritis me, bona terræ comedetis. Et Dominus: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Et: nolite timere eos qui occidunt corpus: noli negligere disciplinam: nolite vinci à malo: noli emulari in malignantibus: nolite fieri sicut equus & mulus: Et ad Philemonem. Siné consilio autem tuo nihil volui facere, vti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Tertius eorum locorum est quibus homini permittitur optio & electio, vel in eius aliquid arbitrio ponitur. Optio vobis datur, inquit Iosue, eligite hodie quod placet, cui seruire potissimū debeat: & Moyse: testes inuocetelū & terram, quod proposuerim vobis vitā & bonum, benedictionē, & maledictionem, elige ergo vitam, vt & tu viuas & semen tuum. Et alibi: vxor si vouerit, in arbitrio viri erit, siue faciat siue non faciat. Et Dauidi

1. Cor. 9.

Matt. 26.

2

Esai. 1.

Matt. 19.

Matt. 10.

ad Phil.

3

Iosue. 6. 11.

Dent. 30.

Num. 30.

per

1. *Para.* 21 per prophetam diuinitus optio datur vt ex tribus plagis vnā eligat. Clarissimè verò Sapiens velut naturam liberi arbitrij describens. *Eccle.* 15. Deus, inquit, ab initio constituit hominem & reliquit illum in manu cōsiliij sui, adiecit mandata & præcepta sua, si volueris mandata conseruare, conseruabunt te, apposuit tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam: ante hominem vita & mors, bonū & malum, quod placuerit ei dabitur illi, quā sententiam quidā perperā & frustra ad primum duntaxat hominem referūt, cum ad præsentē lectorem sermo dirigatur.
1. *Cor.* 7. Paul. quoq; de consilio & libertate virginatis agēs, qui statuit, inqt, in corde suo firm⁹; non habens necessitatem; potestatem autē habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginē suā, benè facit. Si quis autem turpem se videri existimet super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri, quod vult faciat. Quartus ordo scripturarum est, quib. declaratur, homines quēdā contra Deum, & eius expectationem facere, Deoq; resistere: vocaui, ait Dominus, & renuistis, extendi manum meam & non fuit qui aspiceret. & quotiēs volui congregare filios tuos, quemadmodū gallina cōgregat pullos suos sub alas, & noluisti. Et apud prophetā: mundare te voluit, & non es mundata à sordib. tuis; & Stephanus: vos semper restitistis spiritui sancto: Esaias quoq;: expectaui vt faceret vvas & fecit labruscas. Et in Apoc. Dedi illi tempus vt pœnitētiam ageret, & nō vult pœnitē-

pœnitere: quæ frustra proculdubio dicerentur, si non esset in homine libera faciendi & non faciendi facultas. Quinto loco sunt diuina præcepta, prohibitiones, consilia, suasiones, exhortationes & dehortationes, laudes, correptiones, pœnæ & præmia in scripturis fufissimè proposita. Similiter & obsecrationes, & inuitationes, quibus in prouerbijs & libris Sapientiæ propheticis & Apostolicis scriptis dulcissimè & humanissimè commonemur, quibus addes grauissimū & æquisimū Dei iudicium, quo reddet vnicuique secundū opera sua, quorū omniū nihil sine libertate arbitrij locū habet. Sexta classe habes serias scripturarū interrogationes, cur hoc, & nō illud nō nulli fecerint? quare, inquit Dñs ad Euam, hoc fecisti? & ad Caim: *Genes. 4.* quid fecisti? ecce vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, & Petrus ad Ananiã: cur *Act. 5.* Sathanas tentauit cor tuū & cur posuisti hanc rem in corde tuo? Et Dñs ad seruum nequam *Luca. 19.* & infidelē; quare non dedisti pecuniã meam *Matt. 22.* ad mēsã? & alibi: A mice quomodo huc intrasti nō habens vestē nuptialē. Septimo loco sunt, quib. eorū qui peccarūt multi ad cor rediisse & seipos grauitè accusasse & culpasse cōmemorantur. Quid dicã, inquit Ezech. *Esa. 38.* aut quid respondebit mihi, cū ipse fecerim? *Psal. 50.* & Dauid: Quoniã iniquitatem meã ego cognosco, & peccatū meū contra me est semper. Et: exitus aquarū deduxerūt oculi mei, quia non custodierūt iustificationes tuas. Ierem. *Ierem. 8.* quoq; reprehēdit populū, q̄ nullus est q̄ agat *31.* pœniten-

pœnitentiam super peccato suo: Dicens quid feci? & de verè pœnitente: postquam, ait, conuertisti me egi pœnitentiam, & postquam ostēdisti mihi, percussi femur meum: Propheta quoque Iob pœnitentiam agens: vnum locutus sum, quod vtinam non dixissem, qui leuiter locutus sum, respōdere quid

8

possum? idcirco me reprehendo. Octauus ordo scripturas habet, quæ declarant nos à Deo in bonis operibus adiuuari, ipsum nobiscum & nos ipsius bonitati cooperari: vnde cla-

Psal. 69.

Psal. 78.

Ecccl. 9. 1.

1. Cor. 15.

et 3.

mores illi sanctorum: adiuua nos Deus salutaris noster. Deus in adiutorium meum intende. Memoratus sum ait Ecclesiasticus mi-

sericordiæ tuæ & cooperationis tuæ. Paulus

verò, laboraui, inquit, nō ego, sed gratia Dei

mecum: & alibi: vnusquisq; propriam mer-

cedem accipiet secūdam suum laborem: Dei

enim sumus adiutores, seu συνεργοι vel coope-

ratores Dei, qui verò iuuatur & cooperatur;

sine dubio liberi arbitrij esse conuincitur.

Quibus scripturis docetur, non solum quod

post peccatum homo voluntatem retinuit;

quam nulla rationabilis substantia manente

sua natura amittere potest, vt pote quæ ad na-

turam & essentiam eius pertinet, sed quod

etiam liberam retinuit facultatem, qua cum

gratia Dei benè, & per se malè facere potest:

pater enim in sanctis. trinitate, volūtate qui-

Hilar. de

synod. in

sine 3. sy-

nodis.

dem de sua essentia filium gignit, & volun-

tatè bonus & misericors est, sed non eo liber-

ratis modo qui ex humanæ conditionis gra-

du pro comparandis meritis in homine sta-

tuendus

tuendus est, qui etiam in actionibus, quas dominus Deus foris circa creaturas operatur, certissimè agnosci debet, posse videlicet agere aut non agere, posse sic aut aliter agere; nam quod aliter fit videlicet ex necessitate; neq; virtus neq; vitium propriè esse potest. tollit etiã hæc hæresis orationes & gratiarum actiones simul & æquitatem diuini iudicij; quo rationem de omnibus cum seruis suis iniciturus est, qua de re mox paulo latius.

C A P V T I I I I.

Antiquissimorum Patrum Ecclesia testimonijs liberum arbitrium probatur.

Videamus interim quid patres & Ecclesia semper de hoc dogmate statuerint, B. Clemens Petri discipulus disputationem B. Petri contra Simonem magum referens, Narrat Simonem fato tribuisse, quo cuique decerneretur prout vel sciperet aliquid vel intelligeret, Petrum verò hoc absurdissimum esse declarasse. Dic, inquit Petrus, quomodo ergo Deus iudicat secundum veritatem vnumquemque pro actibus suis, si agere aliquid in potestate non habuit, hoc si teneatur, conuulsa sunt omnia, frustra erit studium sectandi meliora, sed & iudices sæculi frustra legibus præfunt & puniunt eos qui malè agunt: non enim sua in potestate habuerunt vt non peccarent. Vana erunt & iura populorum, quæ malis actibus poenas statuunt: Miseri erunt & hi qui seruant

L cum

*S. Clemens
lib. 2. re-
cognitio-
num.*

cum labore iustitiam, beati verò illi qui in delicijs positi, cum luxuria & scelere viuentes tyrannidem tenent. Secundum hæc ergo nec iustitia erit, nec bonitas, nec vlla virtus: & vt vis, nec Deus. Et paulo post, arbitrij potestas est sensus animæ, habens virtutem qua possit ad quos velit actus inclinari. & respõdens argumento Simonis: Si quid Deus vult esse, est: & si quid non vult esse, non est, ignoras, inquit, quomodo in singulis quibusque voluntas fit Dei, quædam enim voluit ita esse vt aliud esse non possent, quam id quod ab ipso instituta sunt, cuiusmodi est solis & cœli motus, & his neque præmia neque supplicia statuit: ea verò quæ ita esse voluit, vt in sua potestate habeant agere quod velint, his pro actibus ac volutatibus suis statuit, vt aut remunerationes mereantur aut pœnas. Similia & his conformia habet ipse Clemens epistola tertia de officio sacerdotum, Similiter & Irineus. Aliud quod ait, quoties volui congregare filios tuos & noluisti, veterem legem libertatis hominis manifestauit, quia liberum eum Deus fecit ab initio habentem suam potestatem, & paulo post Apostolus testificatur, qui operentur quidẽ bonum, gloriam & honorem percipiẽt, quoniam operati sunt bonum, cum possint non operari illud, hi autem qui illud nõ operantur, iudicium iustum recipient Dei, quoniã non sunt operati bonum, cū possint operari illud. Et cap. sequenti: Si igitur in nobis nõ esset facere hæc, aut non facere, quã causam habebat

*Definitio
lib. arbit
ex Clem.*

*S. Clemens
epist. 3.*

*Irineus
lib. 4. cõt.
heres. ca.
71. & 72.*

habebat Apostolus? & multò prius ipse Dominus còsiliu dare, quædã quidem facere, à quibusdam verò abstinere. Tertul. quoque: *Tertuli. aduersus Marcion: lib. 2.*
 liberũ & sui arbitrij & sui potestatis inuenio hominẽ, ait, à Deo institutum, non enim poneretur lex ei, qui non haberet obsequiũ debitum legi in sua potestate, nec rursus cõminatio mortis trãsgressioni adscribetur, si nõ & contemptus legis in arbitrij libertatẽ homini deputaretur. Sic & in posteris legibus creatoris inuenias proponentis ante hominẽ bonum & malum, vitã & mortem, sed nec aliã totum ordinem disciplinæ per præcepta dispositũ, auocante Deo; minante, & exhortante nisi & ad obsequium & ad contemptũ libero & voluntario homine; Sequitur gloriosissimus martyr D. Cyprianus, qui de verbis domini agens, nunquid & vos vultis abire, seruat, inquit, legem, qua homo libertati suæ relictus; & in arbitrio proprio cõstitutus sibi met ipsi vel mortem appetit vel salutem. *D. Cypri. lib. 1. ep. 3.*
 His merito iungimus D. Ambros. In studio, *Ambros. li. 1. de laboribus & beatitudinis cap. 3.*
 inquit, sunt omnia per quod adhibetur obedientia, quæ in vtramlibet partẽ propèderit, aut culpam adiungi aut gratiã; non est quod cuiq; nostram ascribamus culpam nisi nostre voluntati, nemo tenetur ad culpam nisi voluntate propria deflexerit, voluntarium sibi militẽ legit Christus, voluntariũ seruũ sibi diabolus auctonatur. & coequalis Ambrosij *D. Basil. concione, quod Deo nõ author malorũ.*
 Basil. magnus: quod igitur propriè malũ est, inquit, peccatum ipsum ex nostra voluntate pendet, cum in nobis sitũ sit aut abstinere à

malo, aut mala perpetrare, & postea, vnde enim malus est homo? ex propria ipsius voluntate: vnde malus diabolus? ex eadem causa: nam & ipse per se, id est, ex sua conditione liberam habet vitam & liberum arbitrium in se situm aut manendi apud eum, aut se ab alienandi à bono. Frater verò Basilij Gregorij Nysenij pulchrum de libero arbitrio scripsit opusculum, declarans quædam esse in nobis, & nos actionum dominos existere, summatim verò omnium, quæ per nos voluntariè geruntur, neque enim voluntariè geri dicerentur actione in nobis non existente, & simpliciter; inquit, ea quæ vituperatio vel laus sequitur, & in quibus est admonitio atque lex: principaliter autem in nobis sunt omnes animæ actiones, & ea de quibus consultamus, quasi enim in nobis existat quod propositum est facere & non facere cōsultamus, non quod diuites simus vel pauperes potestatem habemus; sed actionum secundum virtutem & vitium & electionum, & motuum, & quorum similiter opposita agere possimus. Eadem fuit Hieronymi fides liberi arbitrij, ait, nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur. Et in Esaiam: Hæc vniuersa dicuntur vt liberum hominis arbitrium monstraretur: Dei enim vocare est & nostrum credere, nec statim si nos non credimus, impossibilis Deus est, sed potentiam suam nostro arbitrio derelinquit, vt iuste voluntas præmium consequatur. Et rursus: liberum sic confitemur arbitrium, vt dicamus

*Gregor.
Nysen. in
opus. de
lib. arbit.
cap. 2.*

*Hieron.
ls. 2. cont.
Iouiniã.
Lib. 2. in
Esaiam
cap. 49.*

dicamus nos semper Dei indigere auxilio, & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt, hominem peccatum vitare non posse, quam illos, qui cum Ioviniano asserunt hominem non posse peccare: vterque enim tollit arbitrij libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare, & non peccare posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. His oportet addere clarissimum Ecclesiæ lumen B. Augustinum quem falsissimè nostri hæretici dicunt sententiam retractasse: nam posterioribus temporibus, quibus aduersus Pelagianam hæresim diligentissimè vigilauit, pulcherrimos & doctissimos libros scripsit de gratia & libero arbitrio: De correptione & gratia, postquam antea tres libros contra Manichæos de libero arbitrio ediderat: quis, inquit, nostrum dicat quod peccato primi hominis liberum arbitrium perierit de humano genere? Et alibi, ratio quemlibet nostrum vehementer angustat, ne sic defendamus gratiam, vt liberum arbitrium auferre videamur. Rursus ne sic liberum asseramus arbitrium, vt superba impietate ingrati Dei gratiæ iudicemur, & mox post pauca: quapropter nisi obtineamus non solum voluntatis arbitrium, quod huc atque illuc liberum flectitur, atque in eis naturalibus bonis est, quibus & malè vti malus potest, sed etiã voluntatem bonam nisi ex Deo nobis esse non posse, nescio quemadmodum defendamus, quod dictum est, quid enim habes quod non accepisti? & rursus breuissime: operatur

Hieron. de symbo lo ad Damasum tom. 4.

Aug. li. 1. cõt. duas epist. Pelag ca. 2.

Augu. de peccator. mer. li. 2. cap. 18.

Aug. sup. Dent. lib. 5. qua. 15. in fine.

ergo Deus, cooperamur nos, non enim auferit, sed adiuvat bonę voluntatis arbitrium, & contra Manichęos: Nos quidem sub fato stellarũ nullius hominis Genesim ponimus vt liberum arbit. volũtatis, quo vel benè vel malè viuitur, propter iustũ iudicium Dei ab omni necessitatis vinculo vindicemus. Deniq; pulchrè subinde Deum nos admonentẽ introducit, in via ambula, liberum arbitriũ tibi dedi, volũtatis tuę es, prosequere viam, quare pacem & sequere eam, & hic nos respondere docens, dic, inquit, Deo; voluntatem quidem liberam mihi dedisti, sed sine te nihil est mihi conatus meus, adiutor meus esto, ne derelinquas me. postremo vsq; adeo voluntarium malum est peccatum, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntariũ, atque hoc ita manifestum est, vt nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat, quare negandum est peccatum committi, aut fatendum est voluntate committi, vt per eandem ipsum caueri possit, & quoniã peccari dubium non est, nec hoc video quidem dubitandum, habere animas liberum voluntatis arbitrium. Et de libero arbitrio: quis peccat in eo, quod nullo modo caueri potest? peccatur autem, caueri igitur potest: Et in eodem libro: Motus autem quo huc atq; illuc voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, atq; in nostra positus potestate, neque laudandus, cum ad superiora, neque culpandus homo esset, cum ad inferiora detorquet, quasi quendam cardinem volun-

Es. 2. cõr.
Fauft. c. 5

Augu. in
Psal. 26.
enarr. 2.

Augu. de
Vera religiõn. c. 14

Augu. de
lib. arbit. l. 3. ca. 18.

Cap. 1.

voluntatis. Quæ & similia loca vir sanctus non retractat, sed propter Pelagianos interpretatur, per voluntatem posse quidem caeri peccatum, sed cum gratia Christi. Non minus perspicua sententia est D. Chrysofomi, quoniam, inquit, bona atque mala in nostra Deus posuit potestate, electionis liberum donavit arbitrium, & rursus: sæpè qui malus est, si voluerit, in bonum mutatur, & qui bonus, per ignauiam excidit & fit malus, quia liberi arbitrij esse nostram naturam fecit, nec imponit necessitatem, sed congruis remedijs apposis totum iacere in ægrotantis sententia finit. Item si malignitates, inquit, à seipsis non sunt, noli tuos seruos castigare, nec vxorem si peccat increpa, nec liberos verbera, nec amicos iucusa, nec offendentibus inimicis, infensus sis, nam hi omnes nisi sponte delinquant, non punitio-
Lib. 1. retract. c. 9.
D. Chryf. de prod. tione Iuda.
Hom. 60. in Matt.
Hom. 42. ad popul. Antiochenum.
Epiph. heres. 64.

ne sed miseratione digni sunt. Et iterum: ne des in commotionem pedem tuum, non dixit, ne commouearis, sed ne des, igitur in nobis est dare non in vlllo altero: Nam si stare velimus stabiles & immoti, non comouebimur, quid igitur in Deo? nihil est? omnia quidem in Deo, sed non ita vt liberum in nobis arbitriū violetur, æqualis Chrysofomi est Epiphanius. Quomodo verò etiam liberum arbitriū habere, in hoc mūdo apparet? in nobis enim situm est vt credamus & non credamus, in nobis rectè facere & peccare, in nobis bene facere & malè facere, rursus Diuus Augustinus, siue, inquit, iniquitas

Aug. cōt. Faust. l. 22. ca. 78. siue iustitia, nisi esset in voluntate, non esset in potestate, porro si in potestate non esset, nullum præmiū, nulla pēna iusta esset, quod nemo sapit nisi qui desipit. His subijce magnum Cyrillum qui diuersis locis eandem sententiam astruit: Nam libro sexto contra Iulianum calumniantem quasi Christus Iesus non potuerit ad salutem suorum amicorum & consanguineorum voluntatem mutare, vniuersorum, inquit, opifex sui iuris hominem esse voluit, & in operabilibus propria gubernari voluntate. valde autem puerile est, quod dicit non potuisse eum amicorum suorum propositum mutare, oblitus enim mihi videtur, tamen si sæpius audierit, quod homo sit sui iuris, voluntariè vadēs ad quodcumq; sibi placuerit, vt & qui benè operari voluerit laudandi sint, & qui diuersam inerint viam, vituperandi iustè ab omnibus. Et lib. 8. factus est homo sui iuris & liber, & suæ voluntatis momentum transiens ad potestatem quodcumque vellet faciendi, siue bonum siue malum. Rursus in Ioannem declarat, quod Iudas nulla necessitate sed proprio iudicio fecit, quod fecit. Sequitur hos & D. Damascen. qui de libero arbitrio, tres pulcherrimas breuiter absoluit quæstiones: Nam de libero arbitrio, inquit, hoc est de eo quod in nostra potestate situm est, sermo primam quæstionem habet, si quid in nobis in nostraq; potestate est. Secundam quæ sunt ea quæ in nobis sunt, & quorum sumus liberam adepti potestatem, & facere & non facere.

Tertiam

Tertiam ob q̄ qui fecit nos Deus liberæ potestatis fecerit. Et cætera, quæ lib. 2. pertractat cap. 25. & sequentibus, in quibus verissimè hoc addit, quod arbitrio liberum, ac se ipso potens, com meat ac recurrit, seu conuertitur cū eo quod ratio nobis inest. Quia verò res apud patres certissima est, placet eorum chorum B. Bernardi sententia concludere; cum triplex, inquit, sit nobis proposita libertas, à peccato, à miseria, à necessitate, hanc vltimo loco positam, contulit nobis in conditione natura. Ex his scripturæ & patrum sententijs, simul & rationibus facile licet intelligere ad liberum arbitrium, prout in ecclesia agnoscendum est, pertinere, non solū quod à coactione immune est, sed quod ea quorum respectu liberum dicitur in sua habeat potestate vt faciat vel nō faciat, à qua potestate nomen & rationem habet, vnde & Græcis dicitur αὐτεχούσιον, quasi se ipso potēs, quod videlicet ex se ipso pro suo nutu & arbitrio potest facere vel nō facere, velut id q̄ ad vtrumlibet in sua manu positum est, cuius homo dominus sit, & in vtramuis partem suam habeat optionem & electionem, & tam hoc quam illud nemine prohibente amplecti queat, de qua nominis interpretatione non ineleganter differens B. Bonaventura, non sine causa, inquit, potius dicitur liberū arbitrium quam iudicium, siquidem iudicium propriè significat actum rationis, qui secundum regulas veritatis, siue supernæ legis dirigitur, Arbitrium verò voluntariam desig-

*D. Bern.
in tract.
de grat.
& lib. arbit.*

*Quid &
vnde dicitur
lib. arbitriū.*

*D. Bona.
vnt. in 2.*

signat æstimationem seu voluntatis sententiam, quæ nutu & imperio voluntatis dirigitur, vnde ille dicitur iudex cuius est secundum iura causam definire. Ille autem dicitur arbiter qui ad proprium voluntatis nutum causam habet determinare. quoniam igitur liberum arbitrium de agendis magis iuxta voluntatis nutum, quam iuxta iuris præceptum, quantum est de se discernere habet, magis propriè nominatur arbitrium quam iudicium.

C A P I T U L U M V.

Quibus liberum arbitrium conueniat & in qua animi facultate situm.

PRO cuius ampliori declaratione primū notabis, liberum arbitrium solis & omnibus ijs conuenire, qui vtuntur ratione, quique consiliari & negotiari possunt tam ex parte libertatis quam ex parte arbitrii, quoniam bruta animantia neq; arbitrantur actus suos discernendo, & eorum imaginatio ac æstimatio naturaliter ad vnum determinatæ sunt, & ferè rebus ijsdem omnino positis eodem modo feruntur, nec appetentiam suam refrenare aut moderari vel mutare possunt. Deinde considerabis hanc liberi arbitrii facultatem non esse solius rationis vel voluntatis, sed ex vtriusq; concursu & coniunctione in anima resultare, quoniam per rationem illa iudicat & discernit, per voluntatem se mouet, & ad actum applicat

*Libertas
hac ex cō-
cursu vo-
luntatis
& ratio-
nis nas-
citur.*

plicat, & rationem, vt D. ait Bernardus, voluntas quocunque se voluerit semper habet comitem & quodammodo pedissequam, cuius ministerio sæpè contra dictamen rationis vtitur. Insuper animaduertes quod tametsi à voluntate & ratione liberum arbitrium re ipsa non differat, certa tamen consideratione hæc discernuntur; nam voluntas & intellectus seu ratio vocantur quatenus simpliciter in sua obiecta feruntur vel apprehendendo vel appetendo. Liberum verò arbitriū dicitur quatenus homo suo imperio & nutu vires istas ad actus suos deflectit, & applicat super eos se reflectendo, & singula in quibus consistunt considerando. Quamuis igitur ad libertatem arbitrij necessaria sit ratio tanquam oculus, quo voluntatis obiectum aspicitur (quoniam non nisi in rem cognitam ferri potest) simul etiā quia intellectus vniuersalis potest omnes voluntati rationes boni ostendere, vt quas velit amplecti, & eligere possit, quia tamen dominium & imperium omnium actionum principaliter & propriè est ex voluntate, nō plenè liberi arbitrij naturam explicant, qui totam libertatis radicem in ratione constituunt. Nam sicut ex parte intellectus necessaria est rationis illa indifferentia, qua vniuersaliter nulli rerum generi astricta est, ita etiam ex parte appetitus similis exigitur obiecti (quod bonum est) vniuersalitas, vt ad quamuis boni considerationem voluntas moueri queat. Est igitur libertas ista
arbitrij

*Libertas
est pro-
prietas
voluntatis.*

arbitrij proprietates quædam voluntatis, quatenus est appetitus intellectiuus, secundum quam potest hic appetitus ad opposita se pro nutu flectere, & non proprietates rationis vel intellectus, quem voluntas, ut diximus, semper habet comitem, atque eius ministerio pro arbitrio utitur. Arbitrium quoque non est iudicium vel sententia intellectus, quæ si voluntatis præcedat imperium semper cohiberi & suspendi potest, & si sequitur, ut fit in intellectu practico, iam ex arbitrio voluntatis antecedente proficiscitur, sed est nutus ipse voluntatis, consensus & sententia vel conclusio, quæ se in hoc vel illud sine necessitate determinet. quod equidem arbitrium ipsa est electio & consensus, seu beneplacitum voluntatis, quod his aut similibus verbis exprimitur, sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas, an non licet mihi facere quod volo? & dicitur arbitrium, non quia rationis, sed quoniam voluntatis est sententia, placitum, ac decretum. unde sacræ literæ quod olim populus tam liberaliter ad instaurationem templi offerebant, dicunt populū sponte & arbitrio cordis sui fecisse, palam significando, arbitrium non ad intellectum, sed ad cor, id est, voluntatem & affectum pertinere. ideoque semper à patribus liberum voluntatis arbitrium dicitur, & non intellectus. Ex quibus nunc facile patet, quæ nam res in homine dici debeat liberum arbitrium: Non enim intellectus ut iam diximus neque, ut quidam volunt, habitus aliquis ex concursu

cursu voluntatis & intellectus confurgens; quoniam per habitus ad vnum potentia determinatur, & ad bonum vel malum determinate inclinatur, ex libero verò arbitrio potentes sumus qui non obstantibus habitibus, non in hanc vel illam partem inclinantibus liberè nos pro placito nostro in quod velimus nos ipsos moueamus & inclinemus. Deinde manifesta est hinc ratio potentia, qua quis se possit mouere & dominio quodam à motu cessare; est igitur liberum arbitrium ipsa hominis voluntas, quatenus per eam homo sui potens est, ut sine necessitate, quam velit contradictionis partem eligat, nam quod à coactione, sicut antea dictum est, liberi sumus; ipsa natura voluntatis exigit, quæ non erit voluntas, si coacta sit. Nam coactum dicitur, quod est contra voluntatem. fieri igitur non potest, quia simul idem velle & nolle non possumus, ut quod voluntarium est sit coactum & inuoluntarium, quæ contraria sunt & contradictionem inuoluunt. Ideoq; de hoc libertatis modo nunquam fuit aut potuit esse quaestio; quam omnes euentissimè in se sentiunt & sine quo natura voluntatis aliter concipi non potest, sed de eo libertatis modo, semper ecclesia cum hæreticis & nonnullis philosophis confligit, quo simpliciter (ut etiam antea dictum est) homo aliquid facere, vel id ipsum omittere potest; cuius proprius actus est alterutrum oppositorum quæ offeruntur eligere, quemadmodum scriptura nobis optionem lax-

*Lib. arb.
 nō est habitus sed
 potentia.*

nem sæpè relinquit, quæ sane optio, neq; in coactis, neq; in necessarijs vel ad vnum naturaliter determinatis locum habet. Quamobrem voluntas cum generatim ad bonum sit naturaliter determinata, vt benè ac feliciter esse, non velle non possit (Nam bonum est quod omnia appetunt) huius respectu ad quod naturali voluntas instinctu determinatur liberum arbit. nullam functionem vel electionem habet, sed in ijs dūtaxat in quibus, vel per quæ particulatim ratio boni potest excogitari vel inueniri. id quod D. Thomas & alij sibi volunt, quando liber. arbit. in ijs tantum locum habere dicunt, quæ media sunt ad finem, non quod de finibus bonorum nemo sibi liberè iudicium & sententiã particulatim constituere potest (absit) sed quod præsupposito naturali voluntatis erga ipsum bonū appetitu, per liberum arbit. de medijs consultamus, quibus verã felicitatis rationē assequi valeamus, quæ sane qui prudenter expendit omisis omnium philosophorum & hominū istius sæculi sententijs, dicit cum propheta, mihi adherere Deo bonum est, & Dominum; pro summo suo, sicut verè est, summum bonum eligit.

*D. Thom.
defendit
tur.*

C A P V T VI.

Alius libertatis modus in homine viatore atq; in angelis.

POTEST hæc considerandum, quod licet S. angeli qui in bono sunt confirmati, & demones qui in malo sunt obstinati, suã in singu-

singulis, quas circa creaturas exercent, actiō-
nibus habeant arbitrij libertatem, qua neq;
coactè neque necessario hoc vel illud faci-
unt, alius tamen libertatis modus in homi-
ne viatore agnoscendus est, is videlicet, quo
per se malè, & per gratiam Dei benè potest
operari, & post peccatum mortale admif-
sum, Deo adiuuante, resurgere, pœnitere,
ac peccatorum remissionem consequi po-
test: Nam reliquit nos dominus in manu cō-
siliij nostri, apposuit tibi aquam & ignem, ad
quod volueris porrige manum tuam, ante
hominem vita & mors, bonum & malum,
quod placuerit ei dabitur illi. Et alibi: po-
tuit inquit scriptura, transgredi & non est
transgressus, cuiusmodi sententiæ prouiden-
tia spiritus sancti per Sapientem contra pha-
risæos tunc temporis exorientes ex proposito
directæ videntur, quemadmodum & aliæ
scripturæ nuper citatæ optionem & electi-
onem boni vel mali permittunt, negligentes
& peccantes arguunt, quare sic & sic, hoc
vel illud fecerint iudicantes eos aliter face-
re potuisse. vnde etiam nobis in hac via & in
tempore seu statu merendi constitutis, Do-
minus tanta prouidentia bonâ & malâ præ-
dicari curat, quæ stultè & inanitor bonis
vel malis angelis proponerentur. Cæterum
vt plenius & dilucidius hoc argumen-
tum discutiatur, cuius vera hoc tempore
cognitio necessaria est, diligenter pertra-
ctanda est illa quæstio, quæ seposito pa-
rumper dogmate, quod de libero arbitrio
tenet

*An laus
& vitupe-
rium sine
hoc modo
libertatis
status
queant.
D. Bona.
uēt. in 2.
dist. 7. &
23.*

tenet ecclesia, disputari potest. An laus & vituperium, correptio; meritum præmij, & poenæ reatus necessariò postulent, vt in operibus talis sit contingentia, quâ fieri & non fieri potuerint. Nam D. Bonauentura quamuis in nostris operibus eam indubiè agnoscit, pro rigore tamen iustitiæ arbitratur sufficere, quod opera voluntariè fiunt, voluntate seipsam ad ea mouēte, & cum reflexionē, qua nō vult aliter ea exercente: vnde demones qui benefacere pro malitiæ profunditate nequeunt, videntur ei quotidie grauius peccare, & poenam maiorem promereri: & sancti angeli, qui pro abundantia bonitatis peccare non possunt, putantur apud eum accidentale quoddam gloriæ suæ augmentum sancto suo ministerio quotidie comparare: certè Christus Dominus secundum humanam naturam peccare non potuit; tamen sibi & nobis sanctissimis suis operibus meritus est non tantum, quæ eo libertatis modo fecit quo potuit eadem omittere, cuiusmodi fuit, sua benedicta crux & passio, sed etiam continuo illo amore & obedientia erga patrem, vnde præ nimia bonitatis abundantia & spiritus plenitudine nō potuit se deflectere, absurdū enim fuerit, quod non nisi mortis & poenaliū operum quæ omittere potuit electione meritus sit; cum horū nihil meriti rationem habeat nisi quatenus ex amore & charitate proficiscatur, sicut & singula, quæ peruersi spiritus opera faciunt, non sunt peccata, nisi quando ex mala & peruersa

uerfa fiunt voluntate, quam tamen sic obstinatè retinent, vt mutari non possint. quid enim ad laudis, & meriti vel reatus & vituperij naturam refert an quis oppositum possit, quando non vult? si enim voluntariè quis in puteum se precipitauit & sponte ibi maneat & nolit ab aliquo iuari, merito ei imputatur quod ibi manet, etià si nunc subtractis omnibus subsidijs euadere non possit. Quando igitur tam est peruersa voluntas vt nolit possibilitatè in contrarium, nec eam optet, aut desideret, imò deprecetur ne contingat, & metuat forte, ne, sicut Augustinus: Adulescens exaudiatur cōtra malum, quid iuua-bit vel excusabit eam necessitas; vel immutabilitas? quid enim respondebit cum ipse fecerit, & suo vitio prauè se præbuerit, & rursus quando tam bona & plena virtutis est pia voluntas, vt nolit se posse peccare; quid ei decedit de merito virtutis & laudis; quando in statu est viatoris, vt adhuc mereri & præmium augere queat? verum in his quæ variè & problematicè à Catholicis doctoribus disputantur, vtcumque res & veritas habeat, certissimum tamen est, aliter de homine viatore statuendum esse, tum ex ratione diuini iudicij, in quo nõ solum suis actibus correspondentem exitum recipient;

*Probatur
alius la-
bertatis
modus in
homine
quam an-
gelis.*

*Matt. 18:
25.*

Rom. 14. & posuit rationem cum eis. Et Paulus Apostolus, vnusquisq; nostrum pro se rationem reddet Deo. Et iterum Dominus: dico autem vobis quoniam omne verbū otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij: & Petrus Apost. de infidelibus loquēs: reddent, inquit, rationem ei qui paratus est iudicare viuos & mortuos.

Matt. 12. vbi verò ratio postulatur & redditur, ibi nō potuit in alterā partem esse necessitas, vnde grauiter cum seruis nequā iudex ex postulat, quare ex talēto suo lucrū non fecerint: & deinde patet & ipsum ex eorum consideratione, quæ ex diuina prouidentia hic erga homines fiunt, vbi præcepta eis dantur & consilia, prædicatur eis bonū & dissuadetur malum, optio & electio vitæ, vel mortis eis datur, penitentia & spes veniæ euāgelizatur: hāc quæ quid de laude vel merito cogitari potest, certè penitentiā non habet in ijs locū, quæ aliter fieri non potuerūt: penitendi enim affectio, prodit malè fecisse penitentē & benè facere potuisse testatur. Deniq; quæ supra tū scripturæ tum rationes allatæ sunt huc pertinent, vt hominem quamdiu viator est liberè & sine necessitate benè vel malè facere conuincāt: vt interim ad quæstionem propositā respondeamus, notabis ex Aristotele & rei natura laudē propriè ijs deberi quæ benè ordinātur ad finem, honorem verò (qui generaliter testimonium est excellentiæ) etiam optimorum esse, quæ non ordinantur in finem, sed iam sunt in fine, vt Beati videlicet, & qui

*Augu. de
duab. ans
mabus*

ca. 14.

*Respō. ad
quæst. de
merito.*

Aristo. 1.

Ethic.

D. Thō.

in 2. 2. qu.

103. art. 3.

& qui finē ipsum adepti sunt, ideoq; beatos & felices in suo opere honorādos, seu honorabiles propter status excellentiā docet: & à contrario, eos qui in finem & summū malorum peruenerūt detestandos & abominādos esse ratio ostendit. Laus verò vituperium & correptio ijs propriè debētur quæ aliter fieri potuerūt & eadē est boni vel mali meriti, quæ ad finē aliquem ordinātur, ratio, neq; diuina æquitas patitur vt tā horrendā pœnā, qualis est impiorū damnatio, sensibilē inferat, nisi pro opere quod is qui punitur vitare potuit, & eadē fuit semper ecclesiæ cōtra Manichæos & alios liberi arbit. negatores sentētia, quod si homo aliqua necessitate licet sua volūtate (quam nemo negare potest) sic viueret & ageret, vt nūnc viuit, neq; præmiū, neq; pœnam iustè mereri posset. Quod igitur de bonis & malis angelis adfertur re diligēter examinata, æstimandū est eos propriè non mereri, sed bonos feliciter & honorabiliter operari: malos verò miserè & abominabiliter, vt etiā si nondū plenum sit vel bonorum gaudiū, vel malorum supplicium (quòd vtrumq; verisimile est) totū tamen hoc, q; in fine consecuturi sunt id pmeriti sunt primo liberrimo opere, quo boni dño suo subesse & adherere liberrimè elegerūt; & mali simili libertate à Deo suo apostatarūt, quo merito, quoniā oēs in eū statū deuenerūt vt neq; boni malè neq; mali benè velle queant, tantū vident stipēdij boni vel mali à iusto iudice cōsecuturi, quātū singulis & omnibus eorū operibus, si non

ad alteram partem boni vel mali essent determinati promerentur: quoniã quidquid boni vel mali nunc faciunt, totum in primo opere virtute continebatur, quamquam in beatis sanctissima sua ministeria, etiam fructus quidam sunt suæ beatitudinis & operã dæmonum fructus suæ calamitatis, & augmenta damnationis, de saluatore verò nostro notandum est quod secundum superiorem animæ rationem etiam contemplator fuit, qui patrem facie ad faciem semper viderit, & hac parte beatus & extrametendi statum fuit, sed quatenus viator erat, licet absque dubio peccare non potuerit, singula tamen sanctissima suã opera sine necessitate præstitit, quin singula omittere & alia pro tuo beneplacito facere potuit, sed propter salutem nostram noluit, imo actum amoris & internæ dilectionis prout à viatore proficiscebatur (sicut fit in somno) suspendere & intermittere pro tempore valuit. Ideoq; D. Cyrillus ad hanc ab hæreticis quæstionem coactus, an Christus in eo quod bonus est, secundum suam diuinitatem liberi sit arbitrij; planè docet nulla quidem externa necessitate, sed voluntate sua bonum & misericordem esse, sed non eo libertatis modo, quo in nobis liberum arbitrium agnoscere & prædicare debemus: proinde de libero arbitrio, prout in nobis est loquens B. Hieronymus, in nostra, inquit, positum est potestate vel peccare vel non peccare, &, vel ad bonũ vel ad malum extendere manum, vt liberum seruetur arbi-

*D. Cyrill.
in thesa.
li. 3. ca. 2.*

*B. Hiero.
li. 3. cont.
Pelagia.*

tur arbitrium. Et rursus de prodigo ad Damalium, sic ait, qui diuisit eis substantiam (significatiuus in Græco legitur) quod dedit eis liberum arbitrium, dedit mentis propriæ libertatem, & vt uiueret vnusquisq; non ex imperio Dei sed obsequio suo, id est, non ex necessitate, sed ex voluntate, vt virtus haberet locum, vt à cæteris animantibus distaremus, dum ad exemplum Dei permissum est nobis facere quod volumus. Vnde & in peccatores æquum iudicium & in sanctos aut iustos iustum præmium retribuetur, Quibus accedit D. Augustinus: vanas excusationes relinquat humana fragilitas, quia nec impossibile aliquid potuit imperare qui iustus est, nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare qui pius est. Obijcitur tû peccatum originale & quæ paruulis in baptismo latenter infunditur iustitia: quoniam cum neutrum liberum sit, propter illud tamen puer damnatur, & propter hanc saluatur: sed de hoc ex ijs quæ de peccato originali tractauimus, facilis est responsio, quia de peccato originis longè alia, inquit D. Bernardus, ratio est: quoniam in illo puer non secundum propria sua opera iudicatur, sed secundum commune meritum, quo totum genus humanum in Adam liberrimè peccauit, vnde nobis inhærentem contraximus impietatem, qua inepti & inidonei sumus regno Dei. In hoc igitur erga paruulos sine baptismo decedentes rectum & æquum est iudicium Dei, quoniâ in Adam peccauerunt,

Ad Damas. de filio prodigo.

D. Augu. ser. 61. de tempore & de nat. & gratia ca. penul. Obiectio.

D. Bernard. de gratia & libero arbitrio.

ex eo tales effecti, vt non nisi extra regnum
 cœlorum in tenebris locus eis cōueniat, vbi
 aptitudo quædam ad pœnam & ineptitudo
 ad gloriam est, ex parte maculæ paruulis in-
 hærentis: sed totum meritum seu reatus pœ-
 nę est ex parte primæ radicis se totam liberè
 vitiantis & Deū voluntariè & grauissimè of-
 fendentis, quatenus illius peccatum omnium
 commune fuerit, quæ tamen ratio communi
 ecclesiæ sensu non sufficit, vt propter hoc
 paruulos credat horrendo adultorum igne
 torqueri, sed tantum vt extra regnum cœlo-
 rum miserè & miserabiliter in tenebris agât.
 Ad eundem modum de iustitia quoq; dicen-
 dum est, quæ per baptismum latenter & ha-
 bitualiter paruulis infunditur: quod ea me-
 ritum regni cœlestis non efficit, sed aptitu-
 dinem duntaxat & idoneitatem, qua glo-
 riæ capax est: totum verò meritum propter
 quòd saluantur est in Christo & Ecclesia, in
 cuius nomine & communionem vt membra &
 filij glorificantur. Itaq; laus, meritum, rea-
 tus, correptio, iudicium, suasio, iussio & ad-
 monitio non nisi in ijs locum habent quæ ad
 alterutram partem sunt in operantis potesta-
 te ac libertate, vt facere vel omittere queat.
 Vbi in homine quamdiu viator est hoc ad-
 dendum est, quod quamdiu in hoc mūdo ra-
 tione pollet, temper ex malo bonus, & ex bo-
 no malus fieri potest, vt de nemine qui
 cecidit desperare quis debeat, &
 qui stat videat, & vigilet
 ne cadat.

CAPVT VII.

Quomodo in nobis, qui possibilitatem boni in Adam amissimus verum sit, quod in potestate vel libertate nostra sit, bene vel male facere.

CAETERUM nunc iuuante Dño explicandum est, quomodo de nobis, (qui in Adam boni possibilitatem amissimus) verum sit quod in potestate & libertate nostra est bene vel male facere. Dictum est enim intellectum vitio originis cecum esse, per infidelitatem, voluntatem sui amore superbam, appetitum concupiscentia profus animalē: quibus accedit magna potestas & tyrannis dæmonis, quam iusto Dei iudicio tam efficacem habet super omnes filios Adæ, vt nulla super terram sit potestas, quę illi cōparetur. Quib. efficitur vt homo peccati simul & diaboli seruus sit, à quo captiuus tenetur ad ipsius voluntatē, quę causa est vt Christus Dñs venerit in hunc mundū peccatores saluos facere, & quærere quod perierat: quo pacto igitur in nostra potestate est bene facere, cū non solum amissa videatur possibilitas boni, sed inuecta quoque necessitas peccati? Ad hæc dicendum nos fateri ad liberum arbitrium & ad eius in hac via modum pertinere, quod in potestate nostra sit bonum & malum, non quia per ipsum idonei sumus ea quę ad Deū pertinent, sine Deo vel peragere vel inchoare: absit: Sed quoniam per Christi dexteram

*Aug. li. 2.
de libera
arb. c. 20.*

(sicut loquitur Augustinus) nobis porrectā & gratiam Dei nobis in manu est benefacere vt quamquam in puteum lapsi ex nobis exire non possimus, per ipsum tamen, & ex ipso nobis præsentē id valeamus: quemadmodū Propheta ait, perditio tua ex te Israel, tantūmodo in me auxilium tuū, hoc enim contra hæreticos, & Stoicos sustinendum est, quod quamlibet grauitè liberum arbitrium peccato originis sit vulneratum, propter Christum tamen (qui iuxta scripturam ab origine mundi occisus est) noluit Deus hominem sicut prauos Angelos relinquere, quin omnibus sic præsens adsit, vt per ipsum ex malo in quod præcipitati sunt, vultum at tollere, & tandem te Christo adiuuante expedire queāt. id quod pulchrè paucis indicat Augustinus quando nos monens ait: dum adhuc in potestate nostra est, cum Dei adiutorio festinemus vulnera curare, & alibi: Deo auxiliante nostrum est vel eligere vel repudiare quod suggerit. Et rursus: rectè fortassis quærerentur, si erroris & libidinis nullus homo victor existeret, cum verò vbi que Deus sit præsens, qui multis modis per creaturam sibi domino seruientem auersum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligētē exhortetur; conantem adiuuet, exaudiat deprecantem; non tibi deputatur ad culpā quod inuitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras, neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis: per se itaque vo-

Osea 13.

*B. Augu
Hom. 16.
Deinde
12. ex 50.*

*Aug. li 3.
de libero
arb. c. 19.*

que voluntatis liberum arbitrium vitio originis à Deo auersum est, sed Deo vocante & excitante conuerti potest, ipso docente credere, consolante sperare, exhortante diligere & adiuuante operari potest. licet enim gratia indigeat, non tamen extinctum est, neque in malo prorsus obstinatum & bono mortuum, sed manet in anima naturale iudicatorium & conscientiae commonitorium, vnde excitante & adiuuante Christo, quod verè bonum est eligere & præstari potest: id quod lucidius fiet, si paulo fusius quo pacto in actionibus suis vulneratum sit liberum arbitrium, & quatenus remanserit explicemus.

C A P V T V I I I.

Quatenus vulneratum sit & remanserit liberum arbitrium.

Primum igitur ad ea quod attinet quæ sunt naturæ, vt manducare, ambulare, laborare, artes addiscere vel exercere, familiam vel rempublicam administrare, victum quærere & similia, in his virtus quædam naturæ remansit, vt Deo generaliter concurrente homo sine peculiari gratia Christi ea præstari queat, ita tamè vt etiam ad hæc perfectè sine vlllo vnquam errore præstanda frequentibus illuminationibus, instinctibus diuinis & angelorum ministerijs sæpè indigeat. Sed alterius ordinis sunt studia pietatis, quibus ad statum salutis homo disponitur & præparatur, & in eo vt conseruetur, &

*In tracta
tu de gra.
tia.*

maneat agitur. In his liberum arbitrium vi-
ribus est attenuatum & inclinatum vt iuua-
ri, sanari, excitari, erigi sua debeat infirmi-
tas, vnde ad credendum opus esse diximus di-
uini luminis aspergine, qua mens intus per-
funditur, & ad videndum credibile esse, quod
prædicatur ipsa iuuatur & excitatur. Simili-
liter & ad pœnitendum suauis spiritus tractu
& inspirato amore opus esse dicebamus, quæ
liberum arbitrium non quidē omnino mor-
tuum aut extinctū, sed languidum, infirmū,
sœpnolentum & obscuratum arguunt, cui
dum pij cogitatus & sancta sæpè consilia di-
uinitus ad hunc modum suggerūtur, relicta
in naturali iudicatorio semina excitantur &
incrementum Deo cooperante recipiunt. Et
huiusmodi gratijs nunquam, vt alibi mon-
stratum est, Dominus hominem in hac vita
destituit, quin semper habeat ex eius benigno
spiritu huiusmodi velut semina quædam
pietatis, vnde fructum aliquem Deo coope-
rante facere queat. Postremo loco sanctissi-
ma sunt illa opera quibus regnum cœlorum
in præmium repositum est, quæ nemo facit
nisi adoptatus in filium Dei, & in statu gra-
tiæ gratificantis cōstitutus, in his homo pror-
sus mortuus fuit & vires nullas retinuit, sed
ad hæc debet per spiritum sanctum noua in
homine vita creari, quia ipsa est gratia gratū
faciens, cuius (quia imago Dei est homo) ca-
pax remansit, per quæ tamen supra rationem &
velut supra se elenatus efficitur idoneus qui
ex spiritu inhabitante ad opera huiusmodi
se ipsum

se ipsum liberè moueat, sicut liberè eandem suscipit, cor suū Deo cooperante aperiendo & inclinationi spiritus seu gratiæ se accommodando. Ex quibus confido posse perspici quod nō obstante necessitate gratiæ Christi, liberum in singulis arbitrium nobis remanserit. Nam licet sine gratia serui sumus peccati & morbum nostrum spectando, necesse sit nos peccare, in Christo tamē & per gratiā eius omnia possimus, non equidem quasi impius per gratiam sibi præsentē statim possit omnia, qui maiori gratia indiget, vt ab impietate liberetur, sed quoniam per gratiam sibi comitantē potest se attollere & auctorem omnium, Deum pro ampliori auxiliō inuocare gratiamq; maiorem & necessariam per sacramenta recipere, qua sanatus eius mandata præstare queat. His ex D. Bernardo lubet addere quod gratia liberum arbitriū comitatur, vt ex ipsa non minus liberè homo benè operari possit, quam si penes eum solum esset boni potestas, & quanquam non sint in eius potestate diuersæ spiritus quibus præuenitur inspirationes, per illas tamen sic corda hominum sua bonitate afficit, vt ex ipsis vel semine aliquo exinde semper in corde remanente homo potestatem & facultatem boni habeat, quam Deo cooperante liberè exercere, & in actum deducere potest: non quomodo miraculosè Deo faciente, cœlum conscendere possimus (quæ potentia apud philosophos remota dicitur) sed quoniam Deo nobis præsentē,
& ad

& ad bona opera spiritu eius nos velut comi-
 tante veraciter & efficaciter bonum ex ipsa
 eligere possimus, vt homine volente & ope-
 rante, non nisi Deo ipsum iuuante & coope-
 rante id faciat, & quando non vult, aut non
 operatur, sic ab ijs abstinet, vt potuerit
 Deo similiter cooperante eadem præstare,
 quasi diuinæ cooperationis adiutorium ho-
 mini in promptu adsit, & mirabili Dei præ-
 sentia positum sit in hominis potestate. Ex
 quibus primum discas & pro fundamento
 pietatis constitues, nihil omnino boni tri-
 buendum esse libero arbitrio, quod non si-
 mul sit gratiæ: quemadmodum pulchrè
 & eruditè tradit Bernardus, quod à sola gra-
 tia captum est, inquit, pariter ab vtro-
 que perficitur, vt mixtum non singulatim,
 simul non vicissim per singulos profectus o-
 perentur, non partim gratia, partim liberum
 arbitrium, sed totum singula opera indiui-
 duo peragunt, totum quidem hoc & totum
 illa, sed vt totum in illo, sic totum ex illa. Al-
 terum fundamentum hinc etiam licet acci-
 pere (quod ex Augustino habemus libr. 12.
 de ciuitate Dei cap. 6.) fieri posse sicut fre-
 quenter etiam accidit, quod duobus æquali-
 ter affectis & eadè tentatione pulsatis, quan-
 do vnus ei cedit atq; consentit, alter vincit
 & superat, statuendū est, quod is qui cecidit
 per liberum arbitrium & propria voluntate
 succubuit, & qui stetit gratia Dei steterit: sic
 tamen, quod is qui stetit sua libertate cade-
 re potuit, & qui cecidit per eandem illam
 gratiam

D. Roffen
cont. Lu-
therū de
lib. arbt.
D. Ber-
nard. in
sine de
gratia &
lib. arbt.

Aug. li. 12
de ciuit.
Dei ca. 6.

gratiam stare potuit, qua is qui tentationem vicit, si duo, inquit Augustinus, æqualiter affecti animo & corpore videant vnus corporis pulchritudinem, qua visa vnus eorum ad illicitè fruendū moueatur, alter in volūtate pudica stabilis perseueret, quid putabis esse causæ, vt in illo fiat, in illo nō fiat voluntas mala, quæ illam res fecit? neq; enim pulchritudo illa corporis, nam eam non fecit in ambobus, quandoquidem amborum non dispariliter occurrit aspectibus, an caro intuentis in causa est? cur non & illius? an vero animus? cur non vtriusque? ambos enim & animo & corpore æqualiter affectos fuisse prædiximus: An dicendum est alterum eorum occulta maligni spiritus suggestione tentatum, quasi non eidem suggestioni & qualicumque suasioni propria voluntate consenserint. Nam vt hoc quoque impedimentum ab ista quæstione tollatur, si eadem tentatione ambo tententur, & vnus ei cedat atq; consentiat, alter idem qui fuerat perseueret, quid aliud apparet nisi vnum voluisse, alterum noluisse à castitate deficere? vnde nisi propria voluntate? vbi eadem fuerat in vtroque corporis & animæ affectio, amborum oculis pariter visa est eadem pulchritudo, ambobus pariter insitit occulta tentatio. Hæc ille: quibus clarissimè docet inter hos duos discrimē ex arbitrij libertate, prouenire, atque hæc totius religionis & pietatis videntur præcipua fundamēta, ex quorum altero, vbi gratia Christi in singulis prædicatur,

vbiq;

vbiq; datur gloria Deo & tollitur ingrata superbia, ex altero vbi in singulis libertas arbitrij agnoscitur, culpa soli tribuitur liberè volūtati, laus & meritū homini quidem, sed ita vt in Domino gloriari debeat, & quando peccat seipsum tantummodo accusare, quoniam ex sua libertate est quod non steterit, qui sicut alius ex gratia Dei stare potuit. Cæterum quoniam magna in nobis etiam iustificatis remanet infirmitas, vt per presentes vires sine alio auxilio neq; in bono perseuerare neq; vbiq; malū declinare possimus, hinc nascitur vigilandi & orandi studium, sicut ait Dominus, videte, vigilate & orate vt non intretis in tentationem, spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: Nam etiā si quædam possimus, non tamen omnia semper volumus quæ possumus, hinc continenter orandus est Dominus vt diuina sua gratia indeclinabiliter & inseparabiliter nos custodiat, & vias nostras dirigat, vt quāuis infirma non tamen deficiat nostra voluntas, tamen enim iustus varijs potest ex præsentī gratia tentationibus resistere, si tamen Dominus in ijs, quæ potest, ipsum suo dimittat arbitrio & non ex proposito cōsilia ipsius dirigat, vias eius custodiat, & cor protegat, volūtas libertate sua deficiet, non quia stare poterit, sed quia cum aliud posset, liberè non-

lit.

CAP:

C A P V T IX.

• *Discrimen inter electos & reprobos ex D. Thom. libr. 3. cont. gentiles cap. 161. Et an Deus electis aliquam det gratiam, quam reprobis non dat.*

ATque hoc est quod iuxta D. Thomam electis præ reprobis additur, quod Dñs reprobis sustinet & permittit secundum communem rerum ordinem suo arbitrio cum sufficienti gratia procedere, electos verò ex abundantia & inæstimabili bonitate, secundum consilium voluntatis suæ singulariter custodit, protegit, defendit & præter communem rerum ordinem efficit, ut finis eorum bonus sit: non quod semper in electo maior sit gratia, qua perseveret, quam fuit in reprobo qui cecidit, imò fieri potest, quod minor in electo fuerit & difficilius stare potuerit, maior verò in reprobo & is facilius persistere valuerit, sed alterum pro arbitrij libertate Deus sinit peccare; & in eo permanere sustinet: seruans in eo naturæ & rerum ordinem, qui habet, ut quæ deficere possunt pro sua permittantur conditione deficere, & defectus ijs ascribatur qui causæ defectus inueniuntur. obijcias: Dominus in electis efficit ne tentationi succumbant, & si aliquando cedant, rursus facit ut conuertantur & persistent, hoc verò non efficit in reprobis: quædam igitur datur gratia electis, quæ non datur reprobis, quæ si eadem his quoq;

quoque concederetur, æquè vt illi persistè-
rent. Minor igitur in reprobis quàm in electis
est gràtia. Respondeo quando maiorem di-
ximus subinde gratiam esse in reprobo, de
gratia locuti sumus, quæ interna sit, & actum
voluntatis præcedat, actus vero ipse quo ele-
ctus vincit, vel finaliter conuertitur, licet ex
gràtia procedat, ex duobus tamen depender;
à gratia videlicet & libero arbitrio, Deo ho-
mini pro liberi arbitrij conditione coope-
rante. Ideoq; Dominus bonum hunc actum
in electo quidem operatur, sed impedibili-
ter, & sic vt ab ipso electo operãte omitti po-
tuerit, sicut à reprobo omissus est, qui tamen
ex interna & assistente Dei gratia sicut fecit
electus eundem actum præstare & exercere
potuit: quemadmodum actus nostri natura-
les vel politici, seu ciuiles ex voluntate &
spiritu nostro humano depèdent, quos quã-
do exercemus, nõ nisi spiritu voluntariè fá-
cimus, quando verò non facimus ex libertate
omittimus, & sic spiritus non operatur,
haud multo aliter spiritus Domini, qui ré-
pleuit orbem terrarum, cordibus nostris ad-
hæret, vt ex eo benè quidem, sed liberè sic o-
perari valeamus; vbi si non operamur, nobis,
non illi imputandũ est, quib. ex ipso facultas
est, vt in ipso benè, & per nos male operari
possimus, atque a deo opus bonum quod nõ
nisi Deo cooperante peragitur, in nostra exi-
stit potestate, vt id Dei gratia præstare vel
ex nobis omittere liceat. Sicut ergo quod ad
actus humanos attinet, plus in vno spiritus
noster

Sapient. i.

hoster operatur quam in altero, vbi tamen
 fieri potest, quod is qui minus operatur for-
 tior & robustior est, eo qui plus opera-
 tur, sic inter reprobos & electos contingit
 quod maiori in reprobo gratia qua fortior
 est existente hic liberè tentationi cedat, &
 electus qui imbecillior est persistat, vbi ve-
 rum quidem est Deum aliquid operari in e-
 lecto, quod non in reprobo, sed hoc ex eo cõ-
 tingit, quoniam reprobus cum ex Deo pos-
 set velle & operari, pro sua tamen libertate
 non vult opus admittere: sic enim, vt dixi-
 mus, diuinæ cooperationis gratia, quæ gratia
 est ad singulos actus, hominem comitatur, &
 ei præsens est vt velut homini subiecta sit, &
 mirabili Dei beneficio in eius sit potestate,
 vt ex ea possit quidem benè operari, sic ta-
 men, vt cessare & non operari queat; sicut de
 spiritu Prophetarum pronúciat Apostolus,

Corin. 14

quod spiritus Prophetarum Prophetis sub-
 iectus est, vt ex eo mysteria quidè loqui pos-
 sint, ita tamen vt pro sua discretione & arbi-
 trio possent à loquendo cessare, vbi quando
 loquuntur, ex spiritu quidem loquuntur;
 quando verò tacent ex libertatis dominio à
 loquendo abstinere: Quomodo rectissimè
 quoque intelligitur, quod Moyse Propheta

Deut. 29:

Domini populum Iudaicum reprehendit,
 quod non dederit illis Dominus cor intelli-
 gens, & oculos videtes, & aures quæ possent
 audire: cum enim Domini opus est, mirum
 videri potest, quomodo homini impropere-
 tur quod Deus illi non fecit, quia videlicet

*D. Ansel.
de casu
diaboli.*

Deus sic dat, & facit ista, vt in hominis relin-
quat potestate, vt ex ipso faciant, vel per se
negligât, qui propterea ipsi sunt in culpa, cur
nô Deo dante habeât. Ideo non aliena est ab
hoc proposito D. Anselmi responsio quæren-
tis de casu diaboli, vtrum non perseveraue-
rit, quia Deus perseverantiam illi nô dedit,
an quia noluit accipere, rectè enim ideo dia-
bolum non perseverasse respôdet, quoniam
perseuerantiam habere noluit, atq; adeo ipse
in causa fuit quo minus illi data sit, vnde re-
probi dicuntur resistere spiritui sancto; quo-
niam ex eius inspiratione & gratia cum pos-
sint benè facere, eandem abijciunt, & cordis

Quæstio.

Responsio

concupiscentiam sequuntur. Quæres, an igi-
tur sit ex libertate electi, quod spiritui san-
cto acquiescat & similiter ex libertate re-
probi quod reluctatur: respôdendum quod
sic: hoc tñ sensu, quia cōsensu ille in electo
ex eius est libertate, sed in Deo, qui illi sic
adest, vt per eum possit & ex suo libero arbi-
trio in ipso faciat, in reprobo verò quod re-
sistat, ex eius quoq; est libertate, ita tamen,
vt per gratiam domini Dei sui consentire
potuerit. forsitan vltèrius interrogabis: vn-
de prius bonus actus procedat, à Deo ne, an
ex libero arbitrio? Et: vtrum prius liberum
arbitrium, an Deus actum bonum exerceat,
vt perspicì possit, vtrum ex Deo, an ex li-
bero arbitrio discrimen istud inter electum
& reprobum proueniat, quibus sine præiu-
dicio diligentioris inquisitionis responden-
dum videtur, quod licet per præuenientes
gratias

gratias Dominus Deus sua misericordia prius bonum incipiat, quod tamen ad gratiam cooperationis attinet, quæ simul in actu cum libero arbitrio concurrat, simul ab utroque pro hominis conditione liber actus procedit, neque Deo liberum arbitrium, neque libero arbitrio Deum præueniente, quoniam eundem actum ut subordinatæ causæ proferunt, homo videlicet sub Deo, & in Deo, facultatem interim retinens, ut quem actum nunc exercet, eundem potuerit non exercere, & statim ab eodem cessare, unde cooperatio Dei, quæ amplius sine dubio est in electo quàm in reprobato, tam benè potuit in reprobato fuisse quàm fuit in electo; ideoque rectè dici potest discrimen istud quo alter reluctatur, alter verò acquiescit proximè tribuendum esse libero arbitrio: quoniam uterque quod facit cum libertate facit, ut diuersum vel contrarium facere potuerit: ita tamen, ut actus bonus libero arbitrio non nisi in Deo & cum gratia Dei tribui debeat, actus verò malus liberæ voluntati; simul enim hæc diuina cooperatio cum actu concurrat, ut neque ante incipiat, neque postea duret, sed simul cum homine gratia Dei velut eum comitatur, sic ei præsens, ut ex ea semper operari & pro sua libertate cessare queat, ita enim afficit gratia voluntatem, & in actu Deus voluntati cooperatur, ut in potestate voluntatis remaneat Deo non cooperari, Dei enim cooperatores ab Apo- *i. Cor. 3.*

stolo dicimur, non quod aliquam partem operis nos præstamus, quam non Deus, vel Deus aliquam, quam non homo: totum enim vtriusque est & gratiæ & liberi arbitrij; sed quoniam Dominus sic facit nos operari, vt in ipso relinquat arbitrio, vt ante actum potuerit cessare, & Deo non cooperari, & post actum statim ab actu abstinere. ideoque vt sæpè repetendum est, damnatio ex ipso solo homine prouenit, salus quoque ex homine est, sed ex Deo, in quo æquè potuit reprobis salutem suã operari, non quia parem omnes gratiam accipiunt, sed quoniam, vt dictum est, multi electi ex minori vel saltem non abundantiori interna gratia saluantur quam reprobis habuerunt. hoc tamen, vt etiam diximus, discrimen, quod Dominus (vt haberet populum in quo ostenderet diuitias gloriæ suæ & nomen eius benediceretur in sæcula) electos cum possint similiter cadere vt reprobis custodit; protegit, & ea quæ ipsos concernunt sic sua abundantia misericordia dirigit, vt eos finaliter cadere non permittat.

C A P V T X.

De gratia Dei cooperanti, & quomodo differat à concursu generali: adduntur & quinque propositiones huc spectantes.

HAEC omnia vt adhuc planius intelligantur, licet multa quæ ad hanc rem pertinent in tractatu de gratia attigimus,

mus, nonnihil tamen de gratia diuinæ cooperationis quam diximus libero arbitrio comitari addendum est, quæ licet concursui illi generali de quo illic diximus per similes sit, in hoc tamen differt, quod iuxta D. Thomam Deus generali concursu mouet voluntatem hominis, sicut vniuersalis motor ad vniuersale obiectum voluntatis, quod est bonum: sine qua vniuersali motione homo non potest aliquid velle, sed homo, inquit, per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est verè bonum vel apparens bonum, quæ motio generatim est ad velle & operari, velut potentiam ipsam actiuans, vnde quisque pro suæ voluntatis affectione in hanc vel illam partem inclinatur, haud multo aliter, quam si quis præsentibus diuersis animantium generibus factò aliquo signo eadem ad motum excitaret vbi non vniuniformiter, sed pro suis singula naturis mouerentur; & si quis imperator exercitum in quo varij sunt ordines ad pugnandum, dato aliquo signo prouocet, singuli non similiter, sed pro sua quisque conditione & ordine dimicabit, sic inquam se habet generalis Dei concursus in actibus voluntatis, ideoque peccata, quæ propria sunt malæ voluntatis opera, nequaquam ex hoc capite Deo tribuenda sunt, qui generali hac motione nõ nisi generatim ad volendum, & operandum homini cooperatur, non determinatè ad ea quæ mala sunt inclinando. Cæterum quod ad pietatis actus attinet Deus specialiter, inquit idè

*D Tho.**1.2. qu. 9.**art. 6. ad**3.**1.2. q. 88.**de donis.*

vir sanctus, monet aliquod ad aliquid determinatè volendum quod est bonum, sicut in his quos monet per gratiam, quæ quidem est specialis motio iuxta eundem authorè quædam est spiritus sancti aspiratio, qua præuenit quidem voluntatem excitando, sed eandem in opere comitatur sicut ex nostro spiritu humana opera incipimus & eodem comitante cōtinuamus, quemadmodum igitur in potestate est liberi arbitrij hanc inspirationem quatenus assensum voluntatis preuenit repellere, ita in eiusdem potestate est, eandem spiritu sancto per suum sanctissimū afflatū comitante & cooperante sequi. quod quia non faciunt reprobis merito corripuntur, & in iudicio condemnantur. Quibus ita constitutis placet vnam vel alteram propositionem subijcere, quibus nonnulli in his tam arduis argumentis scrupuli tollantur & veritas melius elucescat. Prima est, tametsi quamlibet gratiam siue internam siue externam, quæ liberæ voluntatis actum præcedit, homo sua libertate posset reijcere, eandem tamen potest spiritus sancti aspiratione comitante simili libertate amplecti, & in eadem acquiescere. Secunda, verum quidem est, quod posita efficaci Dei operatione qua bonum in nobis opus operatur, certo sequitur nos hoc ipsum bonum opus operari, sed non ob id consequitur nos illud necessario præstare, quoniam in arbitrij libertate positum est Deo operanti non cooperari: influit enim nobis sua gratia pro liberæ voluntatis conditio-

conditione, quæ generali Dei concursu ad agendum excitata per specialem Spiritus sancti aspirationem ad bonū liberè se deflectit. Tertia fit quidem vt positus ijsdem fidei & conuersionis principijs, similibus Spiritus sancti illustrationibus, suasionibus & inspirationibus, vnus sua libera voluntate eas rejiciat & non credat, alter sequatur & credat. Cæterum qui conuertitur non ex sola volūtatē virtute hos instinctus sequitur, sed Deo generaliter vt patre misericordiarum cooperante, & Spiritus sancti aspiratione comitante. His tamen non obstantibus potuit is qui credidit facere, quod is fecit qui in infidelitate permanet, & is idem potuit id ipsum facere quod fecit is qui acquieuit; quoniam positus huiusmodi præuenientibus adiutorijs, ipsa diuina & Spiritus sancti cooperatio ex Dei benignitate in ipso hominis arbitrio quoque posita est, vt ex Deo operari possit, & ex se cessare. Quo casu verissimum esse cernimus, quod inter hos diuersitas ex libero nascitur arbitrio, quoniam qui restitit ex ijsdem gratijs acquiescere potuit, & qui locum dedit spiritui sancto similiter resistere potuit: bonus tamen ille voluntatis assensus debet pariter gratiæ & humanæ voluntati attribui. Quemadmodum D. Prosper

*D. Prosper.
lib. 2. de
Vocat. gō.
cap. 9.*

D. Turnhout 1. li. de redēp. gene. hu mans.

ruditissimi M. N. Ioannis Dridonis de Turnhout, quod quemadmodum ex duobus iam æqualiter iustis, contingit alterum libero arbitrio à iustitia deficere, alterum eodem arbitrio innitēdo auxilio Dei perseuerare, sic ex duobus adhuc impijs æqualiter indignis pariter diuinis instinctibus adiutis, contingit alterum non reluctari sed locum dare pulsanti Deo, alterum verò resistere, ita tamen ut is diuina inspiratione vocatus in sua habuit potestate non resistere: similiter notanda est profunda quædam propositio D.

D. Ruardus de lib. arbi. propos. 10

Ruardi Cancellarij Louaniēsis, quod ex similiter tractis & internè corde vocatis, vnus credit & conuertitur, & alius manet incredulus nec conuertitur, contingere potest ex sola arbitrij diuinitus præparati libertate, nec aliter contingere potest, si similiter hi sunt affecti & vocantur secundum quod apri sunt ad sequendum, quæ tamen sic moderanda est, ut particula sola aliam præuenientem gratiam excludat, & sicut idem vir doctissimus semper præsupponit Dei cooperatio quæ simul incipit & desinit cū libero voluntatis opere intelligatur. Quarta, quæadmodum ex eodem spiritus semine in terram cordis humani iacto vnus sua diligentia cum eodem fructificat, & alter sua negligentia velut ipsum sterile & sine fructu relinquit: ita quoque vnus ex eodem maiorem, alius minorem fructum profert: sicut ex paribus talentis hic amplius quàm ille lucrum domino suo referre potest, Deo interim semper cooperante

perâte, & spiritu sancto comitâte. Postrema est, quod discretio bonorum in ijs qui rationis vsu pollent à malis ac eorum qui meliores sunt à minus bonis, simul est ex Dei dono, & ex liberi arbitrij industria, seu partim ex gratia, partim ex libero arbitrio quo per gratiam operamur: nam qui primitias spiritus acceperunt Apostoli maiorem proculdubio quam communes alij fideles gratiam acceperunt, vnde cæteris velut magna luminaria stellis essent illustriores, sicut etiam qui quinque talenta receperat amplius ex eis lucratus est, quam qui duo duntaxat. Cæterum quoniam in vitandis peccatis & præstâda virtute longè plura in Deo possumus quàm verè facimus & ad quædam superanda, sicut ait B. Augustinus, magnis, imò totis aliquando viribus opus est, fit vt multi negligant gratiam, quæ in ipsis est, & audire merentur ab Apostolo, resuscitata gratiam, quæ in te est. alij verò similibus donis maiora faciunt virtutum incrementa; ex quibus concludendo patet, quomodo iuxta

*Aug. li. 2.
de peccatorū
merit. cap. 3.
2. Tim. 1.*

Apostolum corona fit iustitiæ
quam reddet cuiq; Deus
secundum opera
sua.

2. Tim. 4.

DE PRÆSCIENTIA,
PRAEDESTINATIONE,
REPROBATIONE ELECTIO-
NE ET OBDRVATIONE
Diuina, appendix.

C A P V T I.

De Præscientia.

*Boet. li. 5.
de conso.
lat.*

*Aug. li. 5.
de ciuit.
6. 9. & 10.*

*Boet. li. 5.
prosa 6.*

Quoniam humana ratio, sicut ait Boëtius, Diuinam intelligētiam futura nisi vt ipsa cognoscit non putat intueri. Hinc natæ sunt difficultates, ob quas quidam, vt Cicero, ex libertate arbitrij diuinam præscientiam indubium reuocârunt: alij rursus ex præscientia & prædestinatione libertatem arbitrij sustulerunt. Vbi licet fides Catholica nos tutissimos facit, quæ sicut traditū est vtrumq̃, simpliciter cōfiteatur, iuuat tamen, & portio quædam fœlicitatis est, nonnulla intelligentiâ mysteria Dei concipere, & scripturarum fidem defendere. Cum igitur æternitas, qua Deus omne tempus excedit, sit interminabilis vitæ, tota simul & perfecta possessio cui neq; futuri quicquam absit, nec præteriti fluxerit, necesse est & sui perfectione compos (præsens) Deo semper assistere, & infinitatem mob. huius temporis habere præsentem, hoc est Deo semper æternum ac præsentarium esse statum, vt diuina scientia omnem temporis

temporis supergressa durationem in se ma-
nens simplicitate praesentiae infinita praeter-
iti ac futuri spacia complectatur, omnia-
que quasi iam gerantur in sua simplici prou-
dentia consideret, nam in veritate qui Deus
est, ait Beatus Augustinus, non est praeteri-
tum aut futurum, sed tantum praesens, i-
deoque si praescientiam Dei recte pensare ve-
lis, non debet aestimari praescientia quasi e-
ius quod Deo futurum est, sed hoc modo
tantum praescire Deus intelligitur, quoniam
ea quae nobis & in tempore futura sunt no-
uit. Vnde & sanctissima eius de futuris ordi-
natio non prauidentia, sed prouidentia po-
tius dicitur: quod porro & procul a rebus
infirmis constituta quasi in excelfo rerum
cacumene cuncta prospiciat, nec valet argu-
mentatio Scoti, id quod non est, non potest
alicui praesens esse, sed quod praeteritum vel
futurum est, id iam non est, non igitur Deo
praesens est: siquidem (vt recte Beatus Tho-
mas diluit) aeternitas cum infinita sit, & in ea
nulla sit successio, simul praeteritum & fu-
turum sua nunquam deficiente instantia seu
puncto, (quod nunc dicimus) complecti-
tur, & tempus praesens excedendo ad praeter-
itum & futurum se extendit, ideoque quod
iam actu non est, licet tempori praesenti rea-
liter non coexistat, quod tamen praeteri-
tum vel futurum est coexistit aeternitati,
quae ad praeteritum & futurum simul exten-
ditur. Propterea, quod ad praescientiam
attinet, nulla prorsus ex ea rebus necessitas
innasci-

*D. Augu.
in Ioan.
tratt. 38.*

*Boetius.
Ioan. Sco.
1111 in 1.*

*B. Thom.
in 5. 1. 1. b.
Boetij.*

*De pra-
scientia.*

innascitur, sed talia apud se præsentia quæq; spectat, qualia in tempore olim proueniant, nec rerum iudicia confundit, vnoq; suæ mentis intuitu tam necessariè, quam non necessariè ventura dignoscit, haud multò aliter, quam ijs, quæ nos præsentia cernimus, nullam necessitatem noster addit intuitus. sic de specula suæ æternitatis cuncta despiciens diuinus aspectus, qualitatem rerum minimè perturbat, quas apud se prout sunt velut præsentis conspicit, licet ad conditionem temporis nobis vel præteritæ, vel futuræ sint,

C A P V T II.

De prædestinatione difficultas.

CÆterum de prædestinatione & reprobatione maior est difficultas, quin non nuda in his præsciëntia intelligitur, sed quædam de futuris hominum actibus & moribus dispositio, quam propter insuperabilem Dei potentiam & efficaciam arduum est intelligere, quo pacto cū arbitraria hominis in suis actibus libertate consentiat: nō enim præscit tantummodo Deus, quæ bona homo facturus est, sed ea quoque præparat, ordinat, disponit, faciens vt in eis ambulemus: Nam electorum si quisquam, ait B. Augustinus, perit, fallitur Deus, sed nemo eorū perit, quia non fallitur Deus, eorum si quisquam perit vitio humano vincitur Deus, sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur Deus: est enim prædestinatio præparatio beneficiorum Dei,

*Augn. de
correp. &
grat. c. 7.*

Dei, quibus certissimè liberantur quicumq; liberantur. Et de iisdem Dominus loquens: surgent, inquit, pseudochristi, & dabunt signa & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Et alibi: nemo potest eas rapere de manu patris mei. Ex quibus & similibus videtur saltem in electis bonorum operum statuenda vel necessitas vel certè ineuitabilitas, quæ generaliter ex diuina prouidentia videtur actus humanos comitari: si enim ab æterno, iam omnia sunt diuinitus determinata vel superabilis & vincibilis est Dei prouidentia, vel omnia ineuitabiliter eueniunt: licet enim rectè dicitur, quod ad proximas relata causas pro causarum conditione vel necessariò vel contingenter fiunt, quia tamen præter hunc ordinem etiam ad primæ causæ prouidentiam referuntur, & inde dispositionem fortiuntur, videtur quod absolutè loquendo vel necessariò vel ineuitabiliter contingant. Cæterum hæc omnia ex errore vel inconsiderantia procedunt: sicut enim de præscientia nunc diximus, Dominus in sua æternitate non de rebus aliquibus quasi sibi futuris ordinat & disponit, sed pro amplitudine & infinitudine suæ æternitatis, sic eius est intelligenda prædestinatio seu prouidentia, quasi non ante ad opus bonum ab homine faciendum se Deus, quam homo ipse se determinet: homo enim sub Dei determinatione & ex Deo ipse se determinat, non minus liberè, quam si ad opus Deus non concurreret, nec illud sua prouidentia

*D. Augusti
lib. 2. de
bono per-
seu. c. 14.
Matt. 24.
Iohan. 10*

*D. Caset.
17. 4. art.
9. 22. pri-
mæ partis
D. Tho.*

Respons.

nondum se ad alteram partem determinasse, sicut in nobis quod ad res futuras attinet sæpè contingit, facilè quidem intelligeremus quod contingenter prædestinaret, veruntamen re ipsa apud Deum propter æternitatem idem est, & tam liberè se habet Deus, ac si tunc primum, quando fit opus, velle Deus inciperet, idcirco quod ad rem attinet idem in Deo est, quod aliquem dicatur prædestinasse. & quod prædestinat, quodque prædestinaturus est: vt rectissimè Zacharias de Ierusalem ab æterno electa dixerit, eliget adhuc Ierusalem; siquidem proposito & actui æterno in quo nulla est temporis successio, omnium temporum verba veraciter tribui possunt. vnde conficitur rectissimè fieri, vt si quis metuat ne sit prædestinatus, cum ecclesia Deum oret vt in electorum numero faciat eum aggregari, veræ quoque sint propositiones, quod fieri potest vt Petrus qui prædestinatus est non sit prædestinatus, & Iudas qui non est prædestinatus de numero sit prædestinatorum, quoniam vt cumq; se habet noster concipiendi loquendiq; modus, si tamen in rem quæ subiecta est propositiones resoluas, sententia manifesta est. nam quando aliquem qui nondum vitæ terminum absoluit forte dicimus esse prædestinatum, nihil aliud significatur quàm quod is hoc ordine & loco est apud Deum, quod ex Deo saluabitur. porro manifestum est, qui

salua-

Zacha. 2.

saluabitur nihil obstare quo minus possit damnari, sicut qui per suam culpam damnabitur, nihil impedit quo minus possit saluari. Hæc ergo Dei prædestinatio quando in bono sumitur, ipsa est Dei electio, qua quis à Deo in Christo Iesu per gratiam ordinatur, seu destinatur in vitam æternam, de qua Paulus: elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius. Et Dominus: non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos vt eatis, & fructum adferatis, electum secundum promissionem Abrahamæ, Isaac, & Iacob factum, & Prophetarum oracula, licet omnes homines Deus velit antecedenter saluos fieri, & sufficiëntia procurat omnibus media quibus saluari queant, quia tamen plurimos nouit sua libertate defecturos & in sordibus impietatis ad finem vsque sua nequitia perseueraturos, voluit, ne omnes amitteret, semè sibi quoddam ex omnibus relinquere, quos gratia tam abundanti & tam firmis præsidijs, statuit munire, atque custodire vt nullis tentationibus, nullis artibus, fraudibus, insidijs violentijs finaliter ab ipso separentur, quos Dominus signatos, & in libro vitæ descriptos habere dicitur, quorum numerus licet Deo cui omnia sunt præsentia certissimus sit, hoc tamen consilio videtur in scripturis comendari, vt homo per veram in Christo fidem, humilitatem, mansuetudinem, misericordiam, ieiunia & orationes (quæ prædestinatorum propria sunt insignia) de eorum esse numero

*Ephes. 1.**Ioan. 15.**De myste-
rio electi-
onis.**Apoca. 7.**20. 21.**Ezech. 9.*

numero

numero contenderet, non altum saperet, sed in timore cum charitate salutem suam operaretur. Quamuis enim ijs gratiæ diuinæ præsidijs quæ reprobis etiam communia sunt possit homo benè viuere & perseuerare vel saltem suppliciter hæc impetrare, siue tamen abundantanti & plusquam sufficienti diuinæ misericordiæ largitate suæ, perpetua, assidua & indeclinabili paternæ prouidentia cura (quæ electis propria est) interueniat, & tam varias tentationes & occasiones nemo perseuerabit: tamen si verò B. Augustinus ad Simplicianum dicat quod electionem præcedit iustificatio, nemo enim videtur eligi nisi iam distans ab illo qui reijctur, postea tamen rem diligentius ex Apostolo perpèdens, ingenuè fateretur quod non inuenerat adhuc qualis sit electio gratiæ de qua dicit Apostolus, reliquiæ per electionem gratiæ saluæ fiunt, ut non quia futuros nos iustos esse præsciuit ideo elegerit, sed sicut ex Apostolo dictum est, ut essemus tales per ipsam electionem gratiæ suæ. Dicuntur igitur electi, quoniam ex omnibus quos voluit Dominus eos ad abundantem gratiam suam assumpsit, ut nullâ ratione patiatur eos à sua charitate separari. Deinde quoniam in ipso nomine quo electi dicuntur, ratio quædam amabilitatis, laudis & honoris apparet. vocantur etiam electi, quoniã ut boni & fideles serui gratiam Dei non abijciunt, neque in vanum recipiunt, non quoniam in eo qui dicitur electus aliquod est electionis meritum, cum ex

Quare dicitur electi.

Ad Simplicianum lib. 1. quæst. 2.

Lib. 1. retract. ca. 23. & de prædest. sanct. c. 3.

electione cuncta merita procedant, sed quia per gratiam ex libero eius est arbitrio, quod gratiam Dei suscipit, & cum ea benè operatur, de quo mox volente Deo plura.

C A P V T III.

De reprobis, qui dicantur reprobi.

Reprobi verò dicuntur; qui sua nequitia Deo permittente peccant & in peccato ad mortem vsque perseverant, quomodo Paulus Apostolus cauendum sibi dicit, ne cum alijs prædicauerim, inquit, ipse reprobus efficiar. Cæterum quia Paulus de reprobatione tractans eam odium appellat. Iacob, inquit ex Propheta, dilexi, Esau odio habui, difficilis & ardua nascitur quaestio cuiusnam effectus consideratione Deus hominem reprobare dicatur; siquidem in peccatore tria possunt, quod ad hanc rem atnet, considerari. Primum quod Dominus iustum, sicut Adam & Angelos, permittit cadere. Deinde quod eos pro ipsorum voluntate in peccatis dimittit. Denique quod ob peccatum eos punit & condemnat. existit itaq; controuersia cuius istorum respectu reprobatio debeat intelligi, quod enim primos parentes & angelos Deus in primū peccatum cadere permisit, nō videtur ad reprobationem, de qua si Paulus loquitur, pertinere, cum nihil ante peccatū in ijs erat, propter quod odio Deus eos haberet. Rursus autem valde mirum & perplexum videtur, qua

1. Cor. 9.

Rom. 9.

qua ratione de eo qui nihil mali gessit scriptum Apostolus pronunciat, Esau odio habui, quod et brevis haec praedictio diligentioris inquisitionis dicendum, quod licet reprobatio varijs in scriptura modis possit accipi, qua tamé Paulus consideratione de eadem differit, videtur in eo constituenda, quod Deus hominem quem praescit in peccato futurum, in eo finaliter relinquit, debite ob id eum puniturus; Nam qui in peccato sunt, hos recte ac veraciter Deus ad hoc odifse potest ut eos deleat & ob peccata punire velit. Chaldæus auté interpres apud Malachiam pro (odio habui) ponit & interpretatur reprobavi. Licet igitur Iacob & Esau nihil in utero matris boni vel mali fecisset, uterq; tamen peccato suberat originali; & multa Elau postea propria adiecit, propter quæ ex eorum praescientia dictum est: Esau odio habui, etiam tunc quando in utero matris originali tantum peccato suberat: licet enim Malachias Propheta longè postea de Iacob & Esau sic dixerit, Paulus tamen spiritu suo Apostolico etiam ad primum illud utriusque exordium, tam de personis, quam populis ipsorum referre videtur. Potest equidem quodam sensu recte quoque Deus hominem dici reprobare, quia permittit fieri reprobum, id est, prauum & iniquum, quomodo rogamus ne nos inducat in tentationem, & spirit. S. ne nobis auferat, id est, auferri, & in tentationem induci sinat: si quidē hac significatione videtur Sapiens Deū orare, noli me

Quid reprobatio:

Malac. 1.

Sapient. 9

reprobare inquit à pueris tuis, verum ista permissio nõ ex odio vel ira domini semper contingit, qui data homini gratia eum iuxta ordinem rebus à se institutum agere permittit, sed illud nisi ex magna Dei ira & indignatione contingit, quod cum posset Dominus hominem singulari quadam gratia quæ in manu ipsius est conuertere, & in ea finaliter custodire, eum in statu iræ dimittit, & hinc aufert iustè pro peccato eundem puni-
 turus: præscientia tamen & permissio huius peccati velut antecedens aliquid in reprobatione cointelligitur. Cæterum iam meritum aliquod reprobationis videbimur constitue-
 re, peccatum videlicet, in quod homo prius incidit, ob quod Deus eum odit vt deserat, dimittat & puniat: Paulus verò neque dilectionis, id est, electionis neque reprobationis meritum aliquod agnoscit, quia, inquit, priusquam aliquid boni vel mali fecissent, non ex operibus sed ex vocante dictum est, maior seruiet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Pulcherrimè nodum istum dissoluit clarissimus
 Lib. 1. ad
 Simpl. 42 Augustin. sicut enim in rebus humanis terrenisque contractibus, vbi diuinæ & supernæ iustitiæ quædam vestigia tenemus, nemo iniquitatis eum arguit, qui quod ei debetur donare voluerit, à quibus autem exigendum & quibus donandum sit, non est in eorum qui debitores sunt, sed in eius cui debetur arbitrio, in vno iustitiam, in altero facit misericordiam: ad eundem modum, qui in peccatum mor-

tum mortis prolapsi sunt, digni quidem sunt quos Dominus in eo statu dimittere & pro peccatis damnare queat, sed propter nimirum charitatem qua nos in Christo diligit, multos conuertit & in statu salutis, ne malitia mutet eorum intellectum, in gloriam suam hinc cito transfert. quod igitur eos odit iustissimum peccati meritum est, quod miseretur immensae gratiae, & misericordiae. quomodo igitur non ex operibus sed ex vocante id est, beneplacito Dei dictum est, Iacob dilexi, Esau odio habui, quoniam eius discriminis non est in ipsis meritum, cur vtrisque cum posset parcere vel utrosque dimittere, huic tamen debitam ostendit iram, in peccatis eum dimittendo, alteri facit misericordiam eum conuertendo, & ad finem usque in gratia custodiendo. Itaque propter peccatum odit quidem reprobos Deus, sed quod odium & iram huic non illi inferat sui beneplaciti est, qui in suos debitores, si nunc misericorditer nunc seuerè pro sua aequitate agat, nemo mirari vel murmurare debet, sed omnes expauescere & cum timore & tremore salutem operari, ne quando irascatur Dominus & pereat de via iusta, tunc enim perit quis de via iusta, quando ab ea sic dilapsus est, ut non amplius ad eam sit rediturus. Monet igitur propheta, ne quis disciplinam negligens, in peccatum incidat, ne peccati merito iuste iratus Dominus eum deserat, ut nunquam ad viam iustitiae sit reuersurus. eadem

Psalm. 2.

Rom. 11.

est Pauli sententia ad Romanos, quod si aliqui

ex ramis fracti sunt, bene; propter incrudelitatem fracti sunt, tu autem fide stas, noli altum sapere, sed time: si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei, in eos quidem qui ceciderunt seueritatem, in te autem bonitatem Dei. Monet ergo gentes vt humiliter sapiant, ne n̄ superbè glorientur & sic in peccatum incidant, Deus eis non parcat, sed deserat, quomodo Iu-

*Quo consi-
liso Myste-
rium pra-
dest. et re-
probat. in
scripturis
proponi-
tur.
Augu. de
praedest.
sanct. ca.
9. 156. 11*

dæos in sua incredulitate dimittit. Vides igitur candidè lector, quo cōsilio hæc in scripturis sublimia prædestinationis & reprobationis Mysteria proponantur, vt nemo superbè vel altum sapiat, qui stat, timeat & videat ne cadat, non in seipso sed in Deo homo fidat ei; firmissimo protectori & adiutori fidem, ipem, charitatemque suam committat, sic prædicet & arguat, vt quum bona voluntas non est nisi à Domino, simul pro ijs quos formandos suscepit diligenter & humiliter oret, quando aliquid boni fecerit, Deo gratias agat, & ex suo cursu se vel prædestinatum vel reprobum intelligat, ac terribili reproborum (quos in peccatis mori ac perire videt) exemplo non differat conversionem de die in diem, sed quoniã hora breuis & incerta est, ilico pedem ab iniquitate retrahat. Veruntamen ad ipsum dogma redeamus & quantum in Domino possimus prosequamur. Itaque pro maiori elucidatione prædictis adijcies, quod Dominus etiam in electis sæpè peccata permittit, omnes enim

in peccatis concipimur, & David, Petrus, Paulus, alijq; sancti frequenter peccarūt, qui tum humiliores, cautiores & diligentiores inde Deo iuante surrexerunt, alij duro & impœnitenti sunt corde, qui frequenter Domini gratiam & disciplinam non suscipiūt, similes (iuxta Apostolum) terræ, quæ sæpe venientem super se habens imbrem spinas & tribulos profert, quos Deus multa iustinet patientia; de quibus scriptura etiam mysterium nobis aperit, quod in altitudine consiliorum & misericordiæ Dei certum habent poenitentia & vberioris gratia tempus, certamq; peccatorum vel scelerum mensuram, modum seu periodum, postquam vel ex hac vita Deus eos in furore & indignatione tollit, vel gratiam suam qua conuerterentur subtrahit, simul & facilia remedia ac congruam salutis oportunitatē auferens, de quo sacramento in Genesi legimus, quod erunt dies eorum anni centum & viginti, quos videlicet Dominus eis ad poenitentiam dederat. Et in Apocalypsi: Dedi illi tempus vt poenitentiam ageret & non vult poenitere à fornicatione sua. Rursus, necdum cōpletæ sunt iniquitates Amorreorum vsq; ad præsens tempus. Et Dñs: vos implete mensuram patrum vestrorū. Et Amos Prophet. super diuersis gentibus & populis id sæpius repetit: super trib. sceleribus & super quatuor non conuertam eū? quod si per interrogationē cū docto quodā interprete legeris, facilē sensum inuenires. & per aliū prophētā, erudire Ierusalē, ne

*Hebr. 6.**Rom. 9.**Gene. 6.**Apoca. 2.**Gene. 15.**Matt. 23.**Amos 1.**Et 2.**Arias**mōtanus.**Ierem. 6.*

forte recedat anima mea à te, ne forte ponā te desertam, terram inhabitabilem. Et in fine eiusdem capituli: frustra conflavit conflator, malitiæ eorum non sunt consumptæ, argentum reprobum vocate eos quoniam dominus proiecit eos. Et Esaias: Expectaui ut faceret vvas & fecit labruscas: & nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ, auferam sepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriam eius & erit in conculcationem, & de Iudæis; quia fructum debitum nō attulerant, ideo dico vobis ait saluator, quia auferetur à vobis regnum Dei & dabitur genti facienti fructum eius. & postea; ecce relinquetur domus vestra deserta. de quibus itidem propheta Dauid, quod sunt ut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non est Deus memor amplius, quia de manu sua repulsi sunt. Propter hæc rectè monet Sapiens: noli stultus esse, ne moriaris in tempore non tuo. licet enim, ut antè piè statuimus, semper in hoc vitæ curriculo maneat homini facultas ut ex Deo pœniteat & conuertatur, sæpè tamen ob malæ vitæ meritum, inquit Adrianus, subtrahitur homini facultas illa gratiæ abundantis sine qua non pœnitebit: vnde eo vere loco est, quasi sepultus & à Domino proiectus. ideoq; horribile est peccatis peccata adiungere, & conuersionem prorogare, quoniam incertum est vel quando Dominus venturus est, vel pro qua culpa, vel quanto scelere nos in præsentī seculo sit iudicaturus, ut relinquat, deferat & in manus inimicorū,

ac in

*Esaias 5.**Matt. 21.**Matt. 23.**Eccles. 7.**Adrian.
sextus de
sacramē.
pœnit.*

ac in reprobum sensum nos dimittat. Reprobatio igitur (vt ad propositum redeat disputatio) iuxta praedictas scripturas & exempla intelligitur non quodcumque Dei odium, vel quaecumq; permissio peccati, sed ea diuinæ aequitatis dispositio, qua pro certo tempore & peccatorum mensura hominem in peccatis quæ scit & permittit Deus dimittit, ac vel statum tempore videlicet non suo in statu damnationis eum aufert, vel eam gratiã qua solet stare vel subinde conuerti vel conuerteretur subtrahit, vt velut proiectus à Deo non amplius ad viam iustitiæ sit rediturus, licet extremas adhibendo vires absolute redire & conuerti possit. Electi verò sunt semen illud Abrahæ, qui ex omnibus gentibus vestigia fidei quæ fuit in Abrahã sequuntur: de quibus Ioannes ad Iudeos: ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham; Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Similiter de Zacheo Dominus: Salus huic domui facta est, eo quod & ipse filius sit Abrahæ. Propheta verò: postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. & alibi: benedicentur in ipso omnes tribus terræ. sicut antea dictum fuerat Abrahæ, benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, id est, ex omnibus gentibus plurimi sicut stellæ cœli, & arena maris, id quod in omnibus Prophetis annotandum est, sicut Abrahæ promisit, & ex omnium ore prophetarum Dominus prædixit, quod ex

*Rursus
de electis.*

Matth. 3.

Luca. 19.

Psal. 2.

Psal. 71.

Genes. 12.

15. 17. 22.

omnibus gentibus multa milia saluaret, & præclaram ex eis ciuitatem pro nominis sui gloria in fide filij sui erigeret, ad quam omnes populos Iudæos & gētes inuitauit, quod autem promisit Deus, potens est & facere, & proculdubio faciet.

C A P V T - I I I I .

An nullo modo ex homine dependeat quod sit electus vel reprobus.

HIS omnibus ita constitutis grauissima restat quæstio. An igitur homo, vt de numero sit electorum vel reprobus, nullo modo ex ipso depēdeat? Paulus equidem palam pronunciat non ex operibus sed ex vocante dictum esse, Iacob dilexi, Esau verò odio habui: quod ipse de Iudæis & gentibus prosequitur, cum repulsis nunc Iudæis gentes Dominus ex misericordia assūperit. Cæterum quando super hoc mysterio postea demirans exclamat, ô altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia tua & inuestigabiles vię tuę, ipsa admiratione significat, causam subesse sed occultam. Etenim sicut rectè de hoc mysterio D. Bonauentura notat, si non alia foret ratio quare Dominus istum reprobat, illum eligit, quam quia suę Maiestati sic placet, sufficiens equidem causã daretur, quæ ora nostra meritò obturaret, verum tunc non occulta & inscrutabilia dicerentur iudicia eius

Rom. 9.

Rom. 11.

*D. Bona.
uēt. dist.
41. quæst.
1. & 2.*

ius, cum quilibet hanc rationem facile capiat, nec mirabiles sed voluntariae eius viae forent, illa enim iuxta philosophum miramur cum magna & notabilia sunt, causas tamen quas habent non videmus. Quamvis enim ex parte illius qui eligitur non in eo electionis meritum, tamen possunt Deo notae esse causae congruentiae cur quosdam praeter alijs reprobet, inter quas equidem rationes videtur scriptura praecipuam insinuare, quod sublimis illa & veneranda bonitas per huius sacramenti secretum vult confundere superbiam, & sapientiam huius saeculi coram Deo stultitiam ostendere: quod enim ad hominem attinet, qui minimis externis vitijs videtur irretitus atque maculatus, & acer ingenio & liberalibus artibus expolitus, nobili & sancta progenie natus: hic eligendus videtur ad gratiam; sed cum hoc statueret, me ridebit ille qui infirma mundi elegit, ut confundat fortia & stulta mundi, ut confundat sapientes: sicut Christus Dominus, quando de hoc erat mysterio locuturus, in ipsa hora, ait Lucas, exultavit in spiritu sancto. & dixit: Confiteor tibi pater domine caeli & terrae, quod abscondisti haec a sapientibus & prudentibus & revelasti ea paruulis, etiam pater quoniam sic placuit ante te. Unde liquet quod ipsae diuitiae, humana literatura, potentia, honor, dignitas per se quaedam sunt verioris gratiae impedimenta, quae proinde magis fugere quam appetere consultum est.

Videte

Luc. 10.

Matt. 11.

- 1. Cor. 1.* Videte, ait Apostolus, vocationem vestrā fratres, quia non multi nobiles, non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, sed quæ stulta & infirma sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes & fortia & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret, vt non gloriatur omnis caro in cōspectu eius. Quibus locis licet diuinę electionis nulla forent in paruulis & insipientibus merita, causam tamen scriptura ex aliorum superbia & fastu designat. à quo non alienum quoque est, quod Moses populum Israeliticum admonens, ait: Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, propter iustitiam meam introduxit me Dominus, vt terram hanc possiderem, cum propter impietates suas ipsæ deletæ sunt nationes. Neque enim propter iustitias tuas & æquitatē cordis tui ingrederis vt possideas terras earum, sed quia illæ egerunt impiè, introcunte te deletæ sunt. Similem Paulus inter Iudæos & gentes causam constituit: Nam illorum delicto, inquit, salus est gentibus, vt illos æmulentur: sicut enim aliquando vos non credidistis Deo, nūc autem misericordiam cōsecuti estis propter incredulitatem eorum, ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, vt & ipsi misericordiam consequantur. Istud ipsum pulcherrimè insinuat parabola, quam de ijs qui vocati sunt ad nuptias & cēnam habet euangelium; nam dignioribus qui prius vocati

*Matt. 22.**Luc. 14.*

Vocati sunt tam magnificas delicias negligē-
 tibus, rex & paterfamilias iratus dixit seruo
 suo, exi cito in plateas & vicos ciuitatis, &
 pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos in-
 trodúc huc, & respōdente seruo: Domine fa-
 ctum est vt imperasti, & adhuc locus est, ait
 Dominus seruo: Exi in vias & sepes & cōpel-
 le intrare, vt impleatur domus mea, dico autē
 vobis quod nemo virorum illorū qui vocati
 sunt gustabit cœnam meam. En hic luculen-
 tum videtur exemplum reprobationis & e-
 lectionis ostendi, quo propter ingritudi-
 nem & socordiam quidam reprobantur, &
 alij, qui prorsus à patrefamilias videbantur
 alieni, loco illorum eliguntur; sicut & in A-
 pocalypsi quidam monetur, ecce venio cito, *Apoca. 3.*
 ait Dominus, tene quod habes, vt nemo ac-
 cipiatur coronā tuam, quod igitur ad reproba-
 tionē attinet, eius manifestè traditur in scri-
 pturis ratio, profunda videlicet impietas, su-
 perbia, infidelitas, cōtumacia, proteruitia, in-
 uvidia, terrenarum rerū pertinax & obstina-
 ta cupido, quæ hætenus possunt dici meritā
 reprobationis, quoniam propter hæc digni
 sunt homines qui iustè possent reprobari,
 verum non ea ratione quasi debeant pro eis
 necessario despici, sicut impij post hanc vi-
 tam, iustitiæ necessitate damnantur. Nam *Responsio*
 eorum loco Dominus subinde alios assumit *de repro-*
 & eligit, qui reprobis sunt peiores, quibus *bationes*
 multo minus misericordia debetur. Hic er-
 go dicendum quod reprobatio quadam cō-
 sideratione est ex hominum meritis, quadā
 verò

verò ex Dei beneplacito, ex meritis quidem, quia propter grauem & profundam malitiã digni sunt qui reprobari queãt, quod autem in eos actu & re ipsa reprobatio velut iustitia exerceatur cum posset eis Dominus sicut alijs misereri, hoc inscrutabilis est suæ voluntatis & equitatis, cuius non obscurum exemplum ostensum est apud Pharaonem in pincerna & pistore regis, quorum cum vterque morte dignus erat, pistorem suspendit, pincernã verò officio restituit. Quod autem ad electionem attinet, in primis memoria repetendum est & fixè retinendum est quod salutis nostræ exordium nobis omnibus ex solo Deo est in eius bonitate super nos in Christo Iesu, per quem nostrarum mètium lucernas accendit & igne suæ dilectionis inflammat, vocat, excitat, salutare cogitationes, pios affectus inspirat, non foris dumtaxat pulsando, sed intus in corde operando, tor docile & aures audiendi præbendo, simul & cor ut ijs quæ salutis sunt intendant aperiendo, quibus sine vlllo boni operis in homine respectu, sola Dei bonitate cor præparatur & adaptatur à Domino, ut in ipso benè eligat, & per ipsum benè operetur. Hic ergo primus est effectus prædestinationis qui reprobis sæpè communis est, per quem iam positum est in hominis libertate ut in Deo bonũ eligat, vel per se reiiciat, vnde consensus voluntatis in bonum & dissensus à malo, ipsum opus est quo propriè differt electus à reprobo, qui data & posita præparatoria illa gratia, potuit

Gen. 40.

De prædestinatione.

*D. Leo 1.
de resur-
reptione de-
cem.*

potuit similiter Deo cooperante sicut electus, cōsentire, & à malo divertere, quod cū similiter, in tentationibus vel reiiciendis vel amplectendis data sufficienti gratia verissimum sit, patet præcipuum & proprium prædestinationis effectum, in quo propriè cardo & momentum electionis versatur, actum esse liberi arbitrij, qui non ex solo Deo, sed simul ex homine in Deo depēdeat. Nam quæcumque dona gratiæ, & occasiones, hunc liberæ voluntatis actum præcedunt, possunt omnia reprobis æquè sicut electis esse communia.

C A P V T V.

Difficilis quæstio, an ex homine sua pendeat electio.

Hinc non facilis exoritur quæstio, quid igitur ex parte Dei, hunc qui bono cōsentit ab eo discernit qui refragatur? posita nāq; æquali gratia præueniente & præparante, nihil videtur esse quod eos discernat, quam liberum voluntatis arbitrium, cum tamen is qui bono consentit, nō debeat aduersus alterum gloriari, sed iuxta Apost. cogitare debet quis te discernit? nisi gratia Dei? 1. Cor. 4. quid enim habes quod non accepisti? Ad hoc dicendum quod eum gratia quidem discernit, sed quæ cum eo operatur, id est, cooperatio Dei quæ significat actum ab utroque videlicet Deo & homine dependere, qui bonū in Deo operatur, quod non minus potuit is qui prauè restitit quam qui piè consensit.

Vnde

vnde qui bonum eligit & sequitur, habet merito vnde contra stultum & imprudentem hominē gloriatur, sed in Domino, cum quo & in quo salutem suam operatus est, quam ille similiter simili adiutorio præstare potuit. nam sicut de gratia dictum est, positus viribus quæ à solo Deo sunt, & conseruantur, quibus facultas boni præstatur & voluntas præparatur, & ad bonum potens efficitur; actus bonus qui ex his expectatur, ita simul à Deo & libera hominis voluntate dependet, vt neque Deus hominem, neque homo Deum in opere illo præueniat, sicut loquitur Hieronymus & in Cahticis legimus, homo innixus Deo, & anima innixa super dilectum suum operatur. Addunt doctores, quod Deus & homo ad actum æquè propinquè & immediatè concurrunt, non quia Deus proprium est suppositum, quod sicut in miraculis operatur. (homini enim soli actio quæcumque fit velut proximo supposito operati tribuitur) sed quia virtus aliqua spiritus Dei proximè actum contingit, à qua dependet & qua comitante procedit, quæ virtus velut posita debet intelligi in hominis potestate, per quam facit quidem Deus vt homo ex præueniente gratia operetur, sed sic vt operationem recusare, suspendere vel impedire potuerit, paulo plus lucis accesserit, si ex sanctissima trinitate, ad cuius imaginem homo conditus est, similitudinem aliquam, quatenus fas est, mutuemur: quemadmodum enim in sanctissima Trinitate quidquid vult & agit filius,

lius, id ex benedicto patre vult & operatur, sicut Spiritus sanctus id facit ex utroque, non tamen prius pater quam filius aut posterius Spiritus S. quam pater & filius, sed ut sunt vnum, simul tres idem volunt & operantur simulq; operari desinunt. Quemadmodum ergo diuinus Spiritus quando loquitur ex se ipso, prout vult loquitur, & quando desinit loqui, similiter ex se ipso prout vult desinit, ex patre tamen filioque loquitur, & simul cum ipsis loqui desinit, sic imaginem suam gloriosus Deus, laudis & meriti capacem esse volens, ita condidit ut homo, quasi Deus quidam sui potens in Deo operari, & ab opere cessare queat, quasi Dei & hominis vna sit in homine voluntas, & eadem operandi facultas, ut homine operante ex Deo quidem operetur, & non operante simul cum Deo operari desinat: Rursus causam hanc quidam alio exemplo conantur exponere, dicuntque hominem ferè ad eum modum in pio opere se habere respectu Dei, quo species vel indiuiduum in opere suo respectu generis vel superioris se habet. Petrus enim operante homo quidem operatur, sed non homo priusquam Petrus & Petro desinente, simul & homo proculdubio desinit, licet enim in hoc exempla distinguantur, quod homo à Petro re ipsa non differat, Diuina verò maiestas ab omnibus rebus in infinitum longè maximè distat, sic tamen illius Maiestas, immensitas & amplitudo se habet, quasi omnium substantiarum motuum & actuum ipsa sit vniuersalitas;

*D. Leo de
sermone
decemb.*

cuius participatione & influētia omnia subsistunt & fiunt. Sic igitur Dominus Deus in nobis bonum operatur, vt ex ipso simul idipsum operemur, quemadmodum pulcherrimè sanctus Leo ait, ad imaginem suam Deus nos reparat, & vt in nobis formam suæ bonitatis inueniat, dat vnde ipsi quoque quod operatur, nos operemur, idque illo magno & admirabili sacramento, vt qui nō operatur, potuerit ex illo operari, & qui operatus est potuerit ab opere abstinere, ferè sicut in rebus accidit naturalib. & actib. politicis quorum nihil sine Deo præstari potest. Vt igitur ad propositam de electione quæstionem redeat oratio, certissimum quidem est quod electio seu prædestinatio non est ex hominis merito vel aliquo bonorū operum respectu, quoniā omnia merita & bona opera ex electionis gratia pcedunt, verū tñ esse videtur, quod non solū ex Deo, sed etiā ex libero voluntatis arbit. dependet, sine quo Deus nullū in homine bonum actum operatur: nam qui creauit te sine te, nō iustificabit te sine te, homo enim sub Deo velut causa inferiori sub superiori & subalterna operatur, vt vtrique Deo nimirum & homini gloria & honor ex opere bono tribuatur, sicut enim de gratia dictum est, ita quoq; de electione nō improbabiler dici potest, quod hominis arbitriū electio velut comitatur, & simul cū bono eius opere cointelligi debet. Quoniā igitur p prius electionis seu prædestinationis effectus etiā ab homine & lib. suo arb. depēdet, is videlicet

videlicet, quo quis gratiam Dei in Deo recipit & finaliter retinet, hoc sensu rectè statuitur, quod per gratiam ex hominis est libero arbitrio, quod sit electus, prædestinatus, & in libero vitæ descriptus, ex ipso dico, nõ merito ipsius, sed ex ipso sic efficiente, quoniã in proprio prædestinationis opere Dño Deo concurrat, & ex Deo, cū Deo liberè operatur, qui ab opere abstinere potuit, vnde multi suo vitio sunt reprobi, qui poterant per gratiam esse electi. Multi electi qui per liberum arbitriũ poterant esse reprobi, quoniam hi laborant in Domino ne gratiã Dei in vacuũ recipiant, illi autè voluntariè gratiæ Dei defunt, eamq; abijciunt. veruntamè hoc nequaquam dissimulandum vel prætereundum est, quod consensus est actus iste volũtatis, licet simul à Deo & à voluntate seu libero arbitrio dependeat, quem voluntas per se suspendere vel impedire potest, ipsum tamen cor & liberum arbitrium hominis semper manet in manu & potestate Dei: vt quodcunque bonum opus Deus ab homine fieri velit, vel malum ab eo declinari, id certissimè Deus hominem præstare faciat: certissimè hominem tenens & sustinens ne cadat, & cor eius quocumque voluerit inclinans, quo posito tamen non tollitur homini in sua voluntate libertas. hoc enim potest, cui non est impossibile omne verbum, vt certissimè faciat hominem hoc vel illud determinatè bonum operari, vt tamen homo, quantum ad se pertinet, hoc omittere & contrarium

facere queat. Iuxta quem modum dicit Beatus Augustinus, non fuisse difficile vel laboriosum omnipotenti Deo, ut omnes quos fecit sic haberent ordinem suum, ut nulla creatura peccaret, & ad miseriam usque non perueniret: sed voluit ordinem creaturarum à summa usque ad infimam gradibus iustis decurrere, ut in vniuerso ad sui perfectionem maiora sic præsto sint, ut minore non desint, atque quædam animæ seu Spiritus ipsum fastigium ordinis in vniuersa creatura obtinerent, quæ nunquam peccarent, cuiusmodi sunt beatissima anima Christi & sanctissima mater eius Maria, quas si peccare contingeret, ipsa pulchritudo vniuersi deturparetur.

Cap. 11. alios autem eo loco voluit esse, ut siue peccarent siue non peccarent, nihil vniuersitatis ordini minueretur. Quæ propterea sic acceperunt posse rectè facere si velint, ut etiam possint peccare, si velint, quos vel peccantes sequitur miseria, vel rectè facientes beatitudo. Similiter quod ad perseverantiam attingit, quæ propria electorum nota est, quosdam sicut Prophetas & Apostolos eo loco constituit, ut ex ipso ordine vniuersi, cuius per eos fundamenta salutis posita sunt, deceret eos certissimè ne reprobi fierent custodiri, qui proinde primitias Spiritus acceperunt & singulari Spiritus priuilegio in suis omnibus dirigebantur. Angelos verò Deus sic creauit ut quidam eorum, ait B. Augustinus, quorum princeps qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium à Domino Deo refugæ

*Aug. de
correp. &
gratia
cap. 11, 12.*

fugæ facti sunt, cæteri autem per ipsum liberum arbitriū in veritate steterunt; nō quia sine Dei gratia vel Deo non cooperante, per se steterunt, sed cum simili essent gratia pro suo quisque ordine conditi, in ipsorum erat potestate vt vel per se caderent, vel Deo cooperante starent. Siquidem alibi de illis loquens palam testatur, quod isti qui boni cum creati essent, tamen mali facti sunt, aut minorem acceperunt amoris diuini gratiam, quam illi qui in eadem perstiterunt, aut si vtriq; boni equaliter creati sunt, istis mala voluntate cadentibus, illi amplius adiuti, ad eam beatitudinis plenitudinem vnde se nunquam casuros certissimi fierent, peruenerāt. similiter lib. 14. cap. 27. primus homo sic erat institutus, vt si de adiutorio Dei fideret bonus homo malum angelum vinceret, meritum habens bonum in adiuta diuinitus voluntate recta.

*De Ciuit.
Dei li. 12.
cap. 9.*

*Similiter
li. 14. c. 27*

C A P V T VI.

An eadem homini, qua Angelorum ratio.

HVC igitur rota iam deuoluitur difficulta, an ad eundem modū de electis & reprobis statui potest, quod vt Lucifer ex mala volūtate in malitia perstitit obstinatus, Michael verò per liberum arbitriū Domino Deo suo seruire & semper adhære maluit, similiter inter electos qui perseuerant in bono, & reprobis qui sordescunt in malis dicendum sit. Nam apertè B. Augusti-

Augu. de nus clarissimū inter angelos, primumq; pa-
correp. & rentē & electos Christi discrimen cōstituit,
grat. cap. illis tale adiutorium datū esse docens, quod
10. 11. & 12 defererent cum vellent, & in quo permane-
 rent si vellent, nō quo fieret vt vellent. Hęc,
 ait, est prima gratia quæ data est primo Adā,
 sed hæc potentior est in secundo Adam: pri-
 ma est enim qua fit vt habeat homo iustitiam
 si velit, secunda ergo plus potest, qua etiam
 fit vt velit, de qua loquens etiam de præde-
 stinatione sanctorum, hæc gratia, inquit, nul-
 lo duro corde respuitur, ideo quippe tribui-
 tur, vt cordis durities primitus auferatur. I-
 taque maior & largior est gratia electorum,
 quam reprobis si haberent, etiam salui velut
 electi fierēt, atq; ideo nō ex reprobis vel ele-
 ctis, sed ex solo Deo pēdet electio vel repro-
 batio: sane de his B. Augustin. varijs & in spe-
 ciem dissidentibus sententijs sæpius cogitā-
 ti non aliud occurrit, quam quod angeli &
 primus homo vires acceperūt idoneas, qui-
 bus Deo cooperante perseverare potuerunt,
 nunc verò etiam iusti tales vires non habēt,
 quibus omnes possent mundi tentationes in
 tanta carnis infirmitate superare, sed subin-
 de nouis & maioribus opus est, quas tum per
 sacramenta, tum per humiles preces & opera
 misericordiæ sufficientes possumus omnes
 impetrare, sicut etiam qui in peccatis sunt, si
 magnas vt in Deo possent, vires adhiberent,
 possent peccatorum vinculis se expedire,
 & ad Dominum per eius gratiam redire:
 quemadmodum diuinus Leo per sanctē te-
 statur

D. Leo
sermo. 2.
de nativ.

statur quod homini quondam abiecto paradisi sedibus excluso, per longa exilia morienti, cui iam non erat spes vlla viuendi, per incarnationem Christi potestas data est, vt de longinquo ad suū reuertatur authorem. quā quidē potestatem, vt alibi declarauimus, multi in domino amplectuntur, alij verò negligunt, sed in carnis concupiscentijs desides, ignaui permanent. atq; hic est naturalis ordo, quo sicut Angeli & primus Adam; sic omnes quos Dominus statuit secum adducere in iudicium, possunt in Deo benè velle & proficere, vel ex se malè velle: hoc tamen discrimine. quod illi vires habuerint integerrimas; sibi velut naturaliter insitas, nos velut semimortui, vulnerati & grauiter inclinati maioribus auxilijs quibus erigimur & sanemur indigemus, quas ex vocante Deo possimus in filio nobis dato impetrare. Cæterum quoniam in præscientia Dei nulli erant, qui in hac carnis infirmitate vires totas vt peccata vincerent, essent adhibituri, ne omnes perirent, magnam & abundantem in Christo gratiam proposuit, qua non solum, vt Adam & Angeli possent bonum operari, sed qua fieret vt simpliciter etiam operarentur, & foeliciter in eo perseuerarent, quæ gratia est de qua loco superiori loquitur Augustinus, quæ maior & potentior est in secundo Adam, vt parū sit homini per illam reparare perditam libertatem qua posset permanere in bono si velit, nisi etiam efficiatur vt velit, qua subuentum dicit

*Specialis
gratia
vulgo dicitur.*

infirmi-
tati humanæ vt diuina gratia indecli-
nabiliter & inseparabiliter ageretur, quæ
gratia, sicut eruditè Dominus Ruardus ex-
plicat, & antea quoque diximus, in hoc posi-
ta est, quod Deus homini ad cooperandum
sic adest, vt nolit permittere eum malè face-
re, vel à bono abstinere. Atque hæc est de qua
suprà dictum est, quod est gratia sine qua in
hac infirmitate inter tot & tam varias tenta-
tiones, neque à peccato homo resurget, ne-
que in bono perseverabit, qua vt reprobi nõ
adiuentur in ipsis itidem causa est, non in
Deo; vel quando ingratitude, socordia vel
superbia sic merentur, vel quia dum minus
sunt vigilantes temerarij & securi maiori
quam secundum vulgatum & communem
naturæ ordinem gratia non sunt digni, qua
simpliciter à peccato prohiberentur: licet e-
nim neutrum propriè sub meritum cadat si-
ue quod quis in bono perseveret, siue quod
lapsus in peccatum inde resurgat, quoniam
meritum proprij nominis perseverantiam
præsupponit. nec enim merces nisi iusto fi-
naliter propriè debetur, vtrumq; tamè iuxta
sanctos suppliciter emereri potest, sicut ergo
de primo homine dicit B. Augustinus, quod
si homo ille per liberum arbitrium non de-
seruisset adiutorium quo poterat persevera-
re, semper fuisset bonus, sed deseruit & de-
sertus est, quodque creatorem & adiutorem
Deum superbè sibi placendo, deserendo à di-
uinæ gratiæ beneficijs sua culpa recessit. Ita
de reprobis dicendum est, quod cum possent

*Aug. li. 2.
de pecca-
mer. c. 17.*

*B. Augu.
de bono
perseuer.
cap. 6. &
D. Bona-
uent. in
2 sentent.*

*Decorre-
ption. &
de grat. c. 11.
& 14. de
Ciuitat.
cap. 27.*

de adiutorio Dei confidentes vel stare vel resurgere, & gratiã sine qua non fiet impetrare, locordes tamen sunt, sibi placent, nõ metuunt neque spem suam, prout æquum est, in Deo & in cruce Iesu Christi cõstituunt, alijs non misereantur, vt & ipsi misericordiam cõsequantur, nõ religiosè precantur quantum res tanta petenda est, & ita dum deserunt, fit vt deferantur. Propterea rectè dicitur illis in iudicio: ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum, electi verò humiliter in Domino confidunt, misereantur, mites, pacifici sunt, & religiosè Deum in timore colunt ne finaliter in tentationem incidant. Nam quæ ante fiunt, quibus perseverãtia sæpè per relapsum turbatur & interrumpitur, eiusmodi sunt quæ Dominus secũdum communem rerum ordinem fieri permittit, quæque iuxta eundem cursum in homine, sicut opera naturæ & politica pro liberæ voluntatis cõditione & præsentibus hominis affectibus Deus operatur. Quemadmodum enim B. Augustinus de Angelis sæpè tradit, quod mali per liberum arbitrium ceciderunt, boni vero per idem liberum arbitrium steterunt, idem de multis quæ ab electis & reprobis ante excessum vitæ fiunt, rectè statui potest; quod nimirum ex simili, eademque diuina gratia per liberum arbitrium hic conuertitur, alter adhuc in malo permanet, hic tentationem superat, ille ab ea vincitur: nõ quod per solũ arbitrium, vti supra diximus, istud Deo non cooperãte fiat (nihil enim boni nisi

in Deo potest homo operari) sed quoniã posita illa gratia quæ sufficientes dat vires operandi, planè in libero hominis arbitrio est, vt vel Deo cooperante operetur, vel non operetur, Deo res iuxta ordinem sibi congruum procedere permittente: in his potest tam benè à reprobis humile illud meritum comparari, quo suppliciter perseuerantiam possent impetrare, quam ab electis obtinetur, licet ijs subinde detur, qui minus quibusdã alijs precari sunt, nunquam tamen ijs negatur, qui sicut in Christo humiliter obtinenda est, ad eam suppliciter cõtenderent: ideoque de ijs qui inter Martyres defecerunt generatim tradit Augustin. quod dum conuenienter non inuocauerunt, qui defecerunt, inquit, Dominum non inuocauerunt, de sua fortitudine præsumperunt. Et in Iohãnem: Nemo potest venire ad me nisi Pater qui misit me traxerit eum, magna gratiæ conditio; nemo venit nisi tractus, quem trahat, quem non trahat, quare illum trahat, & illum non trahat, nolì velle iudicare, si non vis errare, semel accipe & intellige: si non traheris, ora vt traharis: Cum igitur electorum sit à peccato surgere, & in bono perseuerare, omnes etiam reprobi hanc possunt impetrare gratiã, qua non solum id possint, sed etiam faciant, sane rectè statuitur, quod reprobatio & electio quodammodo ex homine sunt, nõ quod homo electionem, vt dictum est, mereatur, sed quoniam homo gratiam qua surgat & perseueret (quæ propria sunt electis) humilitate

In Psal.
102 ad
vers. 2.

Ioan. 6.

litate & operibus misericordiae potest impetrare. Multa facimus, quae aliter facere vel omittere potuimus, multa omittimus quae facere fuit in potestate: in quibus ut vniuersalis pater misericordiae & author gratiae vel cooperatur pro humanorum affectuum conditione, vel permittit hominem pro sua conditione operari, sed respectu perseverantiae cui debetur haereditas, & quae ianua est regni caelorum, ubi calcaneo potissimum insidiatur aduersarius. Neesse est in hac infirmitate contra tot laqueos, tentationes, occasiones, insidias, varietates & inconstantias, ut Dominus amplius nos adiuuet, quam pro virium nostrarum conditione: sed pro sanctissima misericordia & bonitate sua nos & quae nostra sunt, semper in hunc finem dirigat, ut finaliter non excidamus: Angelos vero & Adam tali integritate & fortitudine condidit, ut omnes suo iuste dimiserit arbitrio, non aliter eis cooperaturus, quam pro conditione naturae, qua congruentissimè & optimè conditi erant: nam quaecumque poterant illis occurrere tentationes fortissimi erant & maximè idonei qui in Domino superarent: si nolisset autem calum aliquem Deus permittere, proculdubio casus nullus extitisset. Quis enim audeat, inquit August. credere aut dicere, ut neq; Angelus neq; homo caderet in Dei potestate non fuisse? sed hoc eorum potestati maluit non auferre. Sic verissimè res habet in reprobis, qui cum possent surgere & perseverare, Deus non vult potestati

ipforum

*Li. 14. de
ciuit. Dei
cap. 27.*

ipforum auferre, vt quod velint faciant, sed electorum mentes sic dirigit & custodit, vt simpliciter non patiatnr eos finaliter excidere, quod si suis occultis iudicijs permetteret, nō quidem necessariō sed certissimē omnis homo per potestatem dæmonis vinceretur. Quamobrem cum magna sit carnis infirmitas, potens aduersarius, diuersæ hominis affectiones, variæ mundi tētationes, quid restat, nisi vt fiat cuius nos monet Dominus, vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Diuersæ enim sunt hominum affectiones, quibus alius sic, alius aliter mouetur, eademq; res sepe alio modo dicta mouet, alium nō mouet, eundemq; hominē aliter nunc, aliter postea mouebit, quæ rerum varietas (vnde liberum arbit. leui momento quod ad actus suos attinet huc illucq; facile flectitur) quæ tota in dei prouidentiam posita est, ne sciente homine quæ visa, quæ rerum occasiones occurrēt, vigilare debent, & perpetuis suspirijs oculos in Deum intentos habere, vt à laqueis pedes nostros custodiat, & sciēs quia nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilant, qui custodiunt eam, totum eius se debet misericordix committere in nullo gloriari, quam in cruce Domini Iesu Christi.

(:)

DE OB-

Aug. 1. ad
Simplic.
quæst. 2.

DE OB DVRA TIONE.

Q VM Dominus Deus omnes *1. Tim. 2.*
 homines velit saluos fieri &
 libero condiderit arbitrio,
 mirum est quomodo sua bo-
 nitas legatur in scripturis
 quosdam obdurare vel excæ-
 care, nam & iste articulus magnos nostro
 hoc infælici tempore errores habet. Ego (ait *Exod. 4.*
 Dominus de Pharaone) indurabo cor eius, & *7. 10.*
 non dimittet populum. Et beatus Euangeli-
 sta: propterea non poterant credere, quia ite *Inhan. 12*
 rum dixit Esaias, excæcauit oculos eorum,
 & indurauit cor eorum, vt non videant ocu-
 lis, & non intelligant corde, & conuertâtur,
 & sanem eos. Similiter Apostolus testatur, *Rom. 1.*
 quod tradit quosdam Deus in desideria cor-
 dis, in immunditiam, & in passionem igno-
 minia, ac in reprobum sensum, vt facerent
 quæ nõ conueniunt, & quod horribilius est,
 quod Deus quibusdam mittit operationem
 erroris, vt credant mendacio, sicut cum erra-
 uerit propheta & locutus fuerit verbum, e. *2. Theff. 2*
 go, inquit Dominus, decepi prophetam illũ.
 Rursus sæpè per prophetas Dominus popu-
 lo minatur: quod & eum fecisse scripturæ te-
 stantur: ecce ego adducam super vos gentem *Ierem. 5.*
 de longinquo domus Israhel, gentem robu- *cap. 7.*
 stam & c. & comedet segetes tuas, & cæt. quod
 si dixeris, quare fecit nobis Dominus Deus
 noster

- noster hæc omnia? dices ad eos, sicut dereliquisti me &c. Hæc est gens quæ non audiuit vocem Dñi Dei sui, nec recepit disciplinã. Et alibi: ecce ego mittã & assumam Nabugodonosor regẽ Babylonis seruum meum, & ponã thronum eius super lapides istos quos abscondi &c. Quibus & similibus scripturis Dñs videtur etiam malis (quod absit) cooperari, & author malorum quę per homines fiunt. Ceterum de iisdem malis alibi scriptura loquens eadem hominibus vel Sathanæ tribuit: nam quod ad obdurationem Pharaonis & excæcationem Israhel attinet, scriptura palam testatur, quod vidēs Pharaon datam esse requiem, in grauuait cor suum, & non audiuit eos. de populo verò, quod Esa. iuxta Iohã. refert ad Deum, Paul. malitię populi tribuit, in crassatum est in quies cor populi huius, & auribus grauuiter audierunt, & oculos suos cõpresserunt. Quemadmodũ de Dauide quod legimus quãdo populũ voluit numerare, lib. reg. dño tribuit, addidit furor dñi contra Israhel, cõmouitq; Dauid in eis dicentẽ ad Ioab: vade numera populũ. istud ipsum liber Paralipo. ascribit Sathanæ, consurrexit inquit Sath contra Israhel, & incitauit Dauid vt numeraret Israhel. Primum igitur hæc isto sensu rectẽ possunt in Deũ referri, quoniã Deus iusto iudicio permittit Diabolo, qui semper ad omne malũ paratus & intẽtus est, vt ad hæc homines incitet & inducat, quẽadmodũ de Achab legitur, quod Dñs spiritui permiserit vt per falsos Prophetas regem deciperet. Secundo

cundo

eundò quamuis vniuscuiusq; cordis in malitia qualitas, id est, quale cor habeat ad malũ, suo fiat vitio quod inoleuit ex arbit. voluntatis, tũ qualitate mala, vt huc vel illuc moueatur (cum, siue huc siue illuc malè moueatur, causę sint quibus animus appellitur, quę causę vt existant vel nõ existant, nõ est in hominis potestate, sed veniunt ex occulta prouidentia iustissima planè & sapientissima, vniuersum q̄ creauit disponentis & administrantis Dei) Vt ergo tale cor habeat impij, q̄ patientia Dei nõ mouetur ad pietatē, sed potius ad impietatē vitij proprij est: sed vt hæc vel illa eis offerantur & occurrat, in quę malitiã suam exerceat, diuinæ est prouidentia, quę tenebras, id est, corda & opera impiorũ pro suis occultis iudicijs non quidē facit sed disponit, & ordinat: vt in hunc potius, quam in aliũ incidant: quoniam ipsis impijs nescientibus nouit Dñs, quid illi pati debeant, quibus eos nocere permittit. Hęc igitur diuinæ prouidentia ordine contingunt, quę de bel-
B. Augm.
de natur.
bon. ca. 11

lis & similibus calamitatib. Dominus olim cõminatus est, & fecit, quo sensu beatus Prophet. Dauid, factũ impij Semei de manu Dñi suscepit, dimitte, inquit eum, vt maledicat, Dominus enim p̄cepit ei vt malediceret Dauid: quod tractans B. August, quis sapiens inquit & intelliget? Non enim iubendo dixit, vbi obedientia laudaretur, sed quod eius voluntatem proprio vitio suo malã in hoc peccatũ iudicio suo iusto & occulto inclinauit, id est, cor eius malũ misit vel demisit vt male
2. Reg. 16
Augm. de
gratia &
lib. arbit.
cap. 20.

diceret,

diceret, vbi non videtur simplex esse diuinã permissio, sed mirabilis quædam Dei potentia, qua potest opera, quæ non ipse facit in eos declinare, quos talia perpeti voluit. Quãobrem diligenter annotandum, quod in actis de passione Christi dicunt Apostoli, cõuenerunt verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum, quem vnixisti Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israhel, facere quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri: non enim vt hæc facerent bonus Deus author fuit, sed vt illa tam impia corda & opera propter nos in dilectũ filium suum incideret, quibus velut ouem lupis in eorũ manibus ad ea quæ pas-

Actũ 4.

Matth. 26.

Iohan. 19.

sus est perferenda Iesum dimisit. Hæc est hora vestra, ait; & potestas tenebrarum. Et non haberes aduersum me potestatem vllam, nisi tibi datum esset de super. Postremò patres ferè declarant in hoc argumento verba quibus

In ca. 12.

Iohan.

Augu. in

Psal. 68.

ad versic.

appone

iniquita.

tem & in

Psal. 104.

conuertit

cor eorũ

&c.

Ad Simp.

li. 1. q. 2.

Dominus tradere vel inducere, vel inclinare vel conuètere dicitur, per permissionem & desertionem accipi debere: sic enim excæcat, ait B. Augustinus in Iohannem, sic obdurat deserendo, non adiuuando. Et ad versiculum Psalmi, conuertit cor eorum, vt odirent populum in eo quod populum multiplicauit. Hoc beneficio suo malos ad inuidendum cõuertit: & concione 13. in Psal. 118. exponens versiculum, ne auferas de ore meo verbum veritatis; intelligendum est, inquit, ne auferri sinas. Et ad Simplicianum, obdull. 1. q. 2. ratio Dei est nolle misereri, vt non ab illo erogetur

erogetur aliquid, quo sit homo deterior, sed *B. Augm.*
 tantum quo sit melior non erogetur: siquidē *serm. 114.*
 ea creaturæ conditio est & hominis infirmi- *de Maria*
 tas, vt iuxta B. Augustinum nullum sit pec- *magdal.*
 carum quod fecit homo, quod non posset fa-
 cere alter homo, si desit rector à quo factus
 est homo. Nam quod pauciora quis alijs cō-
 miserit, non nisi regente seu gubernāte Deo
 factum est, vt adulterium quod alius cōmiserit
 tu non committeres Deo deputare debes, il-
 le te sibi seruabat, sua sor defuit, & vt deesset,
 Deus fecit, locus & tempus defuit, & vt hæc
 deessent ipse itidem fecit, non defuit locus,
 non defuit tempus vt non consentiret, ipse
 terruit: ideoque quæcumque alius commi- *Li. 2. con-*
 sit & ipse committere potuit. B. Augustinus *fess. ca. 2.*
 sibi velut dimissa reputat, quoniam Deo de- *& sancta*
 bet quod non commiserit, quoniam quod a- *Virg. c. 41*
 liquod sit peccati genus quod homo saltem
 voluntate nō perpetravit, inde accidit, quod
 vel hominū non occurrit, vel nulla eius data
 fuit occasio, vel quod honestā aliqua cogita-
 tione declinauerit, omnia verò hæc à Domi-
 no Deo sunt, cuius prouidentia omnia con-
 tingunt. cum ergo relinquit homines, & in-
 ter tantos inimicos & occasiones sibi dimit-
 tit, nihil est quod homo miser & infelix ef-
 fugiet. Sic igitur tradit hominem in repro-
 bum sensum, quoniam manum qua contine-
 bat eos subtrahit, & sub potestate Sathanæ
 eos sibi dimittit, vnde sequitur, vt in repro-
 bum sensum incidant & faciant quæ non cō-
 ueniunt; quoniam ex nobis ad omne malum

Q

inclina-

inclinamur, si Domino dirigente non retineamur. id ipsum fere est, atque si quis nos in malum propelleret: quemadmodum graue saxum in aëre manu suspensum, si manū subtrahas, mox iuxta suam inclinationem toto conatu deorsum feretur; ita pondus cordis amor est, qui quoniam ex naturæ corruptione prauus est, fit ut homo sine Deo sibi dimissus toto pondere deorsum & in peccatum feratur, quæ tamen eo non pertinent, quod hominibus etiam perditissimis, quam diu rationis sunt compotes, boni facultas adimatur, quin semper in Domino possunt oculos leuare in cœlum, & necessarium auxilium impetrare, sed quoniam peccatorum meritis sæpè contingat maiora diuinæ providentiæ subsidia subtrahi: sine quibus ad maiorem sui damnationem à grauioribus malis instigante dæmone, vel mundo, abstinebunt. Ex quibus omnibus facile liquere potest, quam iusta futura sit impiorum dānatio, qui sicut de iusto legitur, quod potuit trāsgredi, & non est transgressus, sic & ipsi benè facere potuerunt, sed non voluerunt, imo similibus gratiæ auxilijs saluari, quibus eorum qui stabunt à dextris plurimi saluati deprehenduntur. Proinde facilis est inter scripturas concordia, quarum istæ iudicia Dei multum abyssum & incomprehensibilia declarant, alia verò manifesta pronunciant, ò altitudo diuitiarum, ait Paulus, sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius: Rursus sanctorum

etorum populus in Apocalypsi, Magna & mirabilia sunt opera tua Domine. Deus omnipotens, Iustæ & veræ sunt viæ tuæ rex sæculorum, quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum, quia solus pius es, quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt. Ecce non solum in diuersis, sed in eadem sententia, iudicia domini mirabilia simul & manifesta pronunciantur, nam quod ad retributionem, quæ futuro seculo videbitur, sancta eius iudicia manifesta sunt, quibus orbem iudicabit in æquitate, quod autem ad distributiones donorum & munerum gratiæ plena quidem sunt misericordiæ & æquitatis, sed occulta & hominibus inscrutabilia: sit illi gloria, laus & honor in Christo Iesu filio suo, cum spiritu paraclito, qui est benedictus in sæcula.

Q. DE CHA-

DE CHARITATE TRACTATVS.

*Aug. tra-
cta. 5. 8
in episto.
Ioannis.*

1. Tim. 1.

CHARITAS ait B. Augu-
stinus dulce verbum, sed dul-
cius factum, sola est quæ dis-
cernit inter filios Dei & fi-
lios diaboli. Hæc margarita
pretiosa sine qua nihil tibi
prodest quodcumque habueris, quam si so-
lam habes sufficit tibi. Et Apostol. finis præ-
cepti est Charitas, de corde puro, cōscientia
bona, & fide non ficta, quæ cum in vnione &
amicitia posita sit, temporis tamen malitia
etiam hinc discordias & dissensiones pepe-
rit, propter quas nonnullos de Charitate dis-
cutere articulos cupio: in quibus tota fere
controuersia versatur, vnde sacræ theologiæ
studiosis non exiguam vtilitatem, & pijs ani-
mis aliquid consolationis accessurum spero.
Primus articulus quæstionem verbi quid sit
Charitas discutiet. Secundo de proprietate
differetur, an eiusmodi sit charitas quæ rea-
tum æternæ damnationis in homine compa-
tiatur. Postremo quid sit obscurum in cha-
ritate videbitur propter quod non euiden-
ter homo cognoscere queat an charitatem
habeat.

*Tres de
Charita-
te artic.*

De primo articulo.

Verissimum quidem est, quod habet B.
Dionysius, pro eodem a sanctis theo-
logis

logis poni charitatis & amoris nomina, sed cum variæ sint amandi rationes, & diuersi charitatis & dilectionis modi grauissima quæstio est, quomodo Deum diligere debeamus, & quando in scripturis Charitas prædicatur, an nihil aliud, quam generatim amor seu dilectio commendetur: in qua quidem quæstione vt ordinatè procedamus, primum nonnulla generatim & confusè de dilectione & amore statuenda sunt, Deinde propius ad quæstionem respondendum. Amor itaq; ex apprehensione boni velut in bono quædam complacentia nascitur: id enim quod pulchrum est, ait Dionysius, seu bonum id expectandum est, amandum, diligendum, propter ipsum eiusque causa, & amor quasi circulus quidem est perpetuus, qui boni causa ex bono, in bono, & in bonum se voluit, qui licet rectè à Philosophis & Theologis diuidatur in amorem cõcupiscentiæ & amicitia, quorum illo rem aliquam sicut Sapientia velut bonum concupiscimus, hoc personis gratificare cupimus; omnis tamen amor dilectum concupiscit & in eo gaudet & delectatur, vt pote cuius proprius effectus vnio quædam est, qua amans amato propter eius bonitatè adhærere & copulari desiderat, & id quidem absolutè amabile est, quod absolutè bonum inuenitur, cuiq; verò quod & ipsi bonum apparet: quod enim bonum quidem esse ponitur, sed prorsus ab homine separatum, & alienum, vt licet in se bonum sit, non ei tamen bonum est, iam ratio id ipsum diligendi in

*Dionys.
cap. 4. de
diuinis
nominib.*

8. Ethico.

D. Tho.

2. 2. q. 26.

artic. 13.

eo cessat, nō quin amicus amicum propter se diligat, sed quod amicus cenleri non potest, nisi qui simpliciter cum bonus & amabilis est etiam amico bonus sit. Debet enim amaturus percipere & sentire eius bonitatē, in quo per amorem velut in bono sibi poterit complacere, causa igitur diligendi Dominum Deum sua est immensa bonitas, qua & summum ipse per se bonum est, & simul animæ quærenti se bonus est, quam bonitatem tum ex ipsa diuinæ naturæ perfectione & beatitudine, tum ex infinitis & immensis eius beneficijs per spiritum eius discimus & percipimus. Diligimus autem ipsum propter se se, quoniam propter bonitatem qua per se non solum bonus est, sed ipsa charitas & bonitas intelligitur. Diligimus, inquam, & sancto quodam amore concupiscentiæ, quoniam ipsum propter ipsum, utpote summum bonum & veram beatitudinem concupiscimus, quemadmodum amantium *Psal. 41.* nus dicebat: Sicut desiderat Cereus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Et: mihi adhærere Deo bonum est. Diligitur etiam gratis & amicè, quoniam sanctissimæ suæ voluntati propter ipsum, & qua ipse talis est gratificare, & quod placitum est illi facere cupimus. Nam charitas, ut pulchrè à Diuo Bonauentura annotatum est, duplicem motum amoris habet, sanctæ videlicet concupiscentiæ, qua Deum super omnia bona concupiscit, & filialis cuiusdam beneuolentiæ, qua Domino Deo super

omnia cultum & honorem cupimus, & obedientiam deferimus: quoniam enim vtriusque amoris summa in Deo ratio sua maxima bonitas est, ideo super omnia, id est, ex toto diligimus, sine modo vel mensura amoris quia nullus quoque suæ bonitatis modus vel mensura reperitur. Cæterum quia aliud est generatim & sub confusa summi boni ratione Deum diligere, (quod etiam infideles concipere potest) aliud Dei bonitatem, prout in se est, amore contingere (quod in cor hominis sine spiritu non ascendit) necessarium est, nos ut congruum & Deo dignum amorem habeamus, diuino quodam Dei dono velut deificari & ipso Dei spiritu indui & affici, quo per sapientiam gustantes quam in se bonus & suavis est Dominus, dignum illi cordis amorem referamus, qui summo illi bono sicut in se est quadam proportione respondeat: sicut enim quæ hominis sunt, nemo nouit nisi spiritus qui in homine est, ita quæ Dei sunt nemo nouit nisi spiritus Dei, quo homo nisi velut proprio spiritu sibi inhabitante indutus & affectus fuerit, nequaquam Diuinæ bonitati correspondentem amorem habere poterit, unde illud Apostoli nemo potest dicere Dominus Iesus nisi in spiritu sancto, & charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Deinde sic habet diuinæ bonitatis constitutio,

D. Bernard. in principio de diligendo Deo.

1. Cor. 2.

1. Cor. 13.

& in mysterio nostræ restorationis sic beneplacitum est apud benignissimum Deum, ut nos quodam diuinæ naturæ suæ consortio velit esse filios, vnigeniti filij sui saluatoris nostri Iesu Christi fratres & membra, vnde qui ad ipsum veniūt, ijs primum præceptum datur: oportet vos nasci nudò, & Apostolus: etenim vno spiritu omnes in vnum corpus baptizati estis: vult enim Dominus Deus à nobis coli & diligi ut pater, & nobis inuicem sub Christo capite in vnitæte corporis ut membra cohærere: Non enim accepistis, ait Apostolus, spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater, & ad Galatas, quoniam estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba pater. Nam eiusmodi seruitutem quærit Deus; de qua apud Prophetam: erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego faciam in peculium, & parcam eis sicut parcat vir filio seruienti sibi. Hæc autem sunt omnia per gratiam quam gratificantem dicimus, de qua fusius in tractatu de gratia dictum memini, sine qua omnis dilectio & quicquid facimus quasi nihilum apud Deum reputatur: sicut enim quod nullo modo est nec motum nec statum habet, inquit Dionysius, quod autem aliquo modo est ea facit & patitur, quæ natura ipsius ferat, ita qui statum diuinum (qui diuino ortu & ut ita dicam, generatione efficitur) non accepit, is profectio nihil eorum quæ à Deo tradita sunt sciet, nec operabitur

1. Cor. 12.

Rom. 8.

Galat. 4.

Mal. 3.

*Dionys.
in principi-
pio. de ec-
clesiast.
hierarb.*

rabitur dignè videlicet, & sicut coram Deo in ordine ad regnum cœlorum conuenit. *Quid proprie Charitas.* quibus ita constitutis facile perspicere licet quod præter communem modum diligendi Deum, specialis quidam amor agnoscendus est, filialis videlicet, quo Deus in corpore ecclesiæ vt pater & summum bonum diligitur, qui ex consortio diuinæ naturæ (quæ gratia gratum faciens dicitur, & velut vapor est virtutis Dei & emanatio quædam claritatis & gloriæ Dei) nascitur, quoniam enim cuiq; bonum & amabile est quod est ipsi connaturale, & ad quod proportionem aliquam habet peculiaris quædã, in nobis necessaria est connaturalitas, & diuina quædam nature nostræ dispositio, habitudo & affectio, quæ fiat vt tantum bonũ nobis sit connaturale, & tam sublimis finis nobis competat, nosq; in eo statu simus, vt illius capaces, & in illum apti ac idonei simus. Quemadmodum igitur quælibet natura suam habet inclinationem, qua in bonum & finem sibi connaturalem, fertur, sic diuinam hanc in Christo natiuitatem, qua per gratiam gratificautem filij efficitur, diuinus in nobis amor comitatur, quo velut connaturaliter in summum illud bonum, sicut in se est, quadam filiali proportione mouemur. Ideoq; verissimum est, quod Diuus Thomas scriptum reliquit, *D. Tho. 2. 2. qu. 23. artic. 1. Charitas est amicitia.* charitatem esse amicitiam Dei, quæ super eam societatem & communicationem fundatur, qua Deus nobis pater & summum bonũ est, & nos populus & filij ipsius, templum

2. *Cor.* 6. Spiritus eius & membra filij sui, vos (inquit) estis templum Dei viui, sicut dicit Deus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter illos, & ero illorum Deus, & erit mihi populus. Et iterum, fidelis Deus per quem vocati estis in societatem filij eius Iesu Christi Domini nostri. Cuius societatis ratione nobis quoq; dicitur: iam nō estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei. Proinde B. Prosper charitatem ab honestis amicorum inter se politicis amoribus distinguens, conuenientissimè describit: non, inquit, quod hi amores honesti non sunt, cum sint omnibus naturales, sed quod his omnibus sit ille incomparabili diuersitate præstantior, quo Deum diligimus gratis & amicum, Gratis quidem, quoniam non aliud amor iste præmium quærit, quam eum qui amatur, amicum verò, quoniam filialiter diligit vt patrem, sicut ille nos in hoc statu ex supereminentia paternè diligit vt filios. De qua amicitia sponsa loquitur in canticis: Adiuro vos, inquit, filiæ Ierusalem, si inueneritis dilectum meum vt nunciatis ei, quia amore langueo. Et paulo post: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex minimis, caput eius aurum optimum, guttur eius suauissimum, & totus desiderabilis, talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus filiæ Ierusalem, idque non hac solum ratione, sicut quidam explicant, quod nostræ delectationi mutua Dei dilectio correspondeat, quia diligentes se diligit

diligit, sed quoniam ex consortio diuinæ naturæ, quo Deus nos regenerando vel resuscitando re ipsa patrem se nobis efficit, & bonitatis suæ participatione nos in ipso, sicut ipse est bonos facit & filios, quædam velut in Deum connaturalitas & filialis amor nascitur, neque ex sola summi boni, vel diuinæ amicitie æstimatione procedit (fieri enim facile potest, vt quis Phariseus vel hæreticus Deum sibi patrem & amicum præsumat) sed aliud est, quod ex phantasia & hominis æstimatione procedit, aliud quod (vt in omni animante licet experi-ri) ex veritate nascitur: tametsi enim probabilis exigatur cognitio & confidentia (amor enim non fertur in incognitum) quod nos gratia Dei sumus illi reconciliati, veritas tamen & ipsa connaturalitas filialis amoris, non ex sola æstimatione, sed ex ipsa diuinitus nobis communicata deifica bonitate naturæ diuinæ participatione cœlestis hic amor progignitur, quo filialiter in Deum, & vt membra in Christum caput rapimur & afficimur. Potest itaque fieri vt antè reconciliationem quidam amor reperiatur in homine, quo Deum vt fontem iustitiæ diligere incipiat, sicut & Iudæus & paganus naturalem quendam Dei amorem generatim habere potest, sed nequaquam, inquit Di-

*Quales
amor po-
test in ho-
mine an-
te recõca-
liationẽ
reperiri.*

*D. Bern-
nardus
de diligẽ-
quæ do Deo.*

quæ ait; vulnerata charitate ego sum, illum ratio vrget & iustitia naturalis, totum se tradere illi, à quo se totum habet, mihi profecto fides tantò plus indicit amandum, quanto & eum me ipso pluris æstimandum intelligo, infidelis siue paganus ipse totum ei se debere non ignorat quem sui totius non ignorat authorem: Quid ergo ego qui Deum meum teneo vitæ meæ nõ solum gratuitum largitorem largissimum administratorem, pium consolatorem, sollicitum gubernatorem, sed insuper etiam copiosissimum redemptorem, æternum conseruatorem, Ditatorem, glorificatorem: Vbi Bernardus palam amores distinguit, quib. Dominus Deus variè diligi potest, & pecularem quendam statuit quo ipsum tenemus glorificatorem; fides enim ostendit, spes concupiscit, quem charitas nunc amicum tenet, nam & Paulus de excellentia charitatis differens, etiam eximium Dei & proximî amorem admittit, quem tamen non concedit esse charitatem: si facultates meas, inquit, oēs distribuero in cibos pauperum, & tradidero corpus meû, ita vt ardeã, charitatem aut non habuero nihil mihi prodest, siquidẽ in hæresi vel schismate vel alio aliquo mortali peccato fieri potest, vt homo vitium suum non aduertens tam eximium dilectionis & pietatis opus sine charitate præstet. Charitas enim fructus est inhabitantis spiritus, qui non habitat in corpore subdito peccatis, & de corde puro fide non ficta, & conscientia bona procedit.

1. Cor. 13.

*B. Aug. de
patient.
cap. 26.*

S. sapien. 1.

cedit. Nemo interim cogitet, nos hic amo-
 rem aliquem velle introducere, qui viribus
 humanis erga Deum possit acquiri: nullus e-
 nim qui equidem verus & syncerus sit huius
 modi in corrupta natura sine Dei dono repe-
 riri potest, sed distinctionis ergo modum a-
 liquem amandi Deum proposuimus, qui pos-
 set etiam in peccatoribus & infidelibus nõ
 tamẽ sine Dei munere inueniri; de quo pro-
 pterea piẽ D. Bernardus addit: verum, in-
 quiens, id difficile; imò impossibile est suis
 scilicet quempiam liberiũe arbitrij viri-
 bus semel acceptis à Deo, ad Dei ex toto se
 conuertere volũtatem, & non magis ad pro-
 priam retorquere, sicut scriptum est, omnes *Philip. 2:*
 quæ sua sunt quærunť. vnde rectissimẽ à pa-
 tribus dictum est: prorsus donum Dei est di-
 ligere Deum. Verum (vt persanctẽ & circum-
 spectẽ tradit B. Augustinus) fatendum est
 quod Spiritus sanctus aliter adiuuat nõ dum *Concil.*
 inhabitans, aliter inhabitans: quæ-enim *Arausic.*
 reconciliationem præcedunt & nos ad eam *Can. 25.*
 præparant, proculdubio Spiritus sancti qui- *August.*
 dem sunt munera, impulsus, & inspiratio- *epist. 105.*
 nes, at non inhabitantis, sed velut foris mo-
 uentis, quo viam nobis ad iustitiam in Chri-
 sto paremus. Caritas verò proprium est in-
 habitantis Spiritus donum & opus amor fi-
 lialis, qui proinde non solum perfectione
 ab alterius generis amore discernitur, quia
 videlicet viuacior, plenior & efficacior a-
 mor est, sed etiam propria & formali dili-
 gendi ratione, vtque ex modo quo per spiri-
 tum

*Charitas
 specie ab
 alijs amã
 di modis
 distingui
 tur.*

tum filialiter in Deum, sicut erga patrē filij mouemur. Quicquid enim illud sit quod doctor subtilis quodlibeto suo de charitate concludit, perspicuum tamen est aliam esse dilectionis speciem seu formam quæ in filiali amicitia posita est, quam cuiusque in alium vulgaris amor: sicut enim hominum diuersæ sunt inter se species amicitiae propter diuersas amandi rationes; sic longè alterius generis amor est quo Deus diligitur vt pater, amicus & summum hominis bonum, cui vt templum & membrum, & vt domesticus ac filius, per spiritum homo iam vnitus & coniunctus est: alterius verò rationis dilectio, qua homo generatim, & sub confusa boni ratione Deum diligit, à quo vt hospes & peregrinus adhuc alienus est, cui nondum fors vel pars in illo est: cum enim amor iuxta B. Thomam quædam sit amantis ad amabile connaturalitas, sanè per gratiam gratificantem vbi alia quadam natura cælitus per diuinæ bonitatis consortium induimur, consequens efficitur, vt alia quoque dilectionis connaturalitas comitetur, qua conuenienter secundum naturam illam Deum diligamus & in summum illud bonum, quomodo tali naturæ iam deificatæ amabile est, filiali amore feramur. Quemadmodum igitur alius est amor hospitem & aduenarum, vt supra dictum est, alius verò domesticorū; filiorum, conciuum: sic longè alia est ratio charitatis qua Deum summum bonum ea societate & amicitia diligimus, vt eius filij,

ciues

ciues & domestici reputemur, rursus alius est amor, sicut & alia est connaturalitas membrorum in proprium eiusdem corporis caput, alius erga caput alterius alienum & separatum, sic postquam spiritu in vnum corpus cuius caput Christus est coaptati sumus, longè alius ex hoc spiritu in Deum & Christum affectus & amor nascitur, quam antea fuisse concipi potest. Ideoque vult Apostolus vt nos inuicem sicut vnus in Christo corporis membra diligamus, loquimini veritatem, inquit, vnusquisque cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra: sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Et alibi; vos autè estis corpus Christi & membra de membro. Et ad progressum vel augmentum in charitate vos exhortans, veritatem, inquit, facientes in charitate, crescimus in illo per omnia qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum & connexum, per oem iuncturam subministrationis, secundum operationes & mensuram vniuiusque membri augmentum corporis facit in ædificatione sui in charitate significans charitatem esse dilectionem, qua Christum vt caput & proximos sicut membra in Christo conuenienter diligimus: non sicut is qui adhuc foris est, & per aliquam fidei cognitionem potest Christum sub confusa capitis ratione diligere, sanctè desiderans eius membris incorporari, sed sicut is diligit, qui

*Ephes. 4.**Rom. 12.**1. Cor. 12.**Ephes. 4.*

qui nuncactu membrum est cuius est alius & connaturalior amor erga coniunctum sibi caput, quam si foris adhuc & separatus esset; constat equidem quod vt Cornelius Centurio priusquam spiritum sanctum acciperet & ecclesiæ membris insereretur, ita catechumeni ac pœnitentes priusquam reconciliationem consecuti sunt, quodam modo diligunt & colunt Deum, sed tali discrimine vt eius amoris & cultus, qui ex inhabitante spiritu sequitur comparatione, quasi nihil reputetur, ideoq; scripturæ & sancti, vt antea quoque dictum est, volunt nos templa & organa spiritus fieri, quo dignè Deum amore & alijs pietatis exercitijs colamus: templum enim Dei, inquit, sanctum est quod estis vos. Et: an nescitis, quia membra vestra sunt templa Spiritus sancti. Et: si quis templum Dei violauerit disperdet illum Deus. Templum verò propter cultum & orationem Dei dedicatur, de quo pulchrè in hæc verba disserit Augustinus, hoc templum est, id est, ipsi homines, vbi rogatur Deus & exaudit; quisquis enim præter templum Dei orauerit Deum, non exauditur ad illam pacem supernæ Ierusalem, & si exauditur ad quædam temporalia quæ Deus & paganis donauit: exaudiri ad vitam æternam aliud est, nec conceditur nisi ei qui in templo Dei orat: ipse enim orat in spiritu & veritate. Cum igitur præcipuus Dei cultus, cui diuini eiusmodi templi sanctitas consecratur, in charitate consistat, vides non quemuis diligendi vel colendi

1. Cor. 3.

1. Cor. 6.

1. Cor. 3.

Augu. in
præfatiõ.

Psal. 130.

colendi modū sufficere, sed pro cōsequendo regno Dei specialem quandā diligendi seu colendi rationem exigī, quam spiritus sanctus nobis adfert, quando sua in habitatione nos templa sua consecrat, vbi proculdubio gratia dilectionis intelligitur & sola charitas est, per quam nos Spiritus sanctus adeoq; sanctissima ipsa tota trinitas nos inhabitat. His adde regnum cęlorum non quibusuis operibus vel quocumque modo laborantibus esse propositum, sed ijs duntaxat quę fiunt in vinea & ecclesia Domini, idque pro membris & filijs Dei, est enim gloria illa proprię filiorum Dei, sicut ait Apostolus; stamus & gloriamur in spe glorię filiorum Dei, & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem glorię filiorum Dei; hanc pater velut hæreditatem filijs promerendam proposuit. Quamobrem non quęuis opera à quibuscunque præstita sufficiunt, sed peculiaris quædam virtus necessaria est, quę propria sit filijs, quaq; filialiter & sicut membra & domestici operetur, vt regnum cęlorum promereri queant. & hæc est charitas nobilis illa Margarita quam quærimus, pretiosa vestis illa nuptialis, stola filiorum candida, sanctorum byssus & ardens virginum prudētum oleum, amor scilicet filialis, quo Deus in corpore Ecclesię vt pater & summū bonum à filijs & membris Christi diligitur, & proximus propter ipsum, De qua Paulus, in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quę per cha-

*August.
epist. 15.*

*Aug. li. 15
de Trinit.
cap. 18.*

Matt. 20.

Rō. 8. et 8.

*Charitas
quid proprie.
Galat. 3.*

ritatem operatur. licet enim varia & multiplicia sint virtutum officia quibus iusti se exercent & partem in regno cœlorum promerentur, quia tamen regnum illud velut hæreditas filijs promerenda proponitur, nulla opera id promerentur, nisi quæ ex ea virtute quæ propria filijs est, id est, ex charitate procedunt. Ex quibus concludendo certissimè collige quod Ethnici, hæretici, schismatici & quicumq; nōn sunt vni Christi in corpore ecclesiæ membra, charitatem non habent, sicut nec spiritum Christi, cuius proprius fructus charitas est, siquidem infideles & hæretici Deo non credunt & schismatici in vnitatem corporis nō consentiunt, alij verò diuinæ naturæ consortium quo sicut filij viuant & operentur in corpore Christi non habent. Hæc charitas ipsa est gratia noui testamenti, qua per spiritum lex Dei scribitur in tabulis cordis carnalibus & renouamur spiritu mentis nostræ, qua tamquam filij non ancillæ sed liberæ domino & patri liberaliter seruimus, quia & hoc accepimus; dedit enim potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. Quod autem de membris Christi sæpius refricauimus, ea ratione necessarium erat, quia nihil post lapsum patri gratum esse potest, nisi quod Christum redemptorem nostrum redolet, neq; alijs quam qui in Christo sunt gloria illa cœlestis parata est; siquidem non est aliud nomen datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri, & qui spiritum

2. Cor. 3.

Galat. 4.

Aug. de

spiritu &

litera. ca.

20. & 32.

act. 4.

cum Christi non habet, hic non est eius: ideoque charitas, qua Deum præcipimur diligere, in tali dilectione vti supra quoque diximus, posita debet intelligi, qua in spiritu filialiter & vt membra Christi summum illud bonum quod Deus est in vnitæte corporis Christi super omnia diligimus, quæ dilectio antonomasticè charitas dicitur, cum nomen alioqui generalius est, de qua Ioannes: videte qualem charitatem dedit vobis pater, vt filij Dei nominemur & simus. & iterum: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in illo.

1. Ioan. 3.

¶ 4.

De secundo articulo.

SECVNDVS articulus est an Charitas simul cum reatu damnationis in homine reperiri queat, de quo Diuus Bernardus ad Lugdunenses sub nomine spiritus hæsitare videtur. Cæterum quando benè perpenduntur, quæ superiori articulo allata sunt, clarissimum euadit, charitatem, quæ propriè charitas est, non posse simul cum eiusmodi reatu consistere: præsupponit enim hæc charitas iam filios esse & amicos qui charitate velut quadam filiali amicitia Deum amicum diligunt. Atque proinde necesse est iam reconciliatos esse qui charitatem habent. Est enim amor vt diximus filialis, quod si filij, ait Apostolus, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes aut Christi. Idem ex dignitate spiritus inhabitantis certissimè est, qui cū sit pignus hæreditatis nostræ, fieri nõ potest

Bernard.

epist. 4.

Rom. 8.

Galat. 3.

¶ 4.

Ephes. 1.

2. Cor. 10

*August.
epist. 27.*

vt habitet in corpore subdito reatui damnationis. vnde B. Augustinus: fatendum est, ait, vbi que esse Deum per diuinitatis præsentiam, sed non vbi que per inhabitationis gratiam: propter hæc enim inhabitationem (vbi proculdubuo gratia dilectionis eius agnoscitur) non dicimus pater noster qui es vbi que, cum hoc verum sit, sed pater noster qui es in coelis, vt templum eius potius in oratione commemoremus, quod & nos ipsi esse debemus, & in quantum sumus, in tantum ad eius societatem, & adoptionis familiam pertinemus. Et rursus in eis tantum habitat quos efficit beatissimum templum vel beatissima templa sua, eruens eos de potestate tenebrarum, & transferens in regnum filij Charitatis suæ, quod incipit à regeneratione. Et paulo post: Deus igitur vbi que præsens, nec vbi que habitans, sed in templo suo cui per gratiam benignus est & propitius, porro charitas sola donum est, cuius ratione spiritus sanctus in nobis velut tēplis suis habitat, spiritus enim, ait B. Augustinus, non propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem per quam nos tota inhabitat Trinitas. vnde subiicit: nullum est isto dono Dei excellentius, solum est quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. Pulcherimus quoque locus est de fide & symbolo: non reconciliamur, ait Deo, nisi per dilectionem qua etiam filij Dei appellamur. vnde clarissimè Ioannes Apostolus; nos scimus quoniam trāslati sumus de morte ad vitam,

non

*B. Augu.
lib. 15. de
Trinitat.
cap. 18.*

*De fide
& symb.
cap. 9.*

1. Ioan. 3.

quoniam diligimus fratres. Et postea: timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. hæc enim vera illa est sapien. 7
 piëtia, de qua Salomon: Sapientia in animas sanctas se transfert & amicos Dei constituit, & in prouerbijis; Ego diligentes me diligo. *Prou. 8.*
 Rursum Apostolus, qui diligit Deum, hic cognitus est ab eo. Nihil igitur hic de morte vel reatu damnationis suspicari licet, ubi in amicitiam Dei recepti & Deo recõciliati sumus. Quamobrem rectissimè B. Augustinus *B. Augu. de spirit. & litera cap. 3.*
 charitatem dicit arram esse gratuiti muneris: Nos dicimus, inquit, humanam voluntatem sic diuinitus adiuuari ad faciendam iustitiam, vt accipiat spiritum sanctum, quo fiat in animo eius delectatio dilectioq; summi illius atq; incõmutabilis boni, quod Deus est, vt hac sibi velut arra data gratuiti muneris inardescat inhærere creatori atque inflammetur accedere ad participationem illius veri luminis, vt ex illo ei benè sit, à quo habet vt sit. Et quis loca commemorabit quibus apud B. Augustinum simul cum remissione peccatorum charitatem diuinitus impartiri declaratur: Vides, inquit, quid dederit qui gratis dedit, data est venia peccatori, datus est spiritus iustificationis, data est charitas & dilectio in qua omnia bona facias, & super hæc dabit vitam æternam, & societatem Angelorum. Et alibi ordiue commemorans quæ Prophetæ de Christo futura prædixerant: Hæc erant, inquit, Christus in carne venturus atque in eius nomine imple-

B. Augu. in Psalm. 144. ad versic miserator Domini.

ra pœnitentia hominum, & ad Deum con-
 uersio voluntatum; remissio peccatorum,
Augm. de gratia iustitiæ, quæ apud Augustinum chari-
quint. Dei tas est. Apertius verò epist. 105. Deinde post
lib. 10. ca. remissionem peccatorum, inquit, nisi mûda-
61. m. tam domum habitet Spiritus sanctus, nonne
 cum alijs septem redit spiritus immûdus, &
August. erût nouissima hominis illius peiora quam
epist. 105. prima? ut autem habitet Spiritus sanctus, nõ-
 ne ubi vult spirat, & charitas Dei, sine qua
 nemo benè viuit, diffunditur in cordibus no-
 stris, non à nobis sed per Spiritum sanctũ qui
 datus est nobis: Et sermone 61. de verbis Do-
 mini: Spiritus sanctus gratia dicitur, quia gra-
 tis datur, quia nõ quasi merces redditur post
 discussionem meritorum, sed donum datur
 post delictorum veniam, quibus abundè te-
Augm. in stitutum facit B. August. q̄ nobis quando peccata
Psal. 118. remittuntur, singulare quoddam donum cha-
conci. 22. ritatis infunditur, quo debite Deum dilige-
de corre. re, iuste viuere, & mandata Dei sicut oportet
et gratia custodire valeamus. Quo pertinet etiam
cap. 50. quod habet alibi, fidem impetrare spiritum
 sanctum, quo diffunditur charitas, quodque
 Deus dat charitatem filijs suis, quoniam spi-
 ritualem illam natiuitatem qua in filios ad-
 optamur, charitas velut propria passio di-
 uinæ gratiæ concomitatur. De qua pulcher-
Aug. li. 2. rime vir sanctus contra Cresconium disse-
cont. Cres- rit, quod est fons proprius eorum qui digni
conium sunt vita æterna. Hæc itaque charitas nun-
gramma quam cum reatu damnationis reperitur, vt-
iscum ca. pote quæ ipsa gratia est noui testamenti &
 vera

vera Christiana libertas, qua (sicut ante dictum est) non ancillæ sed filij sumus liberæ, quæ iugo & reatu peccati non amplius premitur, De qua Paulus, finis præcepti charitas de corde est puro conscientia bona & fide non ficta. Quomodo enim potest cor purum concipi quod adhuc sordibus peccati subiectum est, & eius reatu tenetur obnoxium? De qua etiam Dionysius quod charitas est diuini in nobis status, quæ verbis exprimi non potest, affectio, quæ significata est per stolam, quam pater redeunti prodigo simul cum peccatorum remissione reddidit. Quapropter rectissimè patres Concilij Tridentini in iustificatione tradunt simul cum peccatorum remissione donari charitate: iustificamur enim dum, sicut aiunt, sanctissimæ Christi passionis merito per spiritum sanctum charitas diffunditur in cordibus, nam fides nisi ad eam spes accedat & charitas, neque uiuit perfectè cum Christo, neque corporis eius uiuum membrum efficit. Quamuis igitur in pœnitentia, quæ iustificationem & reconciliationem præcedit, semper nonnulla dilectio iustitiæ & amor Dei coniungitur (nam quomodo potest capax esse iustitiæ & amicitiæ Dei, qui nullo modo diligit iustitiam vel Deum,) plurimum tamen vera charitas ab ista præcedente dilectione, sicut ex primo patet articulo, secernitur: Nam sine generali amore neque pœnitentia, neque spes (quæ pœnitenti necessaria est) concipi potest, qui e-

1. Tim. 1.

B. Dionysius de beatiss. ca. 1.

Luca 1. Conciliū Trident. sess. 6. c. 7.

B. Augustinus lib. 2. de pec. mer. cap. 18.

*Augu. in
Enchir.
cap. 8.*

*De sacra
mentis an
per ea cul
paremit
tatur.*

1. Cor. 13.

nim dolet de peccato, debet contrarium a-
mare iustitiam, & nemo sperat aliquid
quod non diligit. Cæterum charitas per-
fectus amor est, quo tenetur & diligitur a-
micus utpote filialis in Deum dilectio, &
in Christum caput suum velut membri spi-
ritalis affectio, quæ per sacramenta vel
ex eorum voto solet impetrari, quibus con-
sideratis non difficilis est conciliatio loco-
rum, quæ in scripturis & patribus contraria
videntur: Nam distinctio amoris & dilectio-
nis differentia totam difficultatem & obscu-
ritatem, uti mox videbimus, adimit. Patet
etiam ad veteres quæstiones respõsio quæ de
sacramentis Baptis. & pœnitent. moueri so-
lent; utrũ adultis per hæc sacramenta, quan-
do re ipsa & actu percipiuntur, culpa peccati
remittatur, & peccator verè per ea viuificetur
& iustificetur, an verò hæc semper ex vo-
to sacramentorũ propter dilectionem quæ
pœnitentiæ iungitur, actualem sacramento-
rum perceptione præcedat, quia enim vera
charitatis natura à generali dilectionis mo-
do non distinguebatur, natæ sunt cõtrouer-
sæ quibus nõnulli doctores miris hic modis
implicantur: cum enim Apost. virtutes the-
ologicas enumerãs, fidem, spem, charitatem
hanc tertio loco præcedentibus maiorẽ pro-
nunciat, palam est aliam charitatem scriptu-
ris commendari quam vulgare amorem, cu-
iusmodi etiã spem præcedit & sine quo spes
esse non potest. Quod verò quidam existi-
mant statim ad votũ & desiderium sacramen-
ti pec-

ti peccata remitti, B. Gregor. Nazianzenus *D. Greg. de S. La-
nacro.* ænigmati simile pronunciat in hæc verba; Nonne misericors (inquis) Deus est, quin & hominum mentes nouit, ac voluntatem probat, ac pro baptisate desiderium accipit baptizandi; ænigmati rem dicis similem, quod ille qui lumine caret, Deo propter misericordiam illuminatus censeatur. Rursus autem quod nunquam sine actuali sacramentorum susceptione peccatum remittatur nisi in mortis articulo vel casu martyrij, nimis durum & rigidum videtur: Nam qui iuxta Prophetam toto corde ad Dominum se conuertunt & in tota tribulatione animæ suæ ad eum confugiunt, sæpè remissionem & charitatem quæ est amicitia Dei, consequuntur, priusquam re ipsa sacramentum percipiant, si videlicet in itinere vel vespertino tempore, quando non adest copia sacerdotis compunguntur, vel ad festum aliquod vel peritioris sacerdotis præsentiam, vel etiam ex obedientia & mandato superioris, vel simili pia & honesta causa quæ approbet ipsa dilectio, realis sacramenti perceptio differtur. His casibus (inquam) fieri potest, & sæpè fit, quod peccatorum remissionem & charitatem antè sacramenta recipiunt, non quia certum est quod his casibus statim ad quoduis sacramenti votum remissa donetur, sed quoniã certum est, quod ante realem sacramenti perceptionem casibus istis impetrari potest. Cum quæsieris Dominum Deum tuum, ait Moyses, inuenies eum, *Deut. 4.*

*Esa. 30.**Psal. 50.**& 31.**Ez. ec. 33.**Libr. de
Vera &
fals pœni-
tent. 6. 17.**B Cypria-
de cena
domini.*

si tamen toto corde quæsieris & tota tribulatione animæ tuæ, & Esaias iuxta 70. interpretes: Si ingemueris, tunc saluus eris, & in psalmis sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicias. Et alibi: ego dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. rursus alius Propheta, impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conuersus fuerit ab impietate sua; Ex quibus locis simul coniunctis collecta videtur sententia veterum ore frequentata, in quacumq; hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius nō memorabor; quæ sententiæ diligenter excutiendæ sunt, & quid ex eis statui queat cōsiderandum. Nam id proculdubio primum ex eis colligitur, quod nunquam sera est, modo vera sit pœnitentia, quodq; verè pœnitentibus & contritis certò promissa & parata est peccatorum remissio, quam vel per sacramenta vel ex voto sacramentorum certissimè percipient. quemadmodum pereleganter tradit B. Cyprianus his verbis. Cum iam anima festinat ad exitum & egrediens ad labia expirantis emerit pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec ferum est quod verum, nec irremissibile quod voluntarium, & quæcumq; necessitas cogat ad pœnitentiam, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia,

venia, sed amplitudine sinus sui mater charitas prodigos suscipit reuertentes, & velit nolit. Nouatus hæreticus omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Deinde satis etiam certo id dictis scripturæ sententijs indicatur, quod etiam sine reali & actuali sacramentorum susceptione, per solam pœnitentiam ex voto sacramenti peccata remittuntur, tum quia sinceræ cordis pœnitentię scriptura simpliciter & absolutè reconciliationem pollicetur, quod non ita conuenienter fieret, si semper ex alieno arbitrio in cuius est potestate sacramenti ū administratio pax & salus hominis dependeret, tum etiam quoniam apertè Propheta testatur, quod ad votum illi peccata dimissa sint. dixi, inquit, confitebor aduersum me iniustiam meam & tu remisisti impietatem peccati mei: vbi Beatus Augustinus & Gregorius: Attendite fratres, magna res, dixi pronuntiabo, non dixi pronunciaui, & tu dimisisti, dixi pronuntiabo & tu dimisisti, quia eo ipso quod dixi, pronuntiabo, ostendit quia nondum pronunciauerat, vox mea in ore nondum erat, sed auris Dei iam in corde erat.. Attende quanta sit indulgentiæ vitalis velocitas, quanta misericordiæ Dei commendatio vt confitētis desiderium, comitetur venia, antequam ad cruciatum perueniat pœnitentia, antè remissio ad cor perueniat, quam confessio in vocem erumpat, & similiter Beatus Ambrosius in oratione quam funebrem habuit de Valentiniانو. Audiui, ait, vos dolere, quod non

Psal. 31.

*B. Augu.
B. Grego.*

B. Ambro.

non acceperit sacramenta Baptismatis; dicite mihi quid aliud in nobis est nisi voluntas? nisi petitio? atqui etiam dudum hoc votum habuit, ut antequam in Italiam venisset initiaretur, & proximè baptizari se à me velle significauit, non habet ergo gratiam quam desiderauit? non habet quam poposcit? & quia poposcit accepit, & ubi illud est: iustus quacumque morte præuentus fuerit, anima eius in refrigerio erit: & virtutes eius commemorans non metuebat (inquit) hominibus displicere in Christo, qui habuit spiritum tuum quomodo non accepit gratiam tuam? Cæterum ex his & prædictis scripturæ locis, non sequitur, uti dictum est, quod statim & semper ilico ad votum verè poenitentis remissio comitetur, quia filius prodigus & Maria Magdalena, licet cum magno desiderio & voto Christum & patrem accesserint, non tamen antea credendum est eos veniam percepisse, quam Christus diceret, dimittuntur ei peccata, & priusquam pater prodigo stolam primum reddi iuberet, neque enim vel sacrificia in veteri lege, vel sacramenta nouæ legis frustra sunt omnibus vere poenitentibus in remissionem peccatorum instituta, rogabit, inquit scriptura, pro eo sacerdos & pro peccato eius & dimittetur ei, & ijs qui compuncti vere poenitebant dixit Petrus: baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum. ideoque Ezechiel propheta quod dicit: Impietas impij non nocet ei

Sap. 4.

Leuit. 4.

Act. 2.

bit ei

bit ei quacumq; die conuersus fuerit ab impietate sua, hunc sensū videtur habere, quod is qui sincerè conuersus est paratam habet omni tempore remissionem, vt etiam si eodè momento sacramenta in hunc vsum instituta percipiat, vel necessitate ab illis præpediatur, certissime veniam sit habiturus, vt his & similibus scripturis vera præparatio significetur qua homo veniam consequetur, quam Deus in sacramētis ex fide filij sui proposuit, sed hæc alio propriè pertinent; nostro proposito sufficit quod non quælibet dilectio, quam poenitentes ante sacramenta in se percipiūt vera est illa charitas quæ filialè cum Deo facit amicitiam, & reconciliationem sibi necessario coniunctam habet, cuius etiam perspicuum fuit exemplum in Augustin. qui priusquàm baptizaretur non vulgari diuinæ dilectionis ardebat amore, cui tamè per inusitatum dentium dolorem diuinitus insinuatum fuit, ne de præteritis peccatis securus esset, quæ per baptismum ei remissa nondū erant, imo palam testatur alibi, quosdam etiam in extrema necessitate sacramenta flagitantes (quod sine amore fieri non potest) cum alijs qui sacramenta perceperint in regno cœlorum non futuros, quantus, inquit, solet tūc vtriusq; sexus & cuiusq; ætatis fieri in ecclesia concursus, alijs baptismū flagitantibus, alijs reconciliationem, vbi si ministri desint, quantum exitium sequitur eos, qui de isto seculo vel non regenerati exeunt, vel ligati, quantus est etiam luctus fidelium

*B. Augu.
l. 9. con-
fess. 14. 4.*

Eps. 130.

delium suorum qui eos secum in vitæ æternæ
 requie non habebunt, id quod inde accidit,
 vel quoniam imperfecta pœnitentia de-
 cident, quæ solet attritio vocari & sine sacra-
 mento per se ad iustificationem nõ sufficit,
 vel quia non plenam ex conversione sua re-
 missionem sunt consecuti, verum siue quis
 pleno corde conteratur, siue imperfecta hac
 pœnitentia ex turpitudine peccati vel gēhen-
 næ & metu pœnarũ atteratur, non statim ex
 solo voto nitorem gratiæ & filiãlem charita-
 tem, quæ vestis est nuptialis & stola filiorum,
 semper cõsequitur, sed, vt dictum est, potest
 eam, quando rationabili de causa sacramēta
 differuntur, impetrare, Deo voluntatem se-
 cundum eius fidem & deuotionem ac pœni-
 tentiam pro opere benigniter recipiente. vñ
 rum non exiguus scrupulus hic nascitur de
 Cornelio Cæturione qui spiritum sanctum
 accepit priusquam ecclesiæ per baptismum
 incorporaretur: An videlicet adhuc pecca-
 torum suorum fuerit reus, nam D. Irineus
 manifeste tradit eum baptizatum esse in re-
 missionē peccatorum, & B. August. quando-
 cūq; ait, catechumenus proficiat, adhuc sar-
 cinam suæ iniquitatis portat, non illi dimit-
 titur nisi cum venerit ad baptismũ, & alibi:
 sicut bono catechumeno baptismus deest ad
 capescendum regnum cœlorum, sic malo ba-
 ptizato bona conuersatio, nam ne secuta es-
 set catechumenorum iustitia dictum est, ni-
 si quis renatus fuerit ex aqua & spiritu san-
 cto non potest introire in regnum cœlorum,
 & de

A. Aug. 10
1. scrupul.

Irineus
lib. 3. pa.
247.

Aug. tra
stat. 4. 11.

et 13. in
Ioannem

ls. 4. cont.
Donatist.

cap. 21.

& de pœnitentia loquens ter sanctus Leo, sic *D. Leo*
 ait diuinæ bonitatis esse præsidia constituta, *epist. 91.*
 vt indulgentia Dei nisi supplicationibus sa-
 cerdotum hequeat obtineri, quibus respon-
 dendum, Cornelium Centurionem per spi-
 ritum sanctum indubitanter peccatorum re-
 missionem accepisse, in hoc enim, ait Ioan-
 nes, cognoscimus quia in Deo manemus & *1. Ioan. 4.*
 Deus in nobis, quia de spiritu suo dedit no-
 bis, quia enim spiritus, vt supra dictū est, pi-
 gnus est hæreditatis, fieri non potest vt simul
 cū reatu dānationis in homine cōmoretur,
 dicitur tamen nō malè in remissionē pecca-
 torum baptizatus, vel quia in signum remis-
 sionis baptizatus est, vel quoniam in plenam
 ratam & perfectam remissionem ablutus est,
 sicut enim Christo de Magdalena dicente re-
 mittuntur ei peccata multa, quoniam dile-
 xit multum, tunc verè peccata ei remitte-
 bantur, postea tamen in signum & robur i-
 stius iterum dixerit remittuntur tibi pecca-
 ta. Deinde non est necesse omnem tempo- *De pres-*
 ralem pœnam peccatis debitam præsentem *bysero nō*
 spiritu statim perfectè dimitti, vnde pro ijs *baptiz. a.*
 qui in adulta ætate cum vera fide sine ta- *10 cap.*
 men vero sacramento decedunt, volunt san- *Apost.*
 cti pontifices diligenter orari, addidi quo-
 que de rata & perfecta remissione, quoniam
 sine sacramentis quæ ex voto eorū accipitur
 remissio vera quidè est, sed nō tam rata & fir-
 ma quin si mutato pposito sacramentū ho-
 mo negligeret, totū iniquitatis pōdus velut
 pacto seu fœdere ex parte hominis violato
 relabere-

relaberetur, quia nō nisi sub modo & formā voti homini videlicet sacramentū vehemēter desideranti, velut ex quodam pacto quia facturus est, quod proponit, crimen remittitur, quando vero sacramentum re ipsa accedit, remissio perficitur, vt nunquam irritari queat. Porro D. Augustinus & S. Leo sententijs allegatis contra eos agunt qui sacramenta studiosè negligunt & velut sibi non necessaria prætereunt, nam virtus sacramentorum semper penitenti necessaria est, sed hoc habet diuinæ miserationis clementia, quod sacramenta quæ instrumenta sunt suæ misericordiæ operantur aliquandō, etiam si voto tantum suscepta fuerint, homines enim vident ea quæ patent, Deus autem intuetur cor. Cæterum hæc vt diximus alio pertinet, maior scrupulus est qui proprius etiam proposito conuenit, qui nascitur de duobus mandatis in quibus Dominus asserit legem pendere & prophetas, Diliges, ait, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, in tota anima tua, & in tota mente tua, hoc est maximū & primum mandatum, secundum autem simile est huic: diliges proximum tuum sicut teipsum, in his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ. hic quaeritur; an alia commendetur in scripturis charitas quæ quæ mandatis istis dilectio præcipitur, eiusmodi dilectio finis præcepti à Christo declaratur, sicut id ipsum de charitate testatur Apostolus: Similiter & patres charitatem nihil aliud esse volunt, quam animi motum ad

1. *Reg.* 16.
D. Thom.
quod 11. 4
artic. 10.

2. *scrupu.*

Matth. 23

Augu. de
doctrina
Christ. 11.
3. cap. 10.

ad fruendū Deo propter seipsum & proximo propter Deum, qualis est quæ mandatis istis describitur : sed eiusmodi dilectio sæpè in catechumenis & pœnitentibus potest ante reconciliationem inueniri, imò videtur prærequiri, qui autem amat patrem aut matrem plusquam me, ait Dominus, non est me dignus, & qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus, & qui non renunciat omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus, denique Eunuchō dixit Philippus, si credis ex toto corde baptizari licet, quare nō videtur statui debere charitatē aliq̄, quæ propria sit filiorū Dei, sed generatim in scripturis tantummodo commendari dilectionem qua Deus super omnia diligitur, quæ licet in sacramentis semper sibi paratam habeat peccatorum remissionem, fieri tamen potest vt quādo sine magna causa sacramēta differuntur, simul cū reatu dānationis inueniatur. Ad hæc paucis respondendū videtur; quod Dominus in his duobus mandatis, sicut & sæpius in alijs præsupponit, statum illum quo homo in Deo & Christo viuit, & quo nunc Dominus est ipsi in Deum & ipse Domino in filium. Diliges, inquit, Dominū Deum tuum, non est enim Deus mortuorum sed viventium, vnde catechumenis & ijs qui iam accedunt ad Deum, primum mandatum datur vt renascantur, vel per pœnitentiam reconcilientur, ac deinde præcepta adijciuntur quibus in via Domini nunc ambulent, & ad vitam tendant æternam, quem statum Chri-

*Matt. 10.**Luc. 14.**Actū 8.*

Matt. 19.
Et 10. stus etiam præsupponebat, quando dixit ad
lescenti: si vis ad vitam ingredi, serua man-
data, & alibi, quicumq; potum dederit vni
ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tan-
tum in nomine discipuli, amen dico vobis
non perdet mercedem suam. Similiter quan-
do pro operibus misericordiæ iustos in iu-
dicio regno cœlorum remunerat, & seruis
bonis reddit secundum opera sua; finis itaq;
præcepti est dilectio, sed qua filialiter ex to-
to corde diligitur Deus, sicut & obseruatio
mandatorum sola est quæ coram Deo valet,
qua corde & spiritu filiali sanctissima eius
mandata præstantur. Descriptio autem Au-
gustini vel generalis est prout charitas cum
amore generatim confunditur, vel etiam sta-
tum eiusmodi præsupponit.

DE TERTIO

articulo.

Eccles. 9.
1. Ioan. 3. **A**PVD Theologos quasi principium &
hypothesis, id est, certa propositio quæ
fundamenti loco supponunt, reputa-
tur, quod an Charitatem habeat communi-
ter hic certo nemo nouit, quemadmodum &
Sapiens videtur adstruere: nescit homo, in-
quiens, ytrum amore, an odio dignus sit. Cæ-
terum quia sinceram in nobis possumus Dei
ac proximi dilectionem experiri, merito de
istius hypothesis intelligentia dubitatur, &
quid sit obscurum in charitate vnde trepi-
dare debeat homo quæritur, maximè cum Io-
annes

annes apertè dicat, nos scimus quoniã translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Et Diuinus Leo; qui experiri cupit an in ipso, inquit, Deus habitet, ipsam matrem virtutum omnium charitatem in secretis suæ mentis inquirat, & si in ea dilectionem Dei & proximi toto corde intente reperit experiri, ita vt etiam inimicis suis eadem velit tribui quæ sibi optat impendi. Quisquis est huiusmodi, Deum & rectorem & habitatorẽ sui esse non dubitet. Similiter & Augustinus, hoc ipsum, ait qui de spiritu suo dedit tibi, vnde cognoscis, interroga viscera tua si plena sunt charitate, habes Spiritum Dei; Paulum interroga Apostolum; quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Rursus è diuerso nonnulli scholastici tam absconditam & reclusam faciunt charitatis naturam, vt à nemine vel probabiliter hic deprehendi posse videatur, quia quemcunq;, inquirunt, feruorem, quamcunq; dulcedinem & promptitudinem erga Deum & proximum experitur in se qui verè charitatem habet, eandem potest etiam hæreticus & Iudæus aliquis, & homo qui per ignorantiam peccato mortali subiectus est, sicut Saulus & similes experiri, tum etiam vt dicunt propter similitudinem actuum quibus ex acquisito dilectionis habitu nos habere posse differunt. Alij tam multa & ardua in charitate requirunt; vt vix possibilis vera charitatis affectio videatur:

*D. Leo.
de Epi-
phanis.*

*B. Augu.
tract. x. s. b.
Ioãnem.*

cum enim D. Bernard. ad purum & sincerū Dei amorem non amplius exigit, quam ut Deus diligatur propter se, & foelicem omnino pronunciet, qui meruit ad eum vsque gradum pertingere, quatenus nec seipsum diligit homo nisi propter Deum, hi non solum gradum istum exigunt, sed etiam ut omnium affectuum finis & regula Deus habeatur, atque eam quoq; cordis resignationem & pmtitudinem postulant, ut nec vitā æternā, nisi ppter voluntatem Dei diligit, eandē paratus, propter Deū perdere; atq; gehennā vel perpetuā annihilationē subire, quæ sanè imaginationes nimiū mihi inhumanæ, Stoicæ icrupulosæ, periculosæ & arbitrariæ videntur, neque vsquam scripturis sacris vel antiquis patribus probatę leguntur: etenim neque sacra concilia acquisitum amoris habitum qui non sit ex Deo videntur agnoscere, neque amplius (quod ad quantitatem amoris attinet) scriptura postulat, quam ut iuxta mandatum Dominus Deus toto corde diligatur, cuius sensus non alius est, quam ut gratia & amicitia Dei rebus omnibus præferatur, eius bonitas super omnia æstimetur & ipse ut summum bonum non posita mensura vel termino amoris diligatur: quid igitur in charitate lateat obscurū propter quod non certo & euidenter in nobis ea cognosci queat? Ceterum quia charitas est eximia quędam hominis amicitia cum Deo; hoc primū in nobis propter ignorantiam vel inconsiderantiam & occultum cordis cæcitatem simul &

*Bernar.
de diligē-
do Deo.
Adrian.
quodlibet 7.*

*Concil.
Aranfic.*

*B. Augu.
de morib.
ecclesie.*

mul & propter latentem amorem sui sapè absconditum est; an amici sumus Dei: cum enim amicitia sit amor mutuus, qui in amico correspondentem habet amorem sibi non incognitum, palam est probabilem requiri cognitionem atque fiduciam, qua Deū nobis propitium esse speremus, quemadmodum in filijs probabilis quædam scientia exigitur qua parentes nouerint vt debito eos honore & amore prosequantur. quam equidem notitiam profunditas humani cordis quo Deus maior est obscuram, & non sic euidenter facit, deinde non quælibet Dei dilectio, vt dictū est, charitatē efficit, vnde illud etiā in diuino hoc amore non est manifestū quid illud sit, q̄ ex sancto illo diuinæ bonitatis in nobis consortio charitas proprium habeat, vnde velut ex Deificata in nobis natura quasi diuinus vapor procedit, & quædā deifica connaturalitas, quæ bono diuino sicut in se est, quadam proportione correspondet, quam sanè diuinam qualitatem licet sperare & aliquo vsque sentire, non tamen euidenter in nobis videre vel experiri possimus: quamuis enim amorem etiam sincerum satis euidenter sentire possimus, quia tamen diuinus iste amor quò ad substantiam & feruorem potest alteri similis esse, quem ijs modis quos antea diximus homo sine gratificante gratia habere potest, fit vt non euidenter proprium diuini amoris characterem, quem ex inhabitate spiritu habet, percipere licet, tum quia sicut bonitas Dei sicut in se est, no-

*1ab. 9.**Gabriel
Bie dist.
27. lib. 2.
sentent.*

bis non euidenter, sed ex fide in enigmate cognita est, tum quia modus quo diuinus spiritus nos inhabitat, incomprehensibilis est, ut optimè à Propheta dictum sit: si uenerit ad me non uidebo eum, si abierit nō intelligam. Ideoque quod non ignotæ eruditionis uir de gratiâ gratificante scriptum reliquit, ut id ipsum de charitate quæ eiusdem ualoris est intelligi debet, sicut gloriam, inquit, oculus non uidit, nec in cor hominis præmium ascendit, quod Deus præparauit diligentibus se: ita nec in cor hominis ascendit decor & uirtus gratiæ uel charitatis quæ futuræ gloriæ semen est, est enim amor iste diuinus ac Deificus, qui nos pro creaturarum modulo secundum imaginem, ad quam nos creauit Deus, similes facit patri nostro Deo, ut sicut ipse est, eius bonitatis participatione & nos simus in hoc mundo, sic in Deum & ea quæ Dei sunt affecti, ut ij qui uero & proprio Dei spiritu induti sunt. Hoc itaque donum cum propria sua qualitate nobis euidenter esse non queat, fit tamen non per sacramenta uel ex ardenti eorum uoto, sicut supra expositum est, quod sancta & firma fiducia id nos accepisse nobis non temere cum gratiarum actione persuadere possumus, simul & uestigia quædam odoris & suauitatis eius gustare, ut quiddam amplius quam humanum in ea esse facile homo iustus discernere queat, quapropter Beatus Augustinus ex duobus uult nos de hoc munere certiores fieri, ex sacramentis scilicet,

cet,

ceti, & interno dilectionis affectu, quando videlicet renati vel reconciliati synceram in nobis Dei & proximi dilectionem experimur, si vis, inquit, nosse quia accepisti spiritum sanctum interroga cor tuum, ne forte cum sacramentum habebas, virtutem sacramenti non habebas, interroga cor tuum, si est ibi dilectio fratris, securus esto. similiter & alio tractatu: intendat charitas vestra, videte quid dicā, ecce accepit sacramentū natiuitatis homo baptizatus, sacramētū habet & magnum sacramētum, diuinum, sanctum, ineffabile, considera quale vt nouum hominem faciat remissione peccatorum, attēdat tamen in cor, si perfectum est ibi quod factum est in corpore, videat si habeat charitatem, tunc dicat, natus sum ex Deo. Quibus luculenter instruimur, quod ex his duobus cognoscimus nos esse filios Dei, si videlicet post sacramentum vel ardens eius votum, etiam dilectionem quæ sacramento perficitur, in nobis experiamur: potest enim sacramentum non sincero sed ficto corde suscipi, potest etiam quædam haberi dilectio, quæ, sicut ante dictum est, non est charitas, sed quam post sacramentum in nobis synceram Dei & proximi dilectionem consideramus, de hac non debet esse scrupulus, quin vera charitas æstimari debeat, cordis enim post acceptum, sacramentum integritas, signum, & argumentum est efficax, quod sacramentum non fictè percipimus, atque adeo gratiam quæ sacra-

menti effectus est, in Christo consecuti sumus. Quemadmodum enim in formatione foetus humani prius quidē conceptus foetus viuit ac vegetatur quā sentit, & antea sentit, quam spiritum rationalem accipiat, hoc tamen spiritu præsente iam vna & eadem anima foetum viuificat, sensum & vim rationalem ei præbet, omnesque vitæ operationes & motus ex hoc vno viuificante & animante spiritu procedunt, sic in spiritualis hominis formatione res habet: fiunt enim in catechumenis & poenitentibus inchoationes quædā fidei, conceptionibus similes, quibus poenitentes iustitiam ac nouū hominem velut paraturiunt, sed vbi per spiritum inhabitantem nouus homo formam ac naturam suam acceperit, iam omnes synceræ & piæ affectiones ex eadem ipsa vnica forma & diuinitus accepta natura procedunt, omniaq; pia & bona opera, quæ homo renatus vel reconciliatus ex fide piè præstat, nō aliunde quàm ex inhabitante spiritu procedere censenda sunt, nimiumq; scrupulosæ sunt imaginationes propter quas nōnulli de his ambigunt, an ex acquisito aliquo habitu vel infuso gratiæ dono procedant, cum nemo potest dicere Dñs Iesus, id est, bene in Christo operari, nisi in spiritu sancto, & tollunt huiusmodi phantasiæ consolationem qua iustos scriptura consolatur, dicite iusto quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet: Et bonus est Deus his qui recto sunt corde: & similes, quæ per confusionem huiusmodi poenitus

*B. Aug.
lib. 1. ad
Simpliç.
quæst. 2.*

Esaï. 3.

Psalm. 27

poenitus obscurantur. Rectè itaq; statuitur & sanum hinc dogma colligitur, quod qui sacramentis est initiatus & noui peccati mortalis sibi non est conscius, tanta potest probabilitate æstimare se charitatem & gratiã habere, quantã in se videt vel experitur syncceram Dei & proximi dilectionem, nec fluctuantium more debet scrupulosè hæsitare vel diffidentia quadam ambigere, sed bona fiducia & certa spe spiritum suum in domino cõsolari, & cum propheta Deo gratias agere ac dicere: custodi animam meam quoniam sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi & remissionis peccatorum, non est ista superbia elati, sed confessio non ingrati: si enim dixeris te sanctum esse, ex te superbus es: rursus fidelis in Christo & membrum Christi, si te non dixeris esse sanctũ, ingratus es, nec aliud de statu nostri cognitione sacris concilijs vel patribus improbatum est, quàm quod impij quidam præsumunt dicere nos certa fide cui nõ potest subesse falsum de gratificãte gratia securos esse, cum nullus iuxta sacrum concilium scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse cõsecutum: dum enim seipsum suamq; propriam quilibet infirmitatem & indispositionẽ respicit, de sua gratia formidare, & timere potest, atq; istud ipsum est quod habet Sapiens, neminẽ videlicet certo & euidenter cognoscere (quæ vera est scientia) vtrum odio an amore dignus sit. Ceterum probabiliter & bona fiducia potest

*Psal. 85.**Aug. eod.**Eccles. 9.*

& debet in se Christianus charitatem ac gratiam agnoscere, qui bona, sicut diximus, voluntate sacramenta frequentat, & peccati mortalis sibi nō est conscius: si cor nostrum,

1. Ioan. 3.

ait Ioannes, non reprehenderit nos, fiduciā habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo. Et Paulus Apostolus: vosmetipsos tentate, si estis in fide, ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos quia

2. Cor. 13.

Christus Iesus in vobis est, nisi fortē reprobi estis? Quicumque enim in Christo baptizati sumus, Christum induimus: Nam

Galat. 3.

quomodo stabimus & iuxta eiusdem Apostoli testimonium, gloriabimur in spe gloriæ filiorum Dei, si statum gratiæ in nobis nullo modo cognoscimus. vnde & alibi testatur,

Rom. 5.

Rom. 8.

quod ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei, non quia spiritus sanctus aperta nobis id voce significat, sed quia sacramenta quando bona voluntate suscipimus, scimus quod etiam spiritum sanctum in fide & nomine Christi recipimus, in quo clamamus Abba pater, quod nobis secundum veritatem in hora

mortis dicere concedat benignissimi

Deus, de quo scriptum est,

Deus est charitas, cui sit ho-

nor & gloria in se-

cula seculo-

rum.

DE IVSTI-

DE IUSTIFICATIONE TRACTATUS.

DE iustificatione cū varię apud hereticos quęstiones existāt & cōtrouersia, ijs rñ nihil minus efficitur, quā vt iustificentur, id est, iusti fiant. Licet enim apud eos frequens in ore & stilo de iustificatione sermo versetur, id interim disputando cōficiunt, vt verā & quę sola Christiana est, iustitiā non acquirāt: Dux Prusis aliquando eos de iustificatione cōsulens, & quatuordecim eorū ecclesias quę vera esse de iustificatione sententiā interrogans, tot sententias accepisse dicitur, quot capita consuluerat. Quoniā enim ab ecclesię recesserūt vnitate, certā veritatis regulā non habēt, sed suo quisq; sensu, vt pueri mouētur omni vento doctrinę, prout spiritus dissensionis, qui foris regnat, eis suggerit. Nos interim Labyrinthū istum ingredi nō cupimus, vt singula cuiusq; cōmenta discutiamus, quoniā infinita, & interminabilia sunt: maximē cū pluri mi ex nostris admodū eruditē & fēliciter ea confutauerint, proinde tantū labōrem non esse necessariū iudico, vnicam iuuante Deo, quę facile perspici poterit veritatē iuxta ecclesię Catholicę traditionē pponere & breuiter explicare conabimur. quid videlicet iuxta sacras scripturas sit ipsa iustitia, & in quo vera eius ratio posita sit enodare studebim⁹,
qua

qua velut luce ob oculos proposita circumstantes errores omnes quasi tenebræ facillè disparebunt & euanescent.

C A P V T I.

Quod iustitia est quaedam anime rectitudo seu bonitas qua seruantur mandata Dei.

Q Vicquid igitur fabulantur homines, non potest homo iustus reputari, qui legem Dei non custodit. Filioli, ait dilectus Apostol. nemo vos seducat, qui facit iustitiam iustus est sicut & ille iustus est: qui facit peccatum ex diabolo est. Et Apostolus Paulus: Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur, id est, iusti habebuntur seu deputabuntur. quia si quis auditor est verbi, sicut Iacobus dicit & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo, considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est, qualis fuerit, quasi dicat vanus & otiosus ac inutilis est auditus, nisi sequatur opus. qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanferit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Denique Deus ipse, qui est Dominus & legifer noster, qui solus iustificat & iustitiam coronat, iustum describit virum, qui eius mandata custodit. Vir (inquit) si fecerit iudicium & iustitiam, in montibus non comederit, oculos suos non leauerit ad idola domus Israel & vxorem proximi

1. IOAN. 3.

ROM. 2.

IACOB. 1.

EZEC. 18.

ximi sui non violauerit, & ad mulierem mō-
 struatam non accesserit & hominem non cō-
 tristauerit, pignus debitori reddiderit, per
 vim nihil rapuerit, panem suum esuriēti de-
 derit, & nudum operuerit vestimento, ad v-
 suram non commodauerit & amplius non
 acceperit, ab iniquitate auerterit manum su-
 am, & iudicium verum fecerit inter virum
 & virū, & in præceptis meis ambulauerit, &
 iudicia mea custodierit vt faciat veritatē, hic
 iustus est: vitā viuet, ait Dominus Deus. Qua
 equidē descriptione quæ ex officiorū viri iu-
 sti diuisione sumitur, nihil sanè potest clari⁹
 & euidentius proferri. Quicquid enim, noui i-
 sti doctores de legis & Euāgelij distinctione
 fabulātur, scriptura mentiri nō potest. q̄ illū
 duntaxat iustū pronunciat, qui mādata Dei
 custodit sicut & Euangelium testatur, Si vis
 ad vitam ingredi serua mandata. Nam omnis
 arbor quæ non facit fructum bonum excide-
 tur & in ignem mittetur. Istæ, inquam, sen-
 tentiæ utcumq; se habeat legis & euangelij
 distinctio, falsæ esse non possunt, quibus a-
 pertè conuincitur iustitiam in obseruatione
 mandatorum Dei positam esse. Quemadmo-
 dum ait Apostolus: Circuncisio nihil est, &
 p̄putium nihil est, sed obseruatio mandato-
 rū Dei: iustū enim, sicut ratio nominis exi-
 git, dicemus, quod lege & regulæ suæ in or-
 dine ad finem bene correspondet, & tale est,
 quale iuxta finem & ordinem suum esse con-
 uenit. Vnde Christianam iustitiam æstimare
 debemus, quæ hominem talem efficit, qualē
 pro

Matth. 3.

7.19.

1. Cor. 7.

pro consecutione regni cœlorum eum esse decet, ut videlicet homo corde & animo rectus & ordinationi Dei de regno cœlorum cōsequendo cōformis sit. Sic enim iustus apud Aristotelē dicitur idem esse, qui legitimus & à lege non difformis. Scriptura autem de fine & summo hominis bono, quod in Deo, & in regno eius positum esse nouimus, quærens quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius interrogans, scimus quam apertè respondeat: innocēs manibus (inquit) & mundo corde, qui nō accipit in vanū animā suam, nec iurauit in dolo proximo suo. Et rursus: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur (inquit) sine maculā & operatur iustitiā, qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolū in lingua sua &c. Et de beatitudine loquens eos duntaxat beatos pronunciat qui ambulāt in lege Dñi, Beatus (ait) vir qui non abiit in consilio impiorū, & in via peccatorū non stetit; & in cathedra pestilentie nō sedit &c. Et iterum, Beatus vir qui timet Dñm in mandatis eius volet nimis, & beati oēs qui timēt dñm, qui ambulant in vijs eius. Ex quibus & infinitis alijs scripturis mandatorū Dei custodiam & timorē dñi simul & verā sapientiā aliasq; virtutes cōmendantibus Christi ac omnium sanctorum exemplis facile licet intelligere, quā peruersa nouorum istorū doctorum est imaginatio, qua cōminiscuntur, quod mādātā sua non aliq̄ Deus consilio proponit, quā

Psal. 14.
et 23.

Psal. 1. 11.
118. 127.

vt ex ijs homo reatum damnationis sue intel-
ligat, & quoniam ea seruare nō potest, discat
non superbire, & ad vitam æternam non per
mandatorum Dei custodiam, sed per solam
eius in Christo misericordiã peruenire. Qua
doctrinæ perversitate rectas dñi vias obstru-
unt, & per falsam dispersionē per socordiam
& impietatem à regno cœlorū miseros suos
auditores abducūt, quibus proinde rectè di-
citur: Ve vobis hypocritæ, qui clauditis reg-
num cœlorū antè homines: vos enim nō in-
tratis, nec introeuntes finitis intrare: Sola e-
nim via regni est, quã Rex ipse demonstrat,
non ludicre vel ioculariter, sed ea grauitate
quæ Sapientiã ac Maiestatem eius decet, se-
riò pronuncians: Si vis ad vitam ingredi ser-
ua mandata. Hæc enim perpetua ab exordio
mundi vox fuit omnipotentis Dei, vt sancta
eius iudicia metuamus & mandata eius cu-
stodiamus: in hunc finem cœlum fecit, & ter-
ram & omnia suæ prouidentix iudicia, & o-
pera, quæ vel generatim vniuerso generi hu-
mano vel particulatim huic vel illi populo
ostensa sunt: etiam in hunc finem sacra scri-
ptura declarat vt non peccemus, sed legem
Dei custodiamus. Quare enim Adam & E-
ua primi nostri parentes ex paradiso proie-
cti, morte mulctati, & tantis malis subiecti
sunt, vt peccatum eorum cum pœna nobis
sit factum hæreditarium (O infœlix hære-
ditas) nisi quia legem Dei non custodierunt?
quare damnatus Cain? quare totus diluui-
o mundus interiit? Quamobrem Sodoma &
Gomorra

*Matt. 23.**Matt. 19.*

Gomorra cęlesti incendio consumptę sunt? nisi quia mandata Dei pręuaricati sũnt. Notum est quam multiplicibus & varijs beneficijs Dominus populum Israhel persecutus est, quamque horrendis supplicijs sæpe affecti sunt. quare? An Deus suorum delectatur pœnis? Sed prophetam audiamus hęc facta esse declarantem: vt custodiant (inquit) iustificationes eius, & legem eius requirant: De quib. velut intęto in eos digito alius Propheta loquitur: Hęc est gens quę non audiuit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam, quoniam adhuc hodię in omnium exemplum toto orbe varijs miserijs & calamitatibus obnoxij vagantur, ac sine Deo, sine lege, sine sacrificio, sine principe aertas peccati pœnas luunt. Porrò Sapiens, finem, inquit, loquendi pariter omnes audiamus, Deum time, & mandata eius obserua. Hoc est omnis homo, & de cęlo ac terra, quę fecit (inquit) Deus vt timeretur. Denique quid clarius ipsa forma iudicij Dei, in quo reddet vnicuique iuxta opera sua. Iudicati sunt, ait

Apost. 20. Ioannes, mortui ex his quę scripta erant in libris secundum opera ipsorum, ibi coronantur fideles serui, prudentes virgines, & oēs qui propter operam misericordię stabunt à dextris, foris autem sunt canes & venefici, & impudici, & homicidę, & idolis seruientes; & omnis qui amat & facit mendacium, pars illorum, inquit Apostolus, erit in stagno ardenti igni & sulphure, quod est mors secunda: Propter quod sine intermissione sancti quoti-

*Psal. 104.**Ierem. cap. 6.**Ecclo. 12.**Apost. 20.**Matt. 25.**Apocal. 21. 22.*

quotidie cum Propheta orant: Dirige in cō- *Pfal. 118.*
 spectu tuo vias meas, vt custodiam mandata
 tua. Da mihi intellectum & scrutabor legem
 tuam & custodiam illam in toto corde meo.
 Deduc me in semitam mādatorum tuorum,
 quia ipsam volui &c. Sciunt enim mandata
 Dei graua non esse, & vias eius faciles & *Ioan. 5.*
 quas; quando timore Domini carnem nostrā
 configimus; & charitate cor aperitur, sicut
 ait Propheta, viam mandatorum tuorum cu- *Pfal. 118.*
 curri, cum dilatasti cor meum. & iterum: O-
 mnis consummationis vidi finem latum mā. *Ibidem:*
 datum tuum nimis. Et rursus, Iudicia Domi- *Psal. 118:*
 ni vera iustificata in semetipsa, desiderabi-
 lia super aurum & lapidem pretiosum mul-
 tum & dulciora super mel & fauum: etenim
 seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis
 retributio multa, Et hæc est patientia & con-
 solatio iustorum qui patiuntur propter ius-
 titiam, & non obstantibus grauissimis tri- *Apo. 12. 14*
 bulationibus, custodiunt tamen mādāta Dei
 & fidem Iesu, humilitatem verò non ex hac
 fallaci discunt desperatione qua pigrè & so-
 corditer credant sibi Dei mandata esse im-
 possibilia, sed ex eo quod obedientissimè ex
 Salvatore suo audiunt: Sine me nihil pote- *Ioan. 15:*
 stis facere: & ab Apostolo: quis te discernit?
 quid habes, quod non accepisti? Et, non su- *1. Cor. 4:*
 mus sufficientes cogitare aliquid à nobis, *2. Cor. 3:*
 quasi ex nobis, sed omnis sufficientia nostra
 ex Deo est. Vnde non legniter cum seruo ne-
 quam, sed viriliter & fideliter agunt, cur-
 runt; decertant; vt supernæ vocationis brā-

Philip. 4.

uium apprehendant, & proposito sibi cœlestis regni gaudio crucem suam patienter sufferunt, dicentes cum Apostolo: omnia possum in eo qui me confortat. Quoniam tamē non sunt cōdignæ pāsiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis si per se considerentur non ex solis & nudis operibus futuram gloriam expectāt, sed in fide & nomine Christi: quia sua benedicta morte id meruit vt seruis & filijs sibi seruientibus, ac mandata eius custodientibus, pro tam paruo labore tam magnum & excellens præmium à patre constitueretur. Cum itaq; iustitia quædā sit vitę rectitudo, quę hominē in ordine ad finem suum vltimum rectē & legitimē disponit ac dirigit, manifestissimū est, iustitiā sine obseruatione mandatorum Dei in adultis non inueniri: Hęc enim sola recta est via vt in fide Christi neque ad dextram, neque ad sinistram à mandatis dei declinemus. Quod porro volunt Euangeliū à mandatis seu lege differre, si de veteri lege loquantur, verissimum est, quia nunc lege illa Christiani non obligantur. Sed si de noua lege sermo est, vt de ea sola loquimur, quando Christianis legem Dei commendamus, eadem ipsa noua lex est euangelium, atque euangelium nulla ratione à legē Christi separari potest. Quid itaque euangelium sit, non ex hominum phantasijs, sed ex scripturis debemus intelligere. Vidi inquit Ioannes, alterum angelum per medium cœli habentem euangelium æternum, vt euangelizaret

*Iustitia
quid.**Quomodo
differat
Lex ab
euāgelio.*

zaret sedentibus super terram & super omnem gentem, & tribum & linguam & populū, dicens magna voce: timete dominū, & date illi honorē, quia venit hora iudicij eius. Evangelium igitur generatim est ipsa prædicatio Christi ac sanctorum Apostolorum eius, quæ nobis tempore nobis testamenti patefacta est, & omnibus proposita, complectens leges & mandata, proponens præmia & supplicia, promittens & adferens gratiam & consolationem spiritus, habens sacramenta & sacrificium, prout in hac beata plenitudine temporis pro statu & cōditione filiorū Dei, da gloriam suam, benignissimus Deus per propriū filium suum ordinare voluit & conuenire iudicauit. Sed de his alias fufius, hoc tamen addito, eum Dei mandata custodire, qui non sic exorbitat vt ea relinquat, sed in eis currendo proficit, carens criminibus damnablem, atque ipsa peccata venialia non negligens mundare elemofynis: vt eleganter de perfectione iustitiæ prosequitur Beatus Augustinus: Nam hæc propriæ sunt mandata, quæ secundum legem Christi sub reatu damnationis obligant:

*Apoc. 14
Quid sit
euāgelium.*

*Aug. de
perfect.
iustitiæ.*

CAPVT II.

Quod nemo sine peccatorum remissione iustus est.

TAmer si in pœnitentia, qua ad gratiam iustificantem homo præparatur, aliqua sit reſtitudo & propositum seruandi

T 2

mandata

- Rom. 4.* mandata Dei, ante tamen reconciliationem non est in homine ipsa forma iustitiæ, unde iustus secundum scripturas dicitur: Nam iustos scriptura beatos pronūciat & iustitiam Apost. beatitudinem nominat, & id ipsum ex coniuncta peccatorum remissione per prophetam ostendit. Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. *Psal. 31.* Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Beatitudo ergo hæc in circuncisione, inquit, tantum manet. An etiam in preputio? manifestè verbis istis iustitiam intelligens, ideoque apud Paulum iustificatio ac recōciliatio seu peccatorum remissio simul concurrunt, & quia se mutuo comitantur, vtrumque cum altero semper intelligitur & vsurpatur: *Rom. 5.* Cum (inquit) adhuc peccatores essemus secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est, multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus reconciliati sumus Deo, per mortem filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Ecce quasi eadem sint iustificari & reconciliari, quos priori sententia dicit iustificatos, posteriori dicit reconciliatos. Similiter in actis: notum (inquit) sit vobis viri fratres, quia per hunc vobis peccatorum remissio annunciat, ab omnibus quibus non potuistis in lege Moyse iustificari. *Acto. 13.* In hoc omnis qui credit iustificatur. Vbi palam est remif-

remissionem peccatorum pro iustificatione & iustificationem pro remissione peccatorum concomitanter accipi. Et porro idem Apostolus quando tam operose de iustificatione differit, tradens & in omnib. epistolis suis inculcans, non ex lege sed ex fide Iesu Christi nos iustificari, perspicuum est, quod neque solam cordis intelligit rectitudinem, quæ in Catechumeno & pœnitente sine peccatorum remissione concipi potest; neque nudam sine interna mutatione peccati remissionem: sed utrumque complectitur, significans iusticiam diuinum quoddam esse gratiæ donum, cui peccatorum remissio cōiungitur. Si inquit vnus delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donum in gratia vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ita & donum: Nam iudiciū ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si enim vnus delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes in vita regnabunt, per vnum Iesum Christum. Et paulo post: Vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iusticiam in vitam æternam. Nam sicut per inobedientiam Adæ, qui ex eo nascuntur peccatores, non tantum reatu peccatores sunt, sed internam iniusticiam contrahunt, ita qui in Christo renascuntur, vel reconciliantur, internam noui hominis formam simul & peccati abolitionem ac remis-

Rom. 5.

sionem consequuntur. Designat enim iuxta
 scripturas iustitia statum in quo veram salu-
 tem ac beatitudinem cōsequemur, & cui cę-
 lestis glorię pręmium repositum est. Sicut
Prov. 11. scriptum est, iusti hęreditabunt terram. Iu-
 stus vt palma florebit in memoria ęterna e-
 runt iusti: &, hęc porta Domini, iusti intra-
 bunt per eam: Dominus diligit iustos: fru-
 ctus iustitię lignum vitę. Iustus si morte prę-
 occupatus fuerit in refrigerio erit, & dicite
Sapient. 4. iusto, quoniam bene, quoniam fructum ad-
 inventionum suarum comedet. Sicut & in
Esai. 3. consummatione & omnium conclusione di-
 citur: Ibunt iusti in vitam ęternam. Huius-
 modi sententijs scriptura plena est, quib. per
 iustitiam (vt diximus) significatur ac desig-
 natur status quidam gratię, vnde vitam ę-
Rom. 6. ternam consequemur; sicut & Apostolus in-
 sinuat dicens iustificati ergo ex fide pacem
 habemus ad Deum, per Dominum nostrum
 Iesum Christum, per quem habemus acces-
 sum per fidem in gratiã istam, in qua stamus
 & gloriamur in spe glorię filiorum Dei.
 Vnde rectissimę D. Augustinus quod nemo
Aug psal. sanctus est antę remissionem peccatorum,
21. ad Ver quodq; cōfessio in poenitente nondum est
sicul. pro opus iustitię, licet apud eundem rectę ini-
hac ora- tium iustitię dicatur. Quemadmodum ad
bit. &c. Simplicianum actiones quę pręcedunt &
Psal. 119. quibus ad iustitiam pręparamur conceptio-
ad Verfic. nibus dicit esse similes, quibus tandem no-
confes. & uus homo formatur. in quibusdã inquit tan-
magnit. ta est gratia fidei, quanta nõ sufficit ad obti-
&c. nendum

nendum regnum cœlorum, sicut in Catechu
 menis, sicut in Cornelio antequam sacramē
 torū participatione incorporaretur ecclesie;
 in quibusdā verò tāta est, vt iā corpori Chri
 sti & sancto Dei templo deputentur: templū
 enim Dei sanctū est (inquit Apost.) qđ estis
 vos. Et ipse Dñs: Nisi quis renatus fuerit ex
 aqua & S. sancto: nō potest introire in regnū
 Dei. Fiunt ergo inchoationes quædam fi
 dei conceptibus similes, non tamen solum
 concipi, sed etiam nasci opus est; vt ad vitam
 perueniatur æternā: propterea ex scripturis
 ijdem sunt iusti, Sancti & filij. Tunc stabunt
 (inquit Sapiens) iusti in magna constantia,
 aduersus eos qui se angustiauerunt. De qui
 bus tum dicent impij, ecce quomodo compu
 tati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors
 illorum est. Licet igitur B. August. pietatem
 quę fuit in Cornelio priusquā S. S. acceperat,
 quæq; est in pœnitente, sua peccata nunc cō
 fitente iustitiam appellet: Hoc tamen sensu
 accipiendum est, quoniam rectitudo quædā
 est, qua inchoatur iustitia, & ad statum iusti
 tiæ præparamur. Nam de iustitia quæ in con
 fessione peccatorum est quædam veritas:
 sic in Psal. 84. loquitur, Veritas de terra orta
 est, confessio peccatorum ab homine, & iu
 stitia de cœlo prospexit, id est, à Domino
 Deo data est iustificatio confitenti,
 quare vera iustitia confes
 sione posterior
 est.

*Traff. 1.
 in eps/lo
 lam 10. d.
 ad Simp.
 l. 1. qu. 2.*

*1. Cor. 3.
 Ioan. 3.*

Saps. 3.

*Aug. l. 4
 cont. Do
 na. ca. 21.
 et in psal.
 84.*

*Quo sensu iustificatio impy possit remissio,
peccatorum dici.*

CVMapud homines, qui cor non intue-
tur, criminis alicuius fit remissio, hoc
solum agitur, vt quod factum est, velut
factum non fuerit habeatur, & pœna pecca-
to debita remittatur. Cæterum apud Deum,
corâ quo per peccatû omnia turpiter macu-
latur, & cuius gloriam nihil coinquinatum
ingreditur, longè aliâ ratione fit peccati re-
missio, quam vt solum ad pœnam non im-
putetur, sed præter hoc etiam peccatum ip-
sum tollitur, atque contracta inde macula
deletur, simul & reatus per quandam iusti-
tiæ cōpensationem, quæ fit in sanguine Chri-
sti, aboletur: ideoque per mundationem, de-
letionem, ablutionem, sanationem ac simi-
lia verba quibus interna designatur muta-
tio, sæpius in scripturis exprimitur. Quem-
admodum pœnitentes orant, & dicunt, dele
iniquitatem meam. Cor mundum crea in me
Deus, & spiritum rectum innoua in visceri-
bus meis. Et Apostolus: Christus dilexit ec-
clesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam
sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in
verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam
ecclesiam, non habentem maculam aut rugâ.
Et Ioannes Apostolus: Gratia vobis & pax,
inquit, à Iesu Christo qui dilexit nos & lauit
nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et ite-
rum Paulus: Vos cum mortui essetis in de-
lictis &

Psal. 50.

Eph. 5.

Apoc. 1.

Collo. 2.

listis & præputio carnis vestræ conuiuificauit cum illo donans vobis omnia delicta delens quod aduersus nos erat chyrographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Quibus clarissimè significatur, quod remissio seu condonatio peccatorum, quæ fit corâ Deo simul nos viuificat, maculas abstergit, & reatum per applicatam mortem, ac satisfactionem Christi prorsus tollit & abolet. Ideoque potestas remittendi peccata non nuda & simplex debet intelligi commissio, qua in persona & nomine Iudicis, qui Christus est, poena peccati remittitur, sicut apud homines, iudices inferiores aliquando nomine & commissione principis supplicia remittunt: Sed est diuina quædam facultas & potestas, qua (sicut loquitur Chrysof.) animæ sordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Quemadmodum Christus Dominus apertè significat quando hanc potestatem Apostolis tribuens, Accipite inquit, Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt eis. Et Iohânes de baptismo Christi loquês: ego quidem (inquit) baptizo vos aqua, venit autem post me, qui fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare, ille vos baptizabit spiritu sancto & igne: Quæ verba pertractans B. Cyrillus contra Iulianum & de virtute baptismatis agens, comparat (inquit) igni Spiritus sancti virtutem, & ablutiuam efficaciam,

*Chrysof.
lib. 3. de
sacerd.*

Ioan. 20.

Matt. 3.

*D. Cyril.
cōt. Iulia.
li. 3. in f.*

ne.

quæ ab illo in nobis operatur. Sicut enim ad argentea vala accedens ignis sordes illis infusas deponit, eodem sanè modo etiã diuini spiritus vis, tanquã ignis quæ in nostras immititur animas mente & diuino modo ab omni macula liberat. Quibus rectè perpensis facilè intelligitur quod remissio peccati considerata, sicut in scripturis accipitur, vt videlicet est deletio & expurgatio peccati, qua maculæ & sordes animæ tolluntur & eluuntur, ipsa est de qua loquimur, Iustificatio impij,

B. Aug. 15 de Trin. ca. 8. 2. ad Cor. ca. 3. quam proinde rectissimè ex Apostolo de-

scribit B. Augustinus tractans id quod habemus, nos reuelata facie gloriam Domini specularè in eandè imaginem transformamur: ergo, dicit, de forma in formam mutamur, atque transimus de forma obscura in formã lucidam. Et paulo post natura humana in rebus creatis excellentissima, cum à suo creatore ab impietate iustificatur, à deformi forma formosam transfertur in formam. Et ali-

Augu. in Psal. 140. ad Verba Genise enult.

bi de similitudine loquens ad quam facti sumus, quam in nobis peccando corrupera-

mus, quod eam peccatorum remissione recipimus, quæ in nobis renouatur intus in

mente, vt tanquam resculpatur in anima nostra imago Dei nostri, & redeamus ad the-

sauros eius. Et rursus: Quando peccatum remittitur, occidunt peccata tua, oritur gratia tua, peccata tua tanquam in occasu sunt,

Augu. in Psal. 102 ad vers. quantedi stas ortus ab occas. gratia qua liberaris in ortu est, veritas de terra orta est. Quid est veritas de terra orta est? nata est gratia tua, occidunt peccata tua,

inno-

innouaris quodammodo. Et clarius iterum *Aug 4 de de Trinitate: Sanè ista renouatio non momento vno fit ipsius conuersionis, sicut momento vno fit illa in baptismo renouatio remissione omniũ peccatorũ. Et in Enchirido: Excepta illa magna indulgẽtia, vnde incipit hominis renouatio, cetera vita sine remissione peccatorum non agitur. Quibus constat, quod remissio peccati, qualis nobis sanguine Christi in ecclesia datur, cordis nouationem & transformationem completitur. vnde etiam sacramentum baptismi, quod propriè ad sordes abluendas institutum est, vocatur lauacrum regenerationis, & proprius eius effectus per renouationem in scripturis solet intelligi. Caterum quando peccati remissio distinguitur à virtute & cordis rectitudine, & apud patres sæpè dicitur quod iustificamur non solum remissione peccatorum, quodque duplex est gratiæ adiutorium. Alterum in remissione peccatorum, Alterum in participatione iustitiæ, quodque sacramentorum effectus non in sola positus est remissione peccatorum: Hic intelligitur remissio quatenus externa quædam est, non imputatio peccati, quando iudex peccatum ad pœnam non imputat, quæ quidem remissio nomine iustitiæ connotatur & velut annexa iustificationi concurrat. Nam licet iustitia nomen sit qualitatis, atque bonæ cuiusdam formæ, quæ nobis inheret in scripturis, tamen & communi nominis conceptione hoc per eam*

Aug 4 de de Trinitate. cap. 17.
In Enchirido. tit. 6. 64.
Ad Tit. 3. Hebr. 6.
Aug. epi. 105. de gratia & lib arbit. cap. 13. in Psal. 71. ad vers. parces pauperi & impio.
Chryso. in sermo. ad Neoph.

connota-

connotatur quod is qui iustus dicitur à peccatis fit liber & immunis, vel quoniam ea nunquam perpetravit vel quia debitam eorum remissionem accepit. Nemo enim iustus est, cui peccata ad mortem adhuc imputantur, quique mortis reatu vel merito damnationis obstringitur, etiam si peccatum actu transferit, atque voluntas in melius commutata sit: Cuius in promptu ratio est: quoniam is non talis est, qualis ad consequendum finem suum esse debet, in qua tamen reputatione, qua Deus non imputat homini peccata, etiam multum discriminis est ab ea, quæ inter homines fieri solet. Quoniam enim homines exactam iustitiæ rationem non habent, frequenter sine legitima & debita satisfactione ac compensatione offensas remittunt. vnde fit vt licet propter remissum puniendi ius, puniri reus non debeat, quia tamen legitima satisfactio nõ intercessit, manet semper ipse per se dignus qui pro delicto puniri queat, atque adeo non simpliciter & re ipsa, sed quadam reputatione potest iustus æstimari. Sapientia verò Dei in causa generis humani sic mysterium reconciliationis instituit, vt filium suũ vnigenitum pro hominibus daret, & omnium iniquitates in eo poneret, & ijs qui per fidem in eius nomine cuperèt iustificari, pretiũ mortis eius per sacramenta & alia media salutis applicaret. Quo quidem sufficientissimo pretio peccatoribus applicat, nunc iustè propter Christum peccata eis condonantur, ac Chyrographo ve-

*Quomo-
do iusti-
tia pro-
pter re-
miss. pec-
c. nõ sit im-
putativa*

pho veraciter deleto, peccata prorsus tolluntur, vt nulla iam iustitia vel æquitate ad pœnam ab aliquo reposci, vel saltem improperari queant. Deus est (inquit) qui iustificat, quis est qui condemnet? & quis accusabit aduersus electos Dei? Vnde pulcherrimè B. Augustin. ostendit, Dominum Iesum Christum non aliam ob causam in carne venisse, ac forma serui accepta factum obedientem vsque ad mortem crucis, nisi vt hac dispensatione misericordissimæ gratiæ omnes, quibus tanquam membris in suo corpore constitutis caput est ad capescendum regnum cœlorum viuificaret, saluos faceret, liberaret, redimeret, illuminaret, qui prius fuissent in peccatorum morte, languoribus, seruitute, captiuitate, tenebris constituti sub potestate diaboli principis peccatorum. Quibus verbis haud obscurè vir doctissim⁹ significat, quod in iustificatione prius natura homo velut membrum sub capite Christo eius corpori inferitur, atque meritis Christi sibi nunc applicatis Deus illi propter Christū placatur, vt mortem iam inferre non velit, eundem viuificans, saluans, lauans, & liberans, vt iam non imputatiuè, sed vere ac re ipsa iustus sit & reputari debeat. Quamuis enim in via fidei pro non peccantibus habentur (sicut loquitur Augustinus) quibus peccata non imputantur, quoniam tamen membris Christi propter Christum peccata iustè non imputantur, vera est & non imputatitia iustitia, quoniam vera est in ipsis animæ rectitudo, & quod

*Rom. 8.**B. Augu.
de pecca.
merit. &**remiss. li.
1. cap. 26.**In Psal.
118. cōc. 30*

& quod ad peccata pertinet, ius ea puniendi per Christum tollitur & extinguitur, & per expurgationem maculæ reatus ipse & dignitas pœnæ similiter in Christo aboletur. Vnde pulcherrimè Augustinus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: Cooperta sunt (inquit) peccata, tecta sunt, obolita sunt, nec sic intelligatis, quod dixit peccata cooperta sunt, quasi ibi sint & viuant: Christus enim Dominus venit vt dissoluat opera diaboli, & apparuit vt peccata tolleret. Sicut scriptum est, ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.

*Augu. in
Psal. 31.*

*1. Ioan. 3.
Ioann. 1.*

*De Ma.
cula.*

*In 4. sen
tent. dist.
14. & 18.*

Porro quæ sit macula, hæc quæ in homine iam bonæ voluntatis ac pœnitente per sacramenta diuina illa potestate deletur ac ministerio sacerdotum purgatur, perplexè quidè apud Doctores disputatur. Sed paucis dicendum existimo, eam esse defectum ac priuationem nitorem & splendoris gratiæ gratificantis, quatenus ex voluntario peccato prouenit. Sicut enim illa gratia hominis est vera pulchritudo, qua imago Dei in homine, dignè Deo resplendet, & sicut oportet Deo summo bono filialiter adhæret, sic culpabilis eius absentia magna est animæ turpitudine, qua facies & vultus animæ foedissimè coinquinatur, & non nisi tenebris, & foetoribus inferni digna iudicatur: & sicut per gratiæ pulchritudinem homo Deo gratus est & aspectu Dei dignus iudicatur: Sic eius priuatio veraciter ac formaliter Deo velut turpitudine quædam displicet, vnde sicut deformis &

mis & immundus sicut is qui vestem nuptialem non habebat eijcitur, quæ transeunte impietatis actu, etiam homine ad cor utcumque redente subinde permanet, quoniam à Deo qui recessit, non statim eidem ordini & statui in quo fuit coram Deo restituitur, neque mox ut bonæ voluntatis est apud Deum, sicut oportet ornatus est, quæ de re pluribus in tractatu de gratia ex B. Cyrillo ac scripturis egimus.

CAPUT IIII.

Qualis anime rectitudo in observatione mandatorum Dei censeri debeat Christiana iustitia.

Quandoquidem regnum cœlorum, ut alibi quoque dictum est, non nisi Dei filijs præparatum est, & corona seu merces illius gloriæ pijs duntaxat filiorum laboribus diuina æquitate proposita est, fit ut nõ quiuis præcepta seruandi modus ad verã iustitiam sufficiat, sed palam est necessariũ esse ut homo per adoptionẽ & communicationẽ spiritus sancti in statũ filiorum assumatur, & tali quadã forma diuinitus induatur, ut sicut patri filius Domino Deo suo in spiritu seruiat, & mandata eius custodiat. Nam ut ex Dionysio quod alibi dictum est, breuiter hic *Dyonis.* reperatur, manifestum est, qui per regenera- *Arcop. in* tionem vel reconciliationem diuinũ gratiæ *principio* statum nõ est assecutus, quod corã Deo velut *de Eccles.* qui non est reputatur, cui nec motum nec *hierarch.* statum

statum tribuere possumus, non quoniam nihil bene & studiosè extra hūc operari queat; sed quia vitæ æternæ respectu nullum pondus vel momētum coram Deo habent. Cum igitur iustum id sit, quod legi & regulæ suæ in ordine ad finem bene correspondet, necesse est, vt præter substantiam operis homo in eo statu sit, qui proportionem ad futurā gloriam habeat, cuiq; gloria illa pro laboribus & sanctis operibus præparata sit. Sicut enim homo non quouis labore & conflictu etiam bono fine ac recta intentione suscepto præmium militiæ meretur, sed eo duntaxat, quē in authoratus & in militiā ascriptus exercet. Sic non quibusuis operibus, stipendium illud coeleste paratum est, sed eorum tantummodo qui in stadio filiorum currunt & decertant, vnde volentibus ad gloriam illam peruenire & sanctis laboribus eam in vinea Domini promereri primum præceptum datur, oportet vos nasci denuo. Sicut id elegantè explicat Augustinus verbis superius ex quæstionibus ad Simplicianum citatis: Vnde Paulus Apostolus in operosa illa disputatione, qua de Christiana iustitia differit, docens nō per legem, sed ex fide nos iustificari; id ipsum per spiritum sanctum quem accipiunt credentes ostendit. hoc solum (ait) à vobis volo discere, ex operibus legis spiritum accepistis an ex auditu fidei? & qui vobis tribuit spiritum & operatur virtutes in vobis, ex operibus legis an ex auditu fidei? Quæ ratiōcinatio locum non haberet, nisi idem
reipsa

Galat. 3.

se ipsa esset iustificari & spiritum sanctum inhabitantem accipere, quæ tum in hac epistola, tum ad Romanos velut eadem accipit: Quemadmodum etiam postea in eodem capite insinuat, idem esse iustificari, filium Dei fieri ac Christum induere: Itaque lex (inquiēs) pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur: At ubi venit fides, iam non sumus sub pædago. Omnes enim filij Dei estis per fidem quæ est in Christo Iesu. Quicumque enim in Christo bap̄tizati estis, Christum induistis, quod capite sequente nõ minus euidenter declarat. Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erāt redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. *Galut. 4:* Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem Abba pater: Itaque iam non seruus sed filius, quod si filius & hæres per Deū. Quo loco argumentum Pauli tale est, adoptionem filiorum non ex lege, sed per Christum ex fide recepistis, igitur nõ ex lege, sed per Christum ex fide iustificati estis. Quod mox etiam ex veteris & noui testamenti diuinitate manifestat dicens. Nos qui in Christo iustificamur filios esse liberæ, secundum spiritum ex promissione natos, & hoc per Christum non ex lege nos esse consecutos. Ac promissio non ex lege, sed per Christum nos iustificari. Sicuti capite quinto subiicit. Nos spiritu ex fide ip̄e iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu, neque circumcisio a i- *Cap. 5.*

quid valet, neq; præputium, sed fides quæ per
 charitatem operatur. Significans iustitiã, qua
 futuram gloriam speramus, positã esse in spi-
 ritu ex fide per charitatem operante. quã po-
 stea nouam creaturam appellat, In Christo
 Iesu (inquiens) neque circumcisio aliquid va-
 let neque præputium, sed noua creatura: &
 ad Romanos, Quod impossibile erat legi, in
 quo infirmabatur per carnem, Deus filium
 suum mittens in similitudinem carnis pec-
 cati, & de peccato damnauit peccatum in
 carne, vt iustificatio legis impleretur in no-
 bis, qui non secundum carnem ambulamus,
 sed secundum spiritum: Apertè significans
 non quamlibet legis obseruatã æstimari iu-
 stificationem, sed quæ per spiritum fit inha-
 bitantem: quod & Christus Dñs palam signi-
 ficat, vbi veros adoratores describit. Venit
 hora (inquiens) & nunc est, quando veri ado-
 ratores adorabũt patrẽ in spiritu & veritate,
 nam & pater tales quærit qui adorent eũ, spi-
 ritus est Deus, & eos qui adorãt eum, in spiri-
 tu & veritate oportet adorare. Ad hanc iu-
 stitiam & in ea perseuerantiã hortatur Paul.
 Renouamini (inquiens) spiritu mētis vestræ,
 & induite nouum hominẽ, qui secundũ Deũ
 creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.
 & paulo post: Nolite cõtristare S. sanctũ Deũ,
 in quo signati estis in die redẽptionis. Et ite-
 rum. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem
 lux in Domino, vt filij lucis ambulate, si uct^o
 enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, &
 veritate. Vnde B. August. de spiritu & lite-
 ra, de

Cap. 6.

Rom. 8.

Ioan. 4.

Ephes. 4.
675.

ra, de mandatis Dei loquens, quæ ut possit
 (ait) homo facere, Deus operatur in homine
 per fidem Iesu Christi, qui finis est ad iustitiã
 omni credenti, id est, per spiritum incorpo-
 ratum factusq; membrum eius, potest quisq;
 illo incrementum intrinsecus dante operari
 iustitiam, & in eiuſdẽ libelli principio: Nos
 autem dicimus, humanam volũtatem; sic di-
 uinitus adiuuari ad faciendam iustitiam: ut
 præter quod creatus est homo cum lib. arbit.
 voluntatis, præterq; doctrinam, qua ei præ-
 cipitur quemadmodũ viuere debeat, accipit
 spiritum sanctum, quo fiat in animo eius de-
 lectatio, dilectioq; summi illius atq; incom-
 mutabilis boni quod Deus est, ut hac sibi ve-
 lut arra data, gratuiti muneris, inardescat
 inhærere creatori. Et contra 2. epist. Pelagij
 lib. 1. cap. 2. Homines non bene viuunt, nisi
 effecti filij Dei. Et iterũ lib. 4. cap. 6. Arbitriũ
 ad faciendam iustitiam liberum non erit, ni-
 si ouis fueris. Et contra Faustum lib. 22. ca. 6.
 gratiam Christi explicãs: gratia (inquit) per
 Iesum Christum facta est, gratia scilicet, ut
 data indulgẽtia peccatorum, quod præceptũ
 erat ex dono Dei custodiretur. Ex quibus tũ
 scripturæ, tum Augustini sententijs constat
 pœnitentibus quando per Christi sacramen-
 ta iustificantur, amplius accedere quam sicut
 quidam aliquando cõmentũ sunt. quod in eis
 virtus augetur & pœna peccati remittitur.
 Absit. Sed ut manifestum, & omnium vna
 sententia verissimum est, nouum pœniten-
 tes diuinumq; statum, ut ait B. Dionysius,

*Augu. de
 spiritu
 lit. c. 26.*

Cap. 30

*Quid pœ-
 nitentib.
 per sacra
 menta ac-
 cedat.*

accipiunt, veterem hominem exuunt, atque nouum induunt, quo sunt filij noui testamēti, in adoptione, & sorte sanctorum Dei, qui in spiritu possunt dicere Abba pater. Quemadmodum & Ioannes in Euangelio testatur, quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri &c. Et in epistola 1. cap. 2. Si scitis quoniam iustus est, scitote quoniam omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus est. vnde præclara illa sententia Chrysostomi in sermone ad Neophytos. Ecce (ait) libertatis sefenitate perfruuntur, qui tenebantur paulo ante captiui, & ciues ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore, & iustitiæ in sorte versantur, qui fuerunt in confusione peccati, non enim tantum sunt liberi, sed & sancti, non tantum sancti, sed & iusti, non solum iusti, sed & filij, non solum filij, sed & hæredes, non solum hæredes, sed & fratres Christi, nec tantum fratres Christi, sed & coheredes, non solum coheredes, sed & membra, non tantum membra, sed & templum, non tantum templum, sed & organa spiritus. Vides quot sunt baptismatis largitates, & nõ nulli deputant cœlestem gratiam in peccatorum remissione consistere. Non interim imaginandum est, quod nonnulli aliquando voluerunt, quasi iustitia ex rectitudine animæ & peccatorum remissione, velut duabus partibus composita cōsistat. nequaquam, sed vt ex dictis facile patet, est positiva & simplex quædam gratiæ forma, & diuina quædam qualitas, vnde quales nempe iusti nuncupamur, &

Ioan. 1.

*D. Chryf.
ad Neo-
phytos.
aug. cot.
In 1. lib.
1. cap. 6.*

*Iustit. est
simplex
forma.*

mur, & sumus. Quod apertè declarat Apostolus, quando peccatum originale, cum gratia Christi comparat. Sed non (inquit) sicut delictum, ita & donum, Si enim vnus delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit. Si enim vnus delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis, & iustitiæ accipientes in vita regnabunt, per vnū Iesum Christum: Quibus iustitiam positiuū & simplex donum esse significatur. Quemadmodum & postea gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est. Clarius verò quando per nouum hominem, nouamq; creaturam eam designat, atque in fide per charitatem operante constituit, Sicut ad Philip. Propter quem (inquit) omnia detrimentum feci, & arbitror ut iterum, ut Christum lucrifaciam, & ut inueniar in illo non habens meam iustitiā quæ ex lege est, sed illā quæ ex fide est Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide. Que admodum enim impietas & peccatum, cui iustitia opponitur, neq; est debitum vel reatus poenæ, cui propter peccatum obnoxij tumus, sed ipsa per se interna quædam est materia, quam reatus velut umbra suum corpus comitatur. Sic etiam iustitia neq; huiusmodi est poenæ remissio, neque hæc remissio pars est aliqua iustitiæ. Sed (ut dixi) cœlestis quædam qualitas est, quam mortis æternæ remissio non aliter comitatur, quam

*Rom. 1.**Rom. 9.**Galat. 5.**Cor. 6.**Philip. 3.*

lucem ipsæ tenebræ diffugiunt, hoc ipso si-
 quidem, quo Deus hominē per donū iustitiæ
 adoptat & dignificat ad vitā, sequitur quod
 ei mortē nolit imputare: Quod igitur Chry-
 sost. habet, cœlestem gratiā nō in sola remis-
 sione peccatorū positā esse: Quodq; August.
 ait, iustitia nostra quamvis vera sit (inqui-
 ens) propter veri boni finē ad quem refertur,
 tamen tanta est in hac vita vt potius peccato-
 rum remissione constet quā perfectione vir-
 tutum. Et patres in Concilio Trident. hanc
 dispositionem, seu præparationem, iustifica-
 tio ipsa consequitur quæ non est sola pecca-
 torum remissio, sed & sanctificatio & re-
 nouatio interioris hominis & cæ. Hæc (in-
 quam) & similia non eo referenda sunt, quasi
 remissio illa quæ est dimissio pœnæ, sit pars
 aliqua iustitiæ, cū illa externa sit & hominē
 sicut iustitia denominare nō potest. Sed ex-
 trinsecus velut vmbra vt diximus corpus
 suum comitatur. Sed Patres sacri Concilij cū
 D. Chryost. volunt quorundam imaginati-
 onem lecludere, qui iustitiam in sola pecca-
 torum remissione constituebant: Hoc inquā
 negant patres, sed non astraūt remissionem
 partem esse iustitiæ, sed eam cum iustitia di-
 cunt accipi. Siquidem vnicam iustificationis
 causam formalem tradūt esse iustitiam Dei,
 non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos fa-
 cit, qua videlicet ab eo donati renouamur
 spiritu mentis nostræ, iustitiam in nobis re-
 cipientes. Et paulo post, vnde in ipsa iusti-
 ficatione cum remissione peccatorum, hæc
 omnia

Lib. 19. de
 ciuit. Dei
 cap. 27.

Sess. 6 c. 7.

omina simul infusa accipit homo per Iesum Christum &c. Augustinus verò Pelagianos respiciens eam docet humilitatem, quod etiam iusti debent agnoscere sapius se peccare debereq; dicere: Dimitte nobis debita nostra &c. & ob id nostram iustitiam non consistere in perfectione virtutum, quia virtutes non perficimus, sed in multis defectibus offendimus & remanemus, & quod ad hæc pertinet, fiducia nostra in remissione peccatorum. Constat ergo magis remissione peccatorum, nō quod remissio pars iustitiæ sit, sed quod iustus, qui verè & internè iustus est, magis nititur remissione peccatorum quàm perfectione virtutum: includitur interim verbo iustitiæ, velut, quod minus principaliter, vt aliquid annexum iustitiæ connotatur, sicut dictum est, iustū esse, qui rectus est, & peccato non esse obnoxius.

CAPUT V.

Quod iustitia est ipsa informās gratia, gratum faciens, quatenus aptum facit & disponit hominem vt rectè in ordine ad vitam æternam secundum Deum operetur.

EX prædictis scripturis videre est iustitiã ab Apost. non in alio quàm dono gratiæ gratum facientis constitui. De quo ad Ephes. elegit nos (inquit) in ipso ante cōstitutionem mundi, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate, qui præ-

Eph. 1. destinavit nos in adoptionem filiorum per
 Iesum Christum in ipsum, secundum propo-
 situm voluntatis suę in laudem glorię gratię
 iuxta: in qua gratificavit nos in dilecto filio
Colo. 1. suo. Et ad Colóssenses. Cum gaudio gratias
 agentes Deo patri, qui dignos fecit in partē
 fortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos
 de potestate tenebrarum, & transtulit in re-
 gnum filij dlectionis suę. Hęc enim grati-
 ficans gratia nos Dei filios, & habitacula spi-
 ritus sancti cōstituit, & ex ea sola dignē Deo
 vivimus & operamur. Quemadmodum e-
 nim non alia ratio est cur Deo placeamus &
 accepti sumus, quā quia sicut ipse est, & nos
 bonitatis eius participatione in ipso boni &
 sancti sumus atque ad bene rectēque viuen-
 dum dispositi & idonei: Sic non alia ratio
 iustitię est, quam ut sicut Deo gratum est, ad
 rectē operandum homo sit dispositus. Cum
 igitur iustitia ipsa sit hominis rectitudo,
 quia secundum Deum in ordine ad finem suū
 cōgruē dispositus est. (Rectum enim dicitur
 cuius mediū non exceditur ab extremis) ve-
 rissimum esse conuincitur, quod iustitia i-
 p̄sa in gratia gratificante posita sit, qua sola
 secundum Deum in ordine ad finem nostrū
Galat. 3. rectē & conuenienter disponimur. Vnde
 Paulus. Nos (inquit) spiritu ex fide spem iu-
 stitię expectamus. Quasi dicat, vera iustitia,
 vnde gloriā speramus ex fide per spiritum
 operanti procedit. quod mox apertius decla-
Galat. 6. rat. Nam in Christo Iesu circūcisio nihil va-
 let, neque præputium, sed fide quę per cha-
 ritem

ritatem operatur, quam hominis in spiritu dispositionem & affectionem, postea nouam creaturam appellat. De qua loquens alibi, Ipsi enim (inquit) factura sumus, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus ut in illis ambulemus. Ex quibus pulcherrima nascitur apud doctores quaestio. An iustitia & hæc gratificans gratia, in qua iustitiã constituiamus, sit proprii nominis virtus? Absurdum enim videtur, quod qualitas quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, non sit proprii nominis virtus. Cuius solutio clarissime ex libro Sapientie disci potest. Vbi Sapiens de iustitia loquens, Si iustitiam (inquit) quis diligit, labores huius magnas habent virtutes, Græcè est, labores eius sunt virtutes, id est, virtutes. sobrietatem enim & sapientiam docet, & iustitiam seu æquitatem & virtutem, id est, fortitudinem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus, quibus perspicuè traditur quod iustitia, quam communitur & generatim commendant scripturæ, radix & principium est virtutum, quas velut radios iustitiæ lux à se diffundit. dicendum itaque quod iustitia, quã in gratia gratificante constituiamus, non est velut otiosa seu mortua quædam mensura, sicut in corpore pulchritudo, sed & viuã quædam ex spiritu promanans habitudo, quæ primum est omnium bonorum operum principium, quo ad recte viuendum primum viuificamur, est (inquam) habitualis quædam aspiratio, & viuens in Deum affectio, ex in-

*Ephes. 2.**2. sentent. dist. 27.**An grat. et donum**iustitiæ**sit proprii nominis**virtus.**Sapient. 8*

habitante Spiritu sancto procedēs, quæ cū in
 essentia hominis sedē habet, eā velut diuinę
 quidā naturæ atq; cœlestis bonitatis vapor
 & participatio disponit & afficit, vt ex ipsis
 intimis naturæ principijs & spiritu ipso ho-
 mo velut naturaliter feratur in Deum & ea
 quæ Dei sunt. Secundum id igitur, quod in
 virtutibus scripturæ commendant, gratia &
 iustitia generaliter virtus cēseri debet, quo-
 niam ad diuinē operandum perficit hominē,
 sanctum ac bonum eum reddit, & opus eius
 Deo gratum & acceptum, vtpote quæ ipsa
 est in hominē cœlitus diffusa bonitas, & di-
 uinæ bonitatis participatio. Vnde cūctā quę
 Deo dignē ab hominē fiūt, bonitatem suam
 hauriunt. Cœterum cum virtus secundum
 propriam nominis acceptionē non primum,
 sed proximum est certi alicuius boni operis
 principium, iustitia & gratia hac proprietate
 virtus non dicitur, sed nobilior & sublimior
 forma est, quæ fons mater & radix est omnium
 earum virtutum, quæ suis quæq; proprijs a-
 ctibus & exercitijs destinatę sunt. Quemad-
 modum enim anima & spiritus ipse in homi-
 ne rectē dicitur, & est quo viuimus, senti-
 mus, & intelligimus primo, sed ex ea vires
 quædam, & potentiæ profluunt, quæ pro-
 ximē ad speciales operationes deputatę
 sunt, & differunt ab ipsa anima, quæ gene-
 ratim ad operandum hominem viuificat, sic
 gratia, quæ commune omnium bonorum
 principium est, differt à virtutibus quæ ad
 proprios & speciales actus ordinatę sunt.

Charitas

Charitas enim, prudentia, fortitudo, æquitas, castitas, patientia, temperantia, & virtutes similes, sua propria habent objecta, in quæ proprios & speciales actus exercent. Verum gratia & de qua loquimur iustitia velut spiritus ipse, & anima hominis eum in sua essentia diuinè viuificat, & ad hæc omnia per suas quæque virtutes operandum adaptat, disponit & afficit. Est enim teste Beato Augustino in anima iusti virtutum quasi exercitus quidam imperatoris qui sedet intus in mente tua, quomodo enim Imperator per exercitum suum agit, quod illi placet: Sic Dominus Iesus Christus incipiens habitare in interiore homine nostro, id est, in mente, per fidem vititur virtutibus quasi ministris suis. Gratia igitur & iustitia per quam Christus Dominus nos inhabitat, sunt velut anima & forma qua christiani Christo induti in hoc statu sumus, ut iam in Deo, & coram Deo sicut ipsi in ordine gratiæ suæ placet & acceptum est viuamus, quæ spirituales in nobis parit vires, quibus particularia diuinæ vitæ opera loco & tempore exercere valeamus. Iustitia itaque seu gratia respicit opera. Sed ut Sapiens docet velut primum eorum principium, vnde per proximas virtutes inde profluentes ea procedunt. Quibus ita constitutis consequitur quoque Christianam hanc nostram iustitiam non eandem esse, quam Aristoteles quinto Ethicor. describit generaliter legis esse obseruantiam. Nam ea virtus politica est & bonum

*Tract. 8.
in epist.
Iohannis.*

Reipub.

Reipub. pro obiecto habet. Nostra vero iustitia nō est ex sua ratione legi astricta, quasi non nisi ex lege sicut illa operetur, sed vniuersum & generatim bonum ipsum pro scopo habet, bonum (inquam) quod Deo acceptum est, & in aliam nos vitam iuuat. Cum igitur iustum appellamus bonam qualitatem, qua tales sumus, quales in ordine ad vitam æternam nos esse conuenit, consequitur iustitiam reipsa, gratiam esse gratificantem, qua sola sic dispositi sumus, quæ proinde vera est animi rectitudo, qua ex spiritu secundum Deum propter Deum operamur, quæ quidem gratificans dicitur, quoniã Deo gratum facit hominem & opera coram ipso accepta reddit. Iustitia vero quoniã rectè hominem disponit & afficit, prout Deo in ordine ad finem vltimum qui ipse Deus est, placet & acceptum est, iuxta illud quod ex Petro dictum est, In omni gente qui timec Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi. Hoc ipso enim quo iusti & Deo grati, & non alia ratione Deo grati quam qua iusti sumus. Ex his etiam intelliges iustitiam non debere concipi, quasi genus sit virtutis, quod viutes & species complectitur: Sed vt ex Sapiente diximus, certa & peculiaris est diuina quædam qualitas & habitudo, quæ principium & radix virtutum est. Similiter ex his cōstare potest iustitiam non idem esse quod charitas, quæ specialis virtus est & propria virtutis ratione ab alijs secernitur, sed proprius fons est charitatis, vnde charitas velut primaria

Acto. 10.

*Iustitia
non est
de quod
charitas.*

maria & principalis virtus exoritur, per quã iustus principaliter operatur. Primum enim propositum iusti est secundum Deum vivere, quod proximè facit charitas, cui ceteræ virtutes, in sua quoque materia subseruiunt & ancillantur. Quamobrem quod ab Augu-

*Augu. de
natur &
grat. c. 79*

stino dictum est charitas inchoata, inchoata iustitia est, charitas prouecta, prouecta iustitia est, charitas magna, magna iustitiã est, charitas perfecta, perfecta iustitiã est: Hoc sensu cõcomitativo dicitur, quoniam charitas proprius iustitiæ & gratiæ fructus est, ac virtus quæ gratiam inseparabiliter comitatur, per quam gratia principaliter ex fide operatur, quomodo & illud Pauli rectè possimus accipere, In Christo Iesu fides valet quæ per charitatem operatur. Nam fides vt ibidem Paul. insinuat, ex spiritu taquam primo fonte seu principio per charitatem operatur.

C A P V T VI.

*De sententia Beatissimorum Apostolorum
Pauli & Iacobi de iustificatione.*

CVM tam serio & operosè sanctissimi Apostoli de iustificatione disserant, necessarium est, vt pro absoluto de iustificatione tractatu diligèter eorum discutatur & explicetur sententia. Quod vt commo-
dius & maiori perspicuitate fiat, per quæstiones aliquas, quibus præcipuè difficultates continentur, rem Domino iuuante conabimur expedire. Cum itaque Paulus Apostol.
sæpif

*I. quæstio
de qua si
de loquitur
apost.*

sepiſsimè repetat & inculcet nos ex fide & nō
ex operib. iustificari: Primū quæritur, de qua
& quali fide loquatur Apostolus: Nam hære-
tici hic specialem quandam fidem cōminif-
cuntur; quæ verè nūquam in scripturis repe-
ritur, illam videlicet qua quis certo credit,
& statuit sibi propter Christum remissa esse
peccata, & se possessurum esse vitam æternā.
Hæc, inquā, fides mera præsumptio est, & nō
solum scripturis aduersatur, quæ nobis timo-
rem Domini commédât, sed etiam cum ipsa
pugnat, & seipsam interimit. Nam hæc per-
suasio iustitiam, & peccatorū remissionem
præsupponit iam factam. Siquidē nemo sibi
persuadere potest peccata remissa esse, nisi
credat se iam antea iustificatū esse, atq; pro-
inde non potest concipi hanc fidem esse qua
iustificemur quā secundum hanc phantasiā
iustificatio præcedit, vnde ex illa fide mortua
non obrinetur. Catholici quidem Paulū lo-
qui volunt de fide propitiatoris & mediato-
ris quæ imprimis impio necessaria est, vt à
peccatis suis iustificetur. Cæterū, quia Paul.
non de sola loquitur impij iustificatione, sed
de exercitio etiā, & incremento iustitiæ, vt
exemplo Abraham manifestū est, optimè vi-
dentur Paulum interpretari qui credūt eum
vniuersim de christiana & catholica christi-
anorū fide loqui, qua ab Ethnicis, Iudæis, Hæ-
reticis veri fideles discernuntur, quæ sola ve-
ra fides est. quæ quando fides in scripturis cō-
mendatur velut quæ sola scripturis nota est
intelligitur. Nam Propheta Habacuc cuius
senten-

sententiam Paulus sæpè intelligit, iustus, in-
 quens, ex fide uiuit, non particulatim de hu-
 ius vel illius articuli fide, sed generatim de
 fide loquitur, complectens omnia, quæ vera
 & Catholica fides annunciat: Sicut in Abra-
 ham vniuersim cõmendat fidẽ, qua Deo cre-
 didit. Credidit, inquit, Abraham Deo & re-
 putatũ est illi ad iustitiam. Et licet in repro-
 misione singularis sit cuiusdam articuli de *Rom. 4.*
 semine, fides tamen generatim cõmendatur
 quod non hesitauit diffidentia, sed confortatus
 est fide, dans gloriam Deo, plenissimè
 sciens, quia quæcumq; promisit Deus, potens
 est & facere. Hic communis & generalis est
 actus fidei vnde fideles dicimur. obiectũ enim
 fidei prima veritas est, & verbũ Dei quodcũq;
 ille reuelare dignatur. Vnde Apostol. fidem
 Hebræis cõmendans non solius meminit ar-
 ticuli de propitiatione quæ nobis in Christo
 est, sed multorũ & diuersorum artic. exem-
 pla in sanctis prædicans ipsam integrã fidem
 cõmẽdat, fide inquit intelligimus aprata esse
 secula verbo Dei, fide Noë responso ac-
 cepto de ijs q̄ adhuc nõ videbantur: metuẽs ap-
 tauit arcã in salutẽ domus suę. Fide qui voca *Hebr. 11.*
 tur Abrahã obediuit in locũ exire, quẽ ac-
 ceptus erat in hereditatẽ: & exiit nesciẽs quò
 iret. Vt. n. distincta & varia sunt virtutum ac
 iustitię officia, quib. iustus Deo seruire ac pla-
 cere cõtendit, omniũ radicẽ ac fundamentũ
 Paul. docet esse fidẽ, cuius alia & alia in di-
 stinctis exercitijs consideratio & applicatio
 est necessaria, ita tñ vt omnia iusti opera fidei
 quæ

quæ est in Christum saluatorem, imitantur. Sic enim generatim de fide Paulus loquitur, vt tamen hunc articulum velut fundamentum iustitiæ particulatim & expressim exigat, vti mox clarius aperietur. De quali vero fide loquatur Apostolus; Iacobus, & ipse Paulus quoque satis apertè declarauit. Loquitur enim vt manifestum est non de mortua & otiosa fide, sed de ea quæ per bonam voluntatem operatoria est, & per dilectionem operatur. Quamquam enim Paulo Apostolo distinctæ sunt virtutes theologicæ, nihil tamen mirum videri debet, si, quando fidem commendat, non de ea quæ otiosa vel mortua est loquatur. Nam affectio quæ generatim in fide commendat, nõ statim est filialis illa charitas quæ inter virtutes theologicas ordine tertia est, sed quædam est interna fidei perfectio, per quam ipsa fides in natura & ratione fidei perficitur, & veram ac plenam fidei rationem sortitur. Virtus enim & laus fidei in hoc posita est, quod facit hominem adhærere veritati Dei, & supra sensum & rationem reuerenter & incunctanter se verbis Dei subijcit, quæ sane adhesio valde informis & imperfecta est, quando sic adhæret vt tamen non ita viuere velit, quemadmodum viuendum esse credit, sed perfecta fides id exigat, vt sicut credis verum esse, id etiam tibi persuadeas faciendum esse, quemadmodum ergo quando de corpore, quod vitæ capax est, communiter sermo habetur, eiusque pulchritudo commendatur, non de mortuo

(sed

*De quali
fide.*

Iacob. 2.

Galat. 5.

sed de viuo corpore communiter agitur. Sic Paulus de fide loquitur, quæ per bonam voluntatem viuit & operatur. Secundo quæritur, quomodo ex fide nos dicat iustificari. vtrum quia per fidem iustitiam impetramus, an quia ipsa fides iustitia est, & virtus quæ apud Deum pro iustitia reputatur, quod enim de Abraham sæpius reperitur. Credidit Abraham Deo & reputatum est illi ad iustitiam, non aliter videtur accipiendum esse, quam quod hoc pium opus, quo reuerenter & fideliter Abraham Deo credidit, æstimatum & reputatum est apud Deum, pro opere verè iusto & præmio digno. Sicut de Zelo quo fornicatores Phynees interfecit, similiter scriptum legimus, quod reputatum est ei opus ad iustitiam in generatione & generationem. Rursus tamen apertum est Paulum de fide loqui, qua Christi nomen pro salute & iustitia inuocatur qua & sacramentis Christi, quibus iustificamur initiamur; probans enim omnes ex fide iustificari. Nam (inquit) idem Dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini saluus erit. Sicut & in Actis dicit ad Paulum Ananias; & nunc quid moraris? exurge, & baptizare & ablue peccata in nomine ipsius. Et Paulus in sua conuersione, hæc ad se à Domino verba facta commemorat. Nunc ergo mitto te aperire oculos eorum, vt conuertantur à tenebris ad lucem, & de potestate Sathanæ ad Deum vt recipiant remissionem peccatorum, & fortè

2. quæstio

Psal. 105.

1. Mac. 2:

Rom. 10:

Acto. 22:

Acto. 26:

Acto. 13. inter sanctos per fidē quæ est in me. Et Paul. ipse notū sit (inquit) vobis viri fratres, quia per hunc vobis peccatorū remissio annūciatur, ab omnibus quibus non potuistis in lege

Rom. 3. Moyfi iustificari. Et hæc clara est eius ad Romanos sententia, quod Deus iustificat eum qui ex fide est Iesu Christi. Vnde quod ait: Iustitia Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, & super omnes, qui credunt in eum, de fide intelligitur, non quæ ipsa est iustitia, sed per quam iustitia acquiritur, Vnde subiicit. Non enim est distinctio, omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorē per fidem in sanguine ipsius. Quare dicendum est, quando Apostol. tradit nos ex fide iustificari: Hæc duo ab iplo dogmata compræhendi, alterum quod qui iustus non est, veram coram Deo ab ipso Deo iustitiam per fidem in Christo adipiscitur, Christum videlicet inuocando, & sacramenta eius suscipiendo. Vnde ad Galatas probans ex fide nos iustificari, id ipsum per baptismum ostēdit. Omnes, inquit, filij Dei estis per fidem quæ est in Christo Iesu. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Alterum dogma est, quod nunc per fidem iustificati ex fide quoq; iustitiam operamur, sicut scriptum est, Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt re-promissiones, Ideoque iustitia fidei in scripturis dicitur, quoniam per fidem impetrata

ex fide operatur. Quemadmodum ad Philip-
 penses eleganter id Paulus insinuat, quando
 (ait) ut inueniar in illo non habens meam ius-
 titiam, quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide
 est Christi, quæ ex Deo est iustitia, in fide.
 Quod & scripturæ illæ significant, iustus ex
 fide uiuit, & in fide uiuo filij Dei. Propterea
 qui uult iustificari, in Christum credat, ad i-
 psum confugiat, per ipsum in gratiam reci-
 piatur, & iustificabitur, non quoniam fides sic
 meretur, sed quoniam ex Dei beneplacito fi-
 des congrua est & idonea præparatio, cui pro-
 pter Christum gratia iustificationis infundi-
 tur, & per quam sedes, spiritus sancto in corde
 præparatur, quæ quidem præparatio seu dis-
 positio in iusto uelut radix & fundamentum
 operum iustitiæ permanet, & omnibus ope-
 ribus iustitiæ substernitur, quæ opera Deo
 non placent, nec opera sunt iustitiæ, nisi ex
 fide procedant, fides enim ut mox ex Augu-
 stin. declarabitur, opus ipsum, modum & or-
 dinem operis dirigit, non ut externa regula;
 quæ sicut litera rectè omnia describit, sed ut
 internum operis principium, & totius recti-
 tudinis, quæ in opere est radix & fundamen-
 tum, unde opus ipsum tanquam ex bono &
 laudabili & congruo fundamento ex bona
 & laudabili radice commendatur, ut indi-
 uida & inseparabilis sit nostræ iustitiæ pro-
 prietas, quod operatiua est ex fide. Rectis-
 sime proinde patres in Sacro Concilio Tri-
 dentino declarant nos apud Paulum ex fi-
 de iustificari, quia fides est humanæ salu-

*Philos. b.**Galat. 2.
c. 3.*

tis initium, fundamentum, & radix omnis
 iustificationis, sine qua impossibile est pla-
 cere Deo, & ad filiorum eius cōsortium per-
 uenire. Quemadmodum & D. Augustinus.
 Ex fide (inquit) ideo dicit iustificari homi-
 nem, quia ipsa prima datur ex qua imperren-
 tur cætera quæ proprie opera nuncupantur,
 in quibus iuste viuitur. Et alibi, fides est bo-
 norum omnium fundamentum, fides est hu-
 manæ salutis initiū, & de iustis operib. agens
 laudo, ait, super ædificatiōē operis, sed vi-
 deo fidei fundamētū, laudo fructū boni ope-
 ris, sed in fide agnosco radicem. Quæ patrū
 interpretatio clarior euadet, si consideres in
 scripturis hominem dici iustificari, non so-
 lum pro illo momento, quo gratiam iustitię
 recipiens in filium Dei adoptatur, sed ab i-
 pso principio conuersionis, quo incipit ad
 iustitię statum præparari, similiter, & quan-
 do postea iustè operatur. vnde fides ipsa, ora-
 tio, eleemosyna, pœnitētia, quæ ante recon-
 ciliationem fiunt, etiam opera iustitię dicū-
 tur, quia recta sunt & ad iustitię statum præ-
 parant velut inchoationes quædam iustitię,
 quæ conceptionibus sunt similes. Quemad-
 modum Paulus Galatas ad pœnitentiam re-
 uocans: filioli ait, quos iterum parturio do-
 nec Christus formeretur in vobis. Et B. Augu-
 stinus, initium inquit iustitię confessio pec-
 catorum. In his igitur dicimur etiam iustifi-
 cari, quoniam per ea ad iustitiam præpara-
 mur, ita tamen vt fides velut fundamentum
 operum iustitię in corde iam iustificato per-
 maneat,

*De pra-
dest. sanc.
cap. 7.
De spirs-
tu & lit.
cap. 31. &
serm. 38.
de rem-
pore.*

*Galat. 4
Traç. 3.
su episto.
ioannis.*

maneat. Vnde Paulus quando tradit nos ex fide iustificari, generatim significat & inchoationem seu præparationem iustitiæ, & ipsa opera quæ exercitia sunt obtentæ iustitiæ ex fide fieri, quodq; initium vnde ad iustitiam præparamur & primum in iustificato exercitium iustitiæ fides est, & totius salutaris poenitiæ, & totius vitæ iustæ fundamentum & radix est. Vnde consequens esse facile intelligitur, iustitiam ipsam, qua formaliter & permanenter vel habitualiter iusti sumus, talem esse quæ operetur ex fide. Ideoq; gratia gratificans in qua Christianam iustitiam positam esse declarauimus, virtualiter fidem continet, & in paruulis per baptismum cordibus eorum latenter infusa, fidem habitualement generat, eam secum velut ramum seu fructum adferens: In adultis vero qui antea credunt gratia fidem perficit, & ex ea velut iustorum operum radice ac fundamento semper operatur. Paulus ergo de adultis differens, contra Iudæos & Græcos statuit, veram iustitiam non nisi per fidem diuinitus impetrari, & obtentum donum *3. quaestio* iustitiæ per fidem operari. Quod adhuc clarius elucescet, si tertio discutiamus, quæ sit ratio cur in argumento de iustificatione, tan topere fides ab Apostolo commendetur. Cuius quidem multiplex causa designari potest, præcipua tamen est propter veram Dei ac Christi mediatoris & ecclesiæ cognitionem, quoniã sola Christiana fides Deum qui præmiu est iustitiæ & Christum mediatorem per quem

impetratur iustitia, & præmium eius accipitur, & ecclesiam, quæ locus est iustitiæ, legitime confitetur & agnoscit id quod fundamentum est, cui tota iustificatio superstruitur. Vnde Paulus: fundamentum aliud, nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. De qua ratione pulcherrime D. August. Bonum enim opus ait intentio facit, intentionem fides dirigit, vnde qui propter homines & inanem gloriam quædam virtutum officia ostentant, vel quædam faciunt & quæ grauiora legis sunt negligunt, vel qui pro bonis operibus sibi terrenam quandam felicitatem sperant, verè impij permanent, nec ullam veræ iustitiæ laudem promerentur, & si etiam quod sperandum est, pro bonis operibus speres, id est, vitam æternam, sed non à Dño Deo per Iesum Christum per quem solum datur vita æterna, iustus esse non poteris, qui non ex fide operaris. Et alibi: Nam multa, inquit, multi hæretici non in ecclesia operantur, non in nido pullos ponunt concubantur & cõterentur, non seruabuntur, non custodientur in fide vera, in fide catholica, in societate vnitatis ecclesiæ, pariant opera sua, ipsa fides nidus est pullos tuorum. Ad hunc igitur modum impius iustificatur ex fide, quoniã ex fide per Christum accedit ad Deum, vnde per Christum iustitiã in ecclesia Christi consequitur & qui iustus est ex fide viuit filij Dei, iusteque ex fide operatur, quoniã per fidem Christo salutis authore nititur, cuius gratia bene operatur, & in cuius nomine vitam pro bonis operibus expectat.

Secunda

1 Cor. 3.
Aug. pra.
1. ar. Psal.
31.

4. ar. Psal. 83

Secundo ratio ad Hebr. 11. ca. sub significatur, & ex propria fidei natura sumitur; quia fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium, id est, per quam certissimè creduntur bona quæ sperantur & mysteria quæ non videtur, hoc enim diuini cultus quo Deum toto corde meritorie colimus, solum congruum & legitimum fundamentum est vt diuinæ authoritati in mysterijs quæ non videmus, certissimam fidem reuerenter deferamus, & in hac fide firmiter ei seruiamus, vt nihil nos possit ab eius charitate separare. Hoc enim ratio meriti coram Deo postulat, vt spe rerum inuisibilium sanctissimæ suæ Maiestati adhareamus, & decet, vt cultus tantæ Maiestatis in nullo fluctuet, sed firmissimo fundamento cuiusmodi fides est innitatur, quo pertinet quod de Ciuitate Dei scriptum reliquit Beatus Augustinus, totum quod nobiscum agitur per nouum testamentum non pertinere nisi ad *sc. cap. 35. & lib. 13. c. 4* culi noui hæreditatem nouam. Nam si regenerationis sacramentum continuo sequeretur immortalitas corporis, ipsa fides eneruaretur quæ tunc est fides, quando expectatur in spe, quod in re nondum videtur, qua etiam de causa, tradit in eodem volumine, bona malaque temporalia hic iustis & iniustis esse communia, vt non cupide vel seruiliter, sed piè discamus ex fide viuere. Quæ ratione filij noui testamenti à carnali Israel & Synagoga veteris testamenti differunt. Tertia ratio est, quoniam non ex *3. Ratio.*

nostra voluntate, sed pro Dei voluntate Deū
 colere debemus, atque ijs ritibus sacramen-
 tis, sacrificijs & virtutum officijs quæ Deus
 instituit, consulit vel præcipit nos exercere,
 in quibus cum sensum & rationem excedūt,
 fide nos ambulare, & quæ iustitiæ sunt officia
 præstare debemus. Quibus clarissimè cōstat,
 iustum imprimis esse debere fidelem, pri-
 mumque in eo quod cæteris fundamentum
 fit opus esse, quod credit Deo, atque adeo iu-
 stitiam qua hic promeremur Deum operati-
 uum esse ex fide, quoniam, vt sæpè dictum
 est, iustus ex fide viuit. Iam facilior est ad a-
 liam difficultatem responsio. Quomodo vi-
 delicet Iacobus Apostolus tam graui-
 ter astruat hominem iustificari ex operibus &
 Paulus tam constanter opera videatur ab-
 nuere. Vis scire ò homo inanis quoniam fi-
 des sine operibus otiosa est? Abraham pater
 noster nonne ex operibus iustificatus est, of-
 ferens Isaac filium suum super altare, & cæt.
 Videris quoniam ex operibus iustificatur
 homo, & non ex fide tantum: Paulus verò:
 Si Abraham inquit ex operibus iustificatus
 est, habet gloriam, sed non apud Deum. Sicut
 & Dauid dicit: Beatitudinem hominis cui
 Deus accepto fert iustitiam sine operibus.
 Quam difficultatem luculenter explicat D.
 Augustinus quæst. 76. & 80. & in præfatione
 psalmi 31. Cum enim Iacobus bona opera
 commemorat Abraham, quæ eius fidem comi-
 tata sunt, latis ostendit de operibus se loqui
 quæ fidem sequuntur & ex fide procedunt.

Quod

quæstio

Rom. 4.

Aug. qu.

76. & 80.

in præfa.

psal. 31. de

spiritu

11. c. 29.

Quod enim Abraham filium suum Isaac obtulit (pro quo opere tantopere à Deo commendatur) hoc ipsum ex fide processit, quæ priori loco tanquam omnium operum iustitiæ fundamentum in Abraham antea laudata fuerat. Sicut scriptum est: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Sicut & Raab Meretrix cum nuntios Israëliticos piè reciperet & custodiret, etiam ex fide factum est, qua dicebat: Dominus enim Deus vester, ipse Deus in cælo sursum & in terra deorsum. Vnde vtrumque horum Apostolus ad Hebræos fidei tribuit: fide inquam obtulit Abraham cum tentaretur, fide Raab meretrix non perijt cum incredulis, excipiens exploratores cum pace, qui proinde ex operibus cum neget nos iustificari & opera fidei commendet, de operibus intelligi debet quæ nuda & sola sunt opera, quibus non est admixta vel substrata fides, quæ facta tantum sunt quædam, neque pietate & humilitate fidei nituntur: eiusmodi sanè opera nihil ad iustitiam conferunt, quibus neque ad impetrandam iustitiam disponimur, neque in obtenta iustitia proficimus, quoniam vel propter intentionem peccata, vel propter defectum fidei coram Deo vana & inania sunt. Cum igitur Beatissimum Paulum Apostolum de iustificatione scribentem peruersè quidam intelligerent, & ad sua desideria (vt Petrus ait) scripturam eius detorquerent, quasi ad fidelem iam non pertineat benè & iustè viuere, hunc pestiferum

*iosue 2.**Hebr. 11.**2. Petr. 1.*

errorem corrigens Iacobus Apostolus Paulū interpretatur: eum quidem docere idq; rectissimè quod ex fide iustificamur, sed nō ex fide sola, sed ex fide viua & huiusmodi fidei operibus. Sicut de omnibus iustis legitur: Sancti per fidem vicerūt regna, operati sunt iustitiam. Pulcherrimè de his differit alibi

B. Augu. B. August. Nostra fides hoc est Catholica fides iustos ab iniustis, non operum, sed ipsa fidei lege discernit, quia iustus ex fide viuit, per quā discretionem fit vt homo ducēs vitā sine homicidio, sine furto, sine falso testimonio, sine appetitu rei vllius alienæ, parētibus debitum honorem reddens, castus vsque ad continentiam ab omni omnino concubitu etiam coniugali, eleemosynarū largissimus, iniuriarum patientissimus, qui non solum non auferat aliena, sed nec sua reposcat ablatā vel etiam venditis omnibus suis erogatisq; in pauperes nihil suum proprium possidet, cum suis tamen istis velut laudābilibus moribus, si non in Deum fidem rectam & catholicam teneat, de hac vita damnandus abscedat. Alius autem habens quidam opera bona ex fide recta, quæ per dilectionem operatur, non tamē ita vt ille bene moratus &c. Nempe iste qui moribus isto videtur inferior propter rectam fidem, quæ illi est in Deum, ex qua viuit & secundum quam in omnibus delictis suis se accusat, in omnibus bonis operibus Deum laudat, sibi tribuēns ignominiam, illi gloriam, atq; ab ipso sumens & indulgentiam peccatorum & dilectionem rectè

B. Augu.
li. 3. cōs. 2.
epistōl.
Palag.

rectè factorum, de hac vita liberandus & in consortio cum Christo regnantium recipiendus emigrat, quare? nisi propter fidem quæ licet sine operibus neminem saluat, ipsa enim est non reprobata fides quæ per dilectionem operatur, tamen per ipsam etiam peccata solvuntur, quia iustus ex fide vivit, sine ipsa vero etiam quæ videntur bona opera in peccata vertuntur: Hac ille. Quibus omnibus clarissimè conficitur & ostenditur christianam iustitiam qua coram Deo vere iusti sumus & reputamur, non esse otiosam, sed talem quæ ex fide operetur, quæ ex fide impetratur & in fide exercetur. Vnde D. Apostolus consequens esse vult, nos gratis iustificari, nihilque eorum quæ iustificationem præcedunt (vt est in Sacro Concilio Tridentinò) siue fides siue opera, ipsam iustificationis gratiam promereri, quoniam fides omnes ex Adam natos seu filios hominum agnoscit primum fuisse impios, & sine Christi gratia non nisi impiè vivere, adeoque iustitiam qua ab impietate iustificentur, nullo ipsorum merito, sed per mortem & redemptionem Christi à credentibus ad Christum confugientibus impetrari, respectu vero gloriæ seu vitæ æternæ in eo qui nunc iustus est, merita quidem secundum scripturas agnoscit, quia iusto merces magna nimis in Deo reposita est, sed talia merita quæ fidei innituntur, qua per Christum agnoscimus nos bene operari, & vitam æternam in nomine ipsius pro nostris operi-

operibus expectamus, quoniam vita æterna
 tamquam gratia filijs Dei per Christum Ie-
 sum misericorditer promissa est & tamquam
 merces ex ipsius Dei promissione bonis ipso-
 rum operibus & meritis fideliter reddenda.
 Quamobrem quæ Paulus de operibus potis-
 simum 4. cap. ad Romanos differit, vnde hæ-
 retici præcipuum fallendi fucum accipiunt,
 sic accipiēda sunt (vti diximus) vt fides ab il-
 lis secernatur & opera sine fide Christi facta
 intelligantur, in quibus neque intentio aut
 effectus laborantis neque gratia vel miseri-
 cordia eius cui laboratur, sed factum solum
 & id quod agitur tantum attenditur. Quo-
 modo dicit Apostolus, ei qui non operatur,
 id est, non nititur sine fide operibus, creden-
 ti autem in eum qui iustificat impium, repu-
 tatur fides eius ad iustitiam secundum pro-
 positum gratiæ Dei. Reputatur inquam non
 sicut Lutherus vel cōfessionistæ putāt, quasi
 non verè iustus fiat, sed tantum æstimetur,
 sed quoniā vero & recto Dei iudicio iustus
 efficitur, & vt verè iustus à Deo æstimatur, &
 coram ipso re ipsa iustus habetur. Nam istud
 quo sapius Paulus vtitur, reputatur, nō ad fi-
 ctionem vel simulationem pertinet, sed iu-
 dicio humano opponitur, quoniam multi, si-
 cut olim scribæ, & Pharisei, corā hominibus
 iusti videntur, qui tamē apud Deum iusti nō
 reputantur: credenti igitur in eum qui iusti-
 ficat fides illa reputatur ad iustitiam, quoniā
 propter fidem illam verè coram Deo iustus
 efficitur, Deo fidem eius respiciente & pro-
 pter

*Cuiusmo-
 di fuerūt
 scribæ
 & Phari-
 saeorum.
 Rom. 4.*

pter Christum vera eum iustitia vestiente & sanctificante, similiter quod sequitur, Dauidem dicere beatitudinem hominis cui Deus accepto fert iustitiã sine operibus: Hanc proculdubio sententiam habet: quod is cui Deus accepto fert iustitiam, id est, quem vera coram se iustitia Deus iustũ reputat & æstimat, is sic iustificatur & ad hunc statum peruenit; non ex nudis sine fide operibus, neque ex ullis operum meritis, sed ex fide qua ad Deum confugit, qui in Christo iustificat impiũ. Hęc enim peruersa erat Pharisæorum & scribarũ (contra quos etiam Christus Dominus sæpe agit) opinio, quod per nuda legis sacramenta & sacrificia peccata remitterentur, quodque externa seu literalis legis & officiorũ virtutis obseruantia, non attenta fide Christi, ad vitam iusti sufficeret. Sicut & Græci ratione & naturam ad iustè viuendum sufficere dicebant, atque hac ratione redemptionem & gratiam Christi utriusque excludebant. A post. vero contra eos Christum nobis ad iustitiã & ad salutẽ prorsus necessarium prædicabãt, sine quo omnes impij, nemo iustus, ne infans quidem vnus diei super terram; qui author & consummator est salutis & finis ad iustitiam credenti. Eodem pertinet quod in eadem epistola Paulus ait: sic ergo & in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ salutæ factæ sunt, si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia, quo loco sicut alibi Paul. loquitur quidem de operibus, quæ sine fide fiunt, & nuda per se facta quædam

Rom. 11.

quædam sunt, sed ita vt inde constitui velle quod salus, id est, iustificatio gratis & sine vilo merito cōtingat Christū inuocanti, & ad eius sacramēta confugienti, quoniā ppter ea negatur esse in operibus, sed ex fide, quoniā non merito obliquo obtinetur, sed per misericordiam Dei & per Christū impetratur. Si-

Ad Tit. 3.

cut ad Titum ait: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed per misericordiam suā saluos nos fecit. Itaq; tria debet diligens Apostoli lector cōsiderare, in quibus Apostolicæ doctrinæ cardo vere veriatur. Primum vnde & quomodo vera coram Deo obtineatur iustitia per Christū videlicet, per hoc q̄ in ipsum credentes ipsumq; inuocātes sacramentis eius initiamur, per quæ salutē nostrā statuit operari. Secundum quæ coram Deo iustitiæ sit ratio, quisq; iustē & recte operandi modus, vt nimirū ex fide agas, qua & intentio dirigitur & omnis præsumptio, ex opere secluditur. Tertiū quod statum iustitiæ nullis simpliciter meritis, sed gratia Christi cōsequimur. Nā & de origine iustitiæ & forma seu modo iustitiæ Paulus differit, quod eā per Christū adipiscimur & in fide per charitatē operante constituitur, quoniam hæc vera est Christianæ iustitiæ ratio, seu forma quod ex fide per charitatem operatiua est. Vnde consequēs efficitur fidem omnium bonorū esse fundamentum, sine quibus ad iustitiam per Christū conteadimus; sine quibus in adepta iustitia nunc nos exercemus & proficimus, quibus ad gloriam Dei tractatum hunc absolutum

Iucum cupimus: orantes eius benignitatem
 vt in Christo Iesu nos semper iustos custo-
 diat, & ad vitam in eius nomine sempiter-
 nam perducatur.

TRACTATUS DE SANCTIS.

PROPOSITIO.

*Firmiter tenendum est sanctos quos colit
 ecclesia omnes cum Christo regnare in cœlis.
 atq; preces ad ipsos directas cognoscere & per
 eorum merita recte Deum interpellari.*

NON contra hæreticos qui sanctos
 vel regnare in cœlis, vel inuocan-
 dos esse negant, propriè dirigitur
 ista sententia, sed aduersus quorundam
 imprudentiam, qui dum sanctos colunt
 & inuocant, nescio quibus scrupulis hic
 detineantur, vt vel de quorundam quos colit
 ecclesia salute dubitent, vel preces forsità
 ab eis non cognosci cõtendant, vel certè me-
 rita eorum nobis suffragari negent, & per o-
 rationes quidem, sed non per merita eorum
 Deum interpellari velint, quæ phantasie cū
 plurimum officiant pietati & non parum
 hæreticis patrocinentur, visæ sunt mihi dili-
 genti fidei Catholicæ & ecclesiasticæ tradi-
 tionis consideratione discutiendæ, & infir-
 mis animis, si quibus inhæserunt, excutiendæ.

Depri-

De primo scrupulo.

*Thomas
Vualden.
cap. 121.
titulo. 14.*

*Arist. 6.
Ethic. B.
Thom. 2
2. qua. 51.*

*Philip. 1.
Rom. 15.*

1. Cor. 1.

2. Tim. 1.

QUod igitur ad primum scrupulum acci-
net, in quo non de eorum qui verè san-
cti sunt beatitudine dubitatur, sed an
omnes quos colit ecclesia verè sanctè defun-
cti sint, quæritur, ea quòrundam est non im-
probanda sententia, quod in huiusmodi nõ
requiritur analytica & demonstratiua sen-
tentia, sed vt aliquis fideliter pro sancto ce-
lebrètur sicut in multis alijs quæ in fidei my-
sterio facti sunt, ea tantum requiritur cogni-
tio, quæ in moralibus & particularibus ad
bonum æquumquè iudicium formandum
sufficit, vbi non Metaphysicè, quid verum sit
speculamur, sed quod iustum & æquum sit
facere iudicamus: vbi practicus noster intel-
lectus virtutibus dirigitur, quas synesim &
gnomyn appellant, quibus hominis pruden-
tis iudicium, sententia, & de agendis æstima-
tio in ijs quæ facti sunt formatur & dirigitur.
Quemadmodum Apostolus Philippensibus
scribens, sicut est (inquit) mihi iustum hoc
sentire pro omnibus vobis, Et ad Romanos:
Certus sum autem fratres mei, & ego impleo
vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione
repleti omni scientia. Et ad Corinth. Gra-
tias ago Deo meo semper pro vobis, pro gratia
Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu, quod
in omnibus diuites fietis in illo & c. Et
rursus ad Timoth. vt. alio die impleat te or-
dinationem accipiens eius fidei, quæ est in te
non ficta, quæ & habitauit primitiua in
tuâ

tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum
quod & in te, non quoniam Paulo demon-
stratum erat rem ita esse, sed quoniam ex fru-
ctibus & circumstantijs videbat nullam esse
causam hæsitandi, quò minus certò sic con-
sideret, sed iustum æstimabat, ita de tali virò
ac Romanis & Corinthijs iudicare, sic senti-
re, taleque iudicium sepositis scrupulis de
ijs formare, tali que eos loco apud se in cor-
de habere, quemadmodum in politicis sine
dubitatione eos pro parentibus & superio-
ribus honoramus, quos communis & con-
stans fama nostros maiores esse denunciat;
vbi stultum foret & cuiusdam insanix (quo-
niam Metaphysica deest certitudo) debitam
eis obedientiam aut honorem denegare, vel
còsueta ab illis præsidia nolle petere: ad eū-
dem modum iustè mouetur Ecclesia, vt quos
illustribus virtutum exemplis, & perspicuis
videt clarere miraculis, hos pro sanctis cum
Christo regnantibus colat, veneretur & o-
rer; qua ratione iam ab initio Beatis, Pro-
thomartyrè Stephanum coluit. Deinde Bea-
tis, virginem Mariam, Sanctos Apostolos,
Martyres, Cònfessores & virgines: quorum
vita, mors, & quæ diuinitus à mortè secuta
sunt, eiusmodi profectò sunt, vt de eorum
honore, & beatitudine nequaquam pia mens
dubitare queat. Vnde contra sanctorum æ-
mulos pulchrè Beatus Ambrosius de sancto- *D. Ambros.*
rum Geruasij & Protasij (quorum corpora *serm. 91.*
inuenerat) honore & festiuitate loquens: *epist. 61.*
61.
tebilitati vestræ (qui solent) inuidet atq;
amen-

amentia in tantum prodeunt, vt negēt martyrum merita, quorum opera etiam dæmones confitentur. Ariani dicunt, non sunt isti martyres, nec torquere Diabolum possunt, nec aliquem liberare cum tormenta damonum ipsorum voce probentur & beneficia martyrum remedijs cœcorum & absolutorum iudicijs declarentur: negant cœcum illuminatum, sed ille non negat se sanatum, dicunt dæmones martyribus: venistis perdere nos? Ariani dicunt non sunt dæmonum vera tormenta, sed ficta & composita ludibria. Audiui multa componi, hoc nemo vnquam fingere potuit, vt dæmoniacum se esse simularet: quid illud quod ita exagitari eos videmus quibus manus imponitur vbi hic locus fraudi est? vbi suspicio simulandi? sed non ego ad suffragium martyrum vsurpo vocem dæmoniorum, beneficijs sacrapassio suis comprobetur, habet iudices sed purgatos, habet testes sed absolutos: melior vox est, quam sanitas loquitur eorum qui debiles aduenerunt. Quare impium est iuxta Beatum Hieronymum quærere, an diuinum sit, quod modo vides esse diuinum, & rationem poscere cum per Dei virtutes necesse sit confiteri: siquidem his rationibus de Prophetarum & Apostolorum quæ fidei sunt fundamenta nobis sanctitate constant: videlicet ex sanctissimæ vitæ fructibus & exemplis, & quibus diuinitus ea comprobata est miraculis & virtutibus. Qua consideratione olim non solus

Romnus

*Hierò. de
Viro per-
fecto.*

Romanos Pontifex, sed singula fere in sua quisque diœcesi Episcopi Martyrum dies annotabant, & solemnè commemoratione celebrabant: Quemadmodum apud Diuum Cyprianum, & Beatum Augustinum perspicere licet. Cæterum postea frigescente charitate (vnde & facilis error est & rarò iam fit vt quis in pietate excellenter emineat) rectè ab ecclesia statutum est, ne quem pro sancto absque authoritate Romanæ ecclesiæ veneremur. Et hinc nunc quæritur an non maior certitudo ex Pontificis Canonizatione nascatur, quam quiuis prudens & doctus Episcopus & probata vitæ excellentia & miraculis sancti declarare potest: Ad quam quæstionem Diuus Thomas respondens, quoniam inquit honor quem sanctis exhibemus quædam professio fidei est, piè credendum est, quod nec etiam in his iudicium Ecclesiæ errare possit, vbi quod dicit (piè) non videtur ad dubitationem vel formidinem aliquam pertinere, sed dicit piè credendum esse, quoniam pietas exigit vt sic credatur. Nam hæc vnica est ecclesiæ sollicitudo, ne quando aliquem sanctorum catalogo, adscribat in tanto negotio aberret. sicut enim in causis fidei, ita tâta hic diligentia & maturitate cum orationibus proceditur, vt iudicium quo sanctis decernitur, velut diuinum & prorsus certum videri & haberi debeat, ad hoc enim tanta sollicitudo tendit, ne in hoc iudicio & declaratione erretur, sed certa sententia populo Christiano

*B. Cypri.
lib. 3. epist. 6*

lib. 4. epist. 5

*B. Augu.
in collu-*

*tion. diei
tertij cor.*

*Donati.
lib. 1.*

*Extra de
reliquijs*

*& Gene-
ratione*

sanctorum

*Audius-
mus & c.*

*ex eo.
Quæstio.*

*B. Thom.
quodl. 9.
art. 16.*

Verba canonizationis ex li 1. de cetero. Rō. ecclesia.

proponatur. Vbi sanè si pontifex erret, iam licet non in Catholica fide, in moribus tamen errabit, quando non solum probabili vel certa fiducia hominem sanctum pronunciat. Sed ut verbis Canonizationis utatur ad honorem sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, ad exaltationem fidei Catholicæ, ac Christianæ religionis augmentum, autoritate omnipotentis Dei decernit & definit bonæ memoriæ N. sanctum esse & sanctorum catalogo ascribendum, ipsumque catalogo huiusmodi ascribit, statuens ut ab vniuersali ecclesia Anno quolibet certo die festum ipsius & officium, sicut pro vno sancto deuotè & solemniter celebretur. Quæ sanè videtur quædam temeritas & præsumptio, nisi traditum sibi pia Mater Ecclesia intelligeret, quod etiam in huiusmodi sententijs per spiritum sanctum dirigitur: Nam sicut in sanctorum librorum canonizatione certè credendum commendatur, quidquid sacris istis codicibus continetur: ita in huiusmodi hominis alicuius sancti declaratione fides & vita huius personæ toti ecclesiæ imitanda proponitur: vnde quemadmodum ecclesia in iudicio quo sacros nobis libros decernit, errare non potest: sic etiam in huiusmodi sanctorum designatione credendum esse existimo, tum quoniam valde turpe & diabolicæ fraudis esset hominem pro sancto colere, qui forte iacet in inferno, tum quia fides etiam periclitaretur, dum certò fides & vita eius imitanda proponitur, de cuius fi-

Cap. Audiuius de reliquijs.

jus fidei & vitæ integritate formidari pos-
 set. Quamobrem sana ac verissima mihi vi-
 detur sententia D. Iohannis Neapolitani,
 qui in suis quæstionibus absolutè pronun- *Apud An*
 ciat, Papam in huiusmodi errare non posse, *toninum.*
 quod & ex inuocatione sanctorum confir-
 mari potest. Nam non solum orbi propo-
 nuntur, vt fidei & morum publica speculæ
 & exempla, sed etiam vt communes & pu-
 blici ecclesiæ patroni, in quorum suffragijs
 & adiutorijs magna fiducia poni debeat:
 quomodo verò (sicut Paulus ait) inuoca- *Rom. 10.*
 bunt in quem non crediderunt ? quare fi-
 des aliqua & certa cognitio in ecclesia ha-
 beri debet, priusquam sanctum aliquem
 colat vel innocet. Non est igitur cur de ali-
 quo vel minimo sancto dubitetur, quem san-
 cta Romana colit ecclesia, quoniam qui ec-
 clesiam suam diligit & ecclesiæ consuetudi-
 nem & authoritatem nobis in omnibus com-
 mendat, non patitur vt in hoc negotio tam
 turpiter & periculose erret, quoniam error
 iste, sicut nunc diximus, in mores, & etiam in
 fidem haud paruam maculam, turpitudinem
 & temeritatem infert. De moribus perspi-
 cuum est: quoniam valde ignominiosum, vt
 diximus, est definitè pro sancto colere, qui
 forte in inferno sepultus est. De fide vero,
 quoniã hic cultus est professio quædam, qua
 hunc piæ memoriæ virum, & omnes qui si-
 mili statu decedunt, cum Christo regnare
 credimus & profitemur, quod tamen fal-
 sum est, si de eius salute dubitare licet. Pro-

pterea sicut in corpore Ecclesiæ membris
1. Cor. 12. quibusdam à spiritu datur gratia, qua spiri-
 tus discernant: Alij (inquit) discretio spi-
 rituum: ita multo magis credendum est
 hoc donum ipsi ecclesiæ non deesse, quo di-
 rigitur, ne in officio & cultu diuino tan-
 tum decipiatur. Verum quidem est quod
Eccles. 9. habet Sapiens: neminem scire an a more an
 odio dignus sit, quodque Paulus astruit ne-
 minem scire quæ in homine sunt, nisi spiri-
 tus hominis qui in ipso est, sed hæc de priua-
 to hominum iudicio accipiuntur dum vi-
1 Cor. 2. uunt. Et non de publica ecclesiæ sententia
 post mortem quæ ex diuina autoritate quæ
 certò per miracula patet, simul & conformi
 vitæ excellentia & integritate per vicarium
 Christi eius autoritate pronunciat. Ob-
B. Augu.
li. de ciu.
Dei c. 26.
 ijcitur interim Diuus Augustinus, qui de
 quibusdam fœminis martyribus dubitare
 videtur quæ tempore persecutionis vt inle-
 ctatores lux pudicitix effugerent in raptu-
 rum & necaturum se flumen proiecerunt,
 eoque modo defuncti sunt. Cæterum qui
 locum diligenter inspiciunt, possunt consi-
 derare, Beatum Augustinum non de earum
 salute dubitare, quas spiritu vt sic faceret
 afflatus fuisse credit, sed de modo, quo vt sic
 eas plebs Christiana honoraret, primum ad-
 ducta fuit. De his, inquit, nihil temerè au-
 deo iudicare, vtrum ecclesia aliquibus fide
 dignis testificationibus vt earum memo-
 riam sic honoraret, diuina persuaserit au-
 thoritas, nescio, & fieri potest vt ita sit. Vi-
 dentur

dentur autem istæ fuisse Pelagia & mater eius ac sorores Sophonia & similes, de quibus præclare Diuus Ambrosius libro tertio de virginibus, & Eusebius libro octauo, capite duodecimo, qui patres lapsum illum fœminei pudoris charitate & ardore spiritus testum & absorptum esse volunt.

De secundo scrupulo.

SECUNDVS scrupulus est: An sancti preces ad se directas certò cognoscant, sic enim speculantur nonnulli, & velut concedunt quasi honor & inuocatio sanctorum sine eorum cognitione rectè defendi & sustineri queat: Sifficere enim aiunt, Deum propter quem sancti orantur, ista cognoscere, qui humilitatè & pietatem ecclesiæ in istis respiciens, propter sanctos eam exaudit. Quam hæitationem dolendum est etiam Hugoni de sancto victore, viro alioquin egregio, non tamen (vt Icholæ loquuntur) allegabili incogitanter obrepisse. Aduersus quam imaginationem primum annotandum est, quod vtcumque forma inuocationis, qua sanctos conluevit ecclesia inuocare, figuratè sustineri & defendi queat, hoc tamen catholici ex ecclesiæ traditione in conscientijs suis experiuntur & sentiunt, quod sanctos velut audientes & conscios honorant, diligunt, alloquuntur & inuocant: ea inquam mente, vt non solum Deum

Lib. 2. de sacram. parti. 16. cap. 81.

per sanctos intendant orare, sed etiam ipsos sanctos alloqui, ut ipsi qui Deo propinquiores & gratiores sunt, ipsum pro nobis interpellent vndecumq; enim acceperit, testatur tamen hoc pia ecclesię erga sanctos deuotio, quod in suis necessitatibus ad ipsos sanctos pro illorum ope, auxilio, & suffragijs non generatim duntaxat, sed speciatim ad hunc & ad illum velut pręsentem & audientem se conuertat. Quemadmodũ de cuiusdã erga sanctum Hilarionẽ pietate testatur Hieron. quod erat solita peruigiles in sepulchro eius noctes durare, & quasi cum pręsente ad adiuuandas orationes suas fermocinari: quade re postea adhuc volente Deo latius. Secũdo obseruandum est quod illud sit, quod ab hæreticis in hoc argumento ecclesia patiatur, & quod contra eosdem dẽfendar. Quando enim primi illi sanctorum aduertarij Eunomius, Eustachius, Vigilantius, & Faustas sanctorum memorias & vigilias quę in eorum Basilicis seruabantur, damnabant, hoc potissimum obijciebant: quod sancti vel in sinu Abrahę vel sub Ara positi, suis non possint tumultis, nec vbi voluerint, adesse pręsentes, atq; hoc proprie in ecclesia arguendo irridebant, ut constat ex Hieronymo: quasi cineres suos amant animę martyrum, & circumuolant eos, semperq; pręsentes sunt, ne forte si aliquis precator aduenerit, absentes audire non possunt. Vnde idem & nostri tẽporis Hæretici velut idololatriam ecclesię impingunt, quod creaturam quasi vbiq; pręsentem

*Hier. cõc.
Vigilan.*

sentem (quod Deo proprium est) colat & veneretur. Quibus calumnijs, & sannis quando respondent sancti, non herent, neq; scrupulo aliquo tergiuersantur, vt ad troposaliquos seu figuras confugiant, sed cōfidenter, & manifestè proclamant, Dei virtute, quo pleni sunt, id fieri, & vbiq; quæ ad honorem eorū fiunt & contumeliam quasi præsentis confiderent, vt suis interpellationibus remunerent. Tu, inquit Hieronymus contra Vigilantium, Apostolis vincula iniicies, si agnus vbiq; ergo & hi qui cum agno sunt vbiq; esse credendi sunt: non quod vbiq; personaliter in loco existant, sed quia ex cœlis omnia vbiq; conpiciunt. Vnde viri sancti quibus hoc aliquādo obiectum est, quasi sanctos nostra ignorare tenerēt, id velut Vigilantij peruersitatem abominati sunt, vti locuples nobis testis est Hildebertus Episc. Turonensis: is enim hæretico cuidam scribēs: Tu quoque, inquit, tamquam doleas obliuione suppressam Vigilantij peruersitatem, suscitare eum perhiberis, ais enim vt aiunt, quid in ista vita geratur, sanctorum animas ignorare, atque ideo ociosas esse letanias quibus oramus, vt pro nobis orent sancti. quia nec audiunt nos, nec nouere quid agatur apud nos: qua videlicet sanctorum iniuria eo grauius anima mea vulneratur, quod quibusdam dixisse diceris me id ipsum sentire. Et paulo post. Quis sanctorum tux huic adstipulatur doctrinæ? nunquid est tibi authoritas qua mihi silētium imponas? sentio enim, sentio,

Epist. 46.

*Apud D.
Caretin
& Thom.
Valden.
cap. 108.
issul. 12.*

& dico animas sanctorū iam cū Christo regnantes scire quid agatur à nobis, & eisdē cum oportet & expedit orare pro nobis. Quā fidē suā mox sententia Greg. (de qua nos postea) cōfirmat. Et D. Guido Carmel. de Vualdens. errorib. scribens: dicunt (inquit) q̄ sancti in cœlo non audiunt orationes nostras, nec pro nobis orant. istud ipsum intendit B. August. quādo calūnijs respōdens Fausti hēretici (dicentis, q̄ Idola in martyrū memorias cōuertisset ecclesia) astruit, q̄ populus Christianus martyrū memorias religiosa solēnitate concelebrat, vt eorū orationibus adiuuetur, atq; eo cultu dilectionis & societatis eos colit, quo & in hac vita coluntur sancti hoēs Dei, quorū cor ad talem pro euangelica veritate passione paratū esse sentimus, sed illos tāto deuotius, inquit, quāto securius, post incerta omnia superata: similiter quando sacra Cōcilia decernunt bonū atq; vtile esse suppliciter eos inuocare, ad eorū orationes, opem, auxiliumq; confugere, & impiū esse pronunciant si quis stultū esse dixerit in cœlo, regnantibus voce vel mente supplicare; cognitionē sanctorū astruunt & confirmant: qua enim prudentia opem illius implorabimus, aut ad auxiliū illius supplicādo confugiemus, qui nō audit neq; cognoscit? sicut Proph. ipse Helias risu dignū xstimabat inuocare Baal, qui nō audiret. Ad hęc nemo de angelis, quin noītra vbiq; cognoscāt, dubitare potest: nō tantū quia reb. humanis frequenter intesunt (non enim om̄es iuxta Dionysium egrediuntur

*Thomas
Vualden.
titul. 12.
ca. 108. de
sanctis o
randis.*

*Libr. 20.
cōt. Faust.
cap. 21.*

*Concil.
Trident.
25 sess.*

3 Reg. 18.

uncti, neq; qui egrediuntur semper extra cœlum sunt aut simul diuersis locis præsentés esse possunt, neq; etiã mentib. nostris suapte natura illabi, vt ea quæ spiritus nostri sunt per sese cognoscunt) sed quoniam vt manifestè Dñs in Euangelio insinuat, semper videt faciem patris, qui in cœlise est: propterea enim monet Dominus, ne quem ex pusillis contemnamus, quia vereri debemus offensam angelorum, qui vt tutores & custodes illorũ assistunt in cœlis patri, quo vindictam in cõtempti impetrent. Sic Raphael antequam ad iuuandũ Tobiam egressus esset, astas ante dñm obtulit orationem eius Dño: quando, inquit orabat cū lachrymis, & sepeliebas mortuos, & dereliquebas prandium tuũ, & mortuos abscondebas per diem, in domo tua, & nocte sepeliebas eos: manifestè significans, se singula perspicuè cognouisse quemadmodũ & alij angeli apud Daniel. cap. 9. & 10. ipsius Danielis orationes & ieiunia priusq; ad ipsum Danielem mitterentur, sibi nota fuisse declarât: sicut & eleemosynas Centurionis eosdẽ nõ latuisse acta Apost. testantur, quã eandem Angelorum scientiã Apost. discipul. suo Timothei. ob oculos obijciens: testor, inquit, corã Christo Iesu & electis angelis, vt hæc custodias sine præiudicio: q; nisi angeli simul scirent, nequaquã eos testes cū Christo inuocaret, Quod. n. dicit corã electis angelis, perspicuè arguit ipsos Angelos nostra clare & euidenter aspiciere. Quod & Sapiens insinuat, quãdo ait, ne dederis os tuũ vt peccare facias carnẽ tuã

*Matt. 23.**Tobia 12.**Acto. 19.**Timot. 5.**Eccles. 5.*

neque

neque dicas coram angelo : non est prouidētia. Et rursus Paulus, quando mulieres velatas esse vult propter Angelos : Vnde Dominus ipse pronunciat gaudium esse coram angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Gaudium enim sine cognitione esse non potest. Quapropter Patriarcha Iacob Angelum suum velut scientem & audiētem inuocat: Angelus, inquiens, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis. & Tobias: Angelus eius comitetur vobiscum: Similiter & Iohannes sciens quod multa apud Deum possent: Gratia vobis & pax, inquit, ab eo qui est, & qui erat, & qui venturus est, & à septem spiritibus qui in conspectu throni eius sunt. Quæ precatio non obscuram habet formam inuocationis, qua gratia angelorum pro alijs imploratur. Cum itaq; sancti, quod ad animas suas attinet, iam similes sunt angelis in cœlis, & similiter faciem ipsius in cœlis contemplantur, eiusdem cum ipsis curiæ & consistorij participes, quis de eorum cognitione scrupulus reliquitur? Nā sicut angeli, ita & ipsi sancti orationes nostras Deo offerunt & commendant, sicut de quatuor animalibus & viginti quatuor senioribus, quos constat fuisse homines, discrete contestatur Iohannes, quod ceciderint coram agno habentes singuli citharas & Phialas aureas plenas odoremorum, quæ sunt orationes sanctorum: cui simile est quod postea capite octauo de angelo legitur. Vnde Dominus apud Lucam volēs significare gaudium,

dium quod ex vno peccatore pœnitentiam
 agente cõcipitur, omnibus sanctis esse com-
 mune sine discrimine & distinctione perso-
 narum. Dico vobis (inquit) quòd ita gaudiũ
 erit in cœlo super vno peccatore pœniten-
 tiam agente, quam supra nonaginta nouem
 iustis qui nõ indigent pœnitentia. Vbi quod
 vrget sua prouidentia super vno peccatore
 & nonaginta nouem iustis, àpertè significat,
 sanctos non generatim duntaxat cognoscere
 multos conuerti & super eorum pœnitentia
 gaudere, sed in specie quotiescunque hic vel
 ille, vel tot numero homines conuertuntur,
 hoc ab illis particulatim cognosci, & sicut
 super illo gaudent, ita qua vigent charitate,
 precibus suis etiam promouent & perficiũt.
 Sicut rectè ex eorum persona dictum licet
 accipere, quod beatis nunc & perfectis eccle-
 siæ membris de nostra imperfectiõne loquẽ-
 tibus tribuit Salomon, quando eos de imper-
 fecto aliquo pœnitente loquentes introdu-
 cit: soror nostra paruula est, vbera non ha-
 bet, quid faciemus sorori nostræ, in die
 quãdo alloquẽda est? si murus est, ædificemus
 super eum propugnacula argentea, si ostium
 est, compingamus illud tabulis cedrinis: vt
 ob id rectissimè à Concilio insinuatũ sit,
 sanctos pro nobis etiam singulis orare, quod
 sine speciali singulorum cognitione fieri nõ
 potest, quam equidem de sanctorum cogni-
 tione sententiam Patres & Ecclesia videtur
 ex ipsa beatitudinis (quam adepti sunt) con-
 ditione concepisse; quia enim is status est fe-
 licitatis

*Luc. 15.**Cant. 8.**Seff. 26.
Cõc. Trid.*

Durand.

licitatis & vitæ beatitudinis, vt omnium bonorum aggregatione perfectus sit & nihil desit quod naturaliter desiderari queat, & habeat felix quicquid vult, certè beatus esse nõ potest, qui ea quæ ad ipsum pertinent nõ cognoscit, neq; amicis sufficere potest. hoc enim rectè & ordinatè cupimus, vt quæ ad nos pertinent cognoscamus, & non solum nobis, sed etiam proximis naturali ac vera dilectione bonum volumus, multo magis ijs qui nobis pro sua conditione bene volunt & honorem impendunt. Quare sic constrictum esse vt suos quis amicos & qui eum honorant non nouerit, neque illis in specie suffragare posse, pugnat cum ipso statu beatitudinis. Deinde hoc ipsum est, quod sanctos in facie diuinæ Maiestatis delectat, quod suæ prouidentix (quæ ad omnia & singula se extendit) ordinem & causas seu rationes intuentur, pleneque sciunt, quæ hic vt recondita mysteria mirabantur, & naturaliter scire desiderabant: omnibus enim natura comparatum est, vt donec ad plenitudinem scientiæ perueniant, scire desiderent. Cum itaque in ecclesia militante alij sunt prophetae, qui multa sciunt, alij alijs donis polleant, ne istinc æmulatio nascatur, instruit & consolatur nos Apostolus, quod qui charitatem hic colunt, perfecti istis inè postea omnia cognoscent, quæ istis à quibuscunque Prophetis & habentibus scientiam cognosci & sciri poterunt, quia tunc Prophetix euacuabuntur & scientia destruetur, non quia remanebit quod

quod hic verè cognitum & scitum fuit, sed quia imperfectio istius cognitionis ita perficietur, vt quod quisque hic nosse potuerit, illius scientiæ comparatione nihil sit: vnde subiiciens, ex parte, inquit, cognoscimus, & ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est, euacuabitur, quod ex ex parte est, videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Cum ergo propheta occulte cordis vt mox cap. 14. idem testatur Apostolus istic manifestè cognouerint & quæ ipsis absentibus (vt constat de Helizeo) gerebantur, tanquã præ-^{4. Reg. 5.} sentes coram cernebant, longè perfectius & ^{5. & 6.} manifestius in statu illo beatitudinis & fœlicitatis eadem ipsa & plura cognoscuntur. Tametsi enim iuxta philosophos indiuiduorum & singularium cognitio per se ad scientiæ perfectionem non pertineant, eadem tamen quatenus diuinæ prouidentiae subiacent, & in ea delectabiles & iucundas causas reconditas habent, minimè ab oculis eorum qui statum illum assecuti sunt, secludi possunt, cum verè nihil beatius existat, quam in Deo suæ prouidentiae rationes perspicere. Quibus accedit, quod (vt habet scriptura) cum Christo iudice in throno Patris ^{Apo. 3} sui confident & de omnibus cum ipso iudicant, qui vicerit, inquit, dabo illi sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici & confedi cum patre meo in throno eius. Quem locum Dionysius Alexandrinus apud Eusebium respiciens, martyres, inquit, cum

Ecclesiast. cum Christo in cœlestibus regnant, & cum
Isa. lib. 6 eo de lapsis iudicant. Sicut & Cyprianus
cap. 32. de innocentibus loquens, hi, ait, à cunabu-
 lis in cœlum translati, facti sunt supremi ca-
 pitolij senatores & iudices nonnullis veniã
Apo. 4. obtinentes meritis, assistentque miseratio-
 nibus & vltionibus diuinis. Et qui Apoca-
 lypsim diligenter inspicit, hãc videt partem
 esse sortis sanctorum, vt cum ipso agno om-
 nia disponant, omnibus agni consilijs inter-
 sint, eorumq; executioni velut authoritatẽ
 habentes cum Christo præsint: hinc viginti
 quatuor illi seniores in circuitu sedis super
 sedilia viginti quatuor circumamicti vesti-
 mentis aureis, & in capitibus eorum coronę
 aureę, similiter & quatuor animalia plena
 oculis ante & retro: qui cum cap. se redemp-
 ptos esse cum sanguine agni, ex omni tribu,
 lingua, & periculo, & natione confiteantur:
 atq; ita homines fuisse constat, omnia tamen
 quę in libro scripta sunt, Dei iudicia & agni
 vident, & B. Apostolum de illis instruunt, &
 quod amplius est, ipsis angelis executionem
 committunt. Siquidem cap. 15, legitur vnum
 de quatuor animalibus dedisse septem ange-
 lis, septem phialas aureas, plenas iracundię
Psal. 121. Dei viuentis in secula seculorum. Videntur
 hanc gloriam sanctorum Dauid, quando ad
 cœlestem Hierusalem anhelãs, illic, inquit,
 ascēderunt tribus, tribus Dñi, testimoniũ
 Israhel ad cõfitendum nomen Domini, quia
 illic sederunt sedes in iudicio, sedes super
 domum Dauid. Vnde mox ad inuocandam

sanctorum nos inuitans; rogate, inquit, quæ ad pacem sunt Hierusalem: vbi Hierusalem (vt ex Græcis septuaginta patet) accusandi est casus, sicut Psalmo præcedente in spiritu ecclesiæ loquens: Leuauit oculos meos in montes, id est sanctos in coelis, vnde veniet auxilium mihi, Propterea superna illa benedicta & gloriosa ciuitas Dei rectissimè à B. Augusto curia nuncupatur, geritur namque, inquit, ibi cura de nobis, ad quam à nobis iuxta scripturam ascendunt & deinde ad nos descendunt angeli Dei, qui nobis iuxta verbum in sanctissimo illo consistorio conclusa opitulentur. Paul. vero charitatè eius respiciens eam matrem nostram appellat, illa inquit, quæ sursum est Hierusalem libera est quæ est mater nostra: cuius communionem nos consolatur, & magnam fiduciam addit idem Apostolus ad Hebræos: accessistis, ait, ad Sion montem & ciuitatem Dei viuentis, Hierusalem coelestem, & multorum millium angelorum frequentiam, & ecclesiam primitiuorum qui conscripti sunt in coelis, & iudicem omnium Deum, & spiritus iustorum perfectorum, & testamenti noui mediatorem Iesum, & sanguinis aspersionem, melius loquentem quam Abel: quasi dicat: iam timere non debetis sicut illi, quibus ignis maximus in monte apparuit, quibus tantum patrocinium in coelis est constitutum. quod enim dicit (accessistis) communionem significat, qua non solum ciues & domestici illis adiuncti sumus, sed qua etiam illi nobis propinqui facti sunt.

*Li. 10 c. 7
de ciuit.
Des.*

*Gene. 78.
Galat. 4:*

Hebr. 12:

sunt vt confidenter illos adire & cum fiducia interpellare possimus. Quæ omnia perfectam de rebus nostris cognitionem in sanctis præsupponunt, vtpote qui sine tali cognitione inconuenienter de nobis iudicare, neq; maternum affectum erga nos debite exercere possunt. Extant hac de re clarissimæ

*Patrum
sententia*

Patrum sententiæ, quas propter scrupulosas istas conscientias paulò latius non pigebit recensere; Et primum quidem occurrit magnus ille Basilius, qui in libro de virginitate,

Basilius.

virginem ad hunc modum instituit: Virgo (inquiens) primum seipsam & conscientiam suam reueretur, etiamsi maximè vel sola fuerit, deinde astantem custodem angelum, nam angeli ipsorum, inquit, semper vident faciem Patris vestri, qui in cœlis est, & non oportet hominem, occultum angeli, cui salutis nostræ cura commissa est, conspectum contemnere, & maximè virginem, quæ hunc ipsum velut ducem & custodem suæ virginitatis habet, præ angelis autem reueretur ipsum sponsum ubiq; præsentem, & huius patrem & sanctum spiritum: & quid singula dico? angelorum innumerabilem multitudinem, & cum his patrum sanctos spiritus, nullus enim horum est qui non ubiq; omnia videat, ipse quidē corporalibus oculis non cernens, verum in corporali visu vniuersa in cognitionem comprehendens. Consentit huic

Ambros.

Ambrosius, qui consolans viduas & tædium solitudinis auferēs, scripturarū, inquit, instrui mur exemplis, infirmitatibus quoq; viduarū

non

nō deesse solere subsidia, & sicut socrus Petri & tu habes proximos qui Deo pro te supplicent, habes Apost. proximos, habes martyres proximos, & paulo post: Obsecrandi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt, martyres obsecrandi, quorum videmur hōbis quodam corporis pignore patrociniū vendicare, possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiā si qua habuerunt peccata lauerūt, isti enim sunt Dei martyres, nostri præfules, speculatores vitæ actuumq; nostrorum. Eadem est Gregorij Nazianzeni sententia, nam de Athanasio nunc cum Christo regnante loquens, Ab alto, ait, (rectè noui) res inspiciens nostras, manum, que porrigens ijs qui laborant pro bono, & tanto amplius, quanto magis à vinculis est liberatus. Et in funere sororis: Proinde si nostri sermones vel parumper tibi curæ sunt, honorque talis sanctis habetur animabus vt talia resciscant: suscipe & tu sermonem nostrum: quæ forma loquendi certissimè asseuerantis est. Coniungitur his magnum id ecclesiæ lumen Beatus Augustinus: Quisquis, ait, angelorum diligit hunc Deum, certus sum, quod etiam me diligit, quisquis in illo manet, & potest humanas preces sentire, in illo me exaudit, quisquis ipsum habet bonum suum in ipso me adiuuat. De cuius quidem Diui Augustini sententia mox paulo plura. Cyrillus verò, historiam Epulonis & Lazari pertractans,

*Gregor.
Nazian.
Zenim in
oratione
ad eos
qui classe
ex Aegy-
pto venē-
runt.*

*Augu. de
Genere-
ligione,
cap. 55.*

*Cyrillus
libr. 9. in
Leuit.*

Profecto hic locus, ait, manifestam eorum cognitionem, quæ ad nos pertinent, in separatis animabus clarè ostendit. Et Euthimius, ad beatissimam virginem: Audi, ait, filia, & vide, & inclina aurem tuam. Vides enim, vides ante pedes pulcherrimæ capsæ tuæ nos oēs tuū postulare auxilium, expectantes tuā defensionem. Quibus nō dissimilia in eandē beatissimam virginem habet Athanasius: etiam scilicet, audi filia Davidis & Abrahamæ, & inclina aurem tuam in preces nostras, & nē obliuiscaris populi tui neq; nostri. Pulcherrimè quoq; Prudentius, audiunt, inquit, statimq; ad aures regis æterni ferunt, inde larga fonte ab ipso dona terris influunt. Et in Casilianum martyrem: suggere si quod habes iustum vel amabile votū, spes si qua tibi est, si quid intus æstuas, audit crede preces martyr prosperimus omnes, rataq; reddit quas videt probabiles. Istud ipsum ante hos omnes sensit & docuit etiam Origenes libro 8. contra Celsum: Qui, inquit, Deum summū placarit, & illius amicos propitios vt habeat sequitur angelos scilicet animasq; & spiritus cæteros beatiore, quippe qui simul & sentiant qui nam sint Dei benignitatem promeriti, nec solum se hi erga digniores quosque propitios reddunt, sed & Deo gratificari volentibus opitulantur, hisq; & placatiorem hunc faciunt, vnaq; & supplicant & precantur. Elegans est etiam sententia & pia professio sanctæ Anastasiæ martyris, quæ apud iudicem de martyribus differens: nunc, ait,

terræ

Euthim.

*Athanasius
in sermo.
de Despa
ra virgi.
ne.*

*Prudent.
in marty
res Cala
gurita,
nos.*

*Origenes
li. 8. cont.
Celsum
sub fine.*

*Anastas.
martyr.*

terra relicta nos procul vident versantes in
 cœlestibus. Hoc datum est à Deo animabus
 martyrum vt postquam hinc excefferint, ve-
 niant ad quos velint & cum ijs sermones cō-
 ferant, & eos consolentur. Ex eadem fide
 profecta est celebris illa Gregorij sententia:
 quid est quod ibi nesciant, vbi scientem om-
 nia sciunt? quam in dialogis & moralibus se-
 pius ille repetit. Quia animæ sanctæ, inquit,
 qui intus omnipotentis Dei claritatem vi-
 dent, nullo modo credendum est, quia foris
 sit aliquid quod ignorent. Porro vt plenius
 hæc intelligas & quomodo sancti cognoscāt
 concipias, ad Augustinum reuertamur. Is e-
 nim libr. 4. de Trinitate, capite 17. eruditè
 & profundè significat, quod cœlestes spiri-
 tus in ipsa Sapientia conditoris & rectoris
 vniuersitatis vident volumina secularium:
 quia primus ac summus ille intellectus (vt
 idem libr. 7. cap. vltimo tradit) est tanquam
 verbum perfectum, cui non desit aliquid, &
 ars quædam omnipotentis atque sapientis
 Dei plena omnium rationem viuentium in-
 commutabilium & omnes vnum in ea, sicut
 ipsa vnum de vno, cum quo vnum ibi no-
 uit omnia Deus, quæ fecit per ipsam: & i-
 deo cum decedant & succedant tempora, nō
 decedit aliquid vel succedit scientiæ Dei: &
 de ciuitate Dei libro 9. cap. 22. Angeli boni
 certius etiam temporalia & mutabilia ista
 nouerunt, quia eorum principales causas in
 verbo Dei conspiciunt, per quod factus est
 mundus, quibus causis quædam probantur,

*B. Grego.
 li. 4. dia-
 logorum
 ca. 33. li. 2
 moralium
 cap. 3. &
 libr. 12.
 cap. 15.*

quædam reprobantur, cuncta ordinantur. Et
 22. cap. 29. sanctis omnium cognitionem as-
 cribit, quia Deum de facie ad faciem vide-
 bunt, si (inquit) Helizeus Proph. puerum suum
 Giezi absens corpore vidit accipientem mune-
 ra, quanto magis in illo spiritali corpore vi-
 debunt sancti omnia non solum si oculos clau-
 dant, verum etiam unde sunt corpore absen-
 tes? Tunc enim erit perfectum illud de quo
 loquitur Apostolus, & Deus erit omnia in o-
 mnibus. Rectissimè itaque cum Diuo Thoma
 scholæ tradunt, quod preces nostras sancti
 cognoscunt in verbo quo omnia fiunt, vel
 permittuntur & ordinantur, probantur vel
 reprobantur. Nam quod Durandus qui hanc
 cognitionem sanctorum ad reuelationem Dei
 refert, imprudenter obijcit beatifica cog-
 nitione in verbo non cognosci, nisi quæ semper
 in illo cognoscuntur: preces autem nostras
 tunc tantum à sanctis cognosci quando fiunt,
 friuolum apparet, quasi diuinum illud ver-
 bum in quo volumina sunt omnium rerum,
 non possit ea quæ in ipso sunt pro arbitrio
 suo aperire, vt nunc in eo videantur quæ an-
 tea latebant, sicut angelus promittit Danie-
 li se annunciatum quod expressum est in
 scriptura veritatis: ac mirum est virum hanc,
 quæ beatifica est, cognoscendi rationem op-
 pugnare, quum non nisi ex ipsa beatitudinis
 conditione sanctorum cognitionem consti-
 tuat, quia videlicet ad beatitudinem vt antea
 dictum est requiritur, quod vnusquisque ha-
 beat quicquid vult, nec velit aliquid inordi-
 natè.

*In 4. sen-
 tentiarū
 dist. 45.
 qu. 4. r.*

Dan. 9.

natè, sed quilibet ait recta volùtate vult co- *Ratio Du*
 gnoscere ea quæ ad ipsum pertinent. Itaque *rand.*
 beati quib. nulla rectitudo deest, volunt, in-
 quit, cognoscere, quæ ad ipsos pertinent & co-
 gnoscunt, sed orationes quas ad eos dirigi-
 mus eo ipso ad ipsos pertinēt, quibus eos tan-
 quam intercessores inter nos & Deū constitu-
 tos honoramus. Beati igitur illas orationes
 cognoscūt quæ ratiocinatio optima est, & ma-
 nifestè cōcludit hanc cognitionē ad beatitu-
 dinē pertinere, quæ nō nisi in contēplatione
 verbi posita est: Deniq; quis negat, sanctos in
 ipsa æternitate vno intuitu simul omnia sem-
 per inspicere, & eorū scientiā ex reb. istis suc-
 cedentib. nō augeri vel minui, vt eruditè in-
 sinuat B. August. de Trinit. li. 15. ca. 16. atq; ita *Augu de*
 etiā futurās preces simul in verbo vt p̄sentes *de Trini.*
 videre, neq; enim æternitas illa mutationē *li. 15. c. 16.*
 patitur, quæ volubiles sint beatorū cogitati-
 ones ab alijs in alias euntes atq; redeūtes, sed
 oēm scientiā suā vno simul cōspectu vident:
 vt plenius videre est apud eundem eruditiss.
 author. li. 8. de ciuit. & li. 16. & 12. cōfessionū
 c. 9. li. 14. c. 13. Ceterū magno scrupulo obijci-
 tur hic lib. August. de cura pro mortuis agen-
 da ad Paulin. vbi c. 13. & sequent. eorum quæ
 istis sunt cognitionē defunctorū videt adime-
 re, ibi sunt spiritus inquiring defunctorū vbi
 nō videt quæcunq; agātur aut eueniēt in ista
 vita hominib. præmissa sententia: quæ Abrahā
 nos nesciuit & Israhel nō cognouit nos. Verū
 16. c. manifestā subiicit solutionē, vbi de mar-
 tyrum beneficijs agēs, ista, inquit, diuinitus

exhibentur longè aliter quam sese habet v-
 firatus ordo singulis creaturarum generi-
 bus attributus, & ideo potius intelligèdum
 est, quod per diuinam potentiam martyres
 viuorum rebus intersint, quoniam defuncti
 per naturam propriam viuorum rebus inter-
 esse non possunt. Ecce quomodo de natura-
 li loquitur defunctorum cognitione, qua re-
 bus viuentium intersint. Nam etiam de mar-
 tyribus (vt mox ibidem subiicit Augustin.)
 salua fide disputari potest, quemadmodum
 opitulètur martyres ijs quos per eos certum
 est adiuari: vtrum videlicet ipsi per se ip-
 sos adsint vna parte tam diuersis locis, an per
 angelos Deus ista faciat martyribus pro indi-
 gentia supplicantum orantibus, & eiusmodi
 beneficia impetrantibus? Cæterum an vo-
 ta supplicantum, martyres diuino munere
 cognoscant, neque Augustinus, neque quis-
 quâ grauioris authoritatis Catholicus vn-
 quam dubitauit. Norunt enim omnes non
 rectè illos inuocari qui preces humanas sen-
 tire non possunt. Propterea de vera religio-
 ne supra notanter dixit Augustinus: quis-
 quis in illo manet & potest humanas preces
 sentire, in illo me exaudit, significans qui
 preces humanas non sentiunt, non debitè
 inuocari aut exaudiri. Alibi verò testatur:
 Tunc pro nobis absque vlla dubitatione san-
 ctos martyres intercedere, quando in nobis
 aliquid de suis virtutibus recognoscunt, ma-
 nifeste nostri cognitionè illis tribuēs. Quod
 verò ex Esajâ allatum est, tametsi Augustinus,
 de na-

de naturali cognitione accipiat, vera tamen illius est intelligentia, quod propter impietatem populi Iudaici, Abraham & Israhel enim nesciuerunt & ignorarunt, quia eum nō amarunt, neque pro illis orare tunc voluerunt. Nam alioqui Ieremias Propheta & qui fuerat summus sacerdos, Onias statum eiusdem populi etiam post mortem cognouerunt, & orationibus suis Deo commendaerunt, idque antequam adhuc per Christum ab inferis in cœlum essent translati, illo videlicet dono & munere quo Helizeus (sicut dictum est) absens videre potuit, quæ clam ab alijs gerebantur. *2. Mac. 15* Quanto igitur magis sancti qui cum Christo nunc regnant, & adepti sunt quod perfectum est? Quicquid igitur aduersus quos agimus comminiscantur, & quacunque ratione conentur sanctorum inuocationē sine cognitione constituere, siue per hoc quod putant tacitè, & implicitè Deū inuocari per sanctos, siue per hoc, quod ad sanctos dirigitur quidem supplicatio, sed per angelos quasi loco & vice sanctorum impleatur, certum tamen est quod huiusmodi tortis figuris Ecclesia sanctos non interpellet, sed vt antea dictum est, quasi verè conscios & audientes alloquitur, salutat, & qua potest veneratione, pietate & deuotione eorum suffragia ambit & implorat, dicendo. Ave Maria, Ave maris stella, Salve regina misericordie, spes nostra salue. Eya ergo aduocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte: O clemens, O pia. Et rursus

*Greg. Naz.
Euzoianze-
num in Cy-
prianum*

Maria mater gratiæ, mater misericordiæ, tu nos ab hoste ptege & in hora mortis suscipe. Quæ non prudenter neq; pie ad non audientem dirigerenter, sicut nec illa quæ passim apud veteres leguntur dum sanctos inuocant. Tu nos ab alto respice, miserere, exaudi, virgo virginum periclitati virgini opem feras, ora pro nobis Deum, quæ sicut ex propria in sanctos fiducia & singulari erga personas ipsorum deuotione proficiscuntur, ita propriam ipsorum sanctorum pietatem, benignitatem, ac misericordiam, dignitatem & potestatem appellant, & nobis conciliare studet. Veluti dum in basilicis aut locis martyrum suos sepeliri cupiunt boni Christiani, hac ratione illis prodesse tradit B. Augu. quod iisdem sanctis, illos tanquam patronis susceptos adiuuandos orando commendet, quæ commendatio sine sanctorum cognitione inanis est, vt indignissimum sit quando beatissimam virginem inuocat ecclesia, non ad ipsam sed ad proprios angelos, quibus ipsa longè maior est, eius intetio dirigatur, & per absurdum est, non nisi vocum & locutionum esse discrimen, quando Moyses & tres pueri in fornace Deum per Abraham Isaac & Iacob interpellabant. Et quando ecclesia magna solemnitate & deuotione dicit: sancta Maria ora pro nobis, quæ tamen ratio inuocandi sanctos, præter priorem illam formam orandi Deum ecclesiæ tradita est, vt ab ipsis sanctis propria ipsorum suffragia apud Deum per se impetret, quod forma illa (per sanctos inuoc-

*Exod. 32.
Danie. 3.*

inuo-

inuocandi Deū) non continetur, atq; ita diabolica astutia p̄ excogitatos huiusmodi tropos idem damnum in ecclesia consequitur, quod ex hæresi quæ irridet (vt Bernard. ait) *Bernard.*
 quod sanctorum suffragia postulamus, quoniam sanctorū suffragia etiā ita figurata in- *serm. 66.*
 uocatio non ambit, & sanctissimū illud humilitatis & verecundiæ remediū & plenitudinem fiduciæ, quā ex sanctorū suffragijs cōcipimus, te ipsa nobis aufert, utpote quæ semper proximè ad Deū secundum intentionem peccatoris remittit, quibus vt cōgruenti ordine facili- ter diuinā misericordiam implorent, maximè cōuenit vt ad aliquē sanctorū se conuertāt & suffragia illius apud Deū postulent, indignos se æstimādo qui ipsi statim quocunq; alio modo proximè in faciem Dei audacter profiliant. Tamen si forma illa, qua per Abraham & alios patriarchas olim sancti inuocabant Deum, dicendo: recordare Abraham amici tui, nihil habeat ex sanctorum cōmemoratione efficaciam, nisi sanctos istud ipsum cognoscere p̄supponatur. Nā si Abraham hoc votū non cognoscat, quo propter ipsum studet Moyses placare Deū, quid iuuat q̄ patriarchæ memoria coniungatur? q̄ enim ignorat homo nō curat. At vero idcirco huius & illius amici memoria obijcitur, vt q̄ curat ad amicū, in gratiā amici Deus exaudiat. Quod verò de angelis hic quidā somp- niant, quasi illis in persona sanctorū oratio porrigatur, magis friuolū est, cū nemo Apostolos in ecclesia inuocās de angelis cogitationem habeat

habeat, sed vna cum angelis etiam alios sanctos suo quosque ordine, vel ut sua fert cuiusque deuotio, interpellamus, & saltem præter angelos omnium aliorum sanctorum suffragijs hæc nos imaginatio spoliaret, Aequè verò noxium est, quod hic tertio loco possit excogitari, sanctorum inuocatione hoc agi, vt Deus ipse dignetur efficere quo sancti pro nobis orent, sicut in quibusdam collectis orat Deum Ecclesia, vt sanctus iste confessor pro nobis precator seu intercessor accedat. Tametsi enim sic orat ecclesia, non tamè hoc solum intendit quando inuocando sanctum ab ipso suffragium postulat, dicendo, Sancte Petre ora pro nobis, & æquè per hanc imaginationem tollitur illa humilitatis, verecundiæ & fiduciæ ratio propter quam sanctorum inuocatio ecclesiæ tradita est. Quia enim in iudice Deo peccator merito vindictam formidat, ad sanctos qui etiam ipsi fragiles homines fuere, congruo ordine pro ipsorum suffragijs confugit. Nam qui Deum proximè accedit, non iam sanctos, sed Deum inuocat, qua in re nulla est ecclesiæ cum hæreticis cõtrouersia, sed quod antea dictum est, hoc propriè irridet hæresis, & contra eam statuit ecclesia, quod rectè ab ipsis sanctis eorum suffragia postulamus, & ab ipsis opitulationem quærimus. Quod cum infinitis miraculis toto terrarum orbe Deus comprobauit, dum propter sanctos infinitis beneficijs eos cumulat, qui hac fide & intentione suppliciter & humiliter sanctos inuocarunt. Nemo hic hære

hærerere debet, quoniam confidenter cum ecclesia ab ipsis sanctis auxilium & opem imploret, quemadmodum de beatis. virgine Regina nostra Maria prædixit Propheta. *Vultum tuum deprecabuntur omnes Diuites plebis, & apud Iob sanctis promittitur. Cum te consumptum putaueris, orieris vt Lucifer; & habebis fiduciam, proposita tibi spe, & defessus securius dormies, requiesces & non erit qui te exterreat, & deprecabuntur faciem tuam plurimi. Quam sententiam sanctis in Christo defunctis applicabat sanctus Vencelaus ex Bohemorum post mortem quibusdam apparens:*

*Psal. 44.**Iob 11.**Aeneas Silvius de origi-
ne Bohemorum
cap. 28.**De tertio scrupulo.*

SVNT alij qui nescio qua superstitione ducti concedunt quidem per preces sanctorum, nõ tamen per merita eorum nos adiuvari. In quem scrupulum etiam Durandus loco superius annotato videtur impegisse, quib. rectissimè vetustissimus ecclesiæ Canon obijcitur, quo in sacrificio missæ orans, quorum meritis, inquit, precibusq; cõcedas vt in omnibus tuæ protectionis muniamur auxilijs. Quam precandi rationem à Moyse & sanctissimis pueris in fornacè didicit: quorum hæc oratiõ simillimã fuit; non auferas Domine misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israhel sanctũ tuum; Quomodo ipse etiam Dominus cõtestatur, quod prote-

*Exod. 32.**Danic. 6.*

quamuis enim sancti abundè remunerati sunt in cœlis, hoc tamen ad fœlicitatem eorum sicut articulo superiori dictum est velut pars & portio suæ beatitudinis pertinet vt non solum sibi sed & amicis & omnibus quibus volunt sufficiant, sicut ipsa definitio & notio fœlicitatis etiam mentibus philosophorum impressa continet. Quando igitur propter eorum merita eos beatos esse credimus, hoc ipso etiam nobis concubibus, & domesticis suis propter eadem merita posse suffragari non dubitamus, qui hoc ipso, quo beatitudinem merebantur, id etiam promeriti sint vt alios iuuari queant. Denique omnia sua bona merita sancti in communiõne ecclesiæ operati sunt, vt in symbolo sanctorum confitemur communionem: quia tanquam membra videlicet & filij ecclesiæ laborarunt, vnde velut in communi arario & thesauro tanquam communes ecclesiæ diuitiæ reposita sunt, quorum æstimatione & respectu æquum est alia eiusdem ecclesiæ egena membra adiuuare. Quãobrem nequaquam pro figmento reputandum est quod de thesauro ecclesiæ, vnde cõcedit indulgentias, traditum est, de quo sanctissimè Clemens in extrauaganti: quod copiosa Christi redemptio thesaurum militanti ecclesiæ acquisiuit, quem per bearum Petrum cœli clauigerum eiusq; successores suos in terris vicarios commisit fidelibus salubriter dispensandum, ac verè poenitentibus & cõfessis misericorditer applicandũ:

ad cu-

ad cuius, inquit, thesauri cumulum beatæ Dei genitricis omniumque electorum à primo iusto vsque ad vltimum merita adminicula præstare noscuntur. Propterea valde imprudenter Durando excidit, loco superius annotato, non apparere, quod vllus à sanctis valor meriti vel satisfactiõnis in nos redderet, quoniam ait opera eorum dum per ipsos hic præstarentur, in proprium tunc ab operantibus intentum vsum applicata sunt, idcirco, inquit, postea in alium vsum applicari non possunt. Nam præter priuatos sanctorum vsus etiam generaliter in hunc vsum communem relata sunt vt spiritu & charitate communionis ea voluerint ecclesiæ esse communia, atque communi fidelium societati prodesse cupuerint. Quæ enim fide per dilectionem operante hucusque in ecclesia præstitit, non vt solitarius & sibi soli separatim laborans fecit, sed vt socius, conciuis, filius, membrum ecclesiæ, vnde in communẽ ecclesiæ salutem ab ipso operante translata sunt, & velut totius ecclesiæ salutis vota in gremium matris deposita. Quis itaque pium esse negare potest, quod hæc sanctorum merita velut pro nobis etiam facta benignissimo Deo offerimus, vt illa tanquam à fratribus nostris facta respiciens; nostri propter illa misereatur, haud multo aliter quam de Loth in scriptura legimus, quia Dominus recordatus est Abrahæ & liberauit Loth de subuersione vrbium. Quemadmodum ergo defuncti illi pro quibus oramus & quibus

prosumus

profint ecclesiæ suffragia, id genere vitæ pro- *In Eccle-*
 meriti sunt; iuxta Dionysium & Augusti- *siast. Hie-*
 num, vt quod eis à nobis impèditur, eis pro- *rarch. &*
 desse possit, ita sancti qui cum Christo re- *de curâ*
 gnant in cœlis, genere vitæ acquisierunt, vt *pro mœr-*
 eorum merita multis & varijs modis insigni- *tiis.*
 ter alijs prodesse possint. Quoniam enim
 multis laqueis contra animas nostras teste
 Hilario, agitur, multis aduersus nos armis
 dimicatur, atque nos varijs affectibus duci-
 mur, multa etiam præsidia nobis constituit
 benignissimus Deus, quibus spes nostra in
 Christo variè iuuatur, fouetur, fulcitur &
 sustinetur:

DE INDVL GENTIIS.

PROPOSITIO.

*Indulgentia pro pio aliquo opere, legitima
 authoritate viuis aut defunctis in gratia con-
 stitutis concessa ex meritorum Christi & san-
 ctorum thesauro, valent eis ad remissionem pœ-
 na temporalis peccatis apud Deum debita,
 quantum videlicet ipsa sonant & pœnitentibus
 opus est.*

DO Lendum, simul & mirandum est,
 quosdam etiam catholicos tam ti-
 midè, frigidè, sobriè, variè, & ambi-
 guè de Indulgentijs scribere, quasi
 eorum aut incerta sit aut tam longè posita

ratio, ut difficulter admodum probari queat: cum in clauibus ecclesie & notissimo symbolo Apostolico clarissime fundatae deprehendatur. Credimus enim simpliciter & absolute remissionem peccatorum plenam videlicet & perfectam, quae sine temporis & peccatorum distinctione omnibus parata est. Si autem nullae sunt in ecclesia indulgentiae, iam non indistincte peccatorum remissionem posset ecclesia confiteri, est etiam indulgentia peccati quaedam remissio, quo ad poenam temporalem, apud diuinam iustitiam peccato debitam, quae velut species in genere sub remissione nobis Apostoli designarunt. Deinde proprie ad clauis pertinet aperire regnum caelorum, tollendo illius in Christi fidelibus bona voluntate ingredi cupientibus impedimenta, culpam scilicet peccati & poenam: possunt itaque temporalis poenae reatum seu debitum, non minus ecclesiastica mediante indulgentia auferre, quam culpam & poenam aeternam per sacerdotali absolutionem. Dicitur enim quodcumque solueris super terram erit solutum & in caelis, est autem hic temporalis supplicij reatum vinculum quoddam, quod animam ne mox in caelum euolet remoratur, unde si culpae & aeternae poenae vinculum potestate verbis illis a Domino data dissoluitur, quanto facilius vinculum & impedimentum poenae temporalis, quod agnoscens Dominus Bernardus, quando suo tempore iuxta morem ecclesiae ihs qui crucis signum aduersus infideles suscipere, plenaria esset omnium peccatorum concessa indulgentia, populo congratulans beatam dixerim, inquit, generationem
quam

Matt. 16.

*Epist. 322
ad popu-
lam Epi-
rensem.*

quam apprehendit tam vber indulgentiæ tō-
 pus, q̄ inuenit superstitem annus iste placabi-
 lis Dñi & veræ iubileus, si prudens merca-
 tor es, si cōquisitor huius sæculi, magnas quas-
 dam tibi nūdinas indico, vide ne pereāt, sus-
 cipe crucis signū & omniū pariter de quibus
 corde cōtrito cōfessionē feceris, indulgētiā
 obtinebis. Vnde constat vetustis patribus nō
 incognitas fuisse, quas hodie ecclesia conce-
 dit indulgentias, sicut etiam ex Augustin. &
 Cypriano perspicuū est: licet enim parcius
 eas vsurparent propter vigentem tunc eccle-
 się disciplinam, sollicitè tamen hoc curabāt,
 ne q̄s in exitu hoc munere fraudaretur, & ne
 quis istinc ligatus discedens, à cœlesti gloria
 remoraretur, sed omnes cū pacē ad dñm ven-
 nirēt. quare vt ex iisdē authoribus manifestū
 est, & in decretis 26. quęst. 7. constituitur, pœ-
 nitentes sub exitū ab omnibus plenè absol-
 uebāt, & altari ac S. Eucharistiæ restituebāt,
 scientes q̄ qui ligati discederent, vt maximè
 patet ex August. non essent statim cum alijs
 in regno Dei, atq; istud libētius faciebat Cy-
 prianus, quando martyres qui pro Christo in
 carceribus detinebantur hoc postulabāt, sci-
 ens eorum merita plurimum ad hoc valere,
 coram Deo, quin & Paulū Apost. incestuosō
 Corinthio indulgentias dedisse non obscu-
 rē testatur epist. 2. ca. 2. quando post pœnitē-
 tiam 1. epist. requisitam, eum vult consolari,
 significans se iam plenè remisisse: Nam & e-
 go (inquit) quod donauī, si qd donauī pro-
 pter vos in persona Christi, vbi quod dicit,

August.
epist. 180.
Cypr. li. 3.
epist. 15.
16. 12. ser.
de lapsis.

fi quid donauit non minuentis est, sed modestè indicantis condonationem huiusmodi maximi momenti esse quæ non coram hominibus duntaxat sed coram Christo, utpote eius nomine & autoritate facta valet: Nam pœna temporalis propter quam auertendam principaliter conceditur indulgentia, propriè est futuri seculi iusto Dei iudicio nisi istic redimatur aut condonetur inferenda, ut perperâ admodum clauis ecclesiæ intelligant, qui per indulgentias volunt pœnitentes tantum præcepto quo satisfactio in foro ecclesiæ imponitur, liberari, quod quiuis sine clauibus in suis mandatis concedere potest, sed ut ex verbis Pauli, & natura clauium, simul & doctissimis ecclesiæ Romanæ de indulgentia scriptis & declarationibus patet, Indulgentia propriè est peccati cōdonatio, ne coram Christo iudice nostro alicui pœnæ post hoc sæculum subeundæ simus obnoxij: unde in pœnitentia nomen Dei iuxta Ambrosium operatur. Quod enim nonnullæ indulgentiæ de iniunctis pœnitentijs vel quæ possent iniungi remittunt ad partialem remissionem pœnæ temporalis peccatis debite, ut patet ex Clemète, referendum est, & valet huiusmodi pœnitentiæ iniunctæ relaxatio, ut rectissimè Durandus exponit ad expiationem tantæ pœnæ, quantum valuisset pœnitentia si opere ipso præstita fuisset. Clauis enim ad hoc exercentur, sicut dictum est, ut tollendo in Christi fidelibus impedimenta & moras, regnum cœlorum eis aperiant, tollunt

Ambr. de pœnitent. l. 1. ca. 7.

Clemens sextus de pœnitent. & remis. cap. vni. genitus.

Iunt itaque etiam iniunctas pœnas indulgē-
 tiæ simul & eas quæ iniungi possent aut de-
 berent, sed ita vt simul cum his pœnam aufe-
 rant futuri sæculi, pro cuius redemptione
 huiusmodi pœnitentiæ erāt subeundæ, quia
 enim satisfactio exigitur, vt redēptio pœnæ
 in futuro sæculo peccatis debitæ, benignissi-
 mus Deus, qui potestatem dedit Petro satis-
 factiones & redemptiones huiusmodi impo-
 nendi, atq; adeo animam coram ipso ligādi,
 similem dedit eidē potestatem eadē remit-
 tendi, atq; soluendi: quod perinde est, atq; si
 pœnam futuri sæculi, quæ animam ab ingres-
 su coeli remoratur, nomine & autoritate
 Christi tollit. Nam vtrumq; eadem ratione
 à Christo Domino illi datum est, vt & pœ-
 nam futuri sæculi remittat, & satisfactiones
 quibus redimatur illa condonet, nam pœna
 sublata non est necessitas illam redimendi,
 sicut vbi necessitas redimendi cōdonata est,
 simul etiam pœna remissa debet intelligi.
 Est itaque Indulgentia, vt breuiter & simpli-
 citer ex dictis eam definire licet, remissio
 temporalis pœnæ peccato debitæ, pœnæ in-
 quam futuri sæculi, vbi propriè virtutibus
 & peccatis stipendia, à Deo sunt constituta,
 Nam quæ hic nos ipsi pœnalia assumimus vel
 illata patienter sustinemus, proprie in redē-
 ptionem pœnæ alterius sæculi diuina beni-
 gnitate ordinata sunt. Cæterū cum hæc ita se
 bene habeant & sacris literis & ecclesiæ au-
 thoritate satis comprobata sint, quidam ni-
 mium sunt in his diuinæ bonitatis diuitijs

Chrysoft.
in Matt.
Hom. 43.
in opere
imperfe-
cto ad ca.
Matt. 23.
alligata
opera
etc.

angusti & illiberales: Siquidem nonnulli illis indulgentias duntaxat valere volunt, qui parati sunt & conantur ipsimet plenè satisfacere: Alij his tantum quorum pœnitentia magna est & solutioni proxima: Alij autem eos nō valere arbitrantur, nisi secundū proportionem operis & causę & deuotionis pro qua conceduntur. Quæ cogitationes cū formam indulgentiarū non sic habeant, eo proculdubio tendunt, vt authores fateri debeāt, Indulgentias nō valere quantū sonāt, quod sinunc etiā nos concesserimus, mox exiliet Lutherus, malè se damnatū clamitās, qui indulgentias dixerit, pias esse fraudes fideiū, arriget etiā aures ipse Ioan. Vuicleff, qui fatuū esse docuit, credere indulgētis Papæ & Episcoporū. Si enim non valēt vt sonant indulgentię, cum fraus & mendaciū non aliud sit, q̄ vbi aliter quam est res, esse significatur, quomodo in indulgētis hanc maculā diluet ecclesia, & quomodo prudēs est qui illis credit? Quando enim omnib. Christi fidelibus, vt sepius nūc factū est, qui cōfessi fuerint, ac ter pro pace ieiunauerint, orauerint & sacrā sinaxim sumpserint, plenaria conceditur indulgentia, sanè si non quantū forma sonat fideles accipiant, saltē ex parte decipiūtur, & falsa spe prouocantur, q̄ ecclesię maiestate & autoritate & integritate, prorsus indignū est, & planè sine vlla necessitate doctor. illi huc delabuntur. Nā vt superiori epist. verissimè tradit Bernard. & à Dño Rosensi bene annotatum est, Clementis, Dñs qui ad saluandos

Rosensis

nos magno artificio vtitur, & infinitas sup-
 peditat occasiones salutis in hoc indulgētia-
 rum thesauro, magnas diuitiarum suarū nun-
 dinas, paruo cōparandas indicat, vt deuotio-
 nem & obsequiū excitet, teneri vult debitor,
 vt pro seruitio stipēdia reddat, indulgētiā
 delictorū & gloriā sempiternā, vt igitur etiā
 infirmis aduersus irā futuri sæculi prospice-
 ret ecclesia, ac frigidos & tepidos excitaret,
 simul & qui auersi sunt spiritualis lucri & cō-
 pendij cupiditate reuocaret, omnesq; & sin-
 gulos ad piū aliquod obsequiū, pro vtilitate
 ecclesiæ & honore Dei, posset loco & tēpore
 efficaciter adducere, copiosissimū hunc the-
 saurū ecclesia in sanctorū cōmuniōe reliquit,
 vnde oīm qui volūt & cupiūt debita possūt
 abūde p̄solui: vt rectissimè mihi Duran. sta- *Duran.*
 tuere videatur, q̄ pro immēsis Christi ac SS. *in 4. dist.*
 meritis, indulgētiæ nō tantū vtilis sunt, sed *20. qm. 4.*
 etiā verissimè tantū valent, quantū sonāt, nō
 ex deuotione suscipiētis, nō ex quātitate rei
 datę, aut operis p̄stiti, nec ex p̄portione ad
 causam indulgētię, sed ex abundātia merito-
 rū Christi & sanctorū eius, quādo in dāte est
 authoritas, in suscipiēte idoneitas seu capa-
 citas, & in causa pietas, scilicet ad honorē Dei
 & vtilitatē ecclesię, q̄ sententia tū ex ampli-
 tudine clauiū & potestate soluēdi, tū ecclesię
 authoritate & eius thesauri abundātia certi-
 or q̄ pro opinione habēda videtur. Cū enim
 oēs qui in gratia sunt constituti, & verè de o-
 mnib. peccatis dolent, idonei sunt & capaces
 seu dispositi, quib. regnū cœlorū aperiatur,

nisi temporalis pœnæ reatus eos inuitos impediret, iam clavis ipsa non vera esset regni clavis, quæ sic volente, operante, ac vrente illo qui clauem habet, regnum istis non aperiret, haud aliter quam non veram habere clauem ostij depræhenderetur, qui hominibus paratis & cupientibus ingredi ostium tentaret claue aperire, seram & obstaculum remouendo, fores tamen non patefierent. Quod enim hic obstaculum est, ipsa sera, qua ostium clauditur, hoc in ingressu cœlorum, præstat impedimentum reatus temporalis supplicij, cui amouendo, sicut illic ad seram remouendam materialis clavis ordinata est, ita à Christo Domino Diuina quædam potestas ecclesiæ concessa est. Deinde qui generatim pronunciat, quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis, indubiè omne vinculum in eo qui solubilis est, seu capax solutionis, complecti censendus est, alioqui verum non esset, quicquid solueris, atqui præter censuras culpam & pœnam æternam quæ magna sunt vincula etiam, sine dubio vinculum est reatus pœnæ temporalis, cuius solutionis & remissionis capax est, quicumque in gratia constitutus verè de peccatis dolet. Quando igitur Petrus hoc vinculum in illo soluit, verè coram Deo solutum est, sicut è diverso in illo qui ligabilis est, si quid ipse pro sua discretione ligandum duxerit, verè coram Deo ligatum est. Nam par

*Ambros.
libr. 1. de
pann. c. 2*

ius, ait Ambrosius, & soluendi esse voluit & ligandi, qui vtrumque pari conditione promisit,

misit, opiniones autem istæ in altero rigide
 sunt, in altero minus liberales: Nam si Pe-
 trus nihil de temporali pœna remittendum
 in aliquo duceret, sed totum pœnalibus o-
 peribus expiandum relinqueret, procul-
 dubio quod isto modo ligaret, verè coram
 Deo ligatum maneret, quare non itidem
 quando totum hoc soluit verè etiam solutū
 erit? An vbi par est remittendi & retinendi
 potestas, conuenit sub Clementissimo Do-
 mino, seruum ad pœnas quam ad misericor-
 diam esse procliuiorem? aut maiorem ad
 pœnas quam ad gratiam suam intelligere
 potestatem? quibus: ipsius thesauri quo ni-
 titur hæc gratia accedit infinitudo & immē-
 sitas, est enim meritum Christi sufficientis-
 simum ad expiationem omnis pœnæ, qui vult
 omnes homines saluos fieri & semetipsum
 pro omnibus in redemptionem dedit, quo-
 niam igitur per indulgentiam, ijs qui in gra-
 tia sunt, pro honore Christi concessam, ap-
 plicatur merita Christi, ijs qui capaces sunt,
 patet tantum in eis de pœna expiari ad quan-
 tum expiandum applicantur: Nam quod ad
 id attinet, quod ex parte nostra secundum
 ordinē diuinę prouidentię desiderari queat,
 ad huius thesauri cumulum omnia sancto-
 rum merita, vt piè à Clemente declaratū est,
 adminiculum præstare noscuntur, quæ licet
 in sanctis, quatenus ipsorum sunt, plene re-
 munerentur, quia tamen communi spiritu,
 in communionē sanctorum (vt dictum est an-
 tea) facta sunt, præter meritum proprium

habent hoc cōmunis pretij & valoris: vt conciuibus & domesticis, in satisfactiōem applicari queāt, sicut vnus ciuis diuitiē in debiti alterius solutionem numerari possunt, non quia meritum & satisfactio Christi non sufficiāt, sed quoniā hęc nobis applicata ordine diuinę prouidētix iuuant vt merito & virtute Christi nostra peccata redimantur, sicut propria nostra merita & satisfactiōes iuxta ordinatas Dei leges, hoc prouerentur, vt vitam & redemptionem in Christo consequamur, de quo alias latius. supplemt enim sanctorū passiones, quę ex parte nostra possent deficere, & nobis applicatę, velut nostrę reputantur, sicut in non multo dissimili argumento, B. Augustinus epist. 23. & 107. contestatur, quod autem prędicti opinatores Christi Domini, & sanctorum in suis operibus intentionem, ad propositas supra conditiones limitant, quasi secundum illas duntaxat sua alijs valere voluerint, id sicut voluntariē dicitur, ita ab Apōstolo de Christi & suis passionibus loquente manifestē refellitur, vult (inquit) omnes homines saluos fieri, & dedit semetipsum in redemptionem pro omnibus, & alibi, adimpleo, ait, ea quę defunt passionum Christi, id est, quę toleranda restant, pro corpore eius quod est ecclesia: Et rursus sed etsi immolor supra sacrificium & obsequium fidei vestrę, gaudeo & congratulor omnibus vobis, id est, si contingat nunc me mori, erit mors illa velut hostia & sacrificiū vobis in salutem, manifestē signifi-

Colo. 1.

Philop. 2.

significans, magnum & vtilissimum ecclesie thesaurum colligi, ex Christi & sanctorum meritis, nam sacrificij virtus, est expiatio & satisfactio pro peccatis, quæ sanè merita videmus generatim ad oēs in corpore ecclesie, vti viua eius membra constitutos pertinere, vt iuxta dilectam sanctorum intentionē, omnibus applicari & veraciter valere queant. Nam etiam cōmunio sanctorū quam in symbolo confitemur, & vnde thesaurus iste confurgit, sine discrimine & exceptione, spirituales istas diuitias facit sanctis omnib. id est, in gratia constitutis cōmunes. Cæterū ecclesie traditionem & declarationē nunc inspiciamus: Clemens enim in extrauagante, quā doctissimā de Indulgētis edidit, sic habet: The-saurū hunc per B. Petrū celi clauigerū, eiusq; successores suos in terris vicarios commisit, Christi fidelibus salubriter dispensandū, & proprijs & rationabilib. causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis, pro peccatis debitæ tam generaliter quā specialiter (prout cum Deo expedire cognoscerent) verè pœnitentibus & confessis misericorditer applicandum: Rursus Martinus quintus in Concil. Constantiensi vult su-

Extrava-gant. in Clement. de pecca. merit. & remis. ca. p. vni-gentus.

Sess. 45.

porri.

porrigentes, easdem indulgentias consequi possunt. Item vtrum credant, quod singuli Episcopi suis subditis secundum limitationem sacrorum canonum eiusmodi indulgentias concedere possint, quibus manifestè significat hæc à Christo fidelibus, sic esse retinenda. Leo vero decimus in eruditissima illa extrauagante contra Lutherum edita, simpliciter tenendum esse tradit pontificem Petri clauigeri successorem, & Iesu Christi in terris vicarium, potestate clauium posse pro rationabilibus causis concedere Christi fidelibus, qui charitate iungente membra sunt Christi, indulgentias ex superabundantia meritorum Christi & sanctorum quam mox plenius recensebimus: Hæc aduersus prædictas restrictiones, & angustas illas opiniones puto sufficere, siquidem sine vlla restrictione declarat ecclesia ex pia & rationabili causa, prout ipsi vicario Christi in Domino expedire videtur, omnibus Christi fidelibus qui viua eius sunt membra, indulgentias posse concedi. Ideoq; quando pium est, quod pro indulgentijs exigitur, nemo de earum efficacia formidare debet, sed cum gratiarum actione, beneficium amplecti. Coeterum maior est circa defunctos obscuritas, quia cum Petro datur potestas soluendi super terram, mirum videri potest, quomodo indulgentiæ sub terra defunctis prodesse queant. Traditum quidem est ecclesiæ, quod per modum suffragij indulgentiæ ad defunctos transferuntur, verum multi nihil aliud hæc forma

conti-

*Caietan.
in 3. part.
que. 48.
art. 5.*

*De indulgent. de-
functorum.*

contineri volunt, quam quod Christi & sanctorum merita, nomine & auctoritate ecclesie Deo offeruntur, vt horum ille intuitu defunctorum miseriat, quasi per modum suffragij, non aliud sit quam per modum deprecationis, quæ imaginatio cū nihil præter suffragia pro defunctis statuatur, frustra Catholici nouam pro indulgentijs hic difficultatem subeunt, quando magno vniuersitatum consensu tradunt, quod defunctis subuenitur sacrificio altaris, eleemosyna, oratione, Ieiunio, alijsq; bonis operibus viuorū, & indulgentijs, quo citius à pœna purgatorii liberentur, vbi sanè in vanum laboratur pro indulgentijs! si quæ defunctis prodesse dicuntur, non aliã quam vim orationis & deprecationis habeant. quis enim vnquam dubitauit quin pro defunctis misericordia Dei per merita sanctorum implorari possit, non solum à summo pontifice, cui tamen soli potestatem hanc pro defunctis indulgentias concedendi doctores tribuunt, Sed & ab omnibus Episcopis, ptesbyteris & vniuersis Christianis. Deinde qua vtitur in his indulgentijs ecclesia forma, amplius quiddam indubiè quam deprecationem continet, ferè enim hoc & simili modo habet. Si quis ecclesiam S. Laurentij extra muros vrbis singulis quartis ferijs totius anni deuotè visitauerit pro anima patris aut alterius existentis in purgatorio, tali animæ plenariam remissionem concedimus, sicut & Pascasius pontifex dicitur aliquando sic dedisse, quicumq; celebrauerit,

*Artis. 30.
Lecantè.*

*Innoc. 3.
Petrus
Paluda.*

*Gabriel
Biel in
Canonè
misse.*

brauerit & celebrari fecerit quinque missas pro anima parentis, vel amici existentis in purgatorio, remissionem plenariam per modum suffragij, tali animæ elargimur. Pius vero quartus in generalib. quibusdā indulgentijs, defunctis, inquit, pro quibus hæc alij fecerint, per modū suffragij concedimus, quantum diuinę bonitati placuerit, quibus licet nō nihil differant, non nuda tamē oratio, sed operatio quædā exprimitur, qua potestatem aliq̄ in dando & elargiendo pontifices exercent, ad hæc nomē & ratio indulgentię aliud quam deprecationē postulat, Indulgentia enim nō oratio pro venia, sed ipsa est remissio & venia peccati, nemo enim prudenter & rectè loquēs, dicet veniā aut remissionē alicui cōcedi, per modū orationis, sermo enim absurdus est, & cōtradictionē inuoluit. Si enim est deprecatio pro indulgētia, iam nō est indulgentia, & si est indulgētia, iam nō est deprecatio: Nō enim qui orat indulget, sed qui indulget vti potestatem habēs operatur. Dicunt præterea Sacri doctores, & pōtifices indulgentias per modū suffragij potestate clauū & authoritate Apostolica, ad defunctos trāsferri, sicut mox clarissimè in extrauagāte Leonis decimi patebit, atqui ad deprecandum, & dominum per merita sanctorū orandum, nulla opus est potestate clauū, vel authoritate Apostolica, neq; per orationē propriè ad defunctos quippiam transferimus, sed directè & proximè pro illis funditur, quibus cōsideratis, planè nihil ad propositū

facit,

facit expositio quę modum suffragij per modum orationis in indulgentijs explicando, veram naturam rationem ac vim indulgentiæ tollit: neq; multo verior, aut scriptis Apost. conformior est alia quædam contemplatio, quę iuxta quorūdam imaginationem habet, quod authoritate Apostolica istic thesaurus ecclesiæ defunctis quidem aperitur & Christi sanctorumq; merita eis applicantur, sed nulla fit eis inquit potestate aliqua remissio, quæ Deo per applicata nunc merita sanctorū concedenda relinquitur quasi per modum suffragij, perinde sit ac si dicas per modum erogationis, eleemosynę, & communicationis qua aliorum diuitiæ defunctis applicantur, vt his illæ, donatæ à benigno iudice respiciantur, & in solutionem debiti quadrantis hæc merita acceptentur, quæ profecto cōsideratio tametsi plus habeat, quam nuda valet oratio, in orationem tamen relabitur, & naturā indulgentiæ non retinet, quę iuxta naturalem eius conceptū quædam est (vt diximus) peccati remissio, & pænæ temporalis condonatio, quę cōceditur potestate clauū, quā hæc imaginatio nō requirit, si quidem ad thesauri dispensationē & applicationē sola sufficit authoritas, qua gregi & ouili dñi Papa pfectus est, nō clauū potestas, quę data est vt reatus pænæ tanquā impedimentum regni cęlestis re ipsa & efficaciter amoueat: Nemo etiam sic loquitur, quando eleemosynā damus, vt dicat pauperi per modum suffragij illam impendi, cum illa sit ipsa suffragium,

nec

nec alia ratione conceditur, quam ut pauperi suffragetur, nec in authenticis scriptis dicuntur indulgentiæ valere; aut prodesse defunctis per modum suffragij, cum hoc ipso quo quacunq; ratione profunt & valent iisdem suffragentur, sed sacri pontifices quorû semper maturus, & sale conditus est sermo, dicunt indulgentias ad defunctos per modum suffragij transferri, id est, sicut rectissimè à Diuo Thoma & alijs annotatum est, per hoc quod alij pro defunctis faciunt, quæ ad assequutionem indulgentiæ præscribuntur; qui defunctis in hoc suffragantur, quod hæc pia pro ijs opera subeunt, eorumque onera hoc modo ex charitate ferunt, per hunc erim modum auxiliij, quo viuentes sic defunctis suffragantur, laboriosa & pœnalia quædam opera pro illis subeuntes, pontifex potest efficaciter indulgentias ad defunctos transmittere, ita nimirum, ut quam viuentibus pro iisdem operibus posset indulgentiam concedere, eam in defunctos transferat, pro quib. hac intentione viuentes laborant, haud multo aliter quam nonnulli exponunt, quod Dominus transtulit peccatum David in puerum, neque enim defuncti iam operari possunt, neque directè aut proximè potest in eos ecclesia potestatem exercere, sed traditum est illi diuina bonitate, quod Christi, in cuius sunt manu & potestate vicarius, alijs pro ijs laborantibus, & opera quædam pia suscipientibus, debita eorum potest dissolvere; & quam posset viuentibus gratiam

conce-

*Thomas
Durand.
Petrus
Paludanus,
Gabriel
Biel.*

potest dissoluere, & quam posset viuentibus gratiam concedere, in eos pia viuentium voluntate atq; labore intercedente, transferendo regnum celorum eis aperire, Simpliciter enim, & sine vlla personarum quæ foris sunt distinctione Petro claues regni datæ sunt, tibi, inquit Dominus, dabo claues regni celorum, vnde optimè sedes Apostolica intelligit datam sibi potestatem, quibusuis Christi fidelibus, dummodo idonei & parati sunt ingredi, tollendi reatû temporalem, qui eos ab ingressu impedit. Clauium enim vltus (vt dictum est antea) positus est in auferendis impedimentis, quæ regni ingressum in eo qui intrare paratus est, remoratur, vbi personas quæ foris sunt, cum Dominus distinguit, quibus videlicet aperiri quibusue claudi velit, certè nos inter eas, quæ ingredi cupiunt, stultè distingueremus, qui enim claues habet, sine personarû quibus aperiat præscriptione; sed absolutè, indistinctè, & generatim, cur non omnibus qui foris sunt & parati sunt ingredi; potest aperire? neq; enim cui ciuitatis, cuiuspiam claues commissæ sunt, ciuibus dûtaxat portas aperit, sed omnibus qui certo mandato non excluduntur, cum interim qui in gratia defuncti sunt, ciues sunt & domestici Dei, sicut qui in terris charitate viuunt, ciuibus autem vniuersim ad portas aperiendas claues propriè seruiunt. Cum itaque defuncti in purgatorio, maxima siti ad Deum desiderant, & concupiscant solui ac ingredi, nullum impedimentum aliud quam tempo-

ralis pœnæ debitum habentes, cur claves qui
 habet pro omnibus absolutè ijs regnum ape-
 riri non potest? Quod enim Dominus subij-
 cit, quodcunque solueris super terram, erit
 solutum & in cœlis, nō ita accipiendum est,
 quasi id ipsum sit, quod dabo tibi claves regi-
 ni cœlorum vel hoc ipsum restringat, neq; e-
 nim eadem est in soluendo & clauibus meta-
 phora, neq; reuera idē omnino significatur,
 sed addit hæc de ligando & soluendo sentē-
 tia, potestātē & iurisdictionem, quā in foro
 humano Petrus exerceat, quaq; instar Iudi-
 cis, toto orbe terrarum, in vniuersos Christi
 fideles clauibus aliaq; iurisdictionis autho-
 ritate vtatur, defunctis verò nō per modum
 absolutionis indulgentiam confert, sed (vti
 nunc dictū est) per modum suffragij eā trans-
 fert, qua enim parte sine limitatione dictum
 est, dabo tibi claves regni cœlorum, genera-
 lior est clauium potestas, quam ligandi atq;
 soluendi authoritas quæ nō nisi in subditos,
 cuiusmodi non possunt esse defuncti, locum
 habet, clauium verò vsus in eos exerceri po-
 test, vtpote qui capaces & idonei sunt, quibus
 regnum cœlorum aperiri possit, quæ res sanè
 non modica est Christianorum consolatio,
 quicquid enim vt rectè à D. Bonauēnt. in hoc
 argumento notatum est, nos disputantes di-
 cimus, hoc sana fide tenendum est, quod Dñs
 vicario suo plenitudinem potestatis cōtulit,
 & tantam vtiq; percepit potestatem, quā tam
 decebat homini puro dari, & hoc ad ædifica-
 tionem corporis sui quod est ecclesia, vnde
 super

*Bonauēt.
 dist. 20.
 in quar-
 tum q. 5.*

super hoc nō temerè iudicare, sed gratias plūrimas Deo debemus agere. Cum enim istud temporalis penæ debitum quo mortui detinentur, non eius est naturæ, vt sacramentum quod necessario debet applicari personæ, aut iurisdictionem in personam exigat, nulla ratio refragatur, quò minus per clauēs condonari & dimitti potest: Nam & iustitia benignissimi iudicis nostri Christi patitur, vt etiā viuentes pro defunctis satisficiant, qua igitur ratione misericordia eius non patitur, vt etiam remissionē in opere suo quod subeūt, pro defunctis accipiant, neq; enim ratio aliqua postulat, vt charitas qua velut communi vinculo colligati manemus, ad vnum potius valeat quam alterum, magisq; in materia iustitiæ proficit, quam foro misericordiæ: nam si iustitia patiatur vnum pro altero soluere, quare misericordia non patitur quod pro altero, seu in alterius persona remissionē accipiat, ille potissimum qui ipse paratum se exhibet, iuxta arbitrium dispensatoris pro defuncto soluere? Res enim ista non multo aliter se habet, quam sicut Rex aliquis, vbi egenos habet debitores, qui, quoniam non habent, vnde soluant, proximum est vt in carcerem detrudantur, vxores & filij iuxta Parabolam Euangelicam diuendantur, per oconomum ditioribus ciuibus proponat, vt si quis tantum videlicet pro eo qui debet mille, soluerit quinquaginta, totum pauperi debitum remitteretur, quod vbi ditior quispiam perfecerit veram pauperi totius

solutionem acquisiuit, ad hunc, inquam, modum nō multum dissimili ratione indulgentiæ per modum suffragij ad defunctos perueniūt, dum ianitor & œconomus regni cœlorum, cui plena à rege in debita filiorū qui foris sunt, data est potestas, ijs qui soluendo & sibi subiecti sunt in terra proponit, vt si qs tantum pro fratre in carcere posito satisfecerit, totum vel dimidium iuxta œconomi arbitriū fratri dimittetur, vbi non directè aut proximè neq; per modū iudicialis sententiæ defunctus frater absoluitur, sed per modum suffragij, id est, intercedente & mediante solutione, quam pro defuncto ex parte facit viuus, quod itaq; dicitur per modum suffragij, non verum tollit aut alienat, seu minuit fructum indulgentiæ, sed explicat, qua ratione ad defunctos qui nihil possunt operari, quiq; ecclesiæ nō subsunt iurisdictioni, perueniat, non enim per modum absolutionis, quo ipsi directè & immediatè à iudice suo absoluuntur, sed intercedente viuentium pro studio, gratia, quæ posset concedi viuentibus, clauis auctoritate ad defunctos trāsmittitur, quicquid enim pro alio in eius gratiam & salutē præstatur, rectè suffragium dicitur, ideoque quando per modum suffragij dicuntur indulgentiæ trāsferri, nihil aliud significatur, quā quod non iudiciali auctoritate pōtificis, sed simplici donandi commissione, à Christo in cuius sunt foro & carcere vicario suo tradita, quam sine opere pro defunctis præstando exercere nō potest, vnde & rectissimè ab Innocentio

centio & Paludano animaduersum videtur, quod pro defunctis solus Pontifex, qui Christi cum plenitudine potestatis vicarius, indulgentias cōcedere potest, sicut etiam de solo Papa ferè hæc quæstio apud doctores mouetur, & ecclesiæ consuetudo nihil eiusmodi cæteris Episcopis videtur attribuere, quoniã solus Petrus absolutè ianitor est regni, proijs omnibus qui sunt foris, constitutus, illiq; soli dictū est, Tibi dabo clauēs regni cælorū, cæteris ligandi & soluendi cōmunis est potestas, quibus postea dictum est, quæcunq; allegaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Modica interim difficultas exoritur, cur Pontifex non absolutè potest defunctis impēdere indulgentias, sed (vt dictum & expositū est) duntaxat per modū suffragij, etenim si absolutè datæ sunt illi clauēs, quare non etiam simpliciter eas exercet, cuius facilis est responsio, quoniã nec sic uiuentibus concedit, nam etiam hoc in isto argumento traditū est ecclesiæ indulgentias, non posse dari, nisi proprio & sancto aliquo opere, vnde iustè & rationabiliter Pontifex ad indulgendum & thesaurum ecclesiæ dispensationem moueatur, non possunt autem defuncti, vt notum est, per se quippiam operari, sed hoc ratione charitatis, in qua migrarunt, hic promeriti sunt, vt pro illis quæ sūt velut ab ipsis facta reputentur: ideoq; nō nisi per hunc suffragij modum, quo pro illis sic aliquid, indulgentiæ ad eos transferuntur.

Matth. 16.

Apud Ca-
setan. in
3. partem
quæst. 43
artic. 5.

Placet his omnibus subijcere clarissimam simul & eruditissimam decretalem Leonis decimi, qua de Indulgentijs quæ hæctenus dicta sunt, omnia clarissimè simul & solidissimè comprobantur. Nam legato quem habebat in Germania, scribens: Per præsentem tibi significandum duximus ait Romanam ecclesiam, quam reliqui tanquam matrem sequi tenentur, tradidisse Romanum pontificem, Petri clauigeri successorem, & Iesu Christi in terris vicarium potestate clauium, quarum est aperire regnum cœlorum tollendo illius in Christi fidelibus impedimēta, culpam videlicet & pœnam pro actualibus peccatis debitam (culpam quidem mediante sacramēto pœnitentiæ, pœnam verò temporalem, pro actualibus peccatis secundum diuinam iustitiam debitam mediante ecclesiastica indulgētia) posse pro rationalibus causis cōcedere eisdē Christi fidelibus, qui charitate iungente mēbra sunt Christi, siue in hac vita, siue in purgatorio indulgentias ex superabundantia meritorum Christi, & sanctorum, ac tam viuis quam defunctis Apostolica authoritate indulgentiam concedendo, thesaurum meritorum Iesu Christi & sanctorum dispensare, & per modum absolutionis indulgentiam ipsam cōferre: vel per modum suffragij illam transferre consueuisse, ac propterea oēs tam viuos quam defunctos, qui veraciter omnes indulgentias huiusmodi cōsequuti fuerint, à tanta temporali pœna, secundum diuinam iustitiam pro peccatis suis actualibus debita libera-

liberari, quanta concessæ & acquisitæ indulgentiæ æquivalēt, & ita omnib. teneri & prædicari debere sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, à qua illam incurrentes ab alio quam à Roman. Pontifice, nisi in mortis articulo nequeant absolutionis beneficium obtinere, auctoritate Apostolica earundem tenore præsentiu decernimus. Hæc ille: quibus adde, quod ab eodem doctissimo pœntifice in Luthero damnatū est, Indulgentias his qui veraciter eas consequuntur, non valere ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ, apud diuinam iustitiam, vbi ne grauissimam sedis Apostolicæ censuram nugatoriè & ridiculè quis accipiat, tunc intelliget nos eas veraciter consequi, quando ea veraciter præstamus, quæ pro indulgentiarū assequutione ad honorem Dei & ædificationem ecclesiæ præscribuntur. Cæterum nunc obijcitur, quod scriptura & veteres sancti dignos exigunt pro peccatis pœnitentiæ fructus, & correspondentem magnitudini peccati afflictionem, faciite (inquit Ioann.) fructum dignum pœnitentiæ, & Cyprianus quam magna deliquimus, tam granditer deficiamus, alto vulnere diligens & longa medicina non desit, pœnitentia crimine minor non sit, grauiter eos repræhédens, qui sua adulatione faciunt, ne dominum grauiter offensum longa & plena pœnitentia deprecetur. Et Ambrósus, grandi plagæ, alta & proluxa medicina opus est, grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem,

Artic. 15.

Matth. 3.

Basili. 172

Psal. 114.

Cyprian.

de lapsis.

Ambros.

de lapsis.

adeo vt Beatissimus Cyprianus irritam & falsam velit esse pacem, periculosam danti-
 bus, & nihil accipientibus profuturam, vbi
 non quærunť sanitatis patientiam, nec verã
 de satisfactiõne medicinã, atqui quando ple-
 na satisfactio persoluitur, iã non opus est in-
 dulgentijs, & vbi indulgentia conceditur, iã
 nõ plena aut dinga penitentia peragitur. Vi-
 dentur itaq; indulgentiã pugnare cum scri-
 pturis, quæ plenam pro peccatis satisfactio-
 nem exigunt, ad quod rectissimè cum Pro-
 pheta dicimus, Si iniquitates obseruaueris
 Domine, Domine quis sustinebit? quia apud
 Dominum misericordia & copiosa est apud
 eum redemptio: Nam si plenè oportet solue-
 re, iam non propriè esset apud Deum pœnã
 temporalis remissio, & frustra eius benigni-
 tate constitutum & promissum esset filijs, vt
 debitoribus suis ipsi dimitterent, quo etiam
 sua à patre debita dimitterentur: Iure itaq;
 diuino & naturali requiritur quidem satis-
 factio, qua seruata aliqua proportione pecca-
 ta pro sua qualitate, homo in se ipso punit &
 vindicat: Nam quæ secundum Deum tristitia
 est, vindiãtam iuxta Apost. operatur, & pœ-
 nitentia in relapsis æquissima Dei ordinati-
 õne pars est iustitiæ vindicatiuæ: vnde iube-
 mur toto corde reuerti ad Dominum in ieiunio,
 fletu & planctu, sicut & Iacobus præter
 emundationem & purificationem cordis à
 peccatoribus exigit, vt miseri sint, lugeant,
 & plorent, risus eorum in luctum conuertatur,
 & gaudium in mærorem, & Paul. Apost.
 dum

2. Cor. 7.

Ioelis 2.

dum ait, si nos ipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur, manifestè significat, peccatoribus post baptismum necessarium esse iudicium, quo maiorem quisq; in se seueritatem debet exercere. Cæterum huius satisfactionis & vindictæ modum, Dominus vicario suo & alijs familiæ Oeconomis, id est, Episcopis & presbyteris commisit, ut quando pœnitens verè de peccato dolet, quod ad satisfactionem attinet, contra ius diuinum nõ peccet, si iuxta horum arbitrium opera pœnalia subeat: Vnde Beatiss. August. cum pœnitens in se protulerit seuerissimè sententiã medicinæ veniat ad antistites per quos illi in ecclesia clauis ministrantur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito à præpositis sacrorum accipiat satisfactionis suæ modũ. verus autem dolor qui toto corde procedit, veras etiam parit lachrymas & pro maiori delicto indubiè etiam magis ingemiscit, maiori pœna dignissimum se pronuncians: sed quod ad præceptum attinet, iudicium quidè & pœnam subire debet, verum iuxta arbitriũ sacerdotis: sic enim rectè cotritio definitur, ut sit dolor de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum proposito confitendi, & satisfaciendi iuxta arbitrium sacerdotis. Quos ergo D. Ioannes dignos pœnitentiæ fructus exigit, non plenam pro peccatorum magnitudine satisfactionem consensus est postulare, sed dignos intelligit, eos qui veri sunt pœnitentiæ fructus, sicut Apost. etiam à gentibus non-

*Iacob. 4.**August.
Hom. 50.**August.
Hom. 50.*

bus nondum baptizatis digna poenitentiae opera in actis requirit, tales absq; dubio fructus arbitror, quando quis ex animo propter offensam Dei, de peccato dolens, ea praestat, subit, & amplectitur, per quae cognoscit aboleri, quicquid ex peccato mali natum est, non enim amplius dignus & iustus dolor exigit, neque ipsa iustitia amplius postulat. Quando igitur per opera in indulgentijs pie praescripta videt & intelligit culpam & poenam tolli, haud malè aut incongruè dicitur, dignum poenitentiae fructum facere, qui hoc praestat, quo totum quod ex peccato sequutum est malum intelliget destrui & auferri.

Porro veteres nunc allegati (primum notandum est) quod contra eos agitur, qui sine exomologesi, id est, confessione & satisfactione pro arbitrio suo audeant sibi pacem vendicare, & sacrae Eucharistiae percipiendae se ingerere, item & contra presbyteros agunt, qui pestifera quadam adulatione, sic lapsis permittebant, ut videre est apud Cyprianum libro 1. epistol. 8. Agunt (inquit) ut non rogetur Dominus, post culpam criminis, tollatur & poenitentia, nec per Episcop. & sacerdotes Domino satisfiat. Et li. 3. epist. 15. Ante actam poenitentiam, antè exomologesin grauisissimi atq; extremi delicti factam, antè manum ab Episcopo & clero in poenitentiam impositam, offerre pro illis & Eucharistiam dare, id est, Sanctum Domini corpus prophanare audent. Et in sermone de lapsis an-

pñs: antè expiata delicta, antè exomologesi
 factam criminis, ante purgatam conscientiam
 sacrificio & manu sacerdotis, antè offensam
 placatam indignantis Domini, & minantis
 pacem putant esse, quàm quidam verbis falla-
 cibus venditant: non est pax illa sed bellum,
 volunt igitur vt pœnitentes sacerdotum ge-
 nibus adnoluantur, exomologesi faciant,
 & (vt dictum est) pro eorum discretione mo-
 dum satisfactionis subeant. Sicut idem Bea-
 tissimus martyr lapsos admonet, confitean-
 tur singuli quæso fratres, delictum suum dũ
 admitti confessio eius potest, dum satisfa-
 ctio & remissio facta per sacerdotes apud Do-
 minum grata est: Sic enim à sacris concilijs *Concil.*
 traditur tertiam esse partem pœnitentiæ sa- *Florent.*
 tisfactionem pro peccatis, secundum arbi-
 trium sacerdotis. Secundo volunt idem san-
 ctiss. Patres (vti rectè ab Adriano & Ruaro
 disputatum est) compunctionem & pœni-
 tiam in relapsis, cõsiderata peccati magnitu-
 dine, debere quoq; seruata aliquã proporti-
 one esse magnã, seriã, grauẽ, & laboriosã,
 vtpote quæ toto corde, & in tota tribulatio-
 ne animæ iuxta scripturam fieri debet. Ecce, *Dent. 4.*
 inquit Apost, hoc ipsum secundum Deum, *2. Cor. 7.*
 contristari, quantam in vobis operatur solli-
 citudinem, sed indignationem, sed timorẽ,
 sed æmulationem, sed vindictam, manifestè
 significans veram pœnitentiam & Dei amo-
 re & peccati odio vehementer & intentè pa-
 ratam esse & accensam, vt multum & gra-
 uiter peccatum in se dolendo vindicet.

Quæ

Lib. 3. E.
p. 15.

Quæ verò amplius Patres exaggerant secundum æquitatem quantum à sacerdote pœnitentiã iniungente, tum à pœnitente seruari benè deceret, & ex sano consilio quo pœnitentium saluti consulunt, & curandis vulneribus congruam proponunt medicinam, censendi sunt tradere, sicut & illud quod epist. 15. petit & hortatur Cyprianus, vt quos martyres viderent & noscerent, quorum pœnitentiã satisfactioni proximam conspicerent, Episcopo commendaret: Vbi verò plenam & iustam idem martyr pœnitentiã in relapso postulat, sicuti libr. 4. epist. 2. & locis iam citatis legitur, non aliam quam haud simulatam, vt patet locum inspicienti, sed veram quæ pleno corde sacerdotis indicis sui atque vicarij, Dei arbitrio se submittit. Cœterum nunc quæstiones & admirationes occurrunt, quomodo se habeant Indulgentiæ quæ de mille & pluribus tubinde annis leguntur; Item quæ plenariè vel ad quinquaginta annos pro visitanda ecclesia, pro eleemosyna vel pro precatiunculis aliquot alijsq; similibus paruis & modicis pietis exercitijs conceduntur: Nam si istiulmodi tam faciles atq; frequentes cõdonationes, vim suam habeant, iam inania videntur eleemosynarum, Ieiuniorum, remedia, quæ ad placandum Deum scriptura cum hilaritate & promptitudine præscribit, & si animis in purgatorio hoc modo succurritur, vix alijs suffragijs opus fuerit, quibus vt sine temeritate & præiudicio respondeamus, primum dubitan-

dubitandum non est, multas circumferri & annotari indulgentias, quæ propria hominũ præsumptione, & audacia confictæ sunt. Deinde multas inueniri quæ per nimiam sollicitantium ambitionem non attendentibus prælatis per scribas & notarios obreptitiæ & surreptitiæ impetratæ sunt: Norunt enim sanctissimi Antistites huius thesauri se non dominos sed dispensatores & ministros à Christo constitutos, vt non pro solo fauore, sed legitima & rationabili causa, quam verifimiliter Christo probari sperent, eum dispensari possint, & debeant, tâquam iudices videlicet in causis peccatorum pro salute delinquentium & ecclesiæ ædificatione constituti: Deus enim est qui ipsorum ministerio solus peccata dimittit, & thesauro suo prouidet, (vt inquit Tertullianus) ne quis indignus obrepat, neque irrationabilibus nostris motibus vt est apud Dionysium sapientissima diuinitas quasi ministra obsequitur, vnde etiam spiritum sanctum accipiunt, vt discrete, prudenter, & fideliter in hoc foro pœnitentia versentur: Ad hæc etiam si per se parua sint, quæ imponuntur, sæpè tamen relata ad finem & modum propter quod gratiæ conceduntur, eximiã quandam pietatem, & virtutis excellentiam continent, neq; enim magna admodum aut laboriosa fuerunt, si per se consideres opera magdalenæ & Publicani: quorum intuitu plenam à benignissimo Deo indulgentiam consecutæ sunt: quoniam amor & humilitas (vnde profecta sunt) magna

*Tertull.
de peni-
tentia.
Dionys.
in fine de
eccl. hier.*

telam adijci, in quantum clauēs ecclesiæ se extendunt: qua formula significatur, quod tantas indulgentias qui promereri cupiunt, debent se præfundâ humilitate, & excellentia quadam charitatis facere idoneos, & tantæ gratiæ capaces, vbi verò absolutè & non surreptitiè, sed conuenienti iudicio & maturitate conceduntur, nihil hæsitandum esse censuerim, tum quia rationale esse homini gratiam constat, vtpote quæ licet, non summa tamen ex ratione & causa quæ probatur, pia, bona, & iusta proficiscitur, tum quia supremus iudex ratum apud se futurum pollicitus est, quod hoc modo ab eius vicario dissoluitur, vt rectissimè a Clemente dictum sit, Pontificibus munus istud exequendum commissum esse, ex rationabilibus & proprijs causis, prout cum Deo expedire cognoscerent, sic enim dum agunt, tunc vt Pontifices (sicut Dionysius loquitur) & sicut Dei ministri ac vicarij agunt. Alioqui quod aliter ab illis subinde extorquetur, velut surreptitiū, viribus quatenus eiusmodi caret, & illegitimum est. Vt igitur concludamus, indulgentiæ vt verè sint efficaces, sufficit, quod causa verè pia sit, & ipsi Pontifici sic cum Deo expedire videatur, quòd sine dubio semper inuenitur, vbi sacris Pontificibus non obrepitur, neque ipsis inscijs aut non aduertentibus procurantur, & si hic eos errare contigerit, ipsi quidè rationem Domino suo reddent, pœnitentium tamen spes & fiducia non fallitur.

Quod

quod autem de eleemosinis & ieiunijs alijsque poenitentiae & charitatis remedijs quae consuluntur in scripturis, obijcitur, nequaquam ex legitimis & maturis indulgentijs oritur, tum quia homini gratiae talia & aequi pollentia prout cōsuluntur in scripturis exigunt & praescribunt: similiter & Confessarij solent huiusmodi pro statu poenitentis iniungere, tum etiam quia in charitate qui indulgentias percipit, pro loco & tempore ex ipsa vi dilectionis gratiarum actione copiosius eadem exercebit: Oportet enim considerare filios esse, Christi sanguine Patri reconciliatos, quibus indulgentias ecclesia impartitur, qui peccata sua ex amore deffere nō desinunt, & honorum operum abundantia studēt, pro sua infirmitate indulgentissimo patri gratias agere: Quod autē ad defunctos attinet quia illi in loco sunt iudicij, vbi ipsi Domino rationem reddunt, rarō & non temerē ecclesia indulgentias impartitur, ac quae pro illis sunt suffragia, saepē ab ijs qui non sunt in statu gratiae peraguntur, quo casu neque opera ipsa, neque indulgentiae pro defunctis satisfaciunt, quibus quod omnibus quae nunc dicta sunt, commune est. Adijce, multa esse & varia (vt piē à D. Rossensi in hoc argumētō annotatur) Diuinā misericordiae praesidia, quibus pro locorum, temporum & hominum, atque officiorum varietate, modica nostra fides in Christo roboratur, & per passionem eius peccatorum remissionem consequimur, velut si fons aliquis immēsus per

multos

multos canales & foramina, aquas suas diffundat, quas hoc loco iste, alius alibi, pro rerum oportunitate & sua capacitate haurit; & quia in singulis fumus imperfecti, omnia pro tempore & loco prudenter amplectimur, viuentes sæpè & grauitè offendunt, & si confiteantur non statim omnes affectus, saltem veniales exuunt, quibus permanentibus reatus eorum non deletur, atque proinde continuus purgationibus, orationibus, eleemosynis, ieiunijs indigēt. Postremo virtutes ipsę in radice charitatis & prudentiæ (vt etiam iuxta philosophos vnanimi consensu tradunt Theologi) connexę sunt, quoniam igitur quę indulgentijs præscribuntur vt opera virtutum, (sicut antea dictū est) exiguntur, omnino præsupponitur quod & ista ex fide piè & sanctè cum fiducia ac sine superstitione humiliter facient, & alia pietatis officia pro loco & tempore non omitterent, nam ad augmentum & non in diminutionem suffragiorum, & bonorum pro defunctis operum, indulgentiæ conceduntur.

(:)

DE FIRMITATE CATHEDRAE PETRI.

PROPOSITIO.

Promissio facta Beato Petro non patitur, ut Pontifex Romanus in fidei & morum negotijs ex officio & auctoritate capitis agens definiat aliquid, quod cum veritate vel fide pugnet.

Nihil magis pro fidei unitate in ecclesia tuenda est necessarium, quam ut auctoritas & privilegium cathedrae Petri, seu sedis Apostolicæ benè cognita & perspecta habeantur & agnoscantur. Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt (ait Cyprianus) aut nata sunt schismata, quam inde quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur. Vnde mirandum simul & dolendum quod etiam nonnulli catholici scriptores tam perplexè & variè de firmitate Cathedrae Petri, aliter sanè quam conuenit pro honore & conditione Petri, differunt. Nam si hic non certa & indubitata habeatur sententia, vera quoque fidei unitas retineri non poterit, neque ecclesiae prospectum

*Cyprian.
lib. 1. ep. 3*

spectum erit quo minus eius filij omni vento
 doctrinæ moueantur. Quare sepositis incer-
 tis & dubijs opinionibus, id quod verissima
 habet ecclesiæ traditio, & scripturæ manife-
 stæ conuincunt, liberè profitendum est. Id
 enim Ecclesiæ ab initio traditum est, maio-
 res & difficiliore Ecclesiæ quæstiones ad
 summum Pontificem Petri successorem re-
 ferendas esse, atque eius definitioni inhæ-
 rendum, quemadmodum in omnibus contro-
 uersijs quæ de fide post obitum Apostolorum
 exortæ sunt, sanctissimi Patres, martyres &
 confessores fecerunt, & hæreses hac ratione
 damnatas etiam sine generali Concilio vitā-
 das populo proposuerunt & extinxerunt.
 Nam Valentiniani, Manichæi, Nouatiani,
 Acrius, Iouinianus, Helutius, Pelagius &
 alij quam plurimi errorum imitatores, so-
 lius sedis Apostolicæ autoritate damnati
 sunt, & eorum dogmata pro hæresibus a po-
 pulo Christiano habita, vt rectissimè à dno
 Bonauentura dictum sit: Malum esse nō tol-
 lerandum in fide vel moribus: Pontificis de-
 finitioni dogmatizare contrarium, approbā-
 do quod ipse reprobat, reedificando quod
 destruit. Vnde beatissimus Augustinus, quā-
 do quæstiones Pelagij fuerant an Pontificem
 relata, & eiusdem super illis ædita & habita
 esset sententia, docuit hoc iudicium suffice-
 re: Fratres mei (inquit) compatimini me-
 cum, vbi tales inueneritis, occultare nolite:
 non sit in vobis peruersa misericordia, prorsus
 vbi tales inueneritis, occultare nolite, re-

*Decret.
 dist. 42:*

*D. Bonauentura, in
 Apol. præ
 paup. ca.
 i. resp. 1.*

darguite cōtradicientes & resistentes ad nos perducite, iam enim de hac causa duo Concilia missa sunt ad sedem Apostolicam, inde etiam rescripta venerunt, causa finita est, vtinam aliquando finiatur error. Cumque Pelagiani generalem synodi congregationē postularent, ille non opus fuisse docens, tradit hoc sedis Apostolicæ iudicium competens, & sufficiens esse, & vbiunque isti lupi apparuerint, conterendi sint. Sanè in definitione si posset errare Pontifex, nequaquam iudicium eius competens aut sufficiens in negotio fidei (cui falsum subesse non potest) cerneri deberet. Prospexit itaque Dominus ecclesiæ suæ quando magno compendio vnum constituit, cuius in omnibus sententiam tutò sequi possumus. Primum enim Beato Petro quem totius ouilis sui pastorem voluit constituere, haud obscuris verbis hanc sententiæ firmitatem pollicitus est, quando enim pro fidei suæ merito atque constantia volens honorare dixit: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam & portæ inferi nō præualebunt aduersus eam, quod in Hebraicō Euangelio ad verbum dicitur: Tu es Cephias & super hūc Cephiam ædificabo ecclesiā meam. Nam apud Iohannē cum ad Christum Simon adduceretur, dixit illi Iesus: Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephias, quod interpretatur Petrus. Hac sententia Dominus clarissimè pollicetur, Petrum fore velut firmissimam Petram ac rupem ex qua eius ædificaretur ecclesia, quæ propter

Lib. 4. cōtra duas Epistol. Pelagiana. morū cap. 3. ult. & li. 3. cont. Iulian. ca. 1

Matt. 16.

Iohann. 1.

propter firmitatem Petre vnde esset excisa, ipsa quoq; immobilis & inflexilis permaneret. Siquidem firmitatem ecclesie ex petra vnde exciditur deriuandam significat, propterea enim contra eam portæ inferi non prævalent, quia ædificata est supra petram, ædificata (inquam) non sicut domus staminea aut lutea posset tui alicui imponi, quæ facillimè ventis dimoueri queat, sed sic super Petram, vt (sicut loquitur Esaias) inde excisa sit, vt ipsa petra quatenus excauata & excisa est, habens in se ipsa mansionem, sit domus & ecclesia Christi, eam firmissimè sustinens. Quamquam autem Christus Dominus verè ipse sit petra, hic tamen Simonem, quem vice sua pastorem ecclesie fieri voluit, in consortium nominis & honoris pro sua erga ecclesiam bonitate assumpsit, eundem sua protectione, defensione & assistentia ita muniendum, vt & ipsum contra portas inferi petram effecerit. Quod enim Simonem ipsum intellexerit, quando dixit supra hanc petram, qui verba Christi perpendit dubitare non potest: præcedit enim proximè de Petro: tu es Petrus, & mox subiungit, super hanc petram. Quam igitur aliam (si conuenienter verba ista accipies) poteris intelligere petram, quam quæ proximè designata erat: tu es Petrus? cui subiiciens, & super hanc petram, illam apertè demonstrat, quæ hoc nomine Petrus iuxta nominis rationem designatur, hoc enim Sapientia Dei non inaniter Simoni dixit, quasi nihil aliud quam eum

alio nomine appellare voluerit, sed absque
 omni dubitatione vim & rationem nominis
 (Petrus) quod à petra dicitur attendens, Si-
 monem hoc nomine pro fide sua honorauit
 & remunerauit, quasi diceret: ego te facio
 Petrum, qui instar rupis & saxi sub mea pro-
 tectione sis immobilis, potens & firmus con-
 tra infernales potestates, & super te sic fir-
 mum & immobilem ædificabo ecclesiam
 meam. Ideoque Beatissimus Apostolus,
 iuxta Hieronymum, Hilarium, Cypria-
 num, Ambrosium, Chryostomum, Leonem,
 & alios sanctissimos veteres dicitur ex hoc
 loco fundamentum Ecclesiæ. Accedit quod
 hoc loco nulla Christi fit mentio, vt nulla
 probabilitate ad personam Christi referri
 queat, quod istuc de petra dicitur. Deinde om-
 nes ab initio sancti, totaq; Ciuitas Dei ab
 origine mundi super Christum ædificata est,
 super hanc verò petram iam deinceps se ædi-
 ficaturum, id est, omnes oues & filios in vnũ
 sub Petri obedientia & fide collecturum pol-
 licetur. Nam ridicula videbitur demonstra-
 tio, si Petro quem solemniter volens hono-
 rare dicebat: & ego dico tibi, quia tu es Pe-
 trus, si, inquam Petro relicto ad se demonstrati-
 onem conuertisset, & super hanc petram,
 quid enim hoc ad Petrum? ad quod proposi-
 tum? quorsum inane nomen Petrus? Quare si
 rectè, vt cõsequenter textus exigit, verba do-
 mini accipis, dices Petrum demonstrari su-
 per hanc petram, quam videlicet nomine Pe-
 tri exprimi & designari voluit. Altera eius-
 dem ar-

dem argumēti scriptura manifestè & sine metaphora hanc prærogatiuam promittit. Nam in cœna nouissima iam mortem pro ecclesia subiturus, Dominus ait Simoni: Simon ecce *Luce 22.* Sathanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autē rogavi pro te vt non deficiat fides tua, & tu aliquando cōuersus confirma fratres tuos. Hoc Dñs dixit Simoni pro tempore quo post gloriosam suā resurrectionē regnum eius esset in hoc mundo virtute passionis eius erigendum, de quo proximè dixerat: & ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeat is super thronos iudicantes duodecim trib. Israel. In hoc itaq; regno quod est ecclesia cū Petrum, sicut regni natura vnū caput exigit, suo loco omnib. præficere vellet, eum pro totius regni contra sathanā qui incessanter regnum esset oppugnaturus, oratione sua muniuit, ne in fide deficeret, vt oues dum facile pastoris sui vicarij Christi fidem perspicerēt & intelligerent, hanc sequentes, possent etiā facillimè oēs sathanæ laqueos euitare. Cum autē persona Simonis non semper illic esset permansurā, ecclesia autē & regnum perpetuò staret: nō aliter per has pulcherrimas Christi promissiones ecclesię consultum fuit, q̄ quę his promissa sunt Petro, etiam ad successores eius pertinere intelligerentur. Dicuntur enim hæc omnia Petro tanquam futuro Christi vicario, ac totius ecclesię pastori, vtpote quibus & futurus pastor significatur, & pro

eius & ecclesiæ consolatione tanta in officio
 assistentia promittitur: quod enim dicit: &
 tu aliquando conuersus confirma fratres
 tuos, ad caput & pastorem fratrum pertinet,
 & quod de oppugnatione Sathanæ comme-
 morat, non pro illo tantum tempore, sed
 quamdiu regnabit ecclesia, verum est. Deni-
 que quod apud Mattheum dicit se super pe-
 tram ædificaturum ecclesiam, non pro die-
 bus Petri duntaxat, sed toto tempore, quo
 vsque ad consummationem sæculi ædifica-
 tur ecclesia, intelligi debet: quia videlicet
 omnes Christo authore ac protectore in v-
 num ouile, sub obedientia & fide successo-
 ris Petri vicarij Christi colligimur. Ex qui-
 bus sententijs, tametsi Pigijs in sua eccle-
 siastica Hierarchia colligat, Papam non pos-
 se fieri hæreticum, aut simpliciter in fide
 errare, cuius sententia nescio, an euiden-
 ter & veraciter posset confutari, nunquam
 enim illud visum est, non amplius tamen
 traditum est ecclesiæ, quam quod spiritus
 sanctus ipsum in iudicialiter definiendo
 non patietur in fide errare, nam quæ dicta
 sunt, ad Simonem pertinent, vt erat futurus
 Christi vicarius, Iudex & pastor ecclesiæ, si-
 cut dispono, inquit Dominus, vobis reg-
 num, vt sedetis super thronos iudicantes
 duodecim tribus Israel, quorum omnium i-
 pse Simon generalis futurus iudex significa-
 tur, quando ad eum dicitur, & tu aliquando
 conuersus confirma fratres tuos, sicut post

omnium ouium & agnorum Christi rector & pastor constitutus est, quando tam grauius & serio alijs presentibus illi peculiariter & nulla personarum distinctione dictum est, pasce agnos meos, pasce oues meas, & quando super ipsum dicebatur ecclesia edificanda, non simpliciter eius persona spectabatur, sed super ipsum ut erat futurus Christi vicarius. Ex his, inquam, ecclesie traditum est, quod Pontifex agens ut Pontifex, (sicut loquitur Dionysius & Ioannes vigesimus secundus) & ex autoritate capitis definiens Christi protectione & assistentia non errabit: quomodo considerata pontificis autoritas, Cathedra Petri & sedis Apostolicæ nuncupatur. Vnde Diuus Bernardus ad Innocentium: oportet, inquit, referri ad vestrum Apostolatam pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt: Dignum namque arbitror ibi potissimum refarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua sedis, cui enim alteri aliquando dictum est; ego pro te rogavi Petre ut non deficiat fides tua, quomodo Lucius, Foelix, Marcus & Agatho pontifices ex his verbis sedis Apostolicæ sententiam in causa fidei ab omnibus sequendam esse docent. Et Diuus Hieronymus ad Damasum. cum successore, inquit, piscatoris & discipulo crucis, loquor: ego nullum primum nisi Christum sequens beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri communionem consocior, non

*De Eccl.
Hierarb.
in extra.
uagant.
de verbo-
rum sig-
nificat.
Epist. 190*

*Epist. ad
Damas.
cuius mi-
tium est
Quonia
vetusto.*

*Picum Mi-
randula
in Apolo.*

noui Vitalem, Melesium respuo, ignoro Paulinum: qui tecum non colligit, spargit. Et rursus epistola mox sequenti: quorundam circa Manentium antiqua surgit in me auctoritas, ego interim clamito: si quis Cathedræ Petri iungitur, meus est. Et quoniam nonnulli Ioannem Picum Mirandulam in contrarium solent adducere, non pigebit etiam sententiam illius, aliàs non magno opere necessariam huc attexere: cum enim multas ille disputandas sententias proposuisset, & ob nonnullas velut suspectas non optimè audiret, in Apologia sic scriptum reliquit: iudicabit de his sancta sedes, & sedens in ea Innocentius octauus, cuius iudicium negligere aut violare nephas & flagitium est. Porro pulcherrima sunt, quæ Catholici ex Aegypto Episcopi olim ad Fœlicem episcopum de hoc sedis Apostolicæ priuilegio scripserunt: vestra sancta Romana sedes, inquit, firmentum à Deo fixum & immobile percepit: quoniam ipsam formam vniuersorum titulorum lucidissimam Dominus Iesus Christus vestram Apostolicam constituit sedem; ipsa est enim sacer vertex in quo omnes vertuntur, sustentantur, releuantur: Tu es (sicut diuinum veraciter testatur eloquium) Petrus & super fundamentum ecclesiæ columnæ, id est, Episcopi tibi sunt confirmatæ: tu prophanarum hæresum & impetitorum atq; omnium infestantium depositor, vt princeps & doctor caputque omnium orthodoxæ doctrinæ immaculatæ fidei ex-

dei existis: quibus omnibus debitè consideratis facillè est quorùdam refellere inuentiones magis ex diffidentia & fidei infirmitate, quam vera ratione excogitatas, quorù isti opinantur sedem Apostolicam posse quidem ad tempus in errorem incidere, sed non finaliter in eo permanere, vt quod vnus aliquando vt homo malè sensit, alius vel idem ipse statim corrigat: quemadmodum in causa matrimoniali contigisse videtur in decretalibus, de sponsa duorum, capitulo (licet) vbi Alexander tertius aliter respondet quam à quibusdam prædecessoribus fuerat aliquando iudicatum: similiter in sexta Synodo generali Honorio pontifici Monothelitarum error imponitur, sicut & de Liberio quidam voluit, quod tandem ab Arianis victus subscripserit, & manifestè dicitur in distinctionibus, quòd Papa à fide deuiare possit. Alij imaginantur pontificem quando legitimè materiam discutit & ordinatè pro rei difficultate procedit, adhibitis in consilium qui pro ecclesiæ consuetudine solent in his adhiberi, tunc demum non posse in definiendo aberrare. Quæ speculationes neque cum verbis & promissis Christi, neque cum obedientia & fide, quæ secundum ecclesiæ traditionem debetur pontifici, conueniunt: etenim qui dixit: rogavi pro te, vt non deficiat fides tua, quid aliud significare voluit, quam quod fides eius nunquam deficeret, siquidem manifestum est; eiusmodi negatione totum id quod

*De sponsa
duorum
cap. licet.*

*Sexta Synodus
Cō-
stantino-
politan.*

*Dist. 40.
cap. Si
Papa.*

quod futurum est temporis compræhendit
 sicut & quando dixit: portas inferi ecclesiæ
 non præualituras, proculdubio id significa-
 re voluit: quod nunquam prævalerent: si-
 cut id nequaquam patitur petræ natura (vn-
 de hanc firmitudinem habet ecclesia) vt ali-
 quando moueri possit, cumque vnus Ponti-
 fex non maioris honoris & authoritatis est
 populo Christiano quam alius, neque subdi-
 torum est discutere quonam modo sui supe-
 riores procedant, nulla est Christi fidelibus
 (qui solam intuentur anthoritatem) ratio,
 cur vni potius vno tempore credant & obe-
 diant quam alijs. Ad quem modum nulla
 ouibus Christi certitudo relinquatur, quod
 in subortis quæstionibus sequi debeât: quã-
 do etiam de generalibus Concilijs humana
 posset temeritas aliquando suspicari aut ti-
 mere, ne non legitimè & sufficienter essent
 omnia discussa, atque semel admissa hac mu-
 tabilitate, & data iudicandi licentia, neuti-
 quam per firmitudinem petræ prospectum
 erit ecclesiæ, ne sicut paruuli varijs doctri-
 næ ventis circumferantur. Quamobrem ad
 proposita exempla paucis respondendum
 est, Sacros pontifices non omnia quę sentiunt,
 iudicant, aut opinantur, & vt viri docti scri-
 pto vel verbo proferunt, statim ea definire
 & iudicialiter pro sententijs fidei capitis au-
 thoritate decernere, sed cuiusmodi sunt ser-
 mones, epistolæ, & commentaria Gregorij,
 Leonis & aliorum Doctissimorum pontifi-
 cum plurima scripta, multa ab illis quomo-
 do ab

do ab alijs Episcopis & professoribus sine præiudicio & definiendi autoritate profiscuntur: quod in nuper allegata extrauagante bene annotat Ioânes vigesimussecundus. Promisit autem Dominus non vt opinione & communi iudicio non aliquando fallerentur, sed ne fides eorum deficeret, quæ nisi definitus sit error, non deficit. sic itaque de Coelestino cuius sententia per Alexandrum in causa matrimoniali correctâ est, censendum est, sicut certissimum est, plurimas decretales sine definitione & vltima resolutione, non interposita capitis autoritate, sed velut à doctoribus, primum à pontificibus æditas esse. Quod vero ad Honorium pertinet, qui in numero pontificum 63. inuenitur, eruditè & confidenter declarat Adrianus Pontifex, quod orientales in iudicâdo Honorio suæ facultatis limites excefferint, sicut & reuera res non ita habuit, quemadmodum Græcis persuasum fuerat: patet enim euidenter ex epistola quam scribit Sergio Constantinopolitano (vnde erroris nata est suspicio) quod nihil aliud voluerit Honorius, quam quod Christus Dñs vnus sit operator, quod quidâ in Concilio dum audirent, non rectè intellexerunt eum diuersas in Christo actiones & voluntates negare. De Liberio autem tamesi Hieronymus scribat eum à Fortunatiano detestabili Episcopo Ariano fractum, & ad subscriptionem hæreseos compulsum, constat tamen ex Athanasio,

*In Conci.
8. actio. 6*

*Concil. 6.
actio. 11.*

*Hiero: in
catalog.
scriptorū
eccles.
Lubr. 2.
Theodo-
reti ca. 19
et 17.*

*Athanas.
in Apolo.*

sio, gra :

sio, & ecclesiastica historia, quam constanter, etiam cum nunc ageretur in exilium pro Athanasio & fide Nicena steterit. Nichil interim mirum est, neque huic repugnat sententiæ, quod sicut de Marcelli, qui litauerat idolis, lapsu & pœnitentia legitimus, id ipsam de Liberio confiteamur, quod primo priuata infirmitate peccauerit, sed errorem nulla authoritate defendit, aut definiendo proposuit, quemadmodum si alius concedatur in hæresim labi posse (quod auertat Deus & nunquam adhuc visum aut probatum fuit) de hoc interim ecclesia secura est, quod ex ipsa Cathedra, id est, ipso officio & authoritate capitis nunquam definitionem erroris audiet: sic enim rectè Cathedram, seu sedem ipsam (quod dicitur Metaphoricè) intelligimus authoritatem, qua tanquam præsidens vice & nomine Christi, velut eius vicarij & generales Ecclesiæ præpositi in causa fidei & morum Pontifices definitè, & vt iudices aliquid resoluunt, quos ad tale in fide iudicium, iuxta Christi promissiones, nunquam Spiritus sanctus deuenire permittet, nisi rebus sic expensis & consideratis, vt error subesse non possit: hoc enim & natura Petræ sic exigit, & fidei, quæ in ecclesia debet esse, vnitatis & certitudo postulat: ideoque verbis

erudi-

eruditissimi Eudæ, postea Pij secundi ver-
bis concludimus: Hoc, inquit, ausum dicere,
Romanus præsul indubitatus nemo vn-
quam inuentus est falsæ doctri-
næ publicus asser-
tor.

*Aeneas
Sylvius
dialogo
cõt. Bohe-
mos ep. 3*

F I N I S.

ERRA

ERRATA GRAVIORA
 HOC MODO CORRI-
 genda.

Euangelia consentiamus, lege Euangelio con-
sentiamus Pag. 80. lin. 14

Amplius sit (adde) oportet pag. 88. l. 12

Et Spiritus Deificet, Et si Spiritus Deificet,
 pag. 88. l. 13

Omnium } *Omnino* pag. 119. l. 8

Comparentum, } *cōparent tū* p. 149. l. 18

Virginitas } *Virginitas,* p. 158. l. 14

Præstari } *præstare,* pag. 185. l. 26

Statum } *Statim,* pag. 217. l. 9

Et } *Ve* p. 316. l. 26

Quidem } *Quidam* p. 318. l. 20

Sine } *Sive* p. 334. l. 30. et 31

Propheta occult. } *Propheta occulta,* pa.

ta, } 351 l. 10

Periculo } *populo* p. 351. l. 19

Viderunt } *vidit* p. ead. l. 27

Christo } *Christi* p. 380. l. 6

Cætera legentium iudicio relinquuntur.

INDEX

INDEX RERVM LOCORVMQVE INSIG- NIORVM TOTIVS OPERIS.

A

Stus hominis bo-
nus an pri^o à Deo
procedat, an ex
libero arbit. pag.

194.

Adam.

Adam non peccauit vt singu-
laris homo, 28. co peccante
peccauimus nos oēs. ibid.
eo corrupto corrupta est to-
ta nostra natura. ibid.

Adami peccati grauitas 34

Primum eius peccatum in nos
transfunditur, non item
cætera. 39

Primum illius peccatum com-
plectitur alia multa. 42

Adam creatus in gratia. 95. &
seq.

Amor.

Amor & charitas an rectè pro
eodem ponantur. 245

Amor quomodo in homine
nascatur. ibid. & 251
effectus amoris. 145.

Angelus.

Angeli creati sunt in gratia. 96
liberum habent arbitrium;

sed aliter quam homo. 175

Boni & mali angeli an pos-
sint mereri. 179

Angelorum, Adami & cæte-
rorum electorū discrimen
quoad gratiam. 229

Angeli omnia quæ à nobis
geruntur cognoscunt. 346

Angelos inuocarunt anti-
qui patres. 348

Anima.

Qua vi corpori iungatur. 35
& seq.

Quando est ordinata, quan-
do inordinata. 39

Appetitus sensibilis vitia ex
originali peccato contra-
cta. 41

Arbitrium & iudiciū quo-
modo differant. 169

B

Baptismus.

Baptismi varia dona & effe-
ctus. 308

Baptismum paruulis neces-
sarium esse multis proba-
tur rationibus. 68. & seq.

Idem diuersis patrum testi-
monijs

D

I N D E X.

- monijs conuincitur. [74.](#) & [Non habitat in corpore sub-](#)
 feq. [dito peccatis.](#) [252](#)
- Beatitudo.
- Beatitudo & iustitia cōuer-
 tuntur. [292](#) Eam non habent ethnici, he-
 retici, aut schismatici. [238](#)
- Beatitudinis status quis. [340](#) Duplicē habet charitas amo-
 & seq. [ris motum.](#) [246](#)
- C.
- Caro.
- Carnis rebellio nō est ipsum
 peccatum Adami, sed eius
 sequela. [52](#) Specie differt ab alijs diligē-
 di modis. [254](#)
- Causæ.
- Causarum mouentium ordo
 inter se. [116.](#) [122.](#) & [123](#) An homo scire possit, chari-
 tatem habeat an non. [274](#)
 feq. & [281.](#) vnde id scire pos-
 sit. [278.](#) & [279.](#) præceptum
 charitatis quousq; se exten-
 dat. [276](#)
- Charitas.
- Cur in mundum venerit. [6.](#)
- Quid propriè sit. [249.](#) & [257](#) An liberi arbitrij fuerit. [180](#)
- Charitas est amicitia. [249](#) Circuncisio.
- Est donum Spiritus S. inha-
 bitantis. [253](#) Valebat olim in paruulis ad
 significandam purgationē
 ab originali peccato. [6](#)
- Est proprius fruct⁹ gratiæ. [90](#) Instituta est contra originale
 peccatum. [70](#)
- Est gratia noui testamēti. [258](#)
- Est primaria iustitiæ virtus,
 per quam iusti principali-
 ter operantur. [317](#)
- Charitas inchoata, inchoata
 est iustitia &c. quo sensu ab
 Augustino dictum sit. [117](#)
- Charitas & amor pro eodem
 ponuntur. [245](#)
- Charitas & iustitia non sunt
 idem. [316](#)
- Quando & quomodo homi-
 ni infundatur. [130.](#) & [131](#)
- An reperiatur in homine si-
 mul cū reatu dānationis. [259.](#) & [262](#)
- Christus.
- Cur in mundum venerit. [6.](#)
- An liberi arbitrij fuerit. [180](#)
- Circuncisio.
- Valebat olim in paruulis ad
 significandam purgationē
 ab originali peccato. [6](#)
- Instituta est contra originale
 peccatum. [70](#)
- Claues.
- Claues in Ecclesia ad quid
 valcant. [372.](#) & [376.](#)
- Vfus clauium. [385](#)
- Cælum.
- Cælum quibus sit præperatū
 pag. [303.](#) & feq.
- Concupiscentia.
- Quid sit. [59](#)
- Est dispositio. [66](#)
- Est desiderium peccati [54](#)
- Per totum corpus est resper-
 sa, & ad omnia peccata se
 exten-

I N D E X

- extendit, non ad genitalia tantum, 54. ex peccato generationis homini adhaeret. 36 non est à Deo. 58. & 59. Subiectum eius quod 66. effectus eius est deficere à plenitudine iustitiæ 67. eius oppositum 66. Non potuit assumi à Christo 58. & 61.
- Quousq; in baptif. sanetur. 59 Cur in renatis relinquatur. 66. in renatis esse veri nominis peccatum docent Lutherus & Caluinus 4. & seq. quæ ex hoc errore sequantur absurda 53. non esse veri nominis peccatū in baptizatis multis conuincitur rationibus 46. & seq. item 60. & 62. quomodo in baptizatis maneat actū, trāseat reatu 63. quo sensū in renatis vitium sit & deformitas 67.
- Concupiscentia nec bona est nec indifferens, vt statuit Iulianus 54. & seq. de concupiscentia variæ quæstiones 62. & seq.
- Concursus Dei generalis.
- Quid sit, & in quo posita 117. non est idem quod gratia Christi generalis 101. nec idem quod gratia ad singulos actus necessaria 124. huius concursus & gratiæ co-
- operantis discrimē 197. hūc concursum negant Pelagiani 122. de eo controuersia inter doctores 113 concurrit Deus singulis actionibus nostris 112 Quomodo Deus concurrat 114. & 122. & seq. Confessio.
- Confessio in pœnitente non est opus iustitiæ 294. sed est initium iustitiæ. ibid. & 324.
- Conscientia.
- Consciētia est radix virtutū. 67. significat habitum. ibid.
- Conuersio impij.
- Quo modo & ordine fiat 128. & seq. item 132.
- Cur omnes homines non conuertantur 139.
- Cur vnus conuertatur alius non 199. & seq.
- Cornelius Centurio.
- Cornel. Cent. Spiritum S. ante baptismum accipiens ante peccatorum suorum fuerit adhuc reus 270. quo sensū iustus dicatur ante baptismum 29.
- D
- Deus.
- Deus quid in homine oderit quid non 63.
- Deus largitor est virtutum omnium 104.
- D d 2 eius

I N D E X.

- eius auxilium nobis in singulis actionibus etiam naturalibus est necessariū. 112
- Quale Dei auxilium nobis sit necessarium. 113
- Deus omnium actionū causa. 121. non est auctor mali culpæ. 117. & seq. item 197. quid in malo culpæ agat Deus, quid non. 118. & 122. quid in actibus naturalibus & nō malis agat Deus. ibid.
- Deus quomodo reprobare dicatur, vide Reprobatio.
- Deus subtrahit peccatori aliquando suam gratiam. 215
- Deus non habitat vbi que per gratiam. 260
- Deum quomodo & ob quid diligamus. 246
- Deificari debet qui Deum dignè amabit. 267
- Diabolus.
- Cur non perseverauerit. 194
- Dæmoniacum se nemo fingere potest. 338
- Durandi error de meritis Sanctorum. 368
- E
- Electio Electi.
- Electio gratia qualis. 209
- Electorum & reprobatorum discrimen. 191
- Electorum & reprobatorū discrimen an à Deo, an verò à libero arb. prius procedat. pag. 194
- Electi an aliquid plus receperint à Deo quam reprob. 191. & seq.
- Electus an ex libero arbitrio habeat quod Spiritui S. acquiescat. 194
- Electi quidā minori vel non abundantiori gratia saluatur quam reprob. quidam habuerunt. 196
- Electorum an aliquid sit meritum. 218. & 226. & 222.
- Electum à reprobo discernit Dei cooperatio. 223
- Ex gratia per liberū arbit. est quod homo electus est. 227
- Electi multi sunt qui per liberum arbitrium poterant esse reprob. ibid.
- Electorum propria nota perseverantia. 228
- Electio ex solo Deo est. 230
- Electorum gratia maior quā quæ data fuit Adæ. ibid. & seq.
- Electorum si quisquā periret falleretur Deus. 204
- Electi unde dicantur. 209.
- In electis Deus sæpe peccata permittit. 214
- Euangelium.
- Euangelij prædicatio nos foris inuitat ad salutem. 128
- Euangelium quid sit. 291
- Euangelium & lex quomodo differant. 290
- F. Fatum

I N D E X.

F

Fatum.

Fati assertor Simō Magus. 161
 Mathematici Stoici & Phari-
 sæi fatum quoq; defende-
 bant. 151

Fides.

Fidei gratia quæ sit. 129
 Fidem qualē intelligat Pau-
 lus cum ait fide nos iustifi-
 cari. 318

Fidei virt⁹ in quo posita. 320
 Fide quomodo iustificari di-
 cimus. 321. & 325

Fides fundamentum omniū
 bonorū operum. 323 & seq.

Fidei lege iusti ab iniustis dif-
 cernuntur. 330.

Finis vltimus.

Finis vltimus actuum huma-
 norum quis 146. qualiter in
 hunc finem actus nostri re-
 ferendi. ibid.

G

Gratia.

Gratiæ gratificantis insignis
 descriptio. 86

In anima hominis cōstituta
 omnium virtutum est ma-
 ter. 41. est arra qua per Spi-
 ritum S. Christo incorpora-
 mur. 81. est odor suauissim⁹
 in vestibus & ferrum ignis
 participatione candescēs. 87
 nō est sola Dei operatio sed
 nature sanatio. 105

est animæ vera pulchritu-
 do. 302. est cœleste & diui-
 num nomen. 89. decor hu-
 ius gratiæ homini incogni-
 tus. 278. differentia gratiæ in
 primo statu innocenti & e-
 ius quæ data est per Christū
 electis. 230. & seq. eius digni-
 tates & excellentiæ decē. 84

Gratia nō ex meritis, sed gra-
 tis datur. 83. nulla creata na-
 tura eam ex se habere po-
 test. 89. Quo modo & ordi-
 ne homo eam consequatur
 128. & seq. qualem gratiam
 singula sacramenta confe-
 rant, 107. quomodo paula-
 tim augeatur & perficiatur.
 138. augmentum gratiæ qui-
 bus medijs impetretur. 230

Gratia sponsas Christi facit.
 85. proprium eius est deifi-
 care. 88. proprius est fructus
 charitas. 90

Gratia in statu corruptæ na-
 turæ plura includit, quàm
 ea quæ in statu innocentiæ re-
 quirebatur. 93

Gratiæ Christi tribuenda est
 tota naturæ nostræ restau-
 ratio. 99. & seq. similiter &
 salus nostra. 100. per gratiā
 Christi non solum suadetur
 bonum, sed & persuadetur
 102. quomodo gratia velle
 bonum in homine opere-

I N D E X.

- tur 108. quid homo sine gratia possit, quid non possit 143. & seq.
- Gratiam quidquid præcedat in homine an viciosum. 97.
- Gratia ad singulos hominū actus datur 98. & 125. negāt hoc Pelagiani 125. quomodo detur ad singulos actus. pag. — III
- Gratia ad singulos actus necessaria quid sit 126. & 127
- Gratia vt præuenit, sic & committatur 97. & seq. primus homo an in gratia creatus 95. quæ gratia homini ab initio vitæ vsque ad finem necessaria 129. & seq. sufficiens gratia semper, & omnibus hominibus adest 114
- Gratiam suam aliquādo subtrahit homini Deus 215. & seq. circa hanc gratiam errores Pelagij, Lutheri, & aliorum 79. & seq. contra primum errorem Pelagij | Ecclesiæ definitio 10. contra secundum sententia Augustin. ibid.
- Gratia Christi generalis quid sit 99. generalis gratia Christi in quo posita 101. hæc gratia non est concursus Dei generalis. ibid. nec est sola Dei præueniens motio 102.
- Gratiæ cooperantis & generalis Dei concursus discrimen 197
- Gratia sacramentalis quid sit 94
- H
- Hæreticorum nostrorum de iustificatione inconstantia 283. Hæreses semper auctoritate sedis Apostolicæ damnatæ sunt 403
- Hæreses vnde orientur 402
- Homo.
- In hominum duorum causa consistit fides Christiana 2.
- Homines omnes nasci in peccato originali ostenditur 4. & seq.
- Homo primus an in gratia creatus 95. cur nōlit homo facere quod iustum est 108.
- Homo viator semper è bono malus, & contra fieri potest 182.
- Humilitas.
- Humilitas in iustis vnde oriatur 289.
- I
- Imago & similitudo ad quā homo creatus est, quid sit 96. an imago Dei in homine per peccatum planè deleta sit 145
- Indulgentia.
- Indulgentia quid sit 370. 372 & 373. patribus antiquis indulgentias non fuisse in cogni-

I N D E X.

- gnitas 371. Paulus indulgentias dedit. ibid. valēt quantum sonant 374. unde sit valor indulgentiarum 75. per indulgentias applicantur nobis merita Christi 376. & nos iuuant merita Sanctorum, ibid. cōstitutiones Ecclesiæ de indulgētijs 379. defunctis quomodo profint indulgentiæ 380. & seq. forma qua vtiur Ecclesia in confeiendis indulgētijs pro defunctis. 381
- Indulgētia nō est oratio pro peccatis sed ipsa remissio peccati 382
- Indulgentię per modum suffragij profunt defunctis 388
- Indulgētijs cur Pontifex nō possit absolutē defunctis impendere 389. de indulgētijs mille & amplius annorum quid censendum 396. & 398
- Indulgētiæ quib. conferantur & quib. profint 398. & 400 quando sint legitimæ 399
- Infantes, vide Paruuli.
- Intellectus.
- Intellectus quomodo per peccatū originale vitiatus 41
- Iudicium.
- Iudicij & arbitrij discrimen. pag. 169
- Iudicia Dei mirabilia 242
- Iulianus.
- Iulianus concupiscentiā non esse malam asseruit, contra quem 6. libros scripsit Augustinus 34
- Iustificatio.
- de Iustificatione inconstans sententia hæreticorum 283
- Iustificatio, interna hominis renouatio, & remissio peccatorum simul concurrunt 293. & 298
- Iustificatio impij quid sit 298
- Iustificari fide quid sit 321. & 325
- Iustificari, filium Dei fieri, & Christum induere idem sunt 305
- Iustificationem Pharisei nudis operibus, Græci naturæ ascribebant 333. Pauli & Iacobi sententiæ de iustificatione conciliantur 328. & seq.
- Iustitia Christiana.
- Est animæ anima & forma, 315. non est imputatiua, sed vera 301. est animæ inhærēs 299. est simplex forma, non duplex 308. non est propriij nominis virtus, sed radix omnium virtutum 303. & seq.
- Iustus.
- Quis sit iustus 284. & seq.
- Dd 4 non

I N D E X.

- non potest reputari iustus Aliorum definitio. [154.](#) item
 qui non seruat leg. Dei. [ibi.](#) alia descriptio [172.](#) & [173.](#)
 Iustus idem qui beatus. [292](#) Potentia est nō habitus [173.](#)
 Iustus nemo sine remissione ynde dictū sit & in quo sitū
 peccatorum. [ibid.](#) [169.](#) cur potius liberum arb.
 quam iudicium dicatur. [ib.](#)
 L [In](#) qua animi facultate sitū
 Laus, sit. [170.](#) [voluntas](#) & ratio à
 Laus & vituperium quibus libero arbit. quomodo dif-
 rebus debeatur, & in quibus ferant. [71.](#) arbitrium non
 locum [habeant.](#) [178.](#) & seq. ad intellectum, sed ad cor,
 item. [182](#) id est, voluntatem & affe-
 ctum pertinet. [172](#)
 Lex. Liberi arbitrij & causarū na-
 Lex non nisi voluntati posi- turalium effectus quomo-
 ta est. [56](#) do differant. [17](#)
 Lex Dei non est impossibilis. An liberū arbit. aliquid possit
[181.](#) & [284](#) sine gratia & quid possit.
 Lex ab euangelio quomodo [144. seq. &](#) nihil boni tribu-
 differat. [290](#) endū libero arbitrio quod
 Legis non quæuis obserua- non simul sit gratiæ. [18.](#)
 tio, sed ea quæ fit per spiritū in quibus hominibus locū
 inhabitantem est iustifica- habeat. [170.](#) aliter est in ho-
 tio. [306](#) mine aliter in Angelis. [175](#)
 Liberum arbitrium. an in Christo fuerit. [180. lo-](#)
 Hæretici qui illud negarunt, cum habet in ijs quæ sunt
[151.](#) & [165.](#) iidem refutan- media ad finem. [174.](#) quate-
 tur. [152](#) nus per peccatum vulnera-
 Liberi arbitrij ratio inuesti- tum sit, & quatenus sanum
 gatur. [ibid.](#) esse lib. arbit. ra- remansit. [185.](#) de qua liber-
 tionibus probatur. [155.](#) idem tate arbitrij Ecclesiæ quæ-
 diuersis scripturis in 8. clas- stio sit cum Philosophis &
 ses distributis demonstra- hæreticis. [173.](#) propter præ-
 tur. [156](#) & seq. idem amplif- scientiam & prædestinatio-
 simorum patrum sententijs nem Dei quidam tollunt li-
 conuincitur. [161.](#) & seq. berum arbitrium. [202](#)
 Quid sit lib. arbit. secundum
 Clementem. [162](#)
 Lutherus

I N D E X.

- Lutherus.
- Error Lutheri de operibus extra gratiam factis. 97.
- M
- Macula.
- Macula peccati in homine quid sit. 302.
- Mandatum Dei.
- Mandata Dei seruanda. 287. quo fine sint instituta iuxta hæreticorum nostrorū doctrinam. 288. & seq. gra-
uia non sunt. 289.
- Meritum.
- Meriti nostri causæ octo. 95.
- Mereri Angeli nec boni nec mali possunt. 179.
- Misericordia humana.
- Misericordiæ humanæ vitæ recen-
sentur, ex ijsque originale
peccatum probatur. 8.
- N
- Natura.
- Naturæ infectio vna cum na-
tura in prolem à parente
transfunditur. 36.
- Naturæ sanatio gratiæ est ef-
fectus & quomodo sanata
sit. 105.
- Naturæ vires ad benè agen-
dum in diuersis homini-
bus sunt diuersa. 106.
- O
- Obduratio.
- Obdurare hominem quomo-
do dicatur Deus. 238. & 240
- Scripturæ quæ Deo obdura-
tionem ascribunt. 237.
alibi Sathanæ obduratio
ascribitur. 238.
- Opera humana.
- Opera nostra quod perfectæ
& Deo grata sunt habent
ex gratia gratificante 90.
differentia inter opera ex
gratia gratificante facta, &
ea quæ ex gratia non fi-
unt. 93.
- Opera omnia extra gratiam
facta an sint vitiosa 97. &
149. quæ opera sine gratia
fieri possunt. 143. & seq.
- Operari bene Spiritus S. do-
num est. 103.
- Opera meritoria sine gratia
nemo præstare potest. 143.
- Opera bona triplicia, eaq; om-
nia ex gratia fiunt. 144.
- Operis boni nullam partem
præstat homo, quam non
etiam Deus; & contra. 196.
- Opus bonum ex laudibili ra-
dice commendatur. 123.
- Opera qualia intelligat Pau-
lus cum dicit nos sine o-
peribus iustificari. 332.
- Oratio.
- Orandus Deus pro conuer-
sione & perseverantia pro-
pter duas causas. 142. & 236
- Originale peccatum.
- Originale peccatum quid sit
Dd 5 à pau.

I N D E X.

à patris est definitum .
 1. peccatum Orig. quid sit
 hodie magis controuerti-
 tur, quam an sit. 10. vnde
 sic dictum. 13. quid sit. 16.
 & seq. in quo rerum gene-
 re collocari debeat & ubi
 sedē habeat in homine. 20
 est habitualis & virtualis à
 lege suo loco & tempore
 declinatio. 26. propriè dici-
 tur & est peccatum. 25. &
 seq. idq; non nisi respectu
 Adami. 30. propria ratione
 peccatum est homini in-
 ternum, ex quo iniustus,
 prauus & immūdus est. 11.
 an sit voluntarium & qua-
 tenus. 27. 29. & 32. hæresis
 de peccato originali pri-
 mus auctor Pelagius. 2.
 causa peccati orig. efficiēs
 quæ. 31. causa eius merito-
 ria. 32. & 33. causa eius in-
 strumentalis. 35. causa eius
 formalis. 36. causa eius ma-
 terialis & finalis. 42. quo-
 modo à parentib. in prolē
 trāsfundatur. 12. & se. quo-
 modo sit ex Adamo. 28.
 parentes illud sua malitia
 aggrauare & releuare pos-
 sunt, tollere non possunt.
 39. grauitas peccati origi-
 nalis. 44. in quo ea sit sita.
 62. cur poena sit dignum.

30. lege non prohibetur.
 20. vnum est in omni-
 bus. 33. quomodo. 41.
 solo baptismo tollitur. 68.
 vt in veteri testamento cir-
 cuncisione. 70.

P

Parentes peccatum originale
 aggrauare & releuare pos-
 sunt, non tollere. 39. quo-
 modo aggrauant aut rele-
 uant. 40.
 Parentes sua culpa miseras
 temporales augere pos-
 sunt. ibid.

Paruuli.

Paruulos nullum contrahere
 ex natiuitate peccatum
 hæresis est Pelagij. 2.
 Paruulos omnes in origina-
 li peccato nasci probatur.
 4. & seq.
 Paruulus ex Adam natus vn-
 de verè prauus denomine
 tur. 36.
 Paruuli parentum peccatis
 quomodo obligentur. 40.
 ex baptizatis parētibus na-
 ti etiam peccatum origina-
 le contrahunt. 62. Anaba-
 ptistæ sine baptismo illos
 saluari volunt. 69.
 Paruulorum baptismum esse
 necessarium multis proba-
 tur rationibus. 68. & seq.
 idem probatur varijs anti-
 quis.

I N D E X.

- quissimorum patrum testimonij? 74. & seq. ad quid paruuli baptizentur. pag. 69.
- Paruuli sine baptismo decedentes iustè dānantur. 131.
- Paruulorum sine baptismo morientium pœna. 42. & 182.
- Pauli locus ad Rom. 5. excutitur. 4.
- Peccatum.
- Peccati generalis descriptio. pag. 2.
- Peccati protoplasti grauitas. pag. 34.
- Peccatum dicitur non actus tantum transiens, sed permanens & inhærens, malitia, vel habitus. 24.
- Peccata omnia legi naturę repugnantia vitare non potest homo sine gratia Dei. 148. in peccata ne ruat homo debet gratiæ Dei. 241
- Peccata quæ non fecimus habenda tanquam à Deo nobis dimissa. 147. & seq.
- Peccatores quomodo admonendi ex August. 111. Vide etiam, remissio peccatorū.
- Peccatum originale, vide Originale peccatum.
- Pelagius.
- Pelagius Britannus primus auctor hæresis de peccato Originali. 2. contra Pelagij hæresin quantum olim laboratum sit. ibid. & seq. errores eius de gratia gratificante. 80. quid Pelagius in opere humano Deo, quid homini tribueit. 102.
- Perseuerantia.
- Perseuerare nemo potest sine speciali gratia. 132. & seq. cur non omnes homines perseuerent. 132.
- Perseuerantia propria nota electorum. 228
- S. Petrus.
- Petri cathedræ firmitas quantā. 414.
- Petrus est petra Ecclesiæ. 404 & seq.
- Petrus est fundamentum Ecclesiæ. 406. super Petrum ædificata Ecclesia. 404. & seq.
- Pœnitentia.
- Pœnitentia nunquam sœra, modo vera. 266.
- Pœnitentibus per sacramenta quid accedat. 307.
- Pontifex Rom.
- Pontifex vt pontifex & iudex Ecclesiæ definiens aliquid in causa fidei ex officio non errat. 409.
- Ponti-

I N D E X.

- Pontifex etiam si in hæresin
labi possit, nihil tamen cõ-
tra fidem veram definire
ex officio possit. 414
- Pontifici quod non obedia-
tur hinc natæ hæreses. 402
- An pontifex in Sanctorum
canonizatione errare pos-
sit. 339
- Pontifices aliquot ab errore
cuius suspecti sunt vindicantur. 413
- Prædestinatio.
- Quid sit 204. & 208. non est
actus præteritus 206. effe-
ctus proprius prædestina-
tionis quis 223. ex gratia
& libero arbitr. est quod
homo est prædestinatus. 227
- Deus prædestinat, prædesti-
navit, & prædestinaturus
est. idem sunt. 207
- Prædestinatio æstimanda est
respectu operis, quod in
prædestinato facturus est
Deus, tunc, cum ille opera-
bitur. 206
- Cur non omnes prædestinē-
tur. 145
- Cur prædestinatio difficilis
intellectu. 206
- Qui prædestinatus non est o-
ret vt prædestinetur. 207
- Prædestinatus non prædesti-
natus dici potest: & con-
tra. ibid.
- Prædestinationis mysterium
pag. 208
- Prædestinatorū insignia. ib.
- Prædestinatio non ponit in
hominē necessitatem. 203.
- Præscientia Dei.
- Est antecedens reprobatio-
nis. 212. eam in dubium
vocat Cicero. 202. vnde
hæc dubitatio orta. ibid.
- quomodo in Deo sit con-
sideranda. 209. ex præsciē-
tia Dei nulla in rebus nas-
citur necessitas. ibid.
- Prouidentia Dei.
- Cur potius prouidentia quā
præuidentia dicatur. 203
- Q
- Quæstiones difficiliore in fi-
de & moribus ad Pontifi-
cem Roman. referendas
esse, ab eo que definiendas.
pag. 403
- R
- Regnum cælorum.
- Regnum cælorum quibus
præparatum sit. 303. & seq.
- Remissio peccatorum.
- Quid sit. 298. & 299. non est
pars iustitiæ, sed extrinse-
cus illam cõcomitatur. 310
- Remissio peccatorum & iu-
stificatio simul concurrūt.
§ 292. quomodo fiat apud
Deum & quomodo apud
homi-

I N D E X.

- homines.** 296 potestas remittendi peccata Sacerdotibus data qualis sit. 297. aliquando fit ante suceptionem sacramentorum. 263. sed non semper. 268.
- Reprobatio.
- Quid sit, & an eius sit aliquod meritum. 212. & latius 218. & seq. finalis eius responsio. 221. qua consideratione Deus reprobare dicatur. 210
- Reprobus.
- Reprobi qui dicantur. 210
- Reproborum & electorum discrimen an à Deo, an verò à libero arbitrio prius procedat. 194
- Reprobus an minorem gratiam acceperit quam electus. 191. & seq.
- Reprobi multi sunt suo vitio qui ex gratia poterant esse electi. 227
- Reprobus ex libertate arbitrij Spiritui S. reluctatur. 194. vide etiam Electus.
- S
- Sacramenta.
- Sacramenta singula quam cōferant gratiam. 107. ante sacramentorum perceptionem aliquando peccata remittuntur 265. solo voto recipiendi sacramenta aliquando fit remissio peccatorum. 267. sed non semper 268.
- Sacramentum syncerè ne, an fide sumserimus vnde sciri possit. 279
- Sanctus.
- Sanctorum beatitudo qua certitudine credenda. 336
- pro Sancto iam celebratur absq; auctoritate Romani Pontificis, olim tamen aliter. 339. in Sanctorum Canonizatione an Pontifex errare possit. ibid. & seq. verba quibus vultur Pontifex in canonizatione Sanctorum. 340
- Sancti an cognoscant nostras preces. 343. & seq.
- Sanctorum venerationem qui primum calumniati sunt. 344.
- Sancti ubique præsentes esse possunt, & quomodo sint. 345. per preces, & non per merita Sanctorum nos adiuuari dicunt quidam. 363. iste error refutatur. ibid. & seq. merita Sanctorum sunt thesauri Ecclesiæ 376. error Durandi de meritis Sanctorum. 368.
- Spes.
- Quando, & quomodo homini spes infundatur. 130.
- Spiri-

I N D E X.

Spiritus Sanctus.

Spiritum S. esse Deum probāt
veteres ex dignitate & vi
gratiæ, quam homini in-
fundit. 88.

Spiritus Sancti donum quo
per Christum iuuatur no-
stra infirmitas propriè, sed
Analogia quadam dicitur
gratia. 100. donum illud
in quo positum. 101.

Spiritus S. aliter operatur in-
habitans, aliter non inha-
bitans. 253.

T

Taulerus & sui imitatores no-
tantur. 275. & 276.

Tentationi resistere an pos-
sit homo sine gratia Dei.
pag. 144

V

Virgo.

Virgo non debet se præferre
coniugatæ. 106.

Vires:

Vires internas ad benè agen-
dum sanatæ sunt per Chri-
stum. 105.

Vires ad virtutes operandas
in diuersis esse diuersas.
pag. 106.

Vires nostræ nobis sunt in-

cognitæ. *ibid.*
quam efficaces sint. 107. in-
ter vires naturales & virtu-
tes infusas differentia 108.
& seq.

Virtus.

Virtutes veras in Philosophis
nullas fuisse. 149. inter vir-
tutes infusas & vires natu-
rales discrimen. 108. & seq.

Vocatio Dei.

Vocatio Dei est initium no-
stræ salutis. 128.

Voluntas.

Voluntas quomodo vitata
per peccatum originale. 4.
in voluntate mala quid o-
peretur Deus, quid nō. 118.
malus eius actus non est à
Deo. 119. malus eius actus
dum fit, influit Deus. 120.

Voluntas hominis non iusti-
ficati qualis. 148.

Voluntas quomodo differat
à libero arbitrio. 171.

Voluntas semper bonum ap-
petit 174. mala voluntas
sufficit ad vituperium, rea-
tum, & pœnam, licet non
adsit posse oppositum, &
contra. 177.

F I N I S

